Załącznik Nr 1
do uchwały nr …..
Zarządu Województwa Mazowieckiego
z dnia ……..

Raport z realizacji

Programu Ochrony Środowiska

Województwa Mazowieckiego

za lata 2015 – 2016

WARSZAWA, WRZESIEŃ 2019 ROK

Opracowanie:

Zakład Analiz Środowiskowych Eko-precyzja

43-450 Ustroń ul. Sikorskiego 10

tel. +48 512 110 314; fax (33) 487 63 98

biuro@eko-precyzja.eu

Zespół autorski:

Zespół autorów pod kierownictwem mgr Pawła Czupryna:

mgr inż. Karolina Ioannidis

mgr Adam Dzida

mgr Ludwik Gabryś

mgr Adam Gawron

mgr Natalia Krzempek

DOKUMENT ZOSTAŁ OPRACOWANY WE WSPÓŁPRACY Z DEPARTAMENTEM POLITYKI EKOLOGICZNEJ, GEOLOGII I ŁOWIECTWA URZĘDU MARSZAŁKOWSKIEGO WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO W WARSZAWIE

Spis treści

1. Wprowadzenie ... 4
1.1 Cel i zakres Raportu ... 4
1.2 Metodyka opracowania *Raportu* i źródła informacji ... 4
1.3 Założenia Programu Ochrony Środowiska Województwa Mazowieckiego na lata 2011-2014 z uwzględnieniem perspektywy do 2018 r. ... 5
2. Ocena ogólna realizacji POŚ WM w latach 2015-2016 ... 11
2.1. Obszar priorytetowy I – Poprawa jakości środowiska ... 11
2.2. Obszar priorytetowy II – Racjonalne wykorzystanie zasobów naturalnych ... 12
2.3. Obszar priorytetowy III – Ochrona przyrody ... 13
2.4. Obszar priorytetowy IV – Poprawa bezpieczeństwa ekologicznego ... 14
2.5. Obszar priorytetowy V – Edukacja ekologiczna społeczeństwa ... 15
2.6. Obszar priorytetowy VI – Zagadnienia systemowe ... 16
3. Ocena szczegółowa realizacji POŚ WM w latach 2015-2016 ... 17
I Obszar priorytetowy – Poprawa jakości środowiska ... 17
I.1. Cel średniookresowy – Poprawa jakości powietrza, w tym dążenie do osiągnięcia poziomu celu długoterminowego dla ozonu do 2020 r. ... 17
I.2. Cel średniookresowy – Poprawa jakości wód ... 32
I.3. Cel średniookresowy – Racjonalna gospodarka odpadami ... 48
I.4. Cel średniookresowy – Ochrona powierzchni ziemi ... 60
I.5. Cel średniookresowy – Ochrona przed hałasem i promieniowaniem elektromagnetycznym ... 66
II Obszar priorytetowy – Racjonalne wykorzystanie zasobów naturalnych ... 73
II.1 Cel średniookresowy – Racjonalne gospodarowanie wodami ... 73
II.2. Cel średniookresowy – Zrównoważone wykorzystanie energii ... 76
II.3. Cel średniookresowy – Racjonalne gospodarowanie zasobami geologicznymi ... 83
III Obszar priorytetowy – Ochrona przyrody ... 84
III.1. Cel średniookresowy - Ochrona walorów przyrodniczych ... 84
III.2. Cel średniookresowy – Zwiększenie lesistości ... 95
III.3. Cel średniookresowy – Ochrona lasów, ze szczególnym uwzględnieniem różnorodności biologicznej ... 97
IV Obszar priorytetowy – Poprawa bezpieczeństwa ekologicznego ... 99
IV.1. Cel średniookresowy – Transport substancji niebezpiecznych ... 99
IV.2. Cel średniookresowy – Przeciwdziałanie poważnym awariom ... 101
IV.3. Cel średniookresowy – Ochrona przed powodzią i suszą ... 107
IV.4. Cel średniookresowy – Ochrona przed osuwiskami ... 116
IV.5. Cel średniookresowy – Ochrona przeciwpożarowa ... 117
V Obszar priorytetowy – Edukacja ekologiczna społeczeństwa ... 123
V.1 Cel średniookresowy – Wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców Mazowsza ... 123
V.2. Cel średniookresowy – Udział społeczeństwa w działaniach na rzecz ochrony środowiska ... 139
VI Obszar priorytetowy – Zagadnienia systemowe ... 142
VI.1. Cel średniookresowy – Upowszechnianie znaczenia zarządzania środowiskowego ... 142
VI.2. Cel średniookresowy – Zwiększenie roli placówek naukowo – badawczych Mazowsza we wdrażaniu ekoinnowacji. 145
VI.3. Cel średniookresowy – Zapobieganie i naprawa szkód w środowisku ... 146
4. Wskaźniki środowiskowe dla województwa mazowieckiego ... 148
5. Nakłady finansowe na realizację POŚ WM ... 151
6. Podsumowanie ... 160
7. Wyjaśnienie skrótów ... 171
8. Spis tabel ... 173
9. Spis rysunków ... 175

1. WPROWADZENIE

Obowiązek sporządzania raportów z realizacji programów ochrony środowiska określony został w art. 18 ustawy - *Prawo ochrony środowiska*[1]. Zgodnie z ww. ustawą raporty z realizacji programów ochrony środowiska powinny być sporządzane zarówno na szczeblu wojewódzkim, powiatowym, jak i gminnym. Poniżej przedstawiono zestawienie dotychczas opracowanych programów ochrony środowiska dla województwa mazowieckiego oraz raportów z ich wykonania.

Tabela 1. Wykaz programów ochrony środowiska dla województwa mazowieckiego i raportów z ich realizacji

Program ochrony środowiska	Uchwała przyjmująca program ochrony środowiska	Raport z realizacji programu ochrony środowiska	Uchwała przyjmująca raport z realizacji programu ochrony środowiska
Program ochrony środowiska Województwa Mazowieckiego na lata 2004-2011	Uchwała Sejmiku Województwa Mazowieckiego Nr 118/2003 z dnia 15 grudnia 2003 r.	Raport z realizacji Programu ochrony środowiska Województwa Mazowieckiego za rok 2004 (z uwzględnieniem roku 2003)	Uchwała Sejmiku Województwa Mazowieckiego Nr 221/05 z dnia 19 grudnia 2005 r.
		Raport z realizacji Programu ochrony środowiska Województwa Mazowieckiego za lata 2005-2006	Uchwała Zarządu Województwa Mazowieckiego Nr 2469/94/07 z dnia 27 listopada 2007 r.
Program Ochrony Środowiska Województwa Mazowieckiego na lata 2007-2010 z uwzględnieniem perspektywy do 2014 r.	Uchwała Sejmiku Województwa Mazowieckiego Nr 19/07 z dnia 19 lutego 2007 r.	Raport z realizacji Programu ochrony środowiska Województwa Mazowieckiego za 2007 rok	Uchwała Zarządu Województwa Mazowieckiego Nr 181/210/09 z dnia 27 stycznia 2009 r.
		Raport z realizacji Programu ochrony środowiska Województwa Mazowieckiego za lata 2008-2009	Uchwała Zarządu Województwa Mazowieckiego Nr 392/23/11 z dnia 1 marca 2011 r.
		Raport z realizacji Programu ochrony środowiska Województwa Mazowieckiego za 2010 rok	Uchwała Zarządu Województwa Mazowieckiego Nr 1594/181/12 z dnia 31 lipca 2012 r.
Program Ochrony Środowiska Województwa Mazowieckiego na lata 2011-2014 z uwzględnieniem perspektywy do 2018 r.	Uchwała Sejmiku Województwa Mazowieckiego Nr 104/12 z dnia 13 kwietnia 2012 r.	Raport z realizacji Programu ochrony środowiska Województwa Mazowieckiego za lata 2011-2012	Uchwała Zarządu Województwa Mazowieckiego Nr 1340/383/14 z dnia 30 września 2014 r.
		Raport z realizacji Programu ochrony środowiska Województwa Mazowieckiego za lata 2013-2014	Uchwała Zarządu Województwa Mazowieckiego Nr 1218/170/16 z dnia 4 sierpnia 2016 r.
		Raport z realizacji Programu ochrony środowiska Województwa Mazowieckiego za lata 2015-2016	

źródło: Opracowanie własne

Raport z realizacji Programu ochrony środowiska Województwa Mazowieckiego za lata 2015-2016 zwany dalej *Raportem,* jest **ósmym** tego typu dokumentem, przedstawiającym stan zaawansowania prac środowiskowych na Mazowszu i trzecim odnoszącym się do obowiązującej, zaktualizowanej polityki ekologicznej województwa, jaką jest *Program Ochrony Środowiska Województwa Mazowieckiego na lata 2011-2014 z uwzględnieniem perspektywy do 2018 r.,* zwany dalej *Programem* lub POŚ WM. Raport jest kontynuacją „Raportu z realizacji Programu ochrony środowiska Województwa Mazowieckiego za lata 2013-2014". W celu zachowania ciągłości raportowania i możliwości porównania wyników badań utrzymano taki sam układ dokumentów.

1.1 Cel i zakres Raportu

Celem *Raportu* jest próba oceny stopnia i efektów realizacji działań, zapisanych w POŚ WM, pokazanie postępów, jakie udało się osiągnąć w zakresie wykonania przedsięwzięć wpisanych w wyżej wymieniony *Program*, mających na celu poprawę stanu środowiska naturalnego, jak również analiza ujętych w POŚ WM działań oraz ich rezultatów wraz z poniesionymi nakładami finansowymi. Okres raportowania to lata 2015-2016.

1.2 Metodyka opracowania *Raportu* i źródła informacji

Metodyka opracowania niniejszego *Raportu* składa się z oceny opisowej, wskaźnikowej, analizy kosztów oraz podsumowania.

Realizacja przedsięwzięć w *Raporcie* została zaprezentowana z podziałem na obszary priorytetowe, cele średniookresowe, kierunki działań i działania. Stopień realizacji działań wyznaczony jest strzałkami:

↑ - działanie zrealizowane **→ - działanie w trakcie realizacji**
↔ - działanie ciągłe **↓ - działanie nie rozpoczęte**

[1] Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – *Prawo ochrony środowiska* (Dz. U. 2016, poz. 1933).

W dokumencie, przede wszystkim zostały opisane działania realizowane lub współfinansowane przez jednostki Samorządu Województwa Mazowieckiego (Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego w Warszawie, Mazowiecki Zespół Parków Krajobrazowych w Otwocku, Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie, Mazowiecki Zarząd Dróg Wojewódzkich, Koleje Mazowieckie – KM Sp. z o.o., Biuro Geodety Województwa Mazowieckiego, Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie, Wojewódzki Ośrodek Ruchu Drogowego, Mazowiecka Agencja Energetyczna Sp. z o.o., jednostki oświatowe, kultury i medyczne) oraz jednostki rządowe. Zadania realizowane lub współfinansowane przez pozostałe jednostki: samorządy terytorialne, Bank Ochrony Środowiska, fundusze ekologiczne, przedsiębiorstwa i inne będą uwzględnione głównie w kosztach i poziomie realizacji działań.

Dane ze wszystkich wymienionych jednostek zostały pozyskane w wyniku przeprowadzonej ankietyzacji. Ponadto umieszczono informacje o przygotowywanym *Raporcie* na stronie internetowej Samorządu Województwa Mazowieckiego.

Wartości wskaźników środowiskowych zostały określone przy wykorzystaniu danych GUS, GIOŚ, URE oraz stron internetowych (http://ekoedu.com.pl/, oraz https://www.wrotamazowsza.pl/pl/).

Biorąc pod uwagę fakt, iż raportowany okres czasu dotyczy lat 2015-2016, w opracowaniu przyjęto stan prawny obowiązujący na koniec roku 2016.

1.3 Założenia Programu Ochrony Środowiska Województwa Mazowieckiego na lata 2011-2014 z uwzględnieniem perspektywy do 2018 r.

Program Ochrony Środowiska Województwa Mazowieckiego na lata 2011-2014 z uwzględnieniem perspektywy do 2018 r. został przyjęty przez Sejmik Województwa Mazowieckiego Uchwałą Nr 104/12 z dnia 13 kwietnia 2012r.

W dokumencie zidentyfikowanych zostało **5 obszarów priorytetowych** dla Mazowsza:

- poprawa jakości środowiska;
- racjonalne wykorzystanie zasobów naturalnych;
- ochrona przyrody;
- poprawa bezpieczeństwa ekologicznego;
- edukacja ekologiczna społeczeństwa;
- zagadnienia systemowe.

W ramach ww. obszarów wyznaczono **cele średniookresowe, kierunki działań** i **działania**.

Tabela 2. Wykaz celów głównych, obszarów działań i celów szczegółowych stanowiących podstawę analiz w Raporcie.

Kierunek działań	Działania
OBSZAR PRIORYTETOWY I – POPRAWA JAKOŚCI ŚRODOWISKA	
Cel średniookresowy - I.1. Poprawa jakości powietrza, w tym dążenie do osiągnięcia poziomu celu długoterminowego dla ozonu do 2020 r.	
Zmniejszenie przekroczeń dopuszczalnych poziomów stężeń monitorowanych substancji	**I.1.1.** Przygotowywanie, wdrażanie i monitorowanie programów ochrony powietrza. **I.1.2.** Systematyczny monitoring imisji substancji.
Ograniczenie emisji powierzchniowej	**I.1.3.** Rozbudowa centralnych systemów zaopatrywania w energię cieplną. **I.1.4.** Zmiana paliwa na inne, o mniejszej zawartości popiołu lub zastosowanie energii elektrycznej oraz indywidualnych źródeł energii odnawialnej. **I.1.5.**Termomodernizacja budynków. **I.1.6.** Tworzenie i wdrażanie programów ograniczania niskiej emisji. **I.1.7.** Wprowadzanie przepisów lokalnych dotyczących sposobu ogrzewania mieszkań.
Ograniczenie emisji liniowej	**I.1.8.** Zintegrowane planowanie rozwoju systemu transportu na terenie miast, uwzględniające również system kierowania ruchem ulicznym. **I.1.9.** Modernizacja infrastruktury drogowej w miastach, kierowanie ruchu tranzytowego z ominięciem miast lub ich części centralnych, budowa: obwodnic drogowych miast, autostrad, dróg szybkiego ruchu. **I.1.10.** Stosowanie przy modernizacji dróg i parkingów materiałów i technologii gwarantujących ograniczenie emisji pyłu podczas eksploatacji. **I.1.11.** Modernizacja transportu miejskiego, usprawnienie miejskiej komunikacji, rozwijanie infrastruktury kolejowej, wymiana taboru. **I.1.12.** Polityka cenowa opłat za przejazdy i zsynchronizowanie rozkładów jazdy transportu zbiorowego zachęcające do korzystania z systemu transportu zbiorowego. **I.1.13.** Organizacja systemu parkingów na obrzeżach miast łącznie z systemem taniego transportu zbiorowego do centrum miasta (m.in. parkingów typu Parkuj i Jedź). **I.1.14.** Wyznaczanie nowych stref płatnego parkowania w miastach. **I.1.15.** Wprowadzanie w centrach miast stref z ograniczeniem poruszania się pojazdów. **I.1.16.** Wprowadzanie niskoemisyjnych paliw i technologii w systemie transportu publicznego i służb miejskich. **I.1.17.** Zakup przez lokalne władze pojazdów bardziej przyjaznych dla środowiska. **I.1.18.** Budowa ścieżek rowerowych. **I.1.19.** Wprowadzenie ograniczeń prędkości na drogach o pylącej nawierzchni. **I.1.20.** Intensyfikacja okresowego czyszczenia ulic. **I.1.21.** Szkolenia kierowców – ekojazda.

Kierunek działań	Działania
Ograniczenie emisji punktowej	**I.1.22.** Ograniczenie wielkości emisji substancji zanieczyszczających powietrze poprzez m.in.: optymalne sterowanie procesem spalania i podnoszenie sprawności procesu produkcji energii, zmianę technologii lub profilu produkcji, zmianę paliwa, a także likwidację źródeł emisji. **I.1.23.** Stosowanie efektywnych technik odpylania gazów odlotowych. **I.1.24.** Zmniejszenie strat przesyłu energii. **I.1.25.** Wdrażanie nowoczesnych technologii przyjaznych środowisku (BAT).
Ograniczenie emisji substancji do powietrza poprzez odpowiednie zapisy w planach zagospodarowania przestrzennego	**I.1.26.** Uwzględnianie w dokumentach planistycznych sposobów zabudowy i zagospodarowania terenów umożliwiających ograniczenie emisji substancji do powietrza. **I.1.27.** Wprowadzanie zapisów dotyczących lokalizacji zakładów przemysłowych, wprowadzających substancje do powietrza, na terenach oddalonych od zabudowy mieszkaniowej oraz terenów cennych przyrodniczo i kulturowo.
Cel średniookresowy - 1.2. Poprawa jakości wód	
Rozwój i modernizacja infrastruktury ochrony środowiska, szczególnie w zakresie odprowadzania i oczyszczania ścieków	**I.2.1.** Realizacja KPOŚK. **I.2.2.** Budowa sieci kanalizacyjnych i oczyszczalni ścieków na terenach wiejskich. **I.2.3.** Budowa, rozbudowa lub modernizacja przemysłowych oczyszczalni ścieków. **I.2.4.** Realizacja *Programu wyposażenia aglomeracji poniżej 2000 RLM w oczyszczalnie ścieków i systemy kanalizacji zbiorczej.* **I.2.5.** Realizacja *Programu wyposażenia zakładów przemysłu rolno-spożywczego o wielkości nie mniejszej niż 4000 RLM odprowadzających ścieki bezpośrednio do wód, w urządzenia zapewniające wymagane przez polskie prawo standardy ochrony wód.* **I.2.6.** Zagospodarowanie ścieków w zabudowie rozproszonej – budowa zbiorników bezodpływowych oraz przydomowych oczyszczalni. **I.2.7.** Budowa i modernizacja urządzeń odprowadzających oraz oczyszczających ścieki opadowe oraz roztopowe przy zastosowaniu rozwiązań technicznych zapobiegających bezpośredniemu odprowadzaniu wód opadowych do cieków wodnych. **I.2.8.** Podłączanie budynków do istniejących sieci kanalizacyjnych. **I.2.9.** Budowa i modernizacja systemów poboru, przesyłu i uzdatniania wody.
Redukcja zanieczyszczeń wód spowodowanych działalnością rolniczą	**I.2.10.** Realizacja programów działań na obszarach szczególnie narażonych na azotany pochodzenia rolniczego. **I.2.11.** Właściwe stosowanie i przechowywanie nawozów naturalnych (m.in. wyposażenie jak największej liczby gospodarstw rolnych w zbiorniki na gnojowicę i płyty obornikowe).
Realizacja przedsięwzięć mających wpływ na poprawę stanu jakości wód	**I.2.12.** Wprowadzanie technologii produkcji ograniczających ilość zanieczyszczeń wprowadzanych do wód (m.in. zamknięte obiegi wód technologicznych). **I.2.13.** Renaturyzacja zbiorników wodnych (m.in. renaturyzacja jezior w gminie Łąck - powiat płocki). **I.2.14.** Ustanawianie obszarów ochronnych dla GZWP oraz stref ochronnych ujęć wody. **I.2.15.** Opracowanie dokumentacji hydrogeologicznej dla GZWP.
Monitoring jakości wód	**I.2.16.** Kontynuacja i dalszy rozwój sieci monitoringu jakości wód powierzchniowych i podziemnych.
Cel średniookresowy – I.3. Racjonalna gospodarka odpadami	
Zmniejszenie ilości odpadów kierowanych na składowiska odpadów, w tym zmniejszenie masy składowanych odpadów do max. 60% wytworzonych odpadów	**I.3.1.** Objęcie zorganizowanym systemem odbierania odpadów komunalnych wszystkich mieszkańców. **I.3.2.** Objęcie wszystkich mieszkańców systemem selektywnego zbierania odpadów komunalnych. **I.3.3.** Zorganizowanie systemu zbierania, sortowania i odzysku odpadów komunalnych ulegających biodegradacji. **I.3.4.** Wdrożenie nowych technologii w zakresie odzysku, recyklingu i zmniejszenia ilości odpadów. **I.3.5.** Zwiększenie udziału odzysku odpadów, w szczególności recyklingu w odniesieniu do szkła, metali, tworzyw sztucznych oraz papieru i tektury, jak również odzysku energii z odpadów zgodnego z wymogami ochrony środowiska.
Tworzenie regionalnych systemów gospodarki odpadami	**I.3.6.** Wyznaczenie i budowa regionalnych zakładów gospodarki odpadami.
Dostosowanie składowisk odpadów do standardów UE	**I.3.7.** Kontrola sprawdzająca dostosowanie składowisk odpadów innych niż niebezpieczne i obojętne, na których są składowane odpady komunalne do standardów UE. **I.3.8.** Zamknięcie składowisk, które nie spełniają obowiązujących wymogów. **I.3.9.** Modernizacja składowisk odpadów. **I.3.10.** Rekultywacja zamkniętych składowisk odpadów.
Likwidacja mogilników	**I.3.11.** Likwidacja mogilnika Zajezierze-Nagórnik.
Usunięcie i unieszkodliwienie do 2032 r. wszystkich wyrobów zawierających azbest	**I.3.12.** Gromadzenie informacji o ilości, rodzaju i miejscach występowania wyrobów zawierających azbest. **I.3.13.** Przygotowanie i aktualizacja programów usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest. **I.3.14.** Usuwanie wyrobów zawierających azbest. **I.3.15.** Budowa składowisk odpadów azbestowych. **I.3.16.** Monitoring usuwania wyrobów zawierających azbest.
Właściwe zagospodarowanie komunalnych osadów ściekowych	**I.3.17.** Minimalizacja oddziaływania na środowisko osadów ściekowych poprzez prawidłowe ich zagospodarowanie.
Kontynuacja procesu usuwania PCB ze środowiska	**I.3.18.** Gromadzenie informacji o ilości, rodzaju i miejscach występowania wyrobów zawierających PCB. **I.3.19.** Kontrola przedsiębiorców w celu oceny realizacji zadania polegającego na zaprzestaniu użytkowania instalacji i urządzeń zawierających PCB; dekontaminacja i unieszkodliwienie PCB. **I.3.20.** Sukcesywna likwidacja odpadów zawierających PCB o stężeniu poniżej 50 ppm.
Eliminacja praktyk nielegalnego składowania odpadów	**I.3.21.** Likwidacja nielegalnych miejsc składowania odpadów komunalnych. **I.3.22.** Realizacja programu *Czyste Lasy na Mazowszu.*

Kierunek działań	Działania
Cel średniookresowy – 1.4. Ochrona powierzchni ziemi	
Ochrona gleb użytkowanych rolniczo	**I.4.1.** Prowadzenie badań określających zanieczyszczenia gleb użytkowanych rolniczo. **I.4.2.** Aktualizacja map glebowo-rolnych, badania zasobności gleb jako podstawy do wyznaczania kolejności wapnowania i określenia właściwego nawożenia. **I.4.3.** Ochrona przed erozją wietrzną m.in. poprzez prowadzenie odpowiednich zabiegów agrotechnicznych i wprowadzenie zalesień na glebach o najniższych klasach bonitacji. **I.4.4.** Realizacja programu rolnośrodowiskowego. **I.4.5.** Ograniczenie redukcji wartościowych powierzchni gruntów rolnych przez odpowiednie zapisy w planach zagospodarowania przestrzennego.
Zwiększenie skali rekultywacji terenów zdegradowanych i zdewastowanych	**I.4.6.** Rekultywacja gleb zdewastowanych i zdegradowanych, przywracająca im funkcje przyrodnicze, rekreacyjne lub rolne.
Edukacja ekologiczna rolników	**I.4.7.** Realizacja Planu Działań Samorządu Województwa Mazowieckiego na Rzecz Rozwoju Rolnictwa i Poprawy Jakości Artykułów Żywnościowych na Mazowszu w zakresie jakości i bezpieczeństwa żywności, technologii, produkcji, wytwarzania produktów tradycyjnych i rolnictwa ekologicznego. **I.4.8.** Upowszechnianie dobrych praktyk rolniczych.
Cel średniookresowy - 1.5. Ochrona przed hałasem i promieniowaniem elektromagnetycznym	
Ograniczenie emisji hałasu do środowiska	**I.5.1.** Sporządzenie i monitorowanie programów ochrony środowiska przed hałasem. **I.5.2.** Budowa obwodnic, modernizacja, przebudowa dróg wraz z budową zabezpieczeń akustycznych, przebudowa dróg. **I.5.3.** Budowa zabezpieczeń akustycznych nie wynikająca z modernizacji, przebudowy, budowy dróg. **I.5.4.** Wdrażanie rozwiązań ograniczających hałas w zakładach. **I.5.5.** Tworzenie odpowiednich zapisów w dokumentach planistycznych oddzielających potencjalne źródła hałasu od terenów zamieszkałych. **I.5.6.** Poprawa stanu technicznego tras kolejowych i tramwajowych wraz z zabezpieczeniami akustycznymi. **I.5.7.** Wyznaczanie obszarów „cichych”.
Ocena stanu akustycznego środowiska	**I.5.8.** Wykonanie map akustycznych. **I.5.9.** Rozwój systemu monitoringu hałasu. **I.5.10.** Opracowywanie przeglądów ekologicznych i analiz porealizacyjnych.
Ochrona przed polami elektromagnetycznymi	**I.5.11.** Kontynuacja monitoringu pól elektromagnetycznych, a także tworzenie baz danych oraz rejestru zawierającego informacje o terenach na których stwierdzono przekroczenia dopuszczalnych poziomów pól w środowisku. **I.5.12.** Uwzględnianie w planach zagospodarowania przestrzennego zasad ograniczenia w użytkowaniu terenów położonych w zasięgu ewentualnego ponadnormatywnego promieniowania elektromagnetycznego. **I.5.13.** Prowadzenie przez organy ochrony środowiska ewidencji źródeł wytwarzających pola elektromagnetyczne (zgłoszenia instalacji).
OBSZAR PRIORYTETOWY II - RACJONALNE WYKORZYSTANIE ZASOBÓW NATURALNYCH	
Cel średniookresowy - II.1. Racjonalne gospodarowanie zasobami wodnymi	
Zmniejszenie deficytu wód powierzchniowych i podziemnych	**II.1.1.** Monitorowanie i ochrona ekosystemów zależnych od wód. **II.1.2.** Racjonalne wykorzystanie wód podziemnych na cele komunalne i przemysłowe. **II.1.3.** Realizacja i monitoring *Programu małej retencji dla Województwa Mazowieckiego.*
Działania organizacyjno prawne w zakresie gospodarowania wodą	**II.1.4.** Opracowanie warunków korzystania z wód regionu wodnego Środkowej Wisły. **II.1.5.** Opracowanie warunków korzystania z wód zlewni. **II.1.6.** Działania kontrolne związane z ochroną wód przed zanieczyszczeniami. **II.1.7.** Weryfikacja pozwoleń wodnoprawnych na pobór wód.
Cel średniookresowy - II.2. Zrównoważone wykorzystanie energii	
Poprawa efektywności energetycznej	**II.2.1.** Realizacja obowiązku oszczędności energii przez jednostki sektora publicznego. **II.2.2.** Wprowadzanie nowoczesnych i energooszczędnych technologii oraz systemu zarządzania energią i systemu audytów. **II.2.3.** Opracowanie i przyjęcie dokumentacji dot. zaopatrzenia w energię elektryczną, ciepło i paliwa gazowe (założenia do planów i plany).
Zwiększenie wykorzystana odnawialnych źródeł energii	**II.2.4.** Zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii do produkcji energii elektrycznej i ciepła. **II.2.5.** Budowa elektrowni wiatrowych. **II.2.6.** Wykorzystanie energii odnawialnej poprzez montaż instalacji solarnych oraz ogniw fotowoltaicznych. **II.2.7.** Budowa biogazowi. **II.2.8.** Wykorzystanie biomasy do produkcji cieplnej i energii elektrycznej. **II.2.9.** Wykorzystanie zasobów wód termalnych. **II.2.10.** Wdrożenie rozwiązań wykorzystujących kogenerację. **II.2.11.** Wdrażanie efektywnych ekonomicznie i ekologicznych technologii odzysku i unieszkodliwiania odpadów, w tym technologii pozwalających na recykling oraz odzysk energii zawartej w odpadach, w procesach termicznego i biochemicznego ich przekształcania.
Cel średniookresowy – II.3. Racjonalne gospodarowanie zasobami geologicznymi	
Monitoring i kontrola kopalin	**II.3.1.** Ograniczenie nielegalnej eksploatacji kopalin. **II.3.2.** Kontrola realizacji koncesji na wydobywanie kopalin ze złóż.

Kierunek działań	Działania
OBSZAR PRIORYTETOWY III – OCHRONA PRZYRODY	
Cel średniookresowy – III.1. Ochrona walorów przyrodniczych	
Ochrona, rozwój i uporządkowanie systemu obszarów chronionych	**III.1.1.** Budowanie i aktualizacja baz danych z zakresu ochrony przyrody. **III.1.2.** Analiza rozmieszczenia istniejących, regionalnych korytarzy ekologicznych na terenie województwa mazowieckiego. **III.1.3.** Weryfikacja i aktualizacja aktów prawnych ustanawiających formy ochrony przyrody. **III.1.4.** Rekonstrukcja krajobrazu przyrodniczego Puszczy Kampinoskiej poprzez wykup i gospodarowanie gruntami. **III.1.5.** Kontynuacja tworzenia sieci obszarów chronionych uwzględniająca utworzenie nowych parków krajobrazowych, obszarów chronionego krajobrazu, rezerwatów przyrody oraz form mniejszych tj.: zespoły przyrodniczo – krajobrazowe, użytki ekologiczne, stanowiska dokumentacyjne. **III.1.6.** Odtwarzanie naturalnych terenów zalewowych. **III.1.7.** Opracowanie planów zadań ochronnych i planów ochrony dla obszaru Natura 2000. **III.1.8.** Opracowanie planów ochrony parków krajobrazowych i KPN. **III.1.9.** Opracowanie planów ochrony rezerwatów przyrody.
Ochrona gatunkowa	**III.1.10.** Czynna ochrona wybranych gatunków chronionych ze szczególnym uwzględnieniem gatunków zagrożonych. **III.1.11.** Kontynuacja inwentaryzacji przyrodniczej. **III.1.12.** Przywracanie właściwego stanu siedlisk przyrodniczych i ostoi gatunków na obszarach chronionych z zachowaniem zagrożonych wyginięciem gatunków oraz różnorodności genetycznej.
Kształtowanie polityki zagospodarowania przestrzennego województwa uwzględniającej walory przyrodnicze i krajobrazowe	**III.1.13.** Egzekwowanie wymogów ochrony przyrody w dokumentach planistycznych. **III.1.14.** Zrównoważony rozwój turystyki na obszarach cennych przyrodniczo. **III.1.15.** Planowanie inwestycji z zachowaniem wartości przyrodniczych i krajobrazowych. **III.1.16.** Analiza rozmieszczenia istniejących form ochrony przyrody na terenie województwa mazowieckiego. **III.1.17.** Określenie terytorialne obszarów niezbędnych dla zapewnienia ciągłości przestrzennej i funkcjonalnej obszarów o szczególnych wartościach przyrodniczych i krajobrazowych.
Udrażnianie, kształtowanie, odtwarzanie korytarzy ekologicznych (leśnych, rzecznych) umożliwiających przemieszczenie się zwierząt i funkcjonowanie populacji	**III.1.18.** Tworzenie przejść umożliwiających migrację zwierząt przy drogach przecinających korytarze ekologiczne. **III.1.19.** Budowa urządzeń udrażniających rzeki i potoki.
Ochrona i rozwój zieleni na terenach zurbanizowanych	**III.1.20.** Uregulowanie stanu własności terenów zieleni. **III.1.21.** Budowa, modernizacja i pielęgnacja parków i skwerów. **III.1.22.** Utrzymanie terenów zieleni przy drogach gminnych, powiatowych, wojewódzkich, krajowych i osiedlowych. **III.1.23.** Systematyczna pielęgnacja pomników przyrody.
Cel średniookresowy – III.2. Zwiększenie lesistości	
Realizacja założeń *Programu zwiększenia lesistości dla Województwa Mazowieckiego do 2020 roku*	**III.2.1.** Zalesianie terenów z uwzględnieniem warunków przyrodniczo-krajobrazowych i potrzeb różnorodności biologicznej. **III.2.2.** Odbudowa powierzchni zniszczonej przez huragany i pożary. **III.2.3.** Uporządkowanie ewidencji gruntów zalesionych. **III.2.4.** Regulacja stanu posiadania działek leśnych (wszystkich form własności) poprzez wykup i wymianę gruntów. **III.2.5.** Przeznaczanie nowych terenów pod zalesienia i ograniczanie wylesień poprzez odpowiednie zapisy w planach zagospodarowania przestrzennego.
Cel średniookresowy – III.3. Ochrona lasów, ze szczególnym uwzględnieniem różnorodności biologicznej	
Rozwój różnorodności biologicznej w lasach na różnych poziomach jej funkcjonowania	**III.3.1.** Ochrona i utrzymanie cennych, naturalnych siedlisk bagiennych i podmokłych. **III.3.2.** Zwiększenie różnorodności genetycznej i gatunkowej biocenoz leśnych (selekcja, szkółkarstwo, odnowienia naturalne, przebudowa drzewostanów i in.).
Ochrona lasów przed nadmierną presją turystów na terenach cennych przyrodniczo	**III.3.3.** Budowa lub modernizacja małej infrastruktury służącej zabezpieczeniu obszarów cennych przyrodniczo przed nadmierną presja turystów.
OBSZAR PRIORYTETOWY IV – POPRAWA BEZPIECZEŃSTWA EKOLOGICZNEGO	
Cel średniookresowy – IV.1. Transport substancji niebezpiecznych	
Ograniczenie ryzyka wystąpienia zagrożeń związanych z transportem materiałów niebezpiecznych	**IV.1.1.** Wyznaczenie i budowa przy głównych drogach w pobliżu dużych miast parkingów dla pojazdów przewożących materiały niebezpieczne. **IV.1.2.** Kontrole pojazdów przewożących materiały niebezpieczne. **IV.1.3.** Aktualizacja wykazu tras drogowych i kolejowych po których przewożone są towary niebezpieczne. **IV.1.4.** Ograniczenie budownictwa obiektów użyteczności publicznej i zbiorowego zamieszkania wzdłuż szlaków, którymi prowadzony jest transport materiałów niebezpiecznych poprzez odpowiednie zapisy w mpzp. **IV.1.5.** Sukcesywna modernizacja środków transportu przewożących materiały niebezpieczne. **IV.1.6.** Ewidencjonowanie ilości przewożonych materiałów niebezpiecznych.

Kierunek działań	Działania
Cel średniookresowy – IV.2. Przeciwdziałanie poważnym awariom	
Wzmocnienie instytucjonalne służb inspekcji ochrony środowiska, inspekcji sanitarnej i straży pożarnej	**IV.2.1.** Poprawa technicznego wyposażenia służb inspekcji ochrony środowiska, inspekcji sanitarnej. **IV.2.2.** Doposażenie straży pożarnej w sprzęt ratownictwa chemiczno-ekologicznego. **IV.2.3.** Wzmocnienie etatowe służb inspekcji ochrony środowiska.
Prowadzenie baz danych dotyczących zakładów, które mogą być potencjalnymi sprawcami poważnych awarii	**IV.2.4.** Aktualizacja i udostępnianie bazy danych o zakładach przemysłowych mogących potencjalnie powodować istotne zagrożenie dla środowiska. **IV.2.5.** Aktualizacja i udostępnianie danych o grupach ZZR lub ZDR, których lokalizacja w niedużej odległości od siebie może zwiększyć prawdopodobieństwo wystąpienia awarii przemysłowych lub pogłębić ich skutki.
Ograniczenie ryzyka wystąpienia zagrożeń przez zakłady, które mogą być potencjalnymi sprawcami poważnych awarii	**IV.2.6.** Zintensyfikowanie monitoringu i kontroli potencjalnych sprawców poważnych awarii pod kątem spełniania przez nich wymogów bezpieczeństwa i prewencji. **IV.2.7.** Modernizacja zakładów w celu eliminacji potencjalnych zagrożeń wystąpienia awarii. **IV.2.8.** Zakaz lokalizacji zakładów stwarzających zagrożenie życia lub zdrowia ludzi w granicach miast i w obrębie zwartej zabudowy wsi poprzez odpowiednie zapisy w mpzp. **IV.2.9.** Zakaz lokalizacji inwestycji mogących znacząco oddziaływać na środowisko na terenach szczególnie narażonych na niebezpieczeństwo powodzi poprzez odpowiednie zapisy w mpzp.
Cel średniookresowy – IV.3. Ochrona przed powodzią i suszą	
Przygotowywanie oraz aktualizacja dokumentów planistycznych i map w zakresie bezpieczeństwa przeciwpowodziowego	**IV.3.1.** Przygotowanie wstępnej oceny ryzyka powodziowego. **IV.3.2.** Przygotowanie mapy zagrożenia powodziowego. **IV.3.3.** Przygotowanie mapy ryzyka powodziowego. **IV.3.4.** Przygotowanie planu zarządzania ryzykiem powodziowym. **IV.3.5.** Opracowanie, przyjęcie i wdrożenie „Programu Bezpieczeństwa Powodziowego w Dorzeczu Wisły Środkowej". **IV.3.6.** Wyznaczania i wprowadzenia do planów zagospodarowania przestrzennego, decyzji o warunkach zabudowy i innych dokumentów planistycznych granic obszarów zagrożenia powodzią oraz ustaleń planów zarządzania ryzykiem powodziowym. **IV.3.7.** Doskonalenie procedur kierowania akcją na wypadek wystąpienia powodzi.
Przygotowanie i modernizacja technicznego zaplecza w zakresie ochrony przed powodzią i suszą	**IV.3.8.** Poprawa stanu istniejącej infrastruktury przeciwpowodziowej. **IV.3.9.** Realizacja nowych inwestycji w zakresie infrastruktury przeciwpowodziowej w tym utworzenie polderów na terenie województwa mazowieckiego. **IV.3.10.** Budowa i modernizacja infrastruktury pozwalającej na zwiększenie retencji wody w sposób techniczny i nietechniczny. **IV.3.11.** Doskonalenie systemu wczesnego ostrzegania przed zjawiskami hydrologicznymi oraz meteorologicznymi. **IV.3.12.** Kontynuacja oceny zagrożenia suszą na Mazowszu.
Cel średniookresowy – IV.4. Ochrona przed osuwiskami	
Ochrona przed osuwiskami	**IV.4.1.** Kontynuacja systemu monitorowania terenów osuwiskowych. **IV.4.2.** Zabezpieczanie istniejących osuwisk z zachowaniem wartości przyrodniczych i krajobrazowych Skarpy Wiślanej. **IV.4.3.** Wprowadzanie w planach zagospodarowania przestrzennego w zapisach dotyczących rejonów osuwiskowych warunków wynikających z badań geologiczno-inżynierskich. **IV.4.4.** Konserwacja istniejących urządzeń infrastruktury technicznej na terenach osuwiskowych.
Cel średniookresowy – IV.5. Ochrona przeciwpożarowa	
Ochrona przed pożarami	**IV.5.1.** Monitoring terenów szczególnie zagrożonych pożarami, w tym zakup sprzętu. **IV.5.2.** Propagowanie zasad przeciwdziałania zagrożeniom pożarowym w lasach. **IV.5.3.** Budowa i modernizacja dróg przeciwpożarowych. **IV.5.4.** Modernizacja i wyposażenie jednostek straży pożarnych. **IV.5.5.** Opracowanie sieci dróg pożarowych w oparciu o numeryczne mapy terenów leśnych oraz analiza potrzeb ich zagęszczenia.
OBSZAR PRIORYTETOWY V – EDUKACJA EKOLOGICZNA SPOŁECZEŃSTWA	
Cel średniookresowy – V.1. Wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców Mazowsza	
Kształtowanie i promocja postaw prośrodowiskowych	**V.1.1.** Organizowanie kampanii informacyjno-edukacyjnych oraz akcji lokalnych służących ochronie środowiska. **V.1.2.** Wspomaganie edukacji ekologicznej prowadzonej przez samorządy powiatów, miast i gmin. **V.1.3.** Wspomaganie edukacji ekologicznej zgodnie z założeniami programów współpracy z organizacjami pozarządowymi. **V.1.4.** Prowadzenie działań związanych z edukacją przyrodniczo-leśną ze szczególnym uwzględnieniem zwiększenia świadomości społeczeństwa w zakresie potrzeb i właściwych metod ochrony przyrody. **V.1.5.** Organizowanie kampanii i akcji edukacyjno-informacyjnych, dla wszystkich grup społecznych, dotyczącej zasad i podstaw prawidłowego funkcjonowania gospodarki odpadami. **V.1.6.** Działania informacyjno-edukacyjne na temat zanieczyszczeń powietrza, ich wpływu na zdrowie i możliwości zmniejszenia tych zanieczyszczeń przez społeczeństwo. **V.1.7.** Kształtowanie właściwych zachowań społecznych poprzez propagowanie konieczności oszczędzania wody, energii cieplnej i elektrycznej oraz uświadamianie o szkodliwości spalania paliw niskiej jakości. **V.1.8.** Prowadzenie działań edukacyjnych uświadamiających społeczeństwo o korzyściach płynących z użytkowania scentralizowanej sieci cieplnej, termomodernizacji i innych działań związanych z ograniczeniem emisji niskiej. **V.1.9.** Promocja rozwoju odnawialnych źródeł energii oraz technologii ograniczających zużycie energii. **V.1.10.** Prowadzenie akcji edukacyjnych mających na celu uświadamianie społeczeństwa o szkodliwości spalania odpadów i wypalania traw.

Kierunek działań	Działania
Edukacja dzieci i młodzieży	**V.1.11.** Organizacja cyklicznych konkursów ekologicznych dla dzieci i młodzieży.
Rozwój infrastruktury edukacyjnej	**V.1.12.** Rozwój terenowej infrastruktury edukacyjnej. **V.1.13.** Utrzymanie istniejących i racjonalne tworzenie nowych placówek do spraw informacji i edukacji ekologicznej.
Tworzenie dokumentów programowych z zakresu edukacji ekologicznej	**V.1.14.** Opracowanie wojewódzkiego programu edukacji ekologicznej.
Edukacja ekologiczna rolników	**V.1.15.** Realizacja *Planu Działań Samorządu Województwa Mazowieckiego na Rzecz Rozwoju Rolnictwa i Poprawy Jakości Artykułów Żywnościowych na Mazowszu w zakresie jakości i bezpieczeństwa żywności, technologii, produkcji, wytwarzania produktów tradycyjnych i rolnictwa ekologicznego.* **V.1.16.** Upowszechnianie dobrych praktyk rolniczych poprzez szkolenia dla rolników.
Działania informacyjno - edukacyjne skierowane do podmiotów gospodarczych i jednostek administracji publicznej	**V.1.17.** Organizowanie szkoleń i warsztatów z zakresu opłat za korzystanie ze środowiska, opłaty produktowej, opłaty za substancje kontrolowane oraz opłat wynikających z ustawy o bateriach i akumulatorach. **V.1.18.** Dystrybucja materiałów informacyjnych - ulotek i broszur w celu pozyskiwania nowych podmiotów zobowiązanych do składania wykazów i sprawozdań z zakresu opłat za korzystanie ze środowiska, opłaty produktowej, opłaty za substancje kontrolowane oraz opłat wynikających z ustawy o bateriach i akumulatorach. **V.1.19.** Udział w szkoleniach w zakresie ocen oddziaływania na środowisko zarówno dla sporządzających jak i opiniujących dokumenty. **V.1.20.** Edukacja w zakresie bezpieczeństwa transportu substancji niebezpiecznych.
Działania edukacyjno – informacyjne zagrożeń ekologicznych	**V.1.21.** Akcje edukacyjno-szkoleniowe dla służb zakładów przemysłowych i pracowników administracji publicznej w zakresie zapobiegania awariom i skażeniom środowiska. **V.1.22.** Działania edukacyjno-informacyjne dla mieszkańców Mazowsza o możliwości zapobiegania i postępowania w razie wystąpienia poważnej awarii lub klęsk żywiołowych.
Cel średniookresowy – V.2. Udział społeczeństwa w działaniach na rzecz ochrony środowiska	
Rozszerzenie zakresu informowania społeczeństwa o środowisku i jego stanie	**V.2.1.** Doskonalenie metod udostępniania informacji o środowisku i jego stanie. **V.2.2.** Rozbudowa baz danych zawierających informacje z zakresu ochrony środowiska ze szczególnym uwzględnieniem przestrzennych baz danych GIS i ich publikacji poprzez usługi sieciowe. **V.2.3.** Udział w szkoleniach i warsztatach pracowników instytucji publicznych oraz przedsiębiorców w zakresie przepisów o dostępie społeczeństwa do informacji o środowisku. **V.2.4.** Upowszechnienie informacji o podejmowanych akcjach, kampaniach i działaniach na rzecz aktywnej ochrony środowiska w województwie mazowieckim.
Zapewnienie możliwości udziału społeczeństwa i organizacji pozarządowych w postępowaniach administracyjnych i sporządzaniu dokumentów programowych z zakresu ochrony środowiska	**V.2.5.** Doskonalenie form konsultacji społecznych.
OBSZAR PRIORYTETOWY VI – ZAGADNIENIA SYSTEMOWE	
Cel średniookresowy – VI.1. Upowszechnienie znaczenia zarządzania środowiskowego	
Promocja wdrażania normy ISO 14001 i EMAS	**VI.1.1.** Wdrażanie systemów zarządzania środowiskowego. **VI.1.2.** Doskonalenie systemów zarządzania środowiskowego.
Cel średniookresowy – VI.2. Zwiększenie roli placówek naukowo- badawczych Mazowsza we wdrażaniu ekoinnowacji	
Tworzenie trwałych powiązań między jednostkami naukowo-badawczymi, przemysłem, samorządem oraz administracją rządową w zakresie wdrażania ekoinnowacji w przemyśle oraz produkcji wyrobów sprzyjających środowisku	**VI.2.1.** Promowanie tworzenia różnych form współpracy pomiędzy jednostkami naukowo – badawczymi i przemysłem.
Cel średniookresowy – VI.2. Zapobieganie i naprawa szkód w środowisku	
Monitoring i kontrola podmiotów gospodarczych korzystających ze środowiska	**VI.3.1.** Monitoring i kontrola wydanych zezwoleń na eksploatację instalacji.
Prowadzenie bazy danych dotyczącej szkody w środowisku	**VI.3.2.** Aktualizacja rejestru szkód w środowisku.
Egzekwowanie odpowiedzialności za szkody w środowisku	**VI.3.3.** Sprawowanie kontroli nad wywiązywaniem się sprawców szkód z obowiązków w zakresie naprawy lub zapobiegania takim szkodom.

2. OCENA OGÓLNA REALIZACJI POŚ WM W LATACH 2015-2016

2.1. Obszar priorytetowy I – Poprawa jakości środowiska

Dla obszaru priorytetowego I – ***Poprawa jakości środowiska*** wyznaczono 5 celów średniookresowych:

- Poprawa jakości powietrza, w tym dążenie do osiągnięcia poziomu celu długoterminowego dla ozonu do 2020 r.;
- Poprawa jakości wód;
- Racjonalna gospodarka odpadami;
- Ochrona powierzchni ziemi;
- Ochrona przed hałasem i promieniowaniem elektromagnetycznym.

I.1. Cel średniookresowy - Poprawa jakości powietrza, w tym dążenie do osiągnięcia poziomu celu długoterminowego dla ozonu do 2020 r.

Cel był realizowany w ramach pięciu kierunków działań obejmujących 27 działań. Wszystkie działania w raportowanym okresie były realizowane. Pomimo realizacji wielu przedsięwzięć zawartych w 27 działaniach stan jakości powietrza w raportowanym okresie nie uległ znacznej poprawie.

We wszystkich 4 strefach województwa mazowieckiego stwierdzono lokalne przekroczenia norm dla pyłu zawieszonego PM10, pyłu zawieszonego PM2,5, benzo(a)pirenu, NO_2 oraz ozonu, co oznacza, że połowa mieszkańców jest narażona na ponadnormatywne stężenia zanieczyszczeń. Głównym problemem jest niska emisja z domów ogrzewanych indywidualnie oraz napływ zanieczyszczeń spoza granic województwa lub kraju. Wpływ na zły stan powietrza mają również warunki meteorologiczne: długie mroźne zimy, upalne lata bez opadów. W dalszym ciągu należy kontynuować działania ograniczające niską emisję poprzez rozbudowę centralnych systemów ciepłowniczych (promocja ciepła systemowego), ograniczenie strat ciepła w budynkach i na przesyle, zmianę paliwa oraz sposobu ogrzewania indywidualnego budynków, propagowanie ekologicznych nośników energii (gaz) i eliminowanie węgla (np. pełne wdrożenie opracowanych programów ograniczenia niskiej emisji). Dodatkowo należy prowadzić działania ograniczające emisję ze źródeł komunikacyjnych.

I.2. Cel średniookresowy – Poprawa jakości wód

Cel był realizowany w ramach czterech kierunków działań obejmujących 16 działań. Na podstawie otrzymanych ankiet w raportowanym okresie nie zrealizowano działania *I.2.5. Realizacja Programu wyposażenia zakładów przemysłu rolno-spożywczego o wielkości nie mniejszej niż 4000 RLM odprowadzających ścieki bezpośrednio do wód, w urządzenia zapewniające wymagane przez polskie prawo standardy ochrony wód* (istnieje jednak prawdopodobieństwo, iż zadanie realizowane jest w sposób ciągły przez osoby fizyczne, praktyki takie odnotowano w 2014 r.).

Pomimo realizacji wielu przedsięwzięć zawartych w 16 działaniach stan jakości wód w raportowanym okresie nie uległ znacznej poprawie i wciąż jest niezadowalający.

W 2015 roku w ramach monitoringu operacyjnego WIOŚ pobrano próbki z 21 punktów pomiarowych na terenie województwa mazowieckiego i wykonano stosowne analizy chemiczne wód podziemnych. Spośród wszystkich badanych punktów pomiarowych 11 odznaczało się II klasą jakości wody, 9 wskazywało na III klasę jakości wody, natomiast 1 na IV klasę jakości wody. W 2016 roku w ramach ww. monitoringu diagnostycznego pobrano próbki z 106 punktów pomiarowych na terenie województwa mazowieckiego i wykonano stosowne analizy chemiczne wód podziemnych. Spośród wszystkich badanych punktów pomiarowych 57 odznaczało się II klasą jakości wody, 38 wskazywało na III klasę, 6 na klasę IV, natomiast w 5 punktach pomiarowych odnotowano klasę V.

I.3. Cel średniookresowy – Racjonalna gospodarka odpadami

1 lipca 2011 r. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej uchwalił, kluczową dla systemu gospodarki odpadami w Polsce, ustawę *o zmianie ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach oraz niektórych innych ustaw*. Ustawa weszła w życie 1 stycznia 2012 r.

Nowelizacja *ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach* wprowadziła szereg istotnych zmian do obecnego systemu gospodarki odpadami komunalnymi oraz nałożyła nowe obowiązki na samorządy, podmioty odbierające odpady komunalne i na właścicieli nieruchomości. Zmiany te mają na celu poprawę obecnego systemu gospodarowania odpadami oraz gwarancję szczelności systemu gospodarki odpadami, a w szczególności objęcie wszystkich mieszkańców odbiorem odpadów komunalnych.

W latach 2015-2016 Marszałek Województwa Mazowieckiego w zakresie gospodarki odpadami wydał 298 decyzji, w tym 154 w 2015 r. oraz 144 w 2016 r. W okresie objętym raportem zorganizowanym systemem odbioru odpadów komunalnych zostało objętych 100% mieszkańców województwa mazowieckiego. Cel średniookresowy był realizowany w ramach siedmiu kierunków działań obejmujących 22 działań, które w większości miały charakter ciągły.

I.4. Cel średniookresowy – Ochrona powierzchni ziemi

Cel był realizowany w ramach trzech kierunków działań obejmujących 8 działań. Są to działania o charakterze ciągłym, służące osiągnięciu dobrego stanu gleb. Jedynym działaniem, które nie zostało zrealizowane to działanie *1.4.2 Aktualizacja map glebowo-rolnych, badania zasobności gleb jako podstawy do wyznaczania kolejności wapnowania i określenia właściwego nawożenia.*

Na podstawie badań przeprowadzonych w ramach *Monitoringu chemizmu gleb ornych Polski* (piąta tura monitoringu przypadła na lata 2015-2017) można stwierdzić, że nastąpiła poprawa stanu zanieczyszczenia gleb, w porównaniu do badań przeprowadzonych w latach poprzednich.
Wg GUS w 2016r. użytki rolne i leśne zajmowały 90,3% powierzchni województwa. Użytki rolne stanowiły 66,8%, lasy 23,5%, pozostałe grunty 9,7% powierzchni. Z areału użytków rolnych, grunty orne stanowiły 66,8%, trwałe użytki zielone 23,1%, a sady 2,56 %.
Bardzo duży wpływ na ochronę powierzchni ziemi ma zwiększenie stopnia lesistości (szczegółowo opisane w *Celu średniookresowym III. 1 – Zwiększenie lesistości*), zmniejszenie ilości składowanych odpadów i ograniczenie ich negatywnego wpływu na środowisko (opisane w *Celu średniookresowym I.3. – Racjonalna gospodarka odpadami*), jak również rekultywacja terenów zdegradowanych. Na terenie województwa występuje stosunkowo mały udział gruntów zdegradowanych i zdewastowanych.
W zadawalający sposób wzrasta udział gospodarstw ekologicznych. W 2016 r. na Mazowszu funkcjonowały 2 426 gospodarstwa ekologiczne nie posiadające certyfikatu (o łączne powierzchni 49 517 ha) oraz 1 691 gospodarstw, które certyfikat posiadały (o łącznej powierzchni 37 734 ha).

I.5. Cel średniookresowy – Ochrona przed hałasem i promieniowaniem elektromagnetycznym

W analizowanym okresie były realizowane wszystkie działania. Działania te mają charakter ciągły. Pomiary hałasu prowadzone przez WIOŚ w Warszawie wskazują na przekroczenia standardów akustycznych oraz identyfikują problem ponadnormatywnego poziomu hałasu. Największe zagrożenie stanowi hałas drogowy, który głównie obejmuje obszary sąsiadujące z głównymi arteriami komunikacyjnymi.

W przypadku promieniowania elektromagnetycznego WIOŚ w Warszawie w swoich badaniach nie stwierdził żadnych przekroczeń w raportowanych latach.

W latach 2015-2016 wykonano szereg zadań sprzyjających ograniczaniu hałasu w województwie. Na poziomie regulacji prawnych wprowadzano odpowiednie zapisy do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. W zakresie działań inwestycyjnych realizowano przebudowę i rewitalizację linii kolejowych oraz budowę i przebudowę dróg wyprowadzających ruch z miast. Ponadto przedsiębiorstwa wdrażały rozwiązania ograniczające hałas m.in. montaż ekranów dźwiękochłonnych, montaż osłon akustycznych, tłumików itp.

2.2. Obszar priorytetowy II – Racjonalne wykorzystanie zasobów naturalnych

Dla obszaru priorytetowego II – ***Racjonalne wykorzystanie zasobów naturalnych*** wyznaczono 3 cele średniookresowe:

- Racjonalne gospodarowanie zasobami wodnymi;
- Zrównoważone wykorzystanie energii;
- Racjonalne gospodarowanie zasobami geologicznymi.

II.1 Cel średniookresowy – Racjonalne gospodarowanie wodami

Cel był realizowany w ramach dwóch kierunków działań obejmujących 7 działań. Pomimo realizacji wszystkich zaplanowanych działań nie osiągnięto na Mazowszu, w raportowanych latach istotnej poprawy w zakresie racjonalnej gospodarki wodami. Należy podkreślić, że pobór wód na Mazowszu jest największy w skali kraju.

Zgodnie z danymi GUS, na terenie województwa mazowieckiego, w 2015 r. odnotowano przyrost zasobów eksploatacyjnych wód podziemnych o 22,4 hm^3 w stosunku do 2014 r. W 2015 r. zasoby eksploatacyjne wód podziemnych ogółem wyniosły 2 221,9 hm^3. W 2016 r. także stwierdzono przyrost zasobów eksploatacyjnych wód podziemnych o 39,2 hm^3 w stosunku do 2015 r. W 2016 r. zasoby eksploatacyjne wód podziemnych ogółem wyniosły 2 261,1 hm^3.

II.2. Cel średniookresowy – Zrównoważone wykorzystanie energii

Cel był realizowany w ramach dwóch kierunków działań obejmujących 11 działań. W latach 2015-2016 podjęto się realizacji wszystkich wyznaczonych zadań.

W raportowanym okresie realizowano wiele inwestycji związanych z montażem kolektorów słonecznych, również w budynkach prywatnych, co było kontynuacją specjalnych konkursów i programów w ramach RPO WM 2007-2013, WFOŚiGW czy NFOŚiGW.

Z analizy koncesji udzielonych przez Prezesa Urzędu Regulacji Energetyki oraz wpisów do rejestru prowadzonego przez Prezesa Agencji Rynku Rolnego www.ure.gov.pl wynika, że w latach 2015-2016 kontynuowano rozwój odnawialnych źródeł energii. Na terenie województwa mazowieckiego ilość wytworzonej energii z mikro- i małych instalacji OZE wykorzystujących hydroenergię, energię wiatru, biomasy czy promieniowania słonecznego wyniosła 126 452,816 MWh. Dane te publikowane są rokrocznie w Raportach dotyczących zbiorczych informacji na temat wytwarzania energii elektrycznej z odnawialnych źródeł energii w mikro- lub małej instalacji. Wprowadzone w 2016 r. zmiany legislacyjne oraz protesty społeczności lokalnych i organizacji pozarządowych spowolniły rozwój OZE w postaci elektrowni wiatrowych w całym kraju, w tym na terenie województwa mazowieckiego. Ważną rolę w dążeniu do zrównoważonego wykorzystania energii odgrywa MAE realizując wiele przedsięwzięć w tym zakresie (*projekt EINSTEIN,* doradztwo energetyczne dla gmin, organizacja szkoleń, konferencji i in.).

II.3. Cel średniookresowy – Racjonalne gospodarowanie zasobami geologicznymi

Cel był realizowany w ramach jednego kierunku działań obejmującego 2 działania (wykonywanych na bieżąco).

Zgodnie z ustawą *Prawo geologiczne i górnicze* w przypadku wydobywania kopaliny bez wymaganej koncesji lub z rażącym naruszeniem jej warunków, właściwy starosta, w drodze decyzji, ustala podwyższoną opłatę eksploatacyjną prowadzącemu taką działalność. Uzyskane w ramach ankiet informacje wskazują, iż ograniczenie nielegalnej eksploatacji kopalin odbywa się poprzez wydawanie pozwoleń na ich eksploatację oraz edukacje ekologiczną dotyczącą obowiązujących przepisów prawa oraz kar za ich naruszenie.

W latach 2015-2016 Wydział Geologii Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego w Warszawie przeprowadził 29 kontroli sprawdzających zgodność wykonywanej przez przedsiębiorcę działalności z posiadaną koncesją oraz z przepisami ustawy Prawo geologiczne i górnicze (bez kontroli w 2015 r. i 29 kontroli w 2016 r.). W analizowanym okresie w Wydziale Geologii wydano 661 decyzji administracyjnych, w tym w 2015 r. – 292, a w 2016 r. – 369.

2.3. Obszar priorytetowy III – Ochrona przyrody

Dla obszaru priorytetowego III – ***Ochrona przyrody*** wyznaczono 3 cele średniookresowe:

- Ochrona walorów przyrodniczych;
- Zwiększenie lesistości;
- Ochrona lasów, ze szczególnym uwzględnieniem różnorodności biologicznej.

III.1. Cel średniookresowy - Ochrona walorów przyrodniczych

Cel był realizowany w ramach pięciu kierunków działań obejmujących 23 działania. W latach 2015-2016 nie wszystkie działania określone w Programie zostały realizowane. Nie realizowano następujących działań: *III.1.2. Analiza rozmieszczenia istniejących, regionalnych korytarzy ekologicznych na terenie województwa mazowieckiego; III.1.8. Opracowanie planów ochrony parków krajobrazowych i KPN; III.1.18. Tworzenie przejść umożliwiających migrację zwierząt przy drogach przecinających korytarze ekologiczne; III.1.20. Uregulowanie stanu własności terenów zieleni.*

Powierzchnia obszarów Natura 2000 w latach 2015 – 2016 nie zmieniła się i wynosiła:

- dla obszarów specjalnej ochrony ptaków – 428 614,6 ha;
- dla obszarów o znaczeniu dla Wspólnoty – 192 950,4 ha.[2]

W raportowanych latach powierzchnia parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu nie uległa zmianie. Zwiększyła się natomiast powierzchnia rezerwatów przyrody z 18 073,74 ha w 2014 r., do 18 951,19 ha w 2016 r. Na koniec 2015 r. powierzchnia rezerwatów wynosiła 18 861,09 ha. Wzrosła liczba pomników przyrody z 4 256 szt. w 2014 r. do 4 273 szt. w 2016 r. W raportowanym okresie ustanowiono 22 planów zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000.

W latach 2015-2016 wyraźnie można zaobserwować zintensyfikowanie działań podejmowanych przez różne podmioty w celu ochrony czynnej siedlisk przyrodniczych oraz siedlisk gatunków. W raportowanym okresie sukcesywnie wdrażano zapisy planów zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000 i innych dokumentów planistycznych, jak również realizowano projekty dofinansowane ze źródeł zewnętrznych oraz krajowych.

III.2. Cel średniookresowy – Zwiększenie lesistości

Do realizacji celu został wyznaczony jeden kierunek działań i pięć działań spełniających wytyczne *Programu zwiększenia lesistości dla Województwa Mazowieckiego do 2020 r.* W raportowanym okresie wszystkie działania były realizowane.

Według danych GUS w latach 2015-2016 na obszarze województwa mazowieckiego zalesiono 436,75 ha gruntów. Lesistość województwa zwiększyła się z 23,1% w 2014 r. do 23,3% w 2016 r. Większość z zalesień dotyczyła prywatnych gruntów rolnych, na które rolnicy otrzymywali wsparcie w ramach programu PROW 2014-2020. Ponadto na terenie woj. mazowieckiego systematycznie realizowano prace polegające na odbudowie powierzchni zniszczonej przez huragany i pożary.

III.3. Cel średniookresowy – Ochrona lasów, ze szczególnym uwzględnieniem różnorodności biologicznej

W raportowanym okresie cel realizowany był w ramach dwóch kierunków działań obejmujących 3 działania. Wszystkie działania były realizowane.

Na terenie KPN i PGL LP realizowane były projekty dofinansowane przez UE związane z ochroną i utrzymaniem cennych, naturalnych siedlisk bagiennych i podmokłych. Ponadto KPN i PGL LP prowadziły zbiór nasion i owoców z rodzimych drzew i krzewów celem zapewnienia lokalnego pochodzenia sadzonek oraz produkcję materiału sadzeniowego. Lasy Państwowe prowadziły również przebudowę drzewostanów poprzez wprowadzanie gatunków mających budować złożoną strukturę lasu, odnowienia naturalne oraz wzbogacanie ich składu gatunkowego. W celu ograniczenia degradacji środowiska oraz strat zasobów różnorodności biologicznej, poprzez ograniczenie antropopresji na najcenniejsze obszary chronione, przy jednoczesnym zapewnieniu możliwości wypoczynku i turystyki na terenach cennych przyrodniczo MZPK, KPN i PGL LP realizowały wiele przedsięwzięć. Między innymi budowano ścieżki przyrodnicze, infrastrukturę turystyczną, w tym wiaty, miejsca biwakowe, punkty widokowe, parkingi, a także infrastrukturę edukacyjną - tablice, urządzenia edukacyjne.

[2] źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych.

2.4. Obszar priorytetowy IV – Poprawa bezpieczeństwa ekologicznego

Dla obszaru priorytetowego IV – ***Poprawa bezpieczeństwa ekologicznego*** wyznaczono 5 celów średniookresowych:

- Transport substancji niebezpiecznych;
- Przeciwdziałanie poważnym awariom;
- Ochrona przed powodzią i suszą;
- Ochrona przed osuwiskami;
- Ochrona przeciwpożarowa.

IV.1. Cel średniookresowy – Transport substancji niebezpiecznych

W ramach realizacji celu, realizowanych było pięć spośród sześciu działań. Na podstawie otrzymanych ankiet w raportowanym okresie nie zrealizowano działania *IV.1.1. Wyznaczenie i budowa przy głównych drogach w pobliżu dużych miast parkingów dla pojazdów przewożących materiały niebezpieczne*.

Kontrole drogowe pojazdów przewożących materiały niebezpieczne przeprowadzają:

- inspektorzy Inspekcji Transportu Drogowego – na drogach, parkingach oraz w miejscu prowadzenia działalności gospodarczej przez uczestnika przewozu towarów niebezpiecznych w zakresie przewozu drogowego;
- funkcjonariusze Policji – na drogach i parkingach;
- funkcjonariusze Straży Granicznej – na drogach i parkingach;
- funkcjonariusze celni – na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;
- żołnierze Żandarmerii Wojskowej – w zakresie przewozu towarów niebezpiecznych wykonywanego przez siły zbrojne.

IV.2. Cel średniookresowy – Przeciwdziałanie poważnym awariom

Cel był realizowany w ramach 3 kierunków działań obejmujących 9 działań. Na podstawie otrzymanych ankiet w raportowanym okresie nie zrealizowano działania *IV.2.3. Wzmocnienie etatowe służb inspekcji ochrony środowiska.*

Na koniec 2015 r. w rejestrze WIOŚ. znajdowało się 157 potencjalnych sprawców poważnych awarii (w tym: 18 ZDR; 37 ZZR i 102 PSPA), w 2016 r. liczba tego typu zakładów zlokalizowanych na terenie województwa mazowieckiego nie zmieniła się i wynosiła 157 (w tym: 18 ZDR, 40 ZZR i 99 PSPA). W latach 2015-2016 WIOŚ w Warszawie przeprowadził łącznie 181 kontroli zakładów mogących powodować istotne zagrożenie dla środowiska. Aby ograniczyć ryzyko występowania awarii konieczny jest odpowiedni monitoring i kontrola potencjalnych sprawców zdarzeń, a także modernizacja zakładów w celu eliminacji możliwych zagrożeń wystąpienia awarii.

IV.3. Cel średniookresowy – Ochrona przed powodzią i suszą

Cel był realizowany w ramach dwóch kierunków działań obejmujących 12 działań, spośród których nie realizowano jedynie działania *IV.3.5. Opracowanie, przyjęcie i wdrożenie „Programu Bezpieczeństwa Powodziowego w Dorzeczu Wisły Środkowej"* ponieważ Wojewoda Mazowiecki odstąpił od realizacji powyższego zadania. Materiały które były wykorzystane przy opracowaniu projektu Programu Bezpieczeństwa Powodziowego w Dorzeczu Wisły Środkowej zostały przekazane do KZGW gdzie zostały wykorzystane przy przygotowaniu dokumentów o zasięgu ogólnokrajowym.

W dniu 15 kwietnia 2015 r. Prezes KZGW przekazał ostateczne wersje map ryzyka i zagrożenia powodziowego organom administracji oraz zostały one zamieszczone na BIP KZGW. W analizowanym okresie WZMiUW w Warszawie wykonał szereg inwestycji związanych z modernizacją, rekonstrukcją lub rozbudową wałów przeciwpowodziowych i urządzeń wodnych. Na terenie woj. mazowieckiego sukcesywnie realizowane są zadania z zakresu doskonalenia systemu wczesnego ostrzegania przed zjawiskami hydrologicznymi oraz meteorologicznymi.

IV.4. Cel średniookresowy – Ochrona przed osuwiskami

Cel był realizowany w ramach jednego kierunku działań obejmującego 4 działania. W raportowanym okresie nie było konieczności realizowania działania *IV.4.2. Zabezpieczenie istniejących osuwisk z zachowaniem wartości przyrodniczych i krajobrazowych Skarpy Wiślanej* oraz działania *IV.4.4. Konserwacja istniejących urządzeń infrastruktury technicznej na terenach osuwiskowych.*

W celu przeciwdziałania osuwiskom niezwykle istotny jest monitoring zagrożonych terenów. Od 2006 r. prowadzony jest Projekt SOPO (System Osłony Przeciwosuwiskowej), którego podstawowym zadaniem jest rozpoznanie i udokumentowanie wszystkich osuwisk oraz terenów potencjalnie zagrożonych ruchami masowymi w Polsce. Dotychczas w województwie mazowieckim sporządzono, w ramach projektu, trzy *Mapy osuwisk i terenów zagrożonych ruchami masowymi* – MOTZ (dla powiatu piaseczyńskiego, płockiego, sierpeckiego). Pozostałe MOTZ planowane są do realizacji w latach 2021-2023.

IV.5. Cel średniookresowy – Ochrona przeciwpożarowa

Cel był realizowany w ramach 5 działań. Wszystkie działania były realizowane w analizowanym okresie. Prowadzony był monitoring terenów szczególnie zagrożonych pożarami, w tym również przeprowadzono lotnicze patrolowanie lasu oraz monitoring z użyciem samochodu z modułem gaśniczym.

Szczególny nacisk położono na zadanie związane z modernizacją i wyposażeniem jednostek straży pożarnych na terenie woj. mazowieckiego. Niezwykle istotna z punktu widzenia ochrony przed pożarami była realizacja zadania dotyczącego propagowania zasad przeciwdziałania zagrożeniom pożarowym w lasach. Gminy, powiaty i nadleśnictwa prowadziły szereg akcji informacyjnych na temat zagrożeń pożarowych, w szczególności poruszane były kwestie dotyczące szkodliwości wypalania traw, konsekwencji prawnych za nieprzestrzeganie przepisów oraz zasad postępowania w czasie pożaru. Ponadto budowano, modernizowano drogi przeciwpożarowe, opracowano sieć dróg pożarowych w oparciu o numeryczne mapy terenów leśnych oraz dokonano analizy potrzeb ich zagęszczenia.

2.5. Obszar priorytetowy V – Edukacja ekologiczna społeczeństwa

Dla obszaru priorytetowego V – ***Edukacja ekologiczna społeczeństwa*** wyznaczono 2 cele średniookresowe:

- Wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców Mazowsza;
- Udział społeczeństwa w działaniach na rzecz ochrony środowiska.

V.1. Cel średniookresowy – Wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców Mazowsza

Cel był realizowany w ramach siedmiu kierunków działań obejmujących 22 działania. Odstąpiono od realizacji działania *V.1.14. Opracowanie wojewódzkiego programu edukacji ekologicznej*, natomiast zagadnienia dotyczące edukacji ekologicznej oraz plan i harmonogram działań zostały ujęte w opracowanym w 2016 r. POŚWM 2022.

W raportowanych latach były kontynuowane przez SWM, cieszące się dużym zainteresowaniem, cykliczne konkursy ekologiczne dla dzieci i młodzieży. Tematy przewodnie konkursów były najczęściej związane z ochroną przyrody w mazowieckich parkach krajobrazowych. Jednocześnie należy podkreślić duże zainteresowanie samorządów lokalnych i mieszkańców Mazowsza akcjami, spotkaniami i kampaniami informacyjno-szkoleniowymi, co świadczy o dużym zapotrzebowaniu na tego typu przedsięwzięcia.

V.2. Cel średniookresowy – Udział społeczeństwa w działaniach na rzecz ochrony środowiska

UMWM informacje o środowisku i jego stanie udostępnia w formie elektronicznej bądź papierowej. Na stronie internetowej dostępny jest wniosek umożliwiający korespondencję z wnioskodawcą z wykorzystaniem wyłącznie drogi elektronicznej, ponadto karty informacyjne o dokumentach zawierających informacje o środowisku są udostępniane na stronie internetowej w *Publicznie dostępnym wykazie o dokumentach zawierających informacje o środowisku i jego ochronie* dostępnym pod adresem: http://f7.mazovia.pl/ Dokumenty o szczególnym znaczeniu są podawane do publicznej wiadomości z wykorzystaniem Biuletynu informacji publicznej jak również zamieszczane w dziale *Ekologia i środowisko.*

Województwo Mazowieckie, co roku opracowuje *Roczny program współpracy Samorządu Województwa Mazowieckiego z organizacjami pozarządowymi oraz* podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. W ramach współpracy pozafinansowej realizowane są działania związane z konsultacjami dokumentów programowych i aktów prawnych z organizacjami pozarządowymi.

Ponadto, UMWM prowadzi wojewódzką bazę danych, dotyczących wytwarzania i gospodarowania odpadami (WSO). Baza WSO nie będzie rozbudowywana gdyż Ministerstwo Środowiska utworzyło *Bazę danych o produktach i opakowaniach oraz o gospodarce odpadami - BDO*.

W raportowanym okresie, w zakresie przepisów o dostępie społeczeństwa do informacji o środowisku zostało przeszkolonych, 21 pracowników jednostek samorządu terytorialnego w tym 2 pracowników WIOŚ w Warszawie. Ponadto JST i prowadziły liczne przedsięwzięcia związane z upowszechnieniem informacji o podejmowanych akcjach, kampaniach i działaniach na rzecz aktywnej ochrony środowiska w województwie mazowieckim.

2.6. Obszar priorytetowy VI – Zagadnienia systemowe

Dla obszaru priorytetowego VI – ***Zagadnienia systemowe*** wyznaczono 3 cele średniookresowe:

- Upowszechnienie znaczenia zarządzania środowiskowego;
- Zwiększanie roli placówek naukowo – badawczych Mazowsza we wdrażaniu ekoinnowacji;
- Zapobieganie i naprawa szkód w środowisku.

VI.1. Cel średniookresowy – Upowszechnianie znaczenia zarządzania środowiskowego

Wszystkie działania służące realizacji celu były realizowane. Podmioty realizowały zadania dotyczące wdrożenia systemu zarządzania środowiskowego zgodnego z wymogami rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1221/2009 z dnia 25 listopada 2009 r. w sprawie dobrowolnego udziału organizacji w systemie ekozarządzania i audytu we Wspólnocie (EMAS). Należy jednak zauważyć, że wciąż brakuje skutecznych mechanizmów stymulujących uczestnictwo przedsiębiorstw i instytucji w systemach zarządzania środowiskowego.

VI.2. Cel średniookresowy – Zwiększenie roli placówek naukowo – badawczych Mazowsza we wdrażaniu ekoinnowacji

Cel był realizowany m.in. przez Urząd m. st. Warszawy, który zorganizował XII i XIII Forum Operatorów Systemów i Odbiorców Energii i Paliw w 2015 r. pn. *Czyste powietrze w Warszawie* oraz w 2016 r. pn. *Elektromobilność i paliwa gazowe szansą dla Warszawy w walce o czyste powietrze.* Głównym celem projektu było podnoszenie świadomości społecznej w zakresie jakości powietrza atmosferycznego, zacieśnienie relacji pomiędzy uczestnikami rynku energii, podejmowanie wspólnych inicjatyw na rzecz usprawnienia podnoszenia bezpieczeństwa energetycznego i efektywności energetycznej, a także ochrony praw konsumenta i ochrony środowiska. Do uczestnictwa w forum zaproszono przedstawicieli środowiska naukowego, organizacje społeczne, związki branżowe, organizacje administracji publicznej, samorządy, przedstawicieli państw obcych. Należy zauważyć, że wciąż brakuje skutecznych mechanizmów stymulujących zwiększanie roli placówek naukowo – badawczych we wdrażaniu ekoinnowacji na Mazowszu.

VI.3. Cel średniookresowy – Zapobieganie i naprawa szkód w środowisku

Cel był realizowany w ramach trzech kierunków działań obejmujących 3 działania. W raportowanych latach, oprócz Samorządu Województwa Mazowieckiego, powiaty prowadziły kontrole i monitoring wydanych zezwoleń na eksploatację instalacji. Jak wynika z pozyskanych w wyniku ankietyzacji informacji prowadzeniem rejestru dotyczącego szkód w środowisku zajmuje się Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Warszawie. Zgodnie z przekazanymi danymi do końca 2016 r., do rejestru wpisano 149 przypadków wyrządzenia szkód w środowisku.

3. OCENA SZCZEGÓŁOWA REALIZACJI POŚ WM W LATACH 2015-2016

I OBSZAR PRIORYTETOWY – POPRAWA JAKOŚCI ŚRODOWISKA

I.1. Cel średniookresowy – Poprawa jakości powietrza, w tym dążenie do osiągnięcia poziomu celu długoterminowego dla ozonu do 2020 r.

Ocena szczegółowa realizacji celu

Poniższa tabela przedstawia stan realizacji 27 działań środowiskowych w ramach celu średniookresowego – ***Poprawa jakości powietrza, w tym dążenie do osiągnięcia poziomu długoterminowego dla ozonu do 2020 r.***

Tabela 3. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Poprawa jakości powietrza, w tym dążenie do osiągnięcia poziomu celu długoterminowego dla ozonu do 2020 r.

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Stan realizacji
Kierunek działań – Zmniejszenie przekroczeń dopuszczalnych poziomów stężeń monitorowanych substancji			
I.1.1.	Przygotowywanie, wdrażanie i monitorowanie programów ochrony powietrza	Województwo Mazowieckie	↔
I.1.2.	Systematyczny monitoring imisji substancji	WIOŚ	↔
Kierunek działań – Ograniczenie emisji powierzchniowej			
I.1.3.	Rozbudowa centralnych systemów zaopatrywania w energię cieplną	miasta, gminy, podmioty gospodarcze	↔
I.1.4.	Zmiana paliwa na inne, o mniejszej zawartości popiołu lub zastosowanie energii elektrycznej oraz indywidualnych źródeł energii odnawialnej	miasta, gminy, podmioty gospodarcze	↔
I.1.5.	Termomodernizacja budynków	organy administracji rządowej, wojewódzkie samorządowe jednostki organizacyjne, szkoły wyższe, powiaty, miasta i gminy, kościoły i związki wyznaniowe, instytucje kultury, KPN, zakłady opieki zdrowotnej, podmioty gospodarcze	↔
I.1.6.	Tworzenie i wdrażanie programów ograniczania niskiej emisji	miasta, gminy	↔
I.1.7.	Wprowadzanie przepisów lokalnych dotyczących sposobu ogrzewania mieszkań	miasta, gminy	↔
Kierunek działań – Ograniczenie emisji liniowej			
I.1.8.	Zintegrowane planowanie rozwoju systemu transportu na terenie miast, uwzględniające również system kierowania ruchem ulicznym	miasta	↔
I.1.9.	Modernizacja infrastruktury drogowej w miastach, kierowanie ruchu tranzytowego z ominięciem miast lub ich części centralnych, budowa: obwodnic drogowych miast, autostrad, dróg szybkiego ruchu	zarządcy dróg, MZDW	↔
I.1.10.	Stosowanie przy modernizacji dróg i parkingów materiałów i technologii gwarantujących ograniczenie emisji pyłu podczas eksploatacji	zarządcy dróg, MZDW	↔
I.1.11.	Modernizacja transportu miejskiego, usprawnienie miejskiej komunikacji, rozwijanie infrastruktury kolejowej, wymiana taboru	miasta, KM, PKP, WKD	↔
I.1.12.	Polityka cenowa opłat za przejazdy i zsynchronizowanie rozkładów jazdy transportu zbiorowego zachęcające do korzystania z systemu transportu zbiorowego	miasta, KM, WKD, PKP	→
I.1.13.	Organizacja systemu parkingów na obrzeżach miast łącznie z systemem taniego transportu zbiorowego do centrum miasta (m.in. parkingów typu Parkuj i Jedź)	miasta, gminy	→
I.1.14.	Wyznaczanie nowych stref płatnego parkowania w miastach	miasta	→
I.1.15.	Wprowadzanie w centrach miast stref z ograniczeniem poruszania się pojazdów	miasta	↔
I.1.16.	Wprowadzanie niskoemisyjnych paliw i technologii w systemie transportu publicznego i służb miejskich	miasta	↔
I.1.17.	Zakup przez lokalne władze pojazdów bardziej przyjaznych dla środowiska	miasta, gminy, powiaty, Województwo Mazowieckie	↔
I.1.18.	Budowa ścieżek rowerowych	miasta, gminy	↔
I.1.19.	Wprowadzenie ograniczeń prędkości na drogach o pylącej nawierzchni	miasta, gminy, zarządcy dróg	→
I.1.20.	Intensyfikacja okresowego czyszczenia ulic	zarządcy dróg, powiaty, miasta, gminy	↔
I.1.21.	Szkolenia kierowców – ekojazda	WORD	→
Kierunek działań – Ograniczenie emisji punktowej			
I.1.22.	Ograniczenie wielkości emisji substancji zanieczyszczających powietrze poprzez m.in.: optymalne sterowanie procesem spalania i podnoszenie sprawności procesu produkcji energii, zmianę technologii lub profilu produkcji, zmianę paliwa, a także likwidację źródeł emisji	podmioty gospodarcze	→

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Stan realizacji
I.1.23.	Stosowanie efektywnych technik odpylania gazów odlotowych	podmioty gospodarcze	→
I.1.24.	Zmniejszenie strat przesyłu energii	podmioty gospodarcze	→
I.1.25.	Wdrażanie nowoczesnych technologii przyjaznych środowisku (BAT)	podmioty gospodarcze	↔
Kierunek działań – Ograniczenie emisji substancji do powietrza poprzez odpowiednie zapisy w planach zagospodarowania przestrzennego			
I.1.26.	Uwzględnianie w dokumentach planistycznych sposobów zabudowy i zagospodarowania terenów umożliwiających ograniczenie emisji substancji do powietrza	MBPR, miasta, gminy	→
I.1.27.	Wprowadzanie zapisów dotyczących lokalizacji zakładów przemysłowych, wprowadzających substancje do powietrza, na terenach oddalonych od zabudowy mieszkaniowej oraz terenów cennych przyrodniczo i kulturowo	MBPR, miasta, gminy	→

samorządy powiatów, miast i gmin realizujące działania:
powiaty: ciechanowski, garwoliński, makowski, mławski, otwocki, piaseczyński, piaseczyński, płoński, przysuski, szydłowiecki, warszawski zachodni, wołomiński, wyszkowski, żuromiński
miasta i gminy: Andrzejewo, Belsk Duży, Białobrzegi, Bielany, Błędów, Borkowice, Brok, Cegłów, Chlewiska, Chorzele, Chotcza, Ciepielów, Czernice Borowe, Czerwonka, Dębe Wielkie, Długosiodło, Drobin, Garbatka-Letnisko, Garwolin, Glinojeck, Głowaczów , Krasne, Gniewoszów, Gołymin-Ośrodek,, Gostynin, Goworowo, Gozdowo, Grabów nad Pilicą, Grębków, Grodzisk Mazowiecki, Grójec , Grudusk, Huszlew, Iłża, Izabelin, Jabłonna, Jakubów, Jasieniec, Jastrząb, Jedlińsk, Jednorożec, Józefów, Kadzidło, Kampinos, Kazanów, Klembów, Kobyłka, Konstancin-Jeziorna, Korczew, Kosów Lacki, Kotuń, Kozienice, Krasnosielc, Krzynowłoga Mała, Kuczbork-Osada, m. Legionowo, Lelis, Leszno, Liw, Łaskarzew, Łąck, Łosice, m. Garwolin, m. Radom, m. Siedlce, m. Sierpc, Maciejowice, Magnuszew, Maków Mazowiecki, Mała Wieś, Małkinia Górna, Miastków Kościelny, Miedzna, Mława, Mogielnica, Mordy, Mrozy, Mszczonów, Myszyniec , Nadarzyn, Nasielsk, Nowy Duninów, Olszewo-Borki, Opinogóra Górna, Osieck, Ostrołęka, Ostrów Mazowiecka, Otwock, Parysów, Piaseczno, Pilawa, Pionki, Płock, Płoniawy-Bramura, Płońsk, Pokrzywica, Policzna, Pomiechówek, Potworów, Prażmów, Promna, Pruszków, Przasnysz, Przyłęk, Przysucha, Radzymin, Regimin, Rościszewo, Różan, Rusinów, Rybno, Sabnie, Serock, Siennica, Sienno, Sierpc, Sobienie – Jeziory, Sobolew, Sokołów Podlaski, Somianka, Stanisławów, Staroźreby, Stary Lubotyń, Sterdyń, Stupsk, Suchożebry, Sypniewo, Szczawin Kościelny, Szulborze Wielkie, Tczów, Tłuszcz, Troszyn, Warka, Węgrów, Wieczfnia Kościelna, Wierzbica, Wilga, Wiskitki, Wiśniew, Wodynie, Wołomin, Wyszków, Wyszogród, Zakroczyn, Załuski, Zielonka,, Zwoleń, Żabia Wola, Żelechów, Żyrardów, m. st. Warszawa.

przedsiębiorstwa realizujące działania: Narodowe Centrum Badań Jądrowych, Przedsiębiorstwo Energetyki Cieplnej w Pułtusku, Przedsiębiorstwo Energetyki Cieplnej w Ciechanowie, Radomskie Przedsiębiorstwo Energetyki Cieplnej RADPEC SA, Przedsiębiorstwo Energetyki Cieplnej w Płońsku SP. z o.o., Przedsiębiorstwo Energetyki Cieplnej Spółka z o.o. Wyszków, Przedsiębiorstwo Energetyki Cieplnej "Żyrardów" Sp. z o.o., Przedsiębiorstwo Energetyki Cieplnej Spółka z o.o. w Mińsku Mazowieckim, Przedsiębiorstwo Energetyki Cieplnej w Mławie, Zakład Energetyki Cieplnej w Wołominie Sp. z o.o., Przedsiębiorstwo Komunalne Sp. z o.o. w Wołominie, Przedsiębiorstwo Ciepłowniczo-Usługowe Piaseczno Sp. z o.o., Przedsiębiorstwo Energetyczne w Siedlcach Sp. z o.o., Miejskie Przedsiębiorstwo Komunikacji w Radomiu Sp. z o.o., ENERGA Elektrownie Ostrołęka SA, MESKO S.A. Oddział w Pionkach, ArcelorMittal Warszawa S.A., PGNiG Termika SA, Enea Wytwarzanie Sp. z o.o., Sokołów S.A. - Oddział w Sokołowie Podlaskim, Fermy Drobiu Bartkowska, SuperDrob S.A., DJChem Chemicals Poland S.A., Przedsiębiorstwo Gospodarowania Odpadami w Płocku, Polski Koncert Naftowy ORLEN S.A., Fortum Power and Heat Polska Sp. z o.o, Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej w Płońsku Sp. z o.o.

inne instytucje realizujące działania: Narodowe Centrum Badań Jądrowych, Wojewódzki Samodzielny Zespół Publicznych Zakładów Opieki Zdrowotnej im. Prof. Eugeniusza Wilczkowskiego w Gostynie, Mazowieckie Centrum Neuropsychiatrii Sp. z o.o. w Zagórzu, Mazowiecki Szpital Wojewódzki w Siedlcach Sp. z o.o., Szpital Mazowiecki w Garwolinie Sp. z o.o., Biblioteka Pedagogiczna w Radomiu, Mazowiecki Wojewódzki Ośrodek Medycyny Pracy, Centrum Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego w Siedlcach, Towarzystwo Budownictwa Społecznego Pułtusk Sp. z o.o., Miejskie Przedsiębiorstwo Komunikacji w Radomiu Sp. z o.o., SM "Łucznik", Spółdzielnia Mieszkaniowa "USTRONIE" w Radomiu, Radomski Szpital Specjalistyczny, Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury, Centrum Szkolenia Policji - Wydział Inwestycji i Remontów, Mazowieckie Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Warszawie, Pruszkowska Spółdzielnia Mieszkaniowa, Wyższe Seminarium Duchowne Rzymskokatolickie, KP PSP Gostynin, Zespół Szkół i Placówek Specjalnych w Mocarzewie, Zarząd Dróg Miejskich w Warszawie, Miejski Zarząd Dróg i Komunikacji w Radomiu, Zarząd Dróg Powiatowych w Ostrołęce, Zarząd Dróg Powiatowych w Łosicach, Zarząd Dróg Powiatowych w Makowie Mazowieckim, Powiatowy Zarząd Dróg Publicznych w Radomiu, Powiatowy Zarząd Dróg Publicznych w Białobrzegach, Zarząd Dróg Powiatowych w Gostyninie, Zarząd Dróg Powiatowych w Mińsku Mazowieckim, Zarząd Dróg Powiatowych w Ożarowie Mazowieckim, Zarząd Dróg Powiatowych w Płocku, Miejskie Przedsiębiorstwo Komunikacyjne w Siedlcach Sp. z o.o., Zarząd Transportu Miejskiego w Warszawie, Miejskie Zakłady Autobusowe, Metro Warszawskie, Szybka Kolej Miejska Sp. Z o.o., Tramwaje Warszawskie, Komunikacja Miejska Łomianki Sp. z o.o., Miejski Zakład Komunikacji Sp. z o.o. w Ostrołęce, Mazowiecki Szpital Bródnowski, Państwowe Muzeum Etnograficzne w Warszawie, Wojewódzki Szpital Zakaźny w Warszawie, Wojewódzki Szpital Dziecięcy, Międzyleski Szpital Specjalistyczny w Warszawie, PZL "Warszawa - Okęcie", Mazowieckie Centrum Rehabilitacji "STOCKER", Administracja Centralna Politechniki Warszawskiej, Komenda Stołeczna Policji, Zakład Gospodarowania Nieruchomościami w m. st. Warszawy, Komenda Miejska PSP m. st. Warszawy, Zarząd Dróg Miejskich w Warszawie, Nadleśnictwa: Sarnaki, Celestynów, Łąck, Gostynin

Kierunek działań – Zmniejszenie przekroczeń dopuszczalnych poziomów stężeń monitorowanych substancji

Działanie I.1.1.

Przygotowywanie, wdrożenie i monitorowanie programów ochrony powietrza

W latach 2015-2016 nie podjęto nowych uchwał dotyczących programów ochrony powietrza.

Sejmik Województwa Mazowieckiego (Uchwałą Nr 221/16 z dnia 19 grudnia 2016 r.) określił plan działań krótkoterminowych dla strefy aglomeracja warszawska, w której istnieje ryzyko wystąpienia przekroczenia poziomu alarmowego ozonu w powietrzu. Uchwała została opublikowana w Dzienniku Urzędowym Województwa Mazowieckiego z dnia 27 grudnia 2016 r., poz. 11755. Plan obowiązuje od 11 stycznia 2017 r. Sporządzenie dokumentacji stanowiącej podstawę do określenia planu działań krótkoterminowych dla strefy aglomeracja warszawska, w której istnieje ryzyko wystąpienia przekroczenia poziomu alarmowego ozonu w powietrzu dofinansowano przez WFOŚiGW, w formie dotacji, w kwocie 19 680 zł.

Sejmik Województwa Mazowieckiego (Uchwałą Nr 119/15 z dnia 23 listopada 2015 r.) określił również plan działań krótkoterminowych dla strefy mazowieckiej, w której istnieje ryzyko wystąpienia przekroczenia poziomu alarmowego i poziomu docelowego ozonu w powietrzu. Uchwała opublikowana została w Dzienniku Urzędowym Województwa Mazowieckiego z dnia 17 grudnia 2015 r. poz. 11545. Plan obowiązuje od 1 stycznia 2016 r. Zadanie zostało dofinansowane przez WFOŚiGW w formie dotacji, w kwocie 28 905 zł.

Monitoring pośredni wykonania zapisów uchwał dotyczących programów ochrony powietrza polega na corocznej analizie sprawozdań składanych przez właściwe samorządy dotyczących wykonania działań przewidzianych w ww. programach. Samorządy miejskie i gminne starają się w miarę możliwości finansowych, prawnych i techniczno- organizacyjnych realizować działania wskazane w programach ochrony powietrza. Najczęściej realizowane są działania związane z podłączeniem budynków do sieci cieplnej i dobudowaniem sieci, termomodernizacją budynków, edukacją ekologiczną i informowaniem społeczeństwa, wprowadzeniem w MPZP zapisów dotyczących zadań mających na celu poprawę jakości powietrza, wymianą taboru autobusowego, czyszczeniem ulic na mokro w okresie wiosna-jesień budową ciągów pieszych i rowerowych. Niektóre samorządy wraz ze Strażą Miejską podejmują kontrole w związku ze spalaniem niskiej jakości paliw i odpadów, a także prawidłowości funkcjonowania domowych palenisk połączone z akcją informacyjną dot. niskiej emisji. Realizacja zadań w dużej mierze uzależniona jest od budżetu gminy i możliwości pozyskania środków finansowych na realizację przedsięwzięć.

Obecnie w województwie mazowieckim obowiązuje 6 programów ochrony powietrza oraz 2 plany działań krótkoterminowych:

- Plan działań krótkoterminowych dla strefy mazowieckiej, w której istnieje ryzyko wystąpienia przekroczenia poziomu alarmowego i poziomu docelowego ozonu w powietrzu,
- Plan działań krótkoterminowych dla strefy aglomeracja warszawska, w której istnieje ryzyko wystąpienia przekroczenia poziomu alarmowego i poziomu docelowego ozonu w powietrzu,
- Program ochrony powietrza dla strefy miasto Radom, w której został przekroczony poziom dopuszczalny pyłu zawieszonego PM10 i pyłu zawieszonego PM2,5 w powietrzu,
- Program ochrony powietrza dla strefy aglomeracja warszawska, w której został przekroczony poziom dopuszczalny pyłu zawieszonego PM10 i dwutlenku azotu w powietrzu,
- Program ochrony powietrza dla stref województwa mazowieckiego, w których został przekroczony poziom docelowy benzo(a)pirenu w powietrzu,
- Program ochrony powietrza dla strefy mazowieckiej, w której został przekroczony poziom dopuszczalny pyłu zawieszonego PM10 i pyłu zawieszonego PM2,5 w powietrzu,
- Program ochrony powietrza dla strefy miasto Płock, w której został przekroczony poziom dopuszczalny pyłu zawieszonego PM10 i pyłu zawieszonego PM2,5 w powietrzu,
- Program ochrony powietrza dla strefy aglomeracja warszawska, w której został przekroczony poziom dopuszczalny pyłu zawieszonego PM2,5 w powietrzu.

Działanie I.1.2.

Systematyczny monitoring imisji substancji

Monitoring stanu jakości powietrza prowadzony jest w oparciu o wyniki ocen pięcioletnich oraz rocznych. Ilość stanowisk pomiarowych, zakres prowadzonych badań oraz rodzaj pomiarów zależy do wielkości stężeń zanieczyszczeń. Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska jest koordynatorem monitoringu na terenie województwa. Zakres prowadzonego monitoringu powietrza określa Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 24 sierpnia 2012 r. w sprawie poziomów niektórych substancji w powietrzu oraz Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 13 września 2012 r. w sprawie dokonywania oceny poziomów substancji w powietrzu. Pomiary monitoringowe stanowią podstawę do klasyfikacji stref w województwie, wskazania obszarów przekroczeń wartości kryterialnych oraz wskazania potrzeb w zakresie modernizacji systemu. Monitorowanie poziomów stężeń zanieczyszczeń pozwala na bieżąco oceniać stan jakości powietrza, ustalić trendy zmian dla poszczególnych zanieczyszczeń i przewidzieć możliwość wystąpienia zagrożeń.

Wynikiem realizacji zadania było uzyskanie kompletnych wiarygodnych serii pomiarowych dla poszczególnych zanieczyszczeń, identyfikacja problemów związanych z zanieczyszczeniem powietrza, ustalenie przyczyn przekroczeń, skierowanie stref do programów ochrony powietrza, ochrona zdrowia ludzi oraz ochrona roślin, a także informowanie społeczeństwa o występujących na terenie województwa zagrożeniach. Po zakończeniu cyklu badawczego i przeanalizowaniu wyników wykonanych pomiarów i badań monitoringowych wykonana została ocena jakości powietrza, która jest przedstawiana w raportach o stanie środowiska oraz udostępniana na stronie internetowej WIOŚ.

Kierunek działań – Ograniczenie emisji powierzchniowej

Działanie I.1.3.

Rozbudowa centralnych systemów zaopatrywania w energię cieplną

W latach 2015-2016 zrealizowano 117 inwestycji mających na celu rozbudowę centralnych systemów zaopatrywania w energię cieplną. Działania te polegały przede wszystkim na przebudowie sieci cieplnej, wymianie wyeksploatowanych sieci kanałowych na sieci preizolowane, budowie przyłączy dla nowych odbiorców, budowie węzłów cieplnych itp. Całkowity koszt realizacji działania wyniósł 97 800 tys. zł.

Największe środki przekazano na następujące inwestycje:

1) Budowa źródła ciepła dla miasta Ostrołęka. Podmiotem odpowiedzialnym za zadanie była ENERGA Elektrownia Ostrołęka S.A. Całkowity koszt realizacji zadania wyniósł 34 006,9 tys. zł;
2) Rozbudowa systemu centralnego ogrzewania oraz sieci gazowej średniego ciśnienia. Podmiotem odpowiedzialnym za zadanie była Gmina Miasta Płock. Całkowity koszt realizacji zadania wyniósł 7 338 tys. zł;
3) Modernizacja miejskiej sieci ciepłowniczej w zakresie wymiany sieci tradycyjnej na preizolowną Podmiotem odpowiedzialnym za zadanie było Radomskie Przedsiębiorstwo Energetyki Cieplnej RADPEC S.A. Całkowity koszt realizacji zadania wyniósł 6 150,7 tys. zł;
4) Budowa nowych odcinków sieci ciepłowniczej i przyłączy do nowych odbiorców oraz modernizacja Ciepłowni Centralnej w Siedlcach. Podmiotem odpowiedzialnym za zadanie było Przedsiębiorstwo Energetyczne w Siedlcach Sp. z o.o. Całkowity koszt realizacji zadania wyniósł 4 863 tys. zł;
5) Zwiększenie efektywności dystrybucji energii poprzez przebudowę sieci cieplnej miasta Żyrardowa nr POIS. 09.02.00-00-020/10 dofinansowanego z Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko ze środków Funduszu Spójności Unii Europejskiej. Zadanie Obszar Moniuszki, Rodzinna, Batorego. Zadanie dodatkowe - przebudowa napowietrznej sieci ciepłowniczej zlokalizowanej w Żyrardowie w ul. Stefana Okrzei. Podmiotem odpowiedzialnym za zadanie było Przedsiębiorstwo Energetyki Cieplnej „Żyrardów" Sp. z o.o. Całkowity koszt realizacji zadania wyniósł 2 111 tys. zł.

Działanie I.1.4.

Zmiana paliwa na inne, o mniejszej zawartości popiołu lub zastosowanie energii elektrycznej oraz indywidualnych źródeł energii odnawialnej

W 2015 r. WZMiUW wykonał modernizację systemu grzewczego na gaz płynny w budynku biurowym w Inspektoracie Sierpc, Oddział Płock. Całkowity koszt przedsięwzięcia wyniósł 98,1 tys. zł, w tym z WFOŚiGW otrzymano dofinansowanie w wysokości 18,7 tys. zł.

W latach 2015-2016 działanie zostało zrealizowane przez 32 jednostki samorządu terytorialnego. Samorządy realizowały działanie poprzez udzielanie dotacji celowej osobom fizycznym lub modernizację budynków użyteczności publicznej. Zadanie polegało głównie na zastępowaniu niskoefektywnych źródeł ciepła zasilanych paliwami stałymi, źródłami gazowymi, olejowymi, pompami ciepła i kotłami na Eko Groszek. Źródła olejowe były zastępowane kotłami gazowymi, a także systemami centralnymi (np. węzłami cieplnymi) i kotłami na biomasę. Całkowity koszt realizacji działania wyniósł 13 923 tys. zł.

Największe środki wydatkowano na następujące inwestycje:

1) Kompleksowa termomodernizacja obiektów dydaktycznych, szkół ponadgimnazjalnych, dla których organem prowadzącym jest powiat garwoliński. Całkowity koszt realizacji zadania wyniósł 6 209,6 tys. zł;
2) Budowa mikroinstalacji prosumenckich na potrzeby obiektów użyteczności publicznej oraz gospodarstw domowych w gminie Żelechów. Kosz realizacji zadania wyniósł 1 040,6 tys. zł;
3) Wymiana paliwa, podłączenia do sieci co lub gazowej oraz wykorzystanie odnawialnych źródeł energii w budynkach. Realizatorem zadania była Gmina Miasto Płock. Całkowity koszt realizacji zadania wyniósł 717,9 tys. zł.

Powyższe zadania wpisują się również w działania, które zawarte są w obszarze priorytetowym II – Racjonalne wykorzystanie zasobów naturalnych:

II.2.6. Wykorzystanie energii odnawialnej poprzez montaż instalacji solarnych oraz ogniw fotowoltaicznych,

Działanie I.1.5.

Termomodernizacja budynków

W latach 2015-2016 zrealizowano 452 inwestycje, które związane były z termomodernizacją budynków. Zabiegi sprzyjające poprawie efektywności energetycznej polegające na docieplaniu: ścian, stropów, dachów i piwnic, wymianie stolarki okiennej i drzwiowej, czy wymianie źródeł ciepła, niosą ze sobą wymierne korzyści w postaci zredukowania kosztów utrzymania nieruchomości oraz ograniczają emisji powierzchniową zanieczyszczeń, co bezpośrednio przekłada się na jakość powietrza. Termomodernizacja prowadzona w latach 2015-2016 obejmowała głównie budynki użyteczności publicznej.

W ramach realizacji działania wykonano w 2015 r. termomodernizację budynku Mazowieckiego Urzędu Wojewódzkiego położonego w Warszawie przy ul. Marszałkowskiej 3/5 za łączną kwotę 999 tys. zł,

Poniżej zestawiono zadania zrealizowane w latach 2015-2016 przez wojewódzkie samorządowe jednostki organizacyjne:

1) Mazowiecki Szpital Bródnowski w Warszawie Sp. z o.o. zrealizował zadanie polegające na termomodernizacji budynku A oraz budynku G Mazowieckiego Szpitala Bródnowskiego w Warszawie – 9 193,1 tys. zł;
2) Państwowe Muzeum Etnograficzne w Warszawie zrealizowało zadanie polegające na termomodernizacji budynku muzeum w Warszawie – 5 714,2 tys. zł;
3) Szpital Dziecięcy im. prof. dr. med. Jana Bogdanowicza w Warszawie zrealizował zadanie polegające na termomodernizacji z wymianą oświetlenia – 3 659,3 tys. zł;
4) Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej Wojewódzki Szpital Zakaźny zrealizował zadanie polegające na naprawie stolarki okiennej w Pawilonie I i Pawilonie II oraz docieplaniu ścian zewnętrznych i płyt balkonowych; ponadto wykonano remont elewacji oraz roboty towarzyszące w Pawilonie I Wojewódzkiego Szpitala Zakaźnego w Warszawie – 2 099 tys. zł;
5) Mazowiecki Szpital Wojewódzki w Siedlcach Sp. z o.o. zrealizował zadanie polegające na zmniejszeniu zapotrzebowania na energię cieplną i elektryczną w budynkach szpitala – 1 936,5 tys. zł;
6) Biblioteka Pedagogiczna w Radomiu zrealizowała zadanie polegające na adaptacji budynku na potrzeby Biblioteki Pedagogicznej w Radomiu, Filia w Grójcu, ul. Różana 9 – 1 170,1 tys. zł;
7) Międzyleski Szpital Specjalistyczny w Warszawie zrealizował zadanie polegające na termomodernizacji budynków A, B i łączników oraz wymianie oświetlenia na energooszczędne – 1 039,4 tys. zł;
8) Mazowieckie Centrum Rehabilitacji "STOCER" Sp. z o.o. zrealizowało zadanie polegające na termomodernizacji budynku przy ul. Ożarowskiej 75A w Warszawie wraz z modernizacją węzła c.o., wymianą instalacji i grzejników – 862,6 tys. zł;
9) Mazowiecki Wojewódzki Ośrodek Medycyny Pracy zrealizował zadanie polegające na termomodernizacji obiektu Mazowieckiego Wojewódzkiego Ośrodka Medycyny Pracy w Płocku Oddział w Radomiu – 734,5 tys. zł;
10) Szpital Dziecięcy im. Dzieci Warszawy w Dziekanowie Leśnym zrealizował zadanie polegające na termomodernizacji pawilonów: II A(Przychodnia); VA, VB, VC, XXA (budynki techniczno-gospodarcze); IID i IIE (łączniki) – 693,4 tys. zł;
1) Samodzielny Wojewódzki Publiczny Zespół Zakładów Psychiatrycznej Opieki Zdrowotnej im. dr Barbary Borzym realizował termomodernizację budynku pawilonu szpitalnego nr 1 wraz z wymianą oświetlenia wbudowanego na energooszczędne – 627,5tys. zł;
2) Szpital Mazowiecki w Garwolinie Sp. z o.o. zrealizował zadanie polegające na termomodernizacji kotłowni i budynku technicznego Szpitala Mazowieckiego w Garwolinie Sp. z o.o. – 334,3 tys. zł;
3) Mazowieckie Centrum Neuropsychiatrii Spółka z o.o. w Zagórzu zrealizowało zadanie polegające na termomodernizacji budynków Poradni dla Osób z Autyzmem Dziecięcym w Józefowie – 292 tys. zł;
4) Samodzielny Wojewódzki Zespół Publicznych Zakładów Psychiatrycznej Opieki Zdrowotnej w Warszawie zrealizował zadanie polegające na remoncie dachów w budynku C,D i G oraz wymianie stolarki okiennej w budynku G – 242,6 tys. zł;
5) Mazowieckie Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Warszawie zrealizowało zadanie polegające na docieplaniu budynku Mazowieckiego Samorządowego Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Siedlcach wraz z wymianą oświetlenia na energooszczędne – 749,5 tys. zł; ponadto wykonano modernizację budynku w Warszawie – ocieplenie stropodachu oraz wykonanie nowego pokrycia dachowego wraz z robotami towarzyszącymi – 206,8 tys. zł;
6) Wojewódzki Samodzielny Zespół Publicznych Zakładów Opieki Zdrowotnej im. Prof. Eugeniusza Wilczkowskiego w Gostynie zrealizował zadanie polegające na rozbudowie i modernizacji Pawilonu 7 – 158,9 tys. zł;
7) Centrum Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego w Siedlcach zrealizowało zadanie polegające na termomodernizacji budynku szkoły w Siedlcach (wewnętrzna instalacja centralnego ogrzewania) – 50 tys. zł;
8) Biblioteka Pedagogiczna w Radomiu zrealizowała zadanie polegające na termomodernizacji budynku Biblioteki Pedagogicznej w Radomiu filia w Lipsku wraz z wykonaniem iluminacji zewnętrznej i wymianą oświetlenia na energooszczędne – 3,69 tys. zł.

Ponadto największe środki przekazano na następujące inwestycje na terenie woj. mazowieckiego:

1) Ocieplenie ścian zewnętrznych 13 budynków wielorodzinnych, należących do Pruszkowskiej Spółdzielni Mieszkaniowej za łączną kwotę 5 731,9 tys. zł;
2) Termomodernizacja 2 budynków użyteczności publicznej zlokalizowanych na terenie Miasta Płońsk, na łączną kwotę 5 152,5 tys. zł, realizatorem działania był powiat płoński;
3) Termomodernizacja 3 budynków użyteczności publicznej zlokalizowanych w Radomiu i Nasielsku, za łączną kwotę 4 406,1 tys. zł, gdzie realizatorem było Wyższe Seminarium Duchowne Rzymskokatolickie;
4) Termomodernizacja budynków wielorodzinnych zlokalizowanych na terenie miasta Radom, za łączną kwotę 3 958,3 tys. zł, gdzie realizatorem było Miasto Radom;
5) Przebudowa wraz z modernizacją budynku Starostwa Powiatowego w Piasecznie i zagospodarowaniem terenu (w tym wykonanie dokumentacji), za łączną kwotę 2 921,6 tys. zł, gdzie realizatorem był powiat piaseczyński.

Całkowity koszt realizacji działania wyniósł około 262 856 tys. zł, w tym:

- NFOŚiGW w Warszawie wypłacił w sumie 41 619,6 tys. zł dofinansowania na działania termomodernizacyjne;
- w ramach RPO WM 2007-2013 dofinansowania na działania termomodernizacyjne wyniosły 27 557,4 tys. zł;
- w ramach POIiŚ 2007-2013 i POIiŚ 2014-2020 dofinansowania na działania termomodernizacyjne wyniosły 13 768,2 tys. zł;
- w ramach norweskiego mechanizmu finansowego lub Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego dofinansowania na działania termomodernizacyjne wyniosły 10 867,4 tys. zł.

Tabela 4. Przedsięwzięcia termomodernizacyjne współfinansowane ze środków RPO WM w latach 2015-2016.

Lp.	Beneficjent	Nazwa przedsięwzięcia	Koszt przedsięwzięcia ogółem [tys. zł]	Dofinansowanie z RPO WM [tys. zł]
1.	Mazowiecki Szpital Bródnowski w Warszawie	Termomodernizacja budynku A Wojewódzkiego Szpitala Bródnowskiego - etap II	6 592,9	4 416,2
2.	Państwowe Muzeum Etnograficzne w Warszawie	Termomodernizacja Państwowego Muzeum Etnograficznego w Warszawie	5 714,2	3 201,3
3.	Mazowiecki Ośrodek Doradztwa Rolniczego z siedzibą w Warszawie	Termomodernizacja obiektów Mazowieckiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego z siedzibą w Warszawie	1 421,9	535,4
4.	Gmina Łochów	Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej w Gminie Łochów	3 827,4	2 234,2
5.	Miasto Przasnysz	Poprawa efektywności energetycznej poprzez termomodernizację i wymianę instalacji centralnego ogrzewania i zastosowanie odnawialnych źródeł energii w budynku Szkoły Podstawowej nr 2 im. H. Sienkiewicza w Przasnyszu	1 870,0	1 026,7
6.	Powiat Płoński	Modernizacja i termomodernizacja obiektów użyteczności publicznej w Płońsku	6 364,3	3 034,7
7.	Powiat Mławski	Termomodernizacja budynków Zespołu Szkół Nr 1 i Zespołu Szkół Nr 2 w Mławie przy ul. Zuzanny Morawskiej 29.	1 105,2	486,9
8.	Powiat Garwoliński	Kompleksowa termomodernizacja obiektów dydaktycznych szkół ponadgimnazjalnych, dla których organem prowadzącym jest Powiat Garwoliński.	6 222,8	3 656,4
9.	Miasto i Gmina Pilawa	Poprawa efektywności energetycznej poprzez termomodernizację budynków użyteczności publicznej oraz wykorzystanie odnawialnych źródeł energii w Gminie Pilawa	616,6	374,9
10.	Gmina Nadarzyn	Kompleksowe rozwiązanie problemów termomodernizacyjnych Szkoły Podstawowej w Kostowcu.	635,6	441,3
11.	Miasto Nowy Dwór Mazowiecki	Termomodernizacja dziewięciu budynków użyteczności publicznej w Nowym Dworze Mazowieckim	7 283,2	2 959,7
12.	Gmina Kosów Lacki	Remont Miejskiego Gminnego Ośrodka Kultury w Kosowie Lackim	946,0	616,5
13.	Gmina Jabłonna	Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej w Gminie Jabłonna	19,9	15,9
14.	Wyższe Seminarium Duchowne Rzymskokatolickie	Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej	4 406,1	4 406,1
15.	Gmina Jednorożec	Termomodernizacja budynków	854,1	151,2
		SUMA	**47 880,2**	**27 557,4**

* wartość całego dofinansowania, bez podziału na lata, data podpisania umowy nastąpiła w latach 2015-2016

źródło: Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego w Warszawie

Tabela 5. Przedsięwzięcia termomodernizacyjne współfinansowane ze środków NFOŚiGW w Warszawie w latach 2015-2016.

Lp.	Beneficjent	Nazwa przedsięwzięcia	Koszt zadania [tys. zł]	Kwota umowy [tys. zł]	Wypłata 2015 [tys. zł]	Wypłata 2016 [tys. zł]
1.	Areszt Śledczy w Warszawie-Białołęka	Kompleksowa termomodernizacja obiektów Aresztu Śledczego w Warszawie- Białołęce	10 047,6	9 819,9	3 996,1	0
2.	Centrum Usług Logistycznych w Warszawie	Termomodernizacja budynków należących do Centrum Usług Logistycznych	6 607,9	5 370	1 530	3 840
3.	Departament Budownictwa, Architektury, Geodezji i Kartografii MSWiA Warszawa	Termomodernizacja budynku MSW przy ul. Domaniewskiej 36/38 w Warszawie	3 557,4	3 557,4	330,3	0
4.	Gmina Brok	Termomodernizacja budynków celem wzrostu efektywności energetycznej w gminie Brok	2 040,8	575,1	575,1	0
5.	Gmina Brok	Termomodernizacja budynków celem wzrostu efektywności energetycznej w gminie Brok	2 040,8	1 148,8	1 148,8	0
6.	Instytut Biochemii i Biofizyki PAN	Termomodernizacja budynków Instytutu Biochemii i Biofizyki PAN	6 210,3	5 577,2	4 596,3	980,9
7.	Instytut Psychiatrii i Neurologii Warszawa	Termomodernizacja budynków IPiN i zarządzania energią	6 053,6	1 732,0	1 732,8	0
8.	Kampinoski Park Narodowy Izabelin	Termomodernizacja obiektów budowlanych na terenie Kampinoskiego Parku Narodowego oraz Utylizacja azbestu	1 795	1 148	63,9	0
9.	Komenda Wojewódzka Państwowej Straży Pożarnej w Warszawie	Termomodernizacja obiektów Państwowej Straży Pożarnej w woj. mazowieckim	8 053,6	7 723,5	4 281	0
10.	Miasto Stołeczne Warszawa- Dzielnica Bielany m. st. Warszawy	Termomodernizacja budynków Przedszkoli nr 39, 181,236, oraz SP nr 273 zlokalizowanych na terenie dzielnicy	3 053,8	903,5	0	773,5
11.	Miasto Stołeczne Warszawa- Dzielnica Mokotów m. st. Warszawy	Termomodernizacja budynku zespołu Szkoły Podstawowej nr 307 i Przedszkola nr 349 przy ul. Barcelońskiej 8 w Warszawie	4 928,6	1 378,0	0	1 378,0
12.	Miejski Ośrodek Kultury „ Amfiteatr" w Radomiu	Termomodernizacja oraz wymiana oświetlenia na energooszczędne w 4 obiektach samorządowych instytucji kultury w Radomiu	2 665,1	2 031,1	1 213,5	400
13.	Minister Środowiska	termomodernizacja budynku Ministerstwa Środowiska przy ul. Wawelskiej 52/54 w Warszawie	13 081,3	12 733,1	5 928,5	0
14.	Polski Komitet Pomocy Społecznej Rada Naczelna	Termomodernizacja PKPS- centrum Promocji Zdr. Seniorów i Dom Pomocy Społecznej w Milanówku	4 420,9	1 249,1	1 249,1	0
15.	Polski Komitet Pomocy Społecznej Rada Naczelna	Termomodernizacja budynku PKPS - Centrum Promocji Zdrowia Seniorów i Dom Pomocy Społecznej w Milanówku	4 420,9	2 640,6	2 640,6	0
16.	Polskie Radio S.A. Warszawa	przygotowywanie Audytu energetycznego na termomodernizację budynków Polskiego radia wraz z modernizacją węzłów cieplnych	61,5	44,1	44,1	0
17.	Sokołowski Ośrodek Kultury	Termomodernizacja Sokołowskiego Ośrodka Kultury	1 974,3	1 122	56,1	0
18.	Szensztacki Instytut Sióstr Maryi w Otwocku	Termomodernizacja budynków należących do Szensztackiego Instytutu Sióstr Maryi w Otwocku	2 580,1	765	689,3	0
19.	Szensztacki Instytut Sióstr Maryi w Otwocku	Termomodernizacja budynków należących do Szensztackiego Instytutu Sióstr Maryi w Otwocku	2 580,1	1 265,5	772	0
20.	Teatr Muzyczny Roma	Częściowa termomodernizacja Teatru Muzycznego ROMA	3 050,4	1 125,2	1 125,2	0

Lp.	Beneficjent	Nazwa przedsięwzięcia	Koszt zadania [tys. zł]	Kwota umowy [tys. zł]	Wypłata 2015 [tys. zł]	Wypłata 2016 [tys. zł]
21.	Zgromadzenie Sióstr Matki Bożej Loretańskiej	Termomodernizacja 3 budynków należących do zgromadzenia Sióstr matki Bożej Loretańskiej.	4 166,5	921,4	878,4	0
22.	Zgromadzenie Sióstr Matki Bożej Loretańskiej	Termomodernizacja 3 budynków należących do Zgromadzenia Sióstr Matki Bożej Loretańskiej	4 166,5	1 478,9	1 396,1	0
		SUMA	**97 557,0**	**64 309,4**	**34 247,2**	**7 372,4**

źródło: NFOŚiGW w Warszawie

Tabela 6. Przedsięwzięcia termomodernizacyjne współfinansowane w ramach środków POIiŚ 2007-2013 oraz POIiŚ 2014-2020 w latach 2015-2016.

Lp.	Beneficjent	Nazwa projektu	Całkowity koszt przedsięwzięcia [tys. zł[	Kwota dofinansowania [tys. zł]	Wypłaty w 2015 [tys. zł]	Wypłaty w 2016 [tys. zł]
1.	Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego	Termomodernizacja państwowych placówek szkolnictwa artystycznego- przygotowanie dokumentacji	12 174,4	10 031	1 491,5	8 378,4
2.	Główny Urząd Statystyczny	Przygotowanie dokumentacji inwestycyjnej na potrzeby termomodernizacji budynku Głównego Urzędu Statystycznego przy al. Niepodległości 208 w Warszawie oraz wybranych budynków Urzędów Statystycznych	358,7	355,3	0,00	340,6
3.	Ministerstwo Finansów	Wykonanie audytów energetycznych dla budynku Ministerstwa Finansów oraz budynków jednostek organizacyjnych podległych Ministrowi Finansów	628,6	611,2	0,00	606,8
4.	Centralne Biuro Antykorupcyjne	Opracowanie dokumentacji, w tym audytów energetycznych na termomodernizację czternastu obiektów Centralnego Biura Antykorupcyjnego	54,9	54,9	0,00	54,9
5.	Komenda Główna Policji	Opracowanie dokumentacji inwestycyjnej na potrzeby termomodernizacji budynków Policji	371,2	368,7	0,00	360,2
6.	Komenda Główna Straży Granicznej	Wykonanie dokumentacji technicznej na potrzeby termomodernizacji obiektów Straży Granicznej	358,1	354,6	0,00	350,8
7.	Ministerstwo Gospodarki	Wykonanie audytów energetycznych dla nieruchomości Ministerstwa Gospodarki	123	123	0,00	112,4
8.	Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej	Opracowanie dokumentacji technicznej termomodernizacji obiektów Ochotniczych Hufców Pracy	645,8	645,8	0,00	645,8
9.	Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego	termomodernizacja wybranych budynków państwowych uczelni artystycznych- przygotowanie dokumentacji	1 807,6	1 450,4	0,00	1 426,8
		SUMA	**16 522,3**	**13 994,9**	**1 491,5**	**12 276,7**

źródło: Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju

Działanie I.1.6.

Tworzenie i wdrażanie programów ograniczania niskiej emisji

W ramach wdrażania planów gospodarki niskoemisyjnej gminy podejmowały uchwały na przyznanie mieszkańcom dotacji do wymiany źródeł ciepła na bardziej efektywne i o niższej emisji, organizowały spotkania informacyjne dla mieszkańców oraz kampanie edukacyjne.
W latach 2015-2016 na terenie woj. mazowieckiego opracowano 93 PGN dla jednostek samorządu terytorialnego. Złożenie wniosków o dofinansowanie działań mających na celu poprawę jakości powietrza oraz efektywności energetycznej (ze środków RPO WM 2014-2020, w ramach IV Osi Priorytetowej – Przejście na gospodarkę niskoemisyjną) było możliwe jedynie w przypadku posiadania opracowanego PGN.
Całkowity koszt powyższych zadań wyniósł 12 393,2 tys. zł. Zadania były finansowane głównie z budżetu gmin, ale również otrzymano dofinansowania z NFOŚiGW, WFOŚiGW oraz w ramach RPO WM, POIiŚ i PROW.

Działanie I.1.7.

Wprowadzanie przepisów lokalnych dotyczących sposobu ogrzewania mieszkań

Realizacja zadania polegała na wprowadzeniu przez jednostki samorządu terytorialnego zapisów do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego wskazując na stosowanie niskoemisyjnych źródeł ciepła. W rezultacie, w latach 2015-2016 odpowiednie zapisy zostały wprowadzone przez gminę Radzymin i Grodzisk Mazowiecki oraz miasto Radom i Siedlce.

Działanie I.1.8.

Zintegrowane planowanie rozwoju systemu transportu na terenie miast, uwzględniające również system kierowania ruchem ulicznym

Wdrażanie odpowiednich systemów zarządzania ruchem niesie za sobą wiele pozytywnych skutków takich jak zwiększenie bezpieczeństwa uczestników ruchu oraz efektywności systemu transportowego a także ochrony zasobów środowiska naturalnego. Korzyści środowiskowe płynące z stosowania systemów zarządzania ruchem to ograniczenie zużycia energii w związku z poprawą przepustowości dróg oraz redukcja emisji spalin.

Zarząd Dróg Miejskich w Warszawie w latach 2015-2016 roku wybudował 8 nowych sygnalizacji świetlnych oraz przeprowadził remonty i modernizacje sygnalizacji na terenie m. st. Warszawy. Ponadto w ramach działania poprawiano organizację ruchu, zwiększając bezpieczeństwo i komfort kierowców, pieszych i rowerzystów. Koszt wszystkich inwestycji oraz bieżącego utrzymania sygnalizacji świetlnej w latach 2015-2016 wyniósł ponad 31 mln zł.

Na terenie m. st. Warszawy Zintegrowany System Zarządzania Ruchem łączy działanie sygnalizacji świetlnej na skrzyżowaniach i sterowania ruchem w mieście. Na dzień 31.12.2016 r. obejmował on 72 skrzyżowania m. in. w ciągu Wisłostrady, Al. Jerozolimskich i ul. Świętokrzyskiej oraz na obszarze Powiśla, a także dziesiątki kamer monitoringu, stacje pomiarowe i tablice zmiennej treści. System, oparty o sieć kamer i czujników, wykrywa natężenie ruchu i dostosowuje do niego fazy sygnalizacji, koordynuje też sąsiednie skrzyżowania, dzięki czemu rzadziej trzeba się zatrzymywać na czerwonym świetle. Planowana była jego rozbudowa tak, aby w przyszłości objął on 700 skrzyżowań w całym mieście. W 2016 r. rozpoczęto prace nad kompleksową koncepcją rozbudowy systemu.

Zadanie zostało zrealizowane również przez Miejski Zarząd Dróg i Komunikacji w Radomiu, które w latach 2015-2016 zrealizowało 9 inwestycji polegających na budowie sygnalizacji świetlnej wzbudzanej dla pieszych i rowerzystów. Łączny koszt wyniósł ponad 1 514 tys. zł.

Działanie I.1.9.

Modernizacja infrastruktury drogowej w miastach, kierowanie ruchu tranzytowego z ominięciem miast lub ich części centralnych, budowa: obwodnic drogowych miast, autostrad, dróg szybkiego ruchu

oraz

Działanie I.1.10.

Stosowanie przy modernizacji dróg i parkingów materiałów i technologii gwarantujących ograniczenie emisji pyłu podczas eksploatacji

W latach 2015-2016 Mazowiecki Zarząd Dróg Wojewódzkich w Warszawie zrealizował 332 inwestycje polegające na budowie, rozbudowie, przebudowie i remoncie dróg wojewódzkich oraz mostów zlokalizowanych na terenie woj. mazowieckiego. Całkowity koszt zrealizowanych przedsięwzięć wyniósł 393,5 mln zł. Największe środki przekazano na następujące inwestycje:

1) Budowa nowego przebiegu drogi wojewódzkiej nr 627 relacji Ostrołęka Ostrów Mazowiecka - Małkinia - Kosów Lacki - Sokołów Podlaski na odcinku o długości ok 15 km od m. Treblinka do m. Kosów Lacki – koszt 32,29 mln zł;
2) Przebudowa drogi woj. 728 relacji Grójec - Nowe Miasto n/Pilicą - gr. województwa, odcinek od km 0+500 do 20+809 – koszt 28,49 mln zł;
3) Budowa nowego obiektu na rzece Struga w ciągu drogi wojewódzkiej nr 747 wraz z dojazdami do nowobudowanego mostu na rzece Wisła w m. Kamień (etap I realizacji projektu pn." Rozbudowa drogi wojewódzkiej nr 747 na odcinku od skrzyżowania z drogą krajową nr 79 wraz ze skrzyżowaniem w m. Lipsko do projektowanego mostu na rzece Wisła") – koszt 13,56 mln zł;
4) Rozbudowa drogi woj. nr 544 w km 154+245 - 161+590 od m. Nowa Wieś przez Żebry Chudek do Dręże wa gm. Olszewo Borki (II etap) – koszt 11,62 mln zł;
5) Rozbudowa drogi wojewódzkiej nr 637 relacji Warszawa- Węgrów na odcinku od km 24+495 do km 35+600 – koszt – 10,19 mln zł;
6) Rozbudowa drogi wojewódzkiej nr 731 (Potycz - Warka - Białobrzegi) na odcinku Warka (przejazd kolejowy) - granica miasta Warka od km 13+106,76 do km 16+357,79 – koszt 7,57 mln zł;
7) Przebudowa drogi wojewódzkiej nr 618 relacji Gołymin-Wyszków – koszt 7,20 mln zł;
8) Rozbudowa drogi wojewódzkiej nr 802 na odcinku od drogi krajowej nr 2 (km 0+000) do granicy miasta Mińsk Maz. w km. 1+600 z podziałem na II etapy – koszt 6,27 mln zł;

9) Rozbudowa skrzyżowania ul. Licealnej i Piłsudskiego w Sochaczewie w ciągu drogi wojewódzkiej nr 705 w km 20+150 oraz odcinka drogi od km 13+461 do km 14+641,50 – koszt 5,95 mln zł;
10) Rozbudowa drogi wojewódzkiej nr 740 relacji Radom - Potworów etap II od km 16+375 (istniejący obiekt mostowy) do km 17+775 – koszt 5,80 mln zł;
11) Przebudowa odcinka drogi wojewódzkiej nr 803 od km 4+120 do km 4+559 i od km 5+040 do km 7+529 w miejscowości Żelków Kolonia (etap II) – koszt 5,11 mln zł.

W 2015 r. Warszawski Oddział GDDKiA oddał do użytkowania ponad 18,5 km nowych tras, 15,4 km zostało przebudowane a 66 km wyremontowane. Wartość tych zadań wynosi ponad 2 mld zł (z czego koszty związane z poprawą jakości środowiska to około 160 mln zł). Na poprawę bezpieczeństwa ruchu drogowego wydatkowano 21,8 mln zł, natomiast koszt prac związanych z utrzymaniem i remontami obiektów mostowych wyniósł 6,3 mln zł. W 2015 r. oddane do ruchu zostały nowe drogi: S8 Powązkowska - Modlińska wraz z przebudową mostu Grota-Roweckiego (4,6km) i S8 Opacz - Paszków wraz z powiązaniem z DK 7 w rejonie Magdalenki. Przebudowana została również DK 79 na odcinku Ryczywół - Kozienice. Na Mazowszu w 2015 r. w budowie było 117,4 km dróg ekspresowych o wartości 9 mld zł (z czego koszty związane z poprawą jakości środowiska to około 720 mln zł).

Lokalizacja prowadzonych prac to:
- S2 Puławska – Lubelska,
- S8 Marki – Radzymin,
- S8 Radziejowice - Paszków, zadanie nr 2 Przeszkoda-Paszków,
- S7 Radom – granica województwa mazowieckiego (prowadzi O/Kielce),
- S7 Obwodnica Radomia (prowadzi O/Kielce),
- S17 Garwolin - granica województwa mazowieckiego (prowadzi O/Lublin).

W 2016 r. warszawski Oddział GDDKiA zrealizował przebudowę DK 62 wraz z budową nowego wiaduktu i dojazdów na przejściu przez Wyszków (ok. 2km), wyremontował 120 km odcinków na istniejącej sieci oraz wykonał ponad 20 km chodników. Na poprawę bezpieczeństwa ruchu drogowego wydatkowano 27 mln zł, natomiast na przebudowę i remonty obiektów mostowych wydano prawie 16 mln zł. W 2016 r. w budowie było ponad 211 km nowych dróg, wszystkie budowane były na parametrach klasy „S" poza obwodnicą Góry Kalwarii, która będzie miała klasę GP (ruch główny przyspieszony). Wartość tych zadań to 12,5 mld zł (z czego koszty związane z poprawą jakości środowiska to około 1 mld zł).

Realizowane prace to:
- S2 Puławska – Lubelska ,
- S8 Marki – Radzymin,
- S8 Radziejowice – Paszków,
- DK 50/79 obwodnica Góry Kalwarii,
- S8 Wyszków – granica województwa mazowieckiego (prowadzi O/Białystok),
- S7 Radom - granica województwa mazowieckiego (prowadzi O/Kielce),
- S7 Obwodnica Radomia (prowadzi O/Kielce) S17 Lubelska - Garwolin - granica województwa mazowieckiego (prowadzi O/Lublin).

Zarząd Dróg Miejskich w Warszawie w 2015 r. odbudował most Łazienkowski, który został zniszczony w lutym 2015 r. przez pożar W ciągu doby przejeżdża nim ponad 101 tys. pojazdów. Ulgę odczuły dwa śródmiejskie mosty: Świętokrzyski i Poniatowskiego. Po otwarciu mostu Łazienkowskiego ruch na obu tych przeprawach spadł aż o 36 %. To ponad 42 tys. pojazdów mniej. Wydatki, związane z remontem Łazienkowskiego, wyniosły 108 mln zł, w tym 50 mln zł dotacji rządowej.

Działanie I.1.11.

Modernizacja transportu miejskiego, usprawnienie miejskiej komunikacji, rozwijanie infrastruktury kolejowej, wymiana taboru

---

W latach 2015-2016 Koleje Mazowieckie – KM Sp. z o.o. w zakresie modernizacji transportu i wymiany taboru zrealizowała projekty:
- modernizacja elektrycznych zespołów trakcyjnych do obsługi ruchu aglomeracyjnego i regionalnego, etap II – koszt przedsięwzięcia to 122,730 mln zł;
- modernizacja 39 sztuk elektrycznych zespołów trakcyjnych – koszt przedsięwzięcia to 116,473 mln zł.

W latach 2015-2016 Zarząd Transportu Miejskiego w Warszawie wykonał następujące inwestycje:
- wprowadzono do ruchu pojazdy ekologiczne, które spełniają europejski standard emisji spalin Euro 6 oraz pojazdy hybrydowe – koszt przedsięwzięcia: 25,726 mln zł;
- budowa odcinków zachodniego i wschodnio-północnego II linii metra w Warszawie – koszt przedsięwzięcia: 218,190 mln zł;
- budowa centralnego odcinka II linii metra w Warszawie – koszt przedsięwzięcia: 169,864 mln zł.

Metro Warszawskie Sp. z o.o. w 2015 r. zrealizowało podprojekt B, polegający na zakupie fabrycznie nowego taboru 35 pociągów sześciowagonowych, jednoprzestrzennych. Zadanie było realizowane w ramach Projektu UE pn. "II linia metra w Warszawie - prace przygotowawcze, projekt i budowa odcinka centralnego wraz z zakupem taboru". Koszt realizacji zadania to 95,076 mln zł.

Modernizację transportu miejskiego w latach 2015-2016, poprzez zakup nowych jednostek taboru komunikacji miejskiej realizowali również:

1) Miejskie Zakłady Autobusowe Sp. z o.o. w Warszawie – zakup taboru autobusowego za łączną kwotę 264,929 mln zł;
2) Komunikacja Miejska Łomianki Sp. z o.o. – zakup 7 autobusów spełniających normy emisji spalin za łączna kwotę 5,220 mln zł;
3) Miejski Zakład Komunikacji Sp. z o.o. w Ostrołęce – zakup 2 szt. fabrycznie nowych autobusów miejskich, niskopodłogowych z napędem elektrycznym za łączną kwotę 3,199 mln zł;
4) Miejski Zarząd Dróg i Komunikacji w Radomiu – zakup 24 nowych autobusów (klasy standard, spełniających normę emisji spalin EURO 6);
5) Miejskie Przedsiębiorstwo Komunikacyjne w Siedlcach – zakup 1 nowego autobusu, niskopodłogowego, klasy midi, przystosowanego do zasilania ekologicznymi paliwami;
6) Zakład Komunikacji Miejskiej Sp. z o.o. w Ciechanowie – zakup 2 autobusów spełniających normę EURO 6.

W analizowanym okresie Gmina Radzymin podpisała porozumienie międzygminne, dotyczące modernizacji transportu, miasto Legionowo kontynuowało budowę Centrum Komunikacyjnego, natomiast PKP Polskie Linie Kolejowe przeprowadziły prace naprawcze na liniach kolejowych nr 9, 456, 3, 2 i 448.

Działanie I.1.12.

Polityka cenowa opłat za przejazdy i zsynchronizowanie rozkładów jazdy transportu zbiorowego zachęcające do korzystania z systemu transportu zbiorowego

---

W latach 2015-2016 Koleje Mazowieckie – KM Sp. z o.o. prowadziła politykę cenową opłat za przejazdy – honorowanie niektórych biletów ZTM w ramach obowiązywania oferty "Wspólny bilet ZTM-KM-WKD". Na mocy umowy zawartej z m.st. Warszawa reprezentowanym przez Zarząd Transportu Miejskiego (ZTM) w ramach oferty „Wspólny bilet ZTM-KM-WKD" podróżni posiadający ważne bilety ZTM oraz uprawnienia do ulgowych lub bezpłatnych przejazdów środkami lokalnego transportu zbiorowego w Warszawie, wynikające z uchwał Rady m.st. Warszawy, mogli korzystać z przejazdów pociągami osobowymi KM. Bilety KM i ZTM były honorowane w pociągach lotniskowych na odcinku Warszawa Płudy - Warszawa Lotnisko Chopina.

W celu zachęcenia mieszkańców województwa do korzystania z systemu transportu zbiorowego zrealizowano następujące działania:

1) utworzono 2 linie busów oraz wprowadzono bezpłatną kartę mieszkańca, umożliwiającą bezpłatny przejazd obiema liniami – gm. Zielonka;
2) bezpłatne usługi przewozowe na liniach D1, D2 i D3 – m. Legionowo;
3) usprawnienie organizacji transportu miejskiego oraz udzielenie dotacji celowej – gm. Pułtusk;
4) obniżenie cen biletów w ruchu lokalnym – Komunikacja Miejska Łomianki Sp. z o.o.;
5) zorganizowanie publicznego transportu zbiorowego – gm. Milanówek;
6) przeprowadzono kampanię „kup bilet miesięczny a zwrócimy Ci 50% jego wartości" oraz wprowadzono szereg zmian w celu zapewnienia lepszych warunków dojazdu do instytucji, szkół, zakładów pracy – Miejski Zakład Komunikacji Sp. z o.o. w Ostrołęce;
7) obniżono ceny biletów komunikacji miejskiej – m. Płock;
8) obniżono ceny biletów komunikacji miejskiej, wprowadzono bilety 1-godzinne oraz synchronizowano rozkład jazdy komunikacji miejskiej i kolei – Miejski Zarząd Dróg i Komunikacji w Radomiu.

Działanie I.1.13.

Organizacja systemu parkingów na obrzeżach miast łącznie z systemem taniego transportu zbiorowego do centrum miasta (m.in. parkingów typu *Parkuj i Jedź*)

Realizacja projektów związanych z budową parkingów strategicznych typu *Parkuj i Jedź* przyczynia się do dociążenia komunikacji miejskiej oraz staje się impulsem stymulującym rozwój zarówno komunikacji autobusowo – tramwajowej, jak i kolejowej. Wybudowanie parkingów spowodowało wzrost zapotrzebowania na komunikację miejską oraz przyczyniło się do zmniejszenia ruchu samochodów osobowych w centrum gmin i miast.

W latach 2015-2016 oddano do użytku następujące parkingi typu *Parkuj i Jedź*:

- parking rowerowy na terenie Węzła Komunikacyjnego Młociny – ZTM w Warszawie;
- parking „Metro Stokłosy" wybudowany w ramach projektu „Budowa parkingów strategicznych „Park & Ride" etap II" – ZTM w Warszawie;
- parking w Grodzisku i Mrozach wraz z wiatą na rowery – Gmina Mrozy.

Ponadto opracowano dokumentacje projektową dla:

- 3 parkingów typu Park & Ride w gminie Radzymin;
- parkingu Parkuj i Jedź PKP Kobyłka Ossów;
- parkingów Parkuj i Jedź przy ul. Morawicza i Kolejowej w Nowym Dworze Mazowieckim.

Działanie I.1.14.

Wyznaczanie nowych stref płatnego parkowania w miastach

Funkcjonowanie stref z opłatami ogranicza atrakcyjność tych miejsc dla kierowców, a tym samym przekłada się na zmniejszenie liczby pojazdów wjeżdżających do centrum miasta, co obniża emisję spalin do atmosfery i hałas.

Na terenie m. st. Warszawa ograniczono ruch pojazdów w Strefie Płatnego Parkowania Niestrzeżonego, w poszukiwaniu wolnego miejsca postojowego poprzez System Informacji Parkingowej. System Informacji Parkingowej polega na kontroli zajętości stanowisk parkingowych z wykorzystaniem czujników montowanych na miejscach postojowych oraz kamer wideo obserwujących miejsca postojowe. Działanie to ma na celu ograniczenie ruchu pojazdów w poszukiwaniu wolnego miejsca postojowego. Uspokojenie ruchu przyczyni się do ograniczenia emitowanych do atmosfery zanieczyszczeń komunikacyjnych.

W latach 2015-2016 strefa płatnego parkowania została rozszerzona w miastach i gminach:

- Radom – wyznaczenie nowych stref płatnego parkowania – Miejski Zarząd Dróg i Komunikacji;
- Grójec – utworzenie i oznakowanie strefy płatnego parkowania na Placu Wolności w Grójcu;
- Płock – umowa pomiędzy Miastem Płock a Komunikacją Miejską – Płock Sp. z o.o. na świadczenie na rzecz Gminy – Miasto Płock usługi w zakresie administrowania Strefą Płatnego Parkowania.

Działanie I.1.15.

Wprowadzanie w centrach miast stref z ograniczeniem poruszania się pojazdów

Zarząd Dróg Miejskich w Warszawie ograniczył dopuszczalną prędkość pojazdów na ul. Modlińskiej (na odcinku od ul. Aluzyjnej do granicy miasta tj. o długości ok. 2,4 km) w celu obniżenia uciążliwości wynikających z dużego ruchu komunikacyjnego.

Zadanie zostało zrealizowane w gminie Marki poprzez wprowadzenie stałej organizacji ruchu na terenie Gminy Miasto Marki – ograniczenie poruszania się pojazdów ciężarowych powyżej 10t na drogach gminnych. W efekcie odnotowano spadek poruszających się pojazdów ciężarowych.

Działanie I.1.16.

Wprowadzanie niskoemisyjnych paliw i technologii w systemie transportu publicznego i służb miejskich

oraz

Działanie I.1.17.

Zakup przez lokalne władze pojazdów bardziej przyjaznych dla środowiska

Na terenie aglomeracji warszawskiej w latach 2015-2016 kontynuowano współpracę w ramach Regionalnego Klastra E-Mobilności „Warszawski Klaster E-Mobil". Zakładane główne obszary działalności Klastra to wspieranie rozwoju ekologicznego transportu w aglomeracji warszawskiej (w tym elektrycznego i jego infrastruktury) poprzez:

- inicjowanie i współtworzenie programów, projektów i innych działań wdrażających innowacyjne technologie z dziedziny napędów: proekologicznych i energoefektywnych, elektrycznych i spalinowo-elektrycznych, w połączeniu ze związaną infrastrukturą ładowania, oraz spalinowych (biopaliwa, gaz ziemny, biogaz) wraz z infrastrukturą obsługi i tankowania tych pojazdów;
- ułatwianie rozwoju firm *high-tech* poprzez transfer innowacyjnych technologii z ww. dziedzin działalności od nauki do biznesu;
- promowanie przedsiębiorstw, centrów badawczych, uczelni na rynku produktów związanych z ww. dziedzinami działalności.

Działanie było realizowane poprzez modernizację transportu miejskiego – zakup nowych jednostek taboru komunikacji miejskiej, które spełniają europejski standard emisji spalin *(szczegółowy opis znajduje się w działaniu I.1.11. Modernizacja transportu miejskiego, usprawnienie miejskiej komunikacji, rozwijanie infrastruktury kolejowej, wymiana taboru)*.

Inne działania sprzyjające wprowadzaniu niskoemisyjnych rozwiązań w transporcie realizowane były przez gminy w ramach Planów Gospodarki Niskoemisyjnej.

Ponadto w ramach realizacji działania na terenie woj. mazowieckiego:

- zakupiono tramwaje niskopodłogowe do obsługi sieci komunikacji tramwajowej w Warszawie. Za zadanie były odpowiedzialne Tramwaje Warszawskie Sp. z o.o. Koszt przedsięwzięcia to ponad 500 mln zł;
- Gmina Pułtusk w 2015 r. zakupiła 3 pojazdy o napędzie elektrycznym w ramach realizacji projektu „Transport Miejski w Pułtusku";
- Starostwo Powiatowe w Przysusze zakupiło 4 pojazdy niskoemisyjne (samochód osobowy, autobus i dwa mikrobusy). Koszt przedsięwzięcia wyniósł 958,32 tys. zł.

Działanie I.1.18.

Budowa ścieżek rowerowych

W latach 2015-2016 na terenie Warszawy rozpoczęto realizację projektu w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT). Projekt zakładał powstanie 19 kluczowych odcinków dla spójnej sieci rowerowej na terenie miasta. Dzięki środkom zewnętrznym planuje się wybudowanie 70 km tras rowerowych wzdłuż najbardziej uczęszczanych arterii w mieście. Ścieżki rowerowe powstają głównie jako jeden z elementów przebudowy i budowy dróg.

W analizowanym okresie Zarząd Dróg Miejskich w Warszawie rozbudował sieć ścieżek rowerowych na terenie m. st. Warszawy. Łącznie wybudowano 11,8 km drogi rowerowej. Koszt przedsięwzięcia wyniósł 13,893 mln zł. W ramach istniejącej infrastruktury rowerowej podejmowane były także działania modernizacyjno-remontowe, które polegały m.in. na wymianie nawierzchni, odpowiednim oznakowaniu poziomym i pionowym.

W latach 2015-2016 ścieżki rowerowe powstawały również w następujących miastach i gminach: Baranowo, Białobrzegi, Grójec, Jabłonna, Józefów, Karczew, Klembów, Kobyłka, Konstancin-Jeziorna, Legionowo, Łomianki, Marki, Mszczonów, Nowy Dwór Mazowiecki, Olszewo-Borki, Ostrołęka, Ostrów Mazowiecka, Otwock, Ożarów Mazowiecki, Płock, Pruszków, Radom, Radzymin, Sierpc, Stare Babice, Teresin, Warka, Wołomin, Ząbki, Żelechów.

Działanie I.1.19.

Wprowadzenie ograniczeń prędkości na drogach o pylącej nawierzchni

Zadanie zostało zrealizowane przez 2 gminy: Prażmów i Leszno. W gminie Prażmów wprowadzono ograniczenie prędkości na ul. Słonecznej w Uwielinach. Zadanie polegało na montażu progu zwalniającego oraz znaków z informacją o dozwolonej prędkości. W gminie Leszno wprowadzono ograniczenie prędkości na drogach o pylącej nawierzchni.

Działanie I.1.20.

Intensyfikacja okresowego czyszczenia ulic

Ustawa z dnia 21 marca 1985 r. o drogach publicznych (Dz.U. 2016 r., poz. 1440 z późn. zm.) nakłada na zarządcę drogi obowiązek utrzymania nawierzchni jezdni i dróg w stanie zapewniającym bezpieczeństwo użytkowników ruchu drogowego. Realizowany jest on m.in. poprzez wykonywanie letniego oczyszczania dróg. Szczególnie istotne jest wykonanie prac porządkowych przed sezonem zimowym, polegających na uprzątnięciu z nawierzchni jezdni i chodników opadających liści, a także cykliczne sprzątanie nawierzchni dróg z piasku, błota i innych zanieczyszczeń naniesionych w trakcie codziennej eksploatacji oraz ich wywożenie i utylizacji.

Mazowiecki Zarząd Dróg Wojewódzkich w Warszawie w latach 2015-2016 na bieżąco zajmował się ograniczeniem pylenia wtórnego poprzez oczyszczanie dróg wojewódzkich zarządzanych przez MZDW. Łączny koszt realizacji zadań wyniósł 1 873,2 tys. zł.
Okresowe czyszczenie ulic jest zadaniem ciągłym i jego realizacja należy zadań własnych wszystkich JST.
Zarząd Oczyszczania Miasta w Warszawie był odpowiedzialny za letnie mechaniczne oczyszczanie jezdni ulic o kategorii drogi krajowej, wojewódzkiej i powiatowej. Zadanie realizowane było poprzez zamiatanie i zmywanie mechaniczne, które miało na celu uzyskanie efektu dokładnie oczyszczonej jezdni ulicy, wraz z zatokami przystankowymi i parkingowymi usytuowanymi w poziomie jezdni mającymi utwardzone nawierzchnie. Programem Letniego Mechanicznego Oczyszczania objęto 1 193 km jezdni ulic na terenie m. st. Warszawy. Koszt realizacji zadania w latach 2015-2016 na terenie m. st. Warszawy wyniósł ponad 39 mln zł.

Działanie I.1.21.

Szkolenia kierowców – ekojazda

W latach 2015-2016 Wojewódzki Ośrodek Ruchu Drogowego w Warszawie kontynuował realizację zadania, które sprzyjało podnoszeniu świadomości ekologicznej społeczeństwa. WORD prowadził szkolenia m.in. dla kierowców zawodowych oraz kierowców flot samochodowych. Jednym z istotnych celów szkoleń jest rozwój świadomości ekologicznej oraz wykształcenie u kierowców proekologicznych postaw troski o środowisko naturalne, tj. ekologiczne prowadzenie auta, które jest mniej uciążliwe dla środowiska naturalnego (zminimalizowanie ilości zużywanego paliwa, co przekłada się na ograniczenie emisji CO_2, związków azotu i siarki do atmosfery). W 2015 r. przeszkolono 73 osoby, natomiast w 2016 r. 51 osób.

W latach 2015 – 2016 wspólnie z firmą DB Schenker WORD w Warszawie przeprowadził Mistrzostwa Eko-drivingu dla kierowców zatrudnionych w tej firmie.
Tematyka ekologicznego prowadzenia pojazdów jest również obowiązkowym elementem warsztatów doskonalenia zawodowego dla egzaminatorów i instruktorów prowadzonych co roku przez WORD w Warszawie.

Kierunek działań – Ograniczenie emisji punktowej

Działanie I.1.22.

Ograniczenie wielkości emisji substancji zanieczyszczających powietrze poprzez m.in.: optymalne sterowanie procesem spalania i podnoszenie sprawności procesu produkcji energii, zmianę technologii lub profilu produkcji, zmianę paliwa, a także likwidację źródeł emisji

W latach 2015-2016 działanie realizowali:

1) ENEA Wytwarzanie Sp. z o.o. poprzez: budowę instalacji odsiarczania spalin (IOS IV) dla mocy ok. 800 MWe (dla bloków 200 MW, nr 1-8), zabudowanie instalacji katalitycznego odazotowania spalin dla kotłów OP-650 Nr 4- Nr 8, zabudowanie instalacji katalitycznego odazotowania spalin dla kotłów OP-650 Nr 1- Nr 2 oraz modernizację turbozespołu bloku nr 5, koszt przedsięwzięć w analizowanym okresie wyniósł 281,997 mln zł;
2) Energa Elektrownie Ostrołęka S.A poprzez racjonalizację gospodarki zasobami w Elektrowni Ostrołęka B, budowę instalacji IOS II, modernizację elektrofiltrów na blokach nr 1, 2 i 3, redukcję Nox w kotle, koszt przedsięwzięć w analizowanym okresie wyniósł 212,5 mln zł;
3) Sokołów S.A. – Oddział w Sokołowie Podlaskim poprzez likwidację kotłowni węglowej oraz budowę i uruchomienie nowej elektrociepłowni gazowej, koszt przedsięwzięcia wyniósł około 13,2 mln zł;
4) Przedsiębiorstwo Gospodarowania Odpadami w Płocku poprzez modernizację kompostowni, tj. instalacji biologicznego przetwarzania odpadów komunalnych, koszt przedsięwzięcia wyniósł 8,526 mln zł;
5) PGNiG Termika S.A. poprzez: budowę czwartego poziomu zraszania w dwóch absorberach MIOS w EC Siekierki, zmianę paliwa zasilającego trzy kotły szczytowe z mazutu na lekki olej opałowy w Ciepłowni Wola, zmianę paliwa podstawowego dla jednego kotła węglowego na biomasę w EC Siekierki, modernizację palników czterech kotłów węglowych (wodnych) w EC Siekierki na niskoemisyjne, zmianę paliwa zasilającego dwa kotły szczytowe z mazutu na lekki olej opałowy w EC Siekierki;
6) Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji w m. st. Warszawie S.A. poprzez modernizację oczyszczalni ścieków „Południe" w zakresie gospodarki osadowej w celu zwiększenia efektywności energetycznej, koszt przedsięwzięcia wyniósł 3,843 mln zł;
7) ArcelorMittal Warszawa Sp. z o.o. poprzez wymianę palników w suszarkach kadzi odlewniczych w hali stalowni, koszt przedsięwzięcia wyniósł 857,1 tys. zł;
8) Przedsiębiorstwo Energetyki Cieplnej w Mławie Sp. z o.o. poprzez modernizację instalacji odpylania spalin w ciepłowni opalanej paliwem węglowym oraz modernizację systemu sterowania pracą kotłów dla poprawy ich sprawności, koszt przedsięwzięcia wyniósł 574,7 tys. zł;
9) Przedsiębiorstwo Energetyki Cieplnej Żyrardów Sp. z o.o. poprzez budowę osiedlowej sieci ciepłowniczej wysokich parametrów oraz węzłów jednofunkcyjnych, koszt przedsięwzięcia wyniósł 407,3 tys. zł;
10) Przedsiębiorstwo Energetyki Cieplnej w Ciechanowie Sp. z o.o. poprzez modernizację kotła wodnego w technologii ścian szczelnych;
11) Fermy Drobiu Bartkowska Sp. J. poprzez przebudowę oraz montaż systemu wentylacji;
12) SuperDrób S.A. poprzez modernizację instalacji odpylania spalin z kotłów w Karczewie;
13) DJChem Chemicals Poland S.A. poprzez modernizację instalacji, ograniczenie emisji punktowej.

Działanie I.1.23.

Stosowanie efektywnych technik odpylania gazów odlotowych

W latach 2015-2016 działanie było realizowane przez następujące przedsiębiorstwa:

1) Polski Koncern Naftowy Orlen S.A. – budowa instalacji odazotowania (SCR) i odpylania (EF) spalin na kotłach instalacji Elektrociepłowni wraz z niezbędną infrastrukturą, koszt przedsięwzięć wyniósł 78,050 mln zł;
2) PGNiG TERMIKA S.A. – budowa filtrów workowych dla dwóch kotłów fluidalnych w EC Żerań;
3) Acelor Mittal – modernizacja automatyki poprzez wymianę sterowników w układach napędowych silników wentylatorów głównych instalacji odpylania hali stalowni oraz przeniesienie działalności gospodarki złomem (magazynowanie i przerób) w nowe miejsce w sąsiedztwie stalowni – prace przygotowawcze, koszt przedsięwzięć wyniósł 3,458 mln zł;
4) Przedsiębiorstwo Energetyki Cieplnej Sp. z o.o. w Mińsku Mazowieckim – modernizacja układu odpylania trzech kotłów w ciepłowni przy ul. Armii Ludowej 10, koszt przedsięwzięcia wyniósł 1,389 mln zł;
5) Przedsiębiorstwo Energetyki Cieplnej w Pułtusku Sp. z o.o. – modernizacja układu odpylania spalin dla kotła KW3 o mocy cieplnej 5,9 MW oraz kotła KW2 o mocy 8 MW w kotłowni przy ul. Kolejowej 8 w Pułtusku, koszt przedsięwzięcia wyniósł 1,146 mln zł.

Działanie I.1.24.

Zmniejszenie strat przesyłu energii

W latach 2015-2016 działania w kierunku zmniejszenia strat w przesyle energii realizowane były przede wszystkim w energetyce cieplnej. Inwestycje obejmowały przede wszystkim przebudowę tradycyjnych rur ciepłowniczych na preizolowane, które cechują się dobrą izolacyjnością (małe straty ciepła). Dodatkowo realizowano przebudowę węzłów i przyłączy ciepłowniczych.
Inwestycje z zakresu zmniejszania strat energii realizowały następujące przedsiębiorstwa: Radomskie Przedsiębiorstwo Energetyki Cieplnej RADPEC S.A., Przedsiębiorstwo Energetyki Cieplnej w Pułtusku oraz Fortum Power and Heat Polska Sp. z o.o. na terenie miasta Płocka.

Szereg inwestycji mających również wpływ na zmniejszanie strat przesyłu energii opisano w d*ziałaniu I.1.3. Rozbudowa centralnych systemów zaopatrywania w energię cieplną.*

Działanie I.1.25.

Wdrażanie nowoczesnych technologii przyjaznych środowisku (BAT)

W ramach wdrażania nowoczesnych technologii przyjaznych środowisku zrealizowano następujące przedsięwzięcia:

- budowa instalacji odazotowania (SCR) i odpylania (EF) spalin na kotłach instalacji Elektrociepłowni wraz z niezbędną infrastrukturą – Polski Koncern Naftowy Orlen S.A.;
- budowa instalacji odsiarczania spalin oraz zabudowanie instalacji katalitycznego odazotowania spalin dla kotłów – ENEA Wytwarzanie Sp. z o.o.

Zadania te zostały również ujęte w *działaniu I.1.22. Ograniczenie wielkości emisji substancji zanieczyszczających powietrze poprzez m.in.: optymalne sterowanie procesem spalania i podnoszenie sprawności procesu produkcji energii, zmianę technologii lub profilu produkcji, zmianę paliwa, a także likwidację źródeł emisji oraz działaniu I.1.23. Stosowanie efektywnych technik odpylania gazów odlotowych.*

Kierunek działań – Ograniczenie emisji substancji do powietrza poprzez odpowiednie zapisy w planach zagospodarowania przestrzennego

Działanie I.1.26.

Uwzględnianie w dokumentach planistycznych sposobów zabudowy i zagospodarowania terenów umożliwiających ograniczenie emisji substancji do powietrza

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego określa zasady organizacji przestrzennej, podstawowe elementy układu przestrzennego, ich zróżnicowanie i wzajemne relacje. W systemie planowania PZP WM pełni funkcję koordynacyjną między planowaniem krajowym, a planowaniem miejscowym.

Plan formułuje kierunki polityki przestrzennej. Polityka kształtowania i ochrony zasobów i walorów przyrodniczych oraz poprawy standardów środowiska, poprzez swoje kierunki działań i zadania, ma na celu przede wszystkim dążenie do równowagi pomiędzy poszczególnymi elementami zagospodarowania przestrzennego oraz kształtowanie trwałości procesów przyrodniczych, zaspokajających potrzeby społeczne z poszanowaniem zasady sprawiedliwości międzypokoleniowej.

Poza ochroną zasobów i walorów przyrodniczych, drugim kierunkiem realizacji tej polityki jest poprawa standardów środowiska przyrodniczego, realizowana m.in. poprzez: ograniczanie emisji zanieczyszczeń oraz wprowadzanie przedsięwzięć zmierzających do wykorzystania odnawialnych źródeł energii.

W latach 2015-2016, podobnie jak w latach poprzednich, w uchwalanych miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego JST zawarły szereg zapisów, które wprowadzają zasady stosowania w nowych i przebudowywanych obiektach, proekologicznych systemów cieplnych lub zakazują lokalizowania obiektów, które mogą znacząco oddziaływać na środowisko. W zakresie ochrony przed zanieczyszczeniem powietrza wprowadzano m.in. zapisy o treści:

- zaopatrzenie w energię cieplną: źródłami ciepła dla potrzeb c.o., c.w.u., wentylacji i technologii mogą być indywidualne kotłownie lokalne, zasilane gazem lub olejem opałowym niskosiarkowym. Zaleca się wyposażenie kotłowni w urządzenia wykorzystujące technikę kondensacyjną (odzysk ciepła ze spalin), gwarantujące minimalną emisję substancji szkodliwych do atmosfery. Kotłownie olejowe muszą posiadać pełne zabezpieczenie przed przenikaniem olejów do gruntu;
- ustala się zaopatrzenie w ciepło z indywidualnych źródeł ciepła z zastosowaniem m.in. ekologicznych czynników grzewczych w szczególności: gazu, energii elektrycznej, energii słonecznej, oleju niskosiarkowego oraz innych odnawialnych źródeł energii;
- plan ustala obowiązek ochrony powietrza atmosferycznego poprzez zastosowanie w obiektach budowlanych instalacji, których eksploatacja nie spowoduje przekroczenia standardów jakości powietrza.

Działanie I.1.27.

Wprowadzanie zapisów dotyczących lokalizacji zakładów przemysłowych, wprowadzających substancje do powietrza, na terenach oddalonych od zabudowy mieszkaniowej oraz terenów cennych przyrodniczo i kulturowo

W latach 2015-2016 do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego wprowadzano zapisy zgodnie, z którymi zakłady przemysłowe wprowadzające substancje do powietrza mogą być zlokalizowane na terenach oddalonych od zabudowy mieszkaniowej oraz terenów cennych przyrodniczo i kulturowo. Jednostki, które zadeklarowały wprowadzenie przedmiotowych zapisów to: Miasto Pruszków, Miasto Płock, Miasto Ostrołęka oraz Gmina Grodzisk Mazowiecki.

Odpowiednie zapisy zostały sformułowane w PZP WM w polityce poprawy struktury przestrzennej i funkcjonalnej województwa oraz polityce poprawy odporności na zagrożenia naturalne i wspierania wzrostu bezpieczeństwa publicznego w obszarze poważne awarie.

I.2. Cel średniookresowy – Poprawa jakości wód

Ocena szczegółowa realizacji celu

Poniższa tabela przedstawia stan realizacji 16 działań środowiskowych w ramach celu średniookresowego – ***Poprawa jakości wód***.

Tabela 7. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Poprawa jakości wód

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Stan realizacji
Kierunek działań – Rozwój i modernizacja infrastruktury ochrony środowiska, szczególnie w zakresie odprowadzania i oczyszczania ścieków			
I.2.1.	Realizacja KPOŚK	Województwo Mazowieckie, KZGW, miasta, gminy	→
I.2.2.	Budowa sieci kanalizacyjnych i oczyszczalni ścieków na terenach wiejskich	miasta, gminy, podmioty gospodarcze	↔
I.2.3.	Budowa i rozbudowa lub modernizacja przemysłowych oczyszczalni ścieków	podmioty gospodarcze	→
I.2.4.	Realizacja *Programu wyposażenia aglomeracji poniżej 2000 RLM w oczyszczalnie ścieków i systemy kanalizacji zbiorczej*	miasta, gminy	→
I.2.5.	Realizacja Programu wyposażenia zakładów przemysłu rolno-spożywczego o wielkości nie mniejszej niż 4000 RLM odprowadzających ścieki bezpośrednio do wód, w urządzenia zapewniające wymagane przez polskie prawo standardy ochrony wód	podmioty gospodarcze	↓
I.2.6.	Zagospodarowanie ścieków w zabudowie rozproszonej – budowa zbiorników bezodpływowych oraz przydomowych oczyszczalni	miasta, gminy, MZPK	→
I.2.7.	Budowa i modernizacja urządzeń odprowadzających oraz oczyszczających ścieki opadowe oraz roztopowe przy zastosowaniu rozwiązań technicznych zapobiegających bezpośredniemu odprowadzeniu wód opadowych do cieków wodnych	miasta, gminy, podmioty gospodarcze	→
I.2.8.	Podłączenie budynków do istniejących sieci kanalizacyjnej	miasta, gminy, podmioty gospodarcze	→
I.2.9.	Budowa i modernizacja systemów poboru, przesyłu i uzdatniania wody	miasta, gminy, podmioty gospodarcze	→
Kierunek działań – Redukcja zanieczyszczeń wód spowodowanych działalnością rolniczą			
I.2.10.	Realizacja programów działań na obszarach szczególnie narażonych na azotany pochodzenia rolniczego	MODR, WIOŚ	↔
I.2.11.	Właściwe stosowanie i przechowywanie nawozów naturalnych	miasta, gminy	→
Kierunek działań – Realizacja przedsięwzięć mających wpływ na poprawę stanu jakości wód			
I.2.12.	Wprowadzenie technologii produkcji ograniczających ilość zanieczyszczeń wprowadzonych do wód (m.in. zamknięte obiegi wód technologicznych).	podmioty gospodarcze	↔
I.2.13.	Renaturyzacja zbiorników wodnych (m.in. renaturyzacja jezior w gminie Łąck - powiat płocki)	WIOŚ, WZMiUW, gminy	→
I.2.14.	Ustanowienie obszarów ochronnych dla GZWP oraz stref ochronnych ujęć wody	RZGW, KZGW	→
I.2.15.	Opracowanie dokumentacji hydrogeologicznej dla GZWP	RZGW, KZGW	→
Kierunek działań – Monitoring jakości wód			
I.2.16.	Kontynuacja i dalszy rozwój sieci monitoringu jakości wód powierzchniowych i podziemnych	PIG, WIOŚ, GIOŚ	↔

samorządy powiatów, miast i gmin realizujące działania:
powiaty: wołomiński
miasta i gminy: Baranowo, Belsk Duży, Białobrzegi, Bieżuń, Błędów, Boguty-Pianki, Borkowice, Borowie, Brańszczyk, Cegłów, Celestynów, Chlewiska, Chorzele, Czarnia, Czerwin, Dąbrówka, Dębe Wielkie, Dobre, Garbatka-Letnisko, Garwolin, Gąbin, Glinojeck, Gostynin, Gozdowo, Gózd, Góra Kalwaria, Grabów nad Pilicą, Grójec, Grudusk, Halinów, Izabelin, Jabłonna, Jabłonna Lacka, Jakubów, Jedlińsk, Jednorożec, Józefów, Kadzidło, Kampinos, Karczew, Karniewo, Kazanów, Klembów, Kobyłka, Konstancin-Jeziorna, Korczew, Kosów Lacki, Kozienice, Kuczbork-Osada, Latowicz, Legionowo, Lelis, Lesznowola, Lubowidz, Łaskarzew, Łosice, m. Gostynin, m. Płock, m. Sierpc, m. st. Warszawa, Maciejowice, Małkinia Górna, Miastków Kościelny, Michałowice, Miedzna, Milanówek, Mińsk Mazowiecki, Mława, Mochowo, Mogielnica, Mokobody, Mrozy, Mszczonów, Nadarzyn, Nasielsk, Nieporęt, Nowy Duninów, Olszanka, Olszewo-Borki, Opinogóra Górna, Osieck, Ostrów Mazowiecka, Ożarów Mazowiecki, Pilawa, Płoniawy-Bramura, Pokrzywnica, Pomiechówek, Potworów, Prażmów, Pruszków, Przasnysz, Przysucha, Przytyk, Radziejowice, Regimin, Rościszewo, Różan, Rybno, Rząśnik, Rzekuń, Sanniki, Serock, Siedlce, Sienno, Skórzec, Sokołów Podlaski, Sońsk, Stanisławów, Staroźreby, Stary Lubotyń, Sterdyń, Stromiec, Stupsk, Suchożebry, Sulejówek, Szczawin Kościelny, Szczutowo, Szreńsk, Tarczyn, Tczów, Teresin, Warka, Wąsewo, Węgrów, Wiązowna, Wieczfnia Kościelna, Wieniawa, Wilga, Wiskitki, Wiśniewo, Wodynie, Wyszków, Zabrodzie, Zakrzew, Załuski, Zatory, Zawidz, Zielonka, Zwoleń, Żabia Wola, Żelechów, Żuromin

przedsiębiorstwa realizujące działania: „Koleje Mazowieckie – KM" sp. z o.o., Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Wołominie, "Wodociągi Płockie" Sp. o.o., Zakład Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej Gminy Mszczonów, Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej „Żyrardów" sp. z o.o., Lesznowolskie Przedsiębiorstwo Komunalne Sp. z o.o., Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji w Piasecznie Sp. z o.o., Zakład Komunalny w Dębem Wielkim, Zakład Wodociągów i Kanalizacji w Łomiankach, Gminne Przedsiębiorstwo Komunalne Eko - Babice Sp. z o.o., Otwockie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o., Wodociągi Miejskie w Radomiu Sp. z o.o., Przedsiębiorstwo Wodociągowo-„Kanalizacyjne „Legionowo" Sp. z o.o., Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Siedlcach, Zakład Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Nowym Dworze Mazowieckim, Zakład Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. Grodzisk Mazowiecki, Eko-Inwestycja Sp. z o.o., Wodociąg Marecki Sp. z o.o., Zakład Wodociągów i Kanalizacji w Ciechanowie Sp. z o.o., Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji w m. st. Warszawie S.A., Enea Wytwarzanie Sp. z o.o., Cedrob S.A., SuperDrob S.A., Zakład Gospodarki Komunalnej w Ostrowi Mazowieckiej Sp. z o.o., Bogucki Folie Sp. z o.o. Sp. K., Narodowe Centrum Badań Jądrowych, Zakład Energetyki Cieplnej w Wołominie Sp. z o.o., Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej w Płońsku Sp. z o.o., Zarząd Dróg Miejskich m. st. Warszawy, ArcelorMittal Warszawa Sp. z o.o.

inne instytucje realizujące działania: Mennica Polska S.A.

Kierunek działań – Rozwój i modernizacja infrastruktury ochrony środowiska, szczególnie w zakresie odprowadzania i oczyszczania ścieków

Działanie I.2.1.

Realizacja KPOŚK

Marszałek Województwa corocznie, do 31 marca, na podstawie danych uzyskanych od gmin, przekazuje Prezesowi Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej (KZGW) sprawozdanie z realizacji inwestycji w ramach KPOŚK. Ponadto Sejmik Województwa Mazowieckiego wyznacza, zmienia lub likwiduje aglomeracje „ściekowe" na wniosek zainteresowanych samorządów lokalnych. W woj. mazowieckim na koniec 2015 r. wyznaczonych było 171 aglomeracji, natomiast na koniec 2016 r. wyznaczonych było 175 aglomeracji.

W ramach projektu *V aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych* KZGW dokonał analizy stanu zaawansowania realizacji inwestycji w województwie mazowieckim. W wyniku tych analiz prowadzonych pod kątem przyjętych założeń dyrektywy Rady 91/271/EWG[3] oceniono, że w 2016 r.:

- 149 aglomeracji spełnia warunek jakości oczyszczania ścieków;
- 129 aglomeracji spełnia warunek obsługi siecią.

Za realizację KPOŚK odpowiadają poszczególne samorządy lokalne, na terenie których zostały utworzone aglomeracje. W ramach realizacji KPOŚK budowane są sieci kanalizacyjne do których podłączani są mieszkańcy oraz modernizowane, rozbudowywane lub budowane są oczyszczalnie ścieków. W latach 2015-2016, w ramach realizacji KPOŚK, gminy prowadziły głównie inwestycje związane z budową, modernizacją i rozbudową sieci kanalizacyjnej wraz z podłączeniem nowych użytkowników do sieci. Ilość realizowanych przedsięwzięć uzależniona była od dostępności środków zewnętrznych wykorzystywanych na ten cel.

W 2015 r. przedsięwzięcia realizowane były na obszarze 37 aglomeracji, na terenie których:

- zmodernizowano 8 istniejących oczyszczalni ścieków, ze względu na gospodarkę osadową;
- zmodernizowano 8 istniejących oczyszczalni ścieków, ze względu na jakość odprowadzanych ścieków;
- rozbudowano 2 istniejące oczyszczalnie ścieków;
- rozbudowano i zmodernizowano 9 istniejących oczyszczalni ścieków;
- wybudowano 3 nowe oczyszczalnie ścieków.

W 2016 r. przedsięwzięcia realizowane były na obszarze 68 aglomeracji, na terenie których:

- zmodernizowano 2 istniejące oczyszczalnie ścieków ze względu na gospodarkę osadową;
- zmodernizowano 3 istniejące oczyszczalnie ścieków ze względu na jakość odprowadzanych ścieków;
- rozbudowano i zmodernizowano 5 istniejących oczyszczalni ścieków;
- wybudowano 1 nową oczyszczalnie ścieków.

[3] Dyrektywa Rady 91/271/EWG z dnia 21 maja 1991 r. dotycząca oczyszczania ścieków komunalnych

Poniżej zestawiono zadania zrealizowane w latach 2015-2016 przez wojewódzkie samorządowe jednostki organizacyjne:

1) Wymiana głównej magistrali kanalizacyjnej na obszarze Mazowieckiego Szpitala Bródnowskiego Sp. z o.o. w Warszawie – koszt 3 429,7 tys. zł;
2) Roboty remontowe: poprawa stanu sieci kanalizacji sanitarnej i deszczowej oraz stanu technicznego obiektów Szpitala / Mazowieckie Specjalistyczne Centrum Zdrowia im. prof. J. Mazurkiewicza w Pruszkowie – koszt 925,5 tys. zł;
3) Przebudowa sieci kanalizacji sanitarnej i deszczowej na terenie Specjalistycznego Szpitala Wojewódzkiego w Ciechanowie – koszt 576 tys. zł;
4) Wykonanie przyłącza wodno-kanalizacyjnego, energetycznego, centralnego ogrzewania i ciepłej wody do budynku mieszkalnego wielorodzinnego w Ostrołęce, ul. Sienkiewicza 54 – koszt 259,4 tys. zł;
5) Modernizacja przyłącza wodno – kanalizacyjnego i infrastruktury nieruchomości Szpitala w Otwocku ul. Kochanowskiego 27/29 / Mazowieckie Centrum Neuropsychiatrii Sp. z o.o. w Zagórzu – koszt 245 tys. zł;
6) Mazowiecki Zarząd Nieruchomości w Warszawie:
    a. wykonanie przepompowni oraz przyłącza kanalizacji sanitarnej i deszczowej do systemu miejskiego w Radomiu, ul. Mokra 2 – koszt 254 tys. zł;
    b. wykonanie przyłącza kanalizacyjnego do budynku przy ul. Pasymskiej 10 w Warszawie – koszt 24,1 tys. zł.

Inne przykładowe inwestycje zrealizowane na terenie woj. mazowieckiego:

W 2015 roku na terenie oczyszczalni ścieków w miejscowości Żyrardów wybudowano suszarnię odpadów ściekowych wraz z przyłączem wody technologicznej (aglomeracja Żyrardów). W oczyszczalni w miejscowości Trzcianka (aglomeracja Trzcianka) uruchomiono drugi ciąg technologiczny oczyszczania ścieków. W oczyszczalni w Sokołowie Podlaskim wybudowano wydzieloną zamkniętą komorę fermentacyjną (WKF) wraz z przebudową maszynowni. W oczyszczalni ścieków w Komorach Dabrownych (aglomeracja Sońsk) wykonano wymianę piaskownika. Wykonano przerzut ścieków pod dnem Wisły z lewobrzeżnej części miasta Płocka i doprowadzono je do zmodernizowanej oczyszczalni w Maszewie. Wykonano modernizację i rozbudowę Oczyszczalni Ścieków w m. Pruszków.

W 2016 roku na terenie oczyszczalni ścieków w miejscowości Cieślin zainstalowano urządzenia do odwadniania osadów ściekowych (gmina Mochowo). W oczyszczalni ścieków w miejscowości Nowy Dwór Mazowiecki wybudowano suszarnię odpadów ściekowych. W 2016 roku wykonano także 26 dokumentów projektowych mających na celu rozbudowę, modernizację lub budowę oczyszczalni ścieków w latach następnych.

Zgodnie ze sprawozdaniem Marszałka Województwa Mazowieckiego z realizacji KPOŚK za lata 2015-2016 stwierdza się znaczny wzrost długości sieci kanalizacji zbiorczej oraz liczby mieszkańców korzystających z systemu kanalizacyjnego. Szczegółowe informacje na temat systemu kanalizacji zbiorczej na terenie aglomeracji woj. mazowieckiego, z porównaniem do stanu na dzień 31.12.2014 r., przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 8. Informacje na temat systemu kanalizacji zbiorczej na terenie aglomeracji woj. mazowieckiego..

Lp.	Nazwa wskaźnika	2014	2015	2016
1.	Długość sieci kanalizacyjnej sanitarnej w aglomeracjach:			
	ogółem [km]	8 881,57	11 618,07	11 878,63
	w tym sieci grawitacyjnej [km]	5 521,92	7 313,52	8 000,26
2.	Długość sieci kanalizacyjnej ogólnospławnej w aglomeracjach:			
	ogółem [km]	1 465,00	1 533,20	1 880,50
	w tym sieci grawitacyjnej [km]	162,20	172,50	205,61
3.	Długość sieci kanalizacyjnej ogółem (sanitarnej i ogólnospławnej) w aglomeracjach:			
	ogółem [km]	10 346,57	13 151,27	13 759,13
	w tym sieci grawitacyjnej [km]	5 684,12	7 304,02	8 205,87
4.	Długość kanalizacji deszczowej w aglomeracjach [km]	1 703,23	2 380,89	2 643,15
5.	Długość sieci kanalizacyjnej wybudowanej i odebranej w roku sprawozdawczym - sanitarnej i ogólnospławnej (bez deszczowej)			
	ogółem [km]	395,52	805,78	348,61
	w tym sieci grawitacyjnej [km]	293,87	585,18	257,69
6.	Długość sieci kanalizacyjnej zmodernizowanej w roku sprawozdawczym [km]	26,04	47,70	23,29
7.	Liczba rzeczywistych mieszkańców w aglomeracji [osoba]	3 647 063	3 830 330	3 900 176
8.	Liczba mieszkańców korzystających z systemu kanalizacyjnego [osoba]	3 317 438	3 498 200	3 684 931
9.	Liczba mieszkańców rzeczywistych podłączonych do sieci kanalizacyjnej w roku sprawozdawczym [osoba]	120 111	94 237	58 950

źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego w Warszawie, stan na koniec roku sprawozdawczego

W latach 2015-2016 całkowity koszt realizacji opisanego działania wyniósł 996 609,8 tys. zł. Koszty poniesione w 2015 r. wynosiły 783 056,5 tys. zł, natomiast w 2016 r. 213 553,3 tys. zł. Informacje na temat źródeł finansowania zawiera poniższa tabela.

Tabela 9. Informacje na temat źródeł finansowania przedsięwzięć.

Lp.	Rok	Całkowity kosz realizacji [tys. zł]	Źródła finansowania						
			Środki własne gminy/miasta [tys. zł]	Środki NFOŚiGW [tys. zł]	Środki WFOŚiGW [tys. zł]	Inne: pożyczki [tys. zł]	POIiŚ [tys. zł]	RPO WM * [tys. zł]	PROW [tys. zł]
1.	2015	783 056,56	383 348,0	25 172,9	64 469,3	62 370,0	195 360,3	31 557,3	20 778,7
2.	2016	213 553,30	154 100,4	3 304,8	19 399,3	10 953,2	25 795,6	0	0
Suma		**996 609,8**	**537 448,4**	**28 477,70**	**83 868,60**	**73 323,0**	**221 155,90**	**31 557,30**	**20 778,70**

źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego w Warszawie

Działanie I.2.2.

Budowa sieci kanalizacyjnych i oczyszczalni ścieków na terenach wiejskich

W raportowanym okresie, zgodnie z danymi GUS w latach 2015-2016 na terenach wiejskich woj. mazowieckiego wybudowano 626,1 km (2015 r.) i 434,4 km (2016 r.) sieci kanalizacyjnej.

Na terenach wiejskich woj. mazowieckiego w latach 2015-2016 wybudowano 5 oczyszczalni ścieków. Zlokalizowane są one w gminach: Mrozy, Chlewiska, Baranowo, Pokrzywnica oraz Wieczfnia Kościelna.

W latach 2015-2016 całkowity koszt realizacji opisanego działania wyniósł 1 049 104 tys. zł. Łączne koszty poniesione na zadania związane z rozbudową systemu kanalizacyjnego i oczyszczalni ścieków (działanie I.2.1. oraz I.2.2.) wyniosły 2 045 713,8 tys. zł. Większość przedsięwzięć była dofinansowana ze środków RPO WM 2007-2013,PROW 2007-2013, POIiŚ, NFOŚiGW i WFOŚiGW. Wykaz gmin i jednostek organizacyjnych, które w latach 2015-2016 uzyskały dofinansowanie na budowę sieci kanalizacyjnych i oczyszczalni ścieków znajduje się w poniższych tabelach.

Tabela 10. Przedsięwzięcia z zakresu gospodarki wodno-ściekowej współfinansowane ze środków RPO WM w 2015 i 2016 roku.

Lp.	Beneficjent	Nazwa przedsięwzięcia	Koszt przedsięwzięcia ogółem [tys. zł]	Dofinansowanie z RPO WM * [tys. zł]
1.	Miasto i Gmina Łosice	Kompleksowa kanalizacja Miasta i Gminy – jako realizacja programu ochrony środowiska wschodniego Mazowsza	13 793,6	9 406,0
2.	Gmina Nieporęt	Dokończenie budowy ochronnego systemu kanalizacyjnego Zalewu Zegrzyńskiego na terenach Gmin Nieporęt i Serock – wchodzących w skład Aglomeracji Serock, w celu przeciwdziałania degradacji krajobrazu i środowiska przyrodniczego na Mazowszu	32 925,9	16 365,6
3.	Gmina Mszczonów	Budowa kanalizacji sanitarnej w gminie Mszczonów oraz rozbudowa i modernizacja oczyszczalni ścieków w miejscowości Grabce Józefpolskie	16 749,1	9 206,2
4.	Gmina Łąck	Uporządkowanie gospodarki ściekowej w zlewni jezior Ciechomickiego, Górskiego i Zdworskiego w Gminie Łąck - etap I	10 090,2	5 752,6
5.	Gmina Puszcza Mariańska	Budowa kanalizacji sanitarnej w gminie Puszcza Mariańska oraz rozbudowa i modernizacja oczyszczalni ścieków w miejscowości Bartniki	10 158,4	4 037,1
6.	Gmina Żabia Wola	Budowa kanalizacji sanitarnej w Gminie Żabia Wola oraz budowa oczyszczalni ścieków w miejscowości Żabia Wola	20 656,1	8 555,4
7.	Gmina Jedlińsk	„Budowa mechaniczno – biologicznej oczyszczalni ścieków w Jedlińsku i sieci kanalizacji sanitarnej w Jedlance”	7 861,9	1 292,3
8.	Gmina Wiskitki	Budowa kanalizacji sanitarnej w Gminie Wiskitki oraz budowa oczyszczalni ścieków w miejscowości Guzów	42 389,1	21 089,1
9.	Gmina Borowie	Rozbudowa oczyszczalni ścieków i sieci wodociągowo - kanalizacyjnej w Gminie Borowie	4 117,7	1 647,6
10.	Gmina Halinów	Poprawa gospodarki ściekowej w miejscowości Hipolitów w gminie Halinów	3 399,2	1 280,0
11.	Gmina Nasielsk	Budowa sieci kanalizacji sanitarnej z przykanalikami w Starych i Nowych Pieścirogach gmina Nasielsk	8 624,9	2 430,4
12.	Gmina Mszczonów	Budowa sieci kanalizacyjnej i wodociągowej na terenie gminy Mszczonów	1 898,8	711,8

Lp.	Beneficjent	Nazwa przedsięwzięcia	Koszt przedsięwzięcia ogółem [tys. zł]	Dofinansowanie z RPO WM * [tys. zł]
13.	Gmina Tłuszcz	Kompleksowe uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej w gminie Tłuszcz - Etap II	4 745,9	1 848,6
14.	Gmina Dębe Wielkie	Uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej na terenie Gminy Dębe Wielkie	8 685,2	3 218,8
15.	Gmina Teresin	Podniesienie jakości życia mieszkańców i stanu środowiska naturalnego, dzięki rozbudowie sieci kanalizacji oraz sieci wodociągowej w Gminie Teresin	6 925,1	2 292,5
16.	Gmina Rybno	System gospodarki wodno-ściekowej w gm. Rybno Etap 1	4 266,6	1 261,5
17.	Gmina Grudusk	"Uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej w aglomeracji Grudusk"	4 010,9	602
18.	Gmina Paprotnia	Budowa oczyszczalni ścieków w miejscowości Hołubla, sieci kanalizacyjnej w miejscowości Stasin, oraz sieci wodociągowej w miejscowościach Hołubla, Uziębły, Rzeszotków	5 554,9	904,0
19.	Gmina Czosnów	Kompleksowe rozwiązanie problemów gospodarki wodno-ściekowej Gminy Czosnów poprzez rozbudowę oczyszczalni ścieków oraz budowę sieci kanalizacyjnej i wodociągowej	15 022,5	3 873,9
20.	Gmina Wieliszew	Uporządkowanie gospodarki wodno- ściekowej w Gminie Wieliszew	16 833,3	6 688,5
21.	Miasto i Gmina Pilawa	Rozwój społeczno-gospodarczy gminy Pilawa poprzez rozbudowę gminnej infrastruktury wodno-kanalizacyjnej	7 828,9	3 191,8
22.	Gmina Stanisławów	Budowa oczyszczalni ścieków Centralna w miejscowości Retków i kanalizacji sanitarnej w miejscowości Stanisławów i Mały Stanisławów - I etap	12 054,0	4 183,6
23.	Gmina Jedlnia-Letnisko	Poprawa środowiska naturalnego w województwie mazowieckim poprzez rozbudowę sieci wodociągowej i kanalizacji sanitarnej w gminie Jedlnia-Letnisko – miejscowości Groszowice, Lasowice, Myśliszewice.	3 153,3	1 422,9
24.	Gmina Jednorożec	Uporządkowanie gospodarki wodno – ściekowej w aglomeracji Jednorożec	15 940,5	8 090,6
25.	Miasto i Gmina Białobrzegi	"Uregulowanie gospodarki wodno-ściekowej na obszarach Natura 2000 na terenie gminy Białobrzegi"	10 875,0	7 303,5
26.	Gmina Olszewo - Borki	Budowa „Wodociągu Północnego” oraz sieci kanalizacyjnej w gminie Olszewo - Borki	4 647,0	3 211,7
27.	Gmina Raciąż	Budowa sieci kanalizacji sanitarnej oraz oczyszczalni ścieków w miejscowości Unieck oraz sieci wodociągowej w miejscowości Budy Kraszewskie i Pólka Raciąż.	6 868,1	3 358,0
		SUMA	**300 076,1**	**133 226,0**

UWAGA: wykaz uwzględnia również projekty realizowane na terenach aglomeracji
* wartość całego dofinansowania, bez podziału na lata, data podpisania umowy nastąpiła w latach 2015-2016
źródło: Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego w Warszawie

Tabela 11. Przedsięwzięcia dofinansowane w latach 2015-2016 w ramach środków NFOŚiGW w Warszawie.

Lp.	Beneficjent	Nazwa przedsięwzięcia	Koszt zadania [tys. zł]	Kwota umowy [tys. zł]	Wypłata 2015 [tys. zł]	Wypłata 2016 [tys. zł]
1.	Gmina Boguty- Pianki	Budowa przyłączy do sieci kanalizacyjnej	457,2	146,1	138	0
2.	Gmina Chynów	Budowa przyłączy kanalizacyjnych do sieci kanalizacyjnych na terenie gminy Chynów	2 567	1 097	1 042,2	0
3.	Gmina Łąck	Budowa przyłączy kanalizacyjnych na posesjach w gminie Łąck	156	69,1	3,5	0
4.	Miasto Otwock	Wykonanie podłączeń budynków do zbiorczego systemu kanalizacyjnego w mieście Otwock	1 104	403,9	20,2	0
5.	Przedsiębiorstwo Wodociągowo-Kanalizacyjne „Legionowo” Sp. z o.o.	Dofinansowanie podłączeń budynków do zbiorczego systemu kanalizacyjnego w Legionowie	729,4	328,2	16,4	0
6.	Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej Żyrardów	Gospodarka wodno-ściekowa w Żyrardowie i Jaktorowie	93 345,4	1 540,6	1 540,6	0
		Gospodarka wodno-ściekowa w mieście Żyrardów Etap II	71 701,8	5 400	5 400	0
		Gospodarka wodno-ściekowa w mieście Żyrardów Etap II	70 597,8	1 497,6	0	1 497,6

Lp.	Beneficjent	Nazwa przedsięwzięcia	Koszt zadania [tys. zł]	Kwota umowy [tys. zł]	Wypłata 2015 [tys. zł]	Wypłata 2016 [tys. zł]
7.	Gminne Przeds. Komunalne „Eko-Babice" Sp. z o.o.	Uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej w gminie Stare Babice	192 945,9	15 000	5 000	0
			192 945,9	5 000	5 000	0
8.	Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej w Ząbkach Sp. z o.o.	Renowacja kanałów ściekowych wraz z budową nowych przyłączy kanalizacyjnych oraz stacją uzdatniania wody w Ząbkach	13 774,5	13 774,5	0	9 872,2
9.	Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Siedlcach	Rozbudowa oczyszczalni ścieków, budowa kolektorów i modernizacja systemu kanalizacyjnego m. Siedlce	161 887,2	3 750	0	1 485
10.	Spółka EKO Inwestycja sp. z o.o.	Budowa przyłączy kanalizacyjnych na terenie gminy Sulejówek	742,4	334,1	0	122,8
11.	Gmina Grodzisk Mazowiecki	Gospodarka wodno-ściekowa w Grodzisku Mazowieckim	99 319,7	2 181,7	225,5	51,8
12.	Miasto Kobyłka	Uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej na terenie aglomeracji Wołomin-Kobyłka	98 420,9	8 551,5	559,7	461,7
13.	Wodociąg Marecki Sp. z o.o.	Budowa podłączeń do zbiorczego systemu kanalizacyjnego w mieście Marki- część III	7 728	3 477,6	1 047	349
		Budowa podłączeń do zbiorczego systemu kanalizacyjnego w gminie Mieście Marki- część IV	1 585	713,3	465,3	165,5
		Budowa kanalizacji sanitarnej na obszarze aglomeracji miasta Marki - Etap II	26 137,3	10 581,6	8 900	1 681,6
		Budowa kanalizacji sanitarnej na obszarze aglomeracji Miasta Marki	142 760	5 873,3	744,7	701,8
14.	Wodociągi Płockie Sp. z o.o. Płock	Uporządkowanie gospodarki ściekowej na terenie Miasta Płocka, etap III	63 369	8 000	8 000	0
		Uporządkowanie gospodarki ściekowej na terenie Miasta Płocka, etap II	42 769,7	6 000	6 000	0
		Uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej na terenie Miasta Płocka etap I	219 651,7	5 100,5	0	1 710,3
15.	Wodociągi Miejskie Sp. z o.o. Radom	Modernizacja i rozbudowa systemu wodno-kanalizacyjnego na terenie gminy Radom	212 570	23 202,9	1 602,2	1 237,7
		Modernizacja i rozbudowa gospodarki wodno-ściekowej na terenie aglomeracji Radom - etap II	305 638,1	9 761,5	460,4	1 483,4
16.	Zakład Wodociągów i Kanalizacji w Ciechanowie Sp. z o.o.	Modernizacja i rozbudowa systemu wodno-kanalizacyjnego aglomeracji Ciechanowa - etap I	127 843,7	25 000	16 293,3	0
				2 530,2	0	2 530,2
				3 360	0	3 360
17.	Zakład Wodociągów i Kanalizacji W Łomiankach Sp. z o.o.	Budowa podłączeń kanalizacyjnych do zbiorczego systemu kanalizacyjnego na terenie gm. Łomianki	151,1	68	68	0
		SUMA	**2 150 898,7**	**162 743,2**	**62 527,0**	**26 710,6**

UWAGA: wykaz uwzględnia również projekty realizowane na terenach aglomeracji

źródło: NFOŚiGW w Warszawie

Tabela 12. Przedsięwzięcia dofinansowane w latach 2015-2016, w ramach środków POIiŚ 2007-2013 oraz POIiŚ 2014-2020.

Lp.	Beneficjent	Nazwa projektu	Całkowity koszt przedsięwzięcia [tys. zł[	Kwota dofinansowania [tys. zł]	Wypłaty w 2015 [tys. zł]	Wypłaty w 2016 [tys. zł]
1.	Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji w m. st. Warszawie S.A.	Zaopatrzenie w wodę i oczyszczanie ścieków w Warszawie – Faza V	1 045 500	541 871,8	0	48 096,1
		Zaopatrzenie w wodę i oczyszczanie ścieków w Warszawie – Faza IV	1 813 718,2	884 304,1	138 389,1	27 318,1
2.	Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Siedlcach	Rozbudowa oczyszczalni ścieków, budowa kolektorów i modernizacja systemu kanalizacyjnego m Siedlce	155 440,1	80 784,8	1 799,8	4 192,5
3.	Wodociąg Marecki Sp. z o. o.	Budowa kanalizacji sanitarnej na obszarze aglomeracji miasta Marki – Etap II	26 137,3	10 828,5	2 799,7	28,8
		Budowa kanalizacji sanitarnej na obszarze aglomeracji miasta Marki	142 760	76 580,5	3 260	0
4.	Gminne Przedsiębiorstwo Komunalne „EKO-BABICE" Sp. z o.o.	„ Uporządkowanie gospodarki wodno- ściekowej w Gminie Stare Babice – część II (opracowanie dokumentacji)"	399,9	276,4	116	0
		Uporządkowanie gospodarki wodno- ściekowej w Gminie Stare Babice	192 946	102 081,6	22 393,1	7 983,4
5.	„Wodociągi Płockie" Sp. z o. o.	Uporządkowanie gospodarki ściekowej na terenie Miasta Płocka, etap I	176 882	82 617	0	4 578,3
		Uporządkowanie gospodarki ściekowej na terenie Miasta Płocka, etap II	42 769,7	20 321,5	6 622,5	883,5
		Uporządkowanie gospodarki ściekowej na terenie Miasta Płocka, etap III	63 369	31 432,7	29 388,2	2 044,5
6.	Wodociągi Miejskie w Radomiu Sp. z o. o.	Modernizacja i rozbudowa gospodarki wodno- ściekowej na terenie Aglomeracji Radom – II etap	3 056 385,1	146 761,4	24 324,2	4 994,4
		Modernizacja i rozbudowa gospodarki wodno- ściekowej na terenie Aglomeracji Radom- przygotowanie dokumentacji do etapu III	6 499,3	4 491,4	1 220,3	3 257,1
7.	Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej „Żyrardów" Sp. z o. o.	Gospodarka wodno- ściekowa w mieście Żyrardów - etap II	70 597,8	34 887,4	10 763,7	1 497,6
8.	Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o. o. w Wołominie	Rozbudowa sieci wodociągowej, kanalizacji sanitarnej i deszczowej na obszarze Miasta i Gminy Wołomin	13 671,1	8 945,8	5 170,3	0
		Budowa i remont sieci kanalizacyjnej w gminie Wołomin oraz modernizacja urządzeń technicznych	9 327,2	4 164,6	3 510,6	654
9.	Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o. o.	Budowa kanalizacji sanitarnej wraz z zagospodarowaniem osadów w Gminie Radzymin	69917,1	34 908,5	2 218,9	1 760,8
10.	Zakład Wodociągów i Kanalizacji w Ciechanowie Sp. z o. o.	Modernizacja i rozbudowa systemu wodno- kanalizacyjnego aglomeracji Ciechanowa – I etap	127 843,7	50 427	1 240,1	2 382,1
11.	Gmina Radziejowice	Racjonalna gospodarka wodą w aspekcie społ.- gosp. rozwoju Gmin Mazowsza Zachodniego- Gmina Radziejowice	24 532	9 487	1 745,1	0
		SUMA	**7 038 696,5**	**2 125 172**	**254 961,6**	**109 671,2**

UWAGA: wykaz uwzględnia również projekty realizowane na terenach aglomeracji

źródło: Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju

Działanie I.2.3.

Budowa i rozbudowa lub modernizacja przemysłowych oczyszczalni ścieków.

W latach 2015-2016, zgodnie z przeprowadzoną ankietyzacją, 6 podmiotów wykonało prace związane z budową, rozbudową lub modernizacją przemysłowych oczyszczalnie ścieków.

Tabela 13. Przedsięwzięcia z zakresu budowy, rozbudowy lub modernizacji przemysłowych oczyszczalni ścieków w latach 2015-2016

Lp.	Jednostka realizująca	Rodzaj działania/charakter inwestycji	Koszt realizacji zadania [tys. zł]
1.	Enea Wytwarzanie Sp. z o.o.	Modernizacja oczyszczalni ścieków deszczowo – przemysłowych.	27 436,8
2.	Cedrob S.A.	Rozbudowa Przyzakładowej Oczyszczalni Ścieków w Ujazdówku – II etap.	20 045,6
3.	Wodociągi Płockie Sp. z o.o.	Przebudowa kolektora ściekowego „F" metodą bezwykopową.	15 290
		Zadania modernizacyjne na terenie oczyszczalni ścieków w Maszewie: 1. Odbudowa i rozbudowa kolektora zrzutowego odprowadzającego oczyszczone ścieki do Wisły 2. Budowa stacji odbioru i magazynowania odpadów technologicznych.	6 726,6
4.	SuperDrob S.A.	Modernizacja podoczyszczalni ścieków.	1 686,8
5.	Mennica Polska S.A.	Budowa przemysłowej podczyszczalni ścieków z procesów obróbki powierzchniowej metali w obiekcie produkcyjno-magazynowym ul. Annopol 3, Warszawa	245

źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet

Działanie I.2.4.

Realizacja *Programu wyposażenia aglomeracji poniżej 2000 RLM w oczyszczalnie ścieków i systemy kanalizacji zbiorczej*

Program wyposażenia aglomeracji poniżej 2000 RLM w oczyszczalnie ścieków i systemy kanalizacji sanitarnej zawiera wykaz aglomeracji o RLM poniżej 2000 wraz z wykazem przedsięwzięć, jakie należy w nich przeprowadzić, aby ścieki przed zrzutem były poddawane odpowiedniemu oczyszczaniu. Inwestycje ujęte w programie dotyczą budowy, rozbudowy i/lub modernizacji oczyszczalni ścieków komunalnych oraz budowy zbiorczych systemów kanalizacyjnych. Program obejmuje 379 aglomeracji, w tym 12 aglomeracji z terenu województwa mazowieckiego: Miasto Wyśmierzyce, Sarnaki, Janów (gm. Mińsk Mazowiecki), Siennica, Pawłowice (gm. Tarczyn), Radzanowo, Zatory, Zameczek Kolonia (gm. Przytyk), Gozdowo, Miłobędzyn (gm. Sierpc), Kampinos, Lubowidz. Program od uchwalenia w 2007 roku nie został zaktualizowany.

Zgodnie z przekazanymi ankietami, w latach 2015-2016, w aglomeracjach wpisanych do ww. programu były realizowane następujące inwestycje:

- budowy sieci kanalizacji sanitarnej (gminy: Tarczyn, Gozdowo, Sierpc, Kampinos);
- Remont przepompowni ścieków surowych (gmina Gozdowo).

Zadania uzyskały dotację z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW 2007-2013) w ramach działania „Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej".

Działanie I.2.5.

Realizacja Programu wyposażenia zakładów przemysłu rolno-spożywczego o wielkości nie mniejszej niż 4000 RLM odprowadzających ścieki bezpośrednio do wód, w urządzenia zapewniające wymagane przez polskie prawo standardy ochrony wód

Dyrektywa 91/271/EWG stawia również wymagania dotyczące ścieków przemysłowych ulegających biodegradacji. W celu koordynacji działań w zakresie spełnienia tych wymagań opracowano *Program wyposażenia zakładów przemysłu rolno-spożywczego o wielkości nie mniejszej niż 4 000 równoważnych mieszkańców, odprowadzających ścieki bezpośrednio do wód, w urządzenia zapewniające wymagane przez polskie prawo standardy ochrony wód.* Określa on potrzeby inwestycyjne w zakresie modernizacji i rozbudowy urządzeń zapewniających osiągnięcie wymaganych standardów ochrony wód w zakładach przemysłu rolno-spożywczego. Program ten zakładał ramy czasowe do 2010 r. i nie został zaktualizowany.

Zgodnie z otrzymanymi danymi Program ten nie był realizowany. Istnieje jednak prawdopodobieństwo, iż zadanie realizowane jest w sposób ciągły przez osoby fizyczne, praktyki takie odnotowano w roku 2014.

Działanie I.2.6.

Zagospodarowanie ścieków w zabudowie rozproszonej – budowa zbiorników bezodpływowych oraz przydomowych oczyszczalni

Na terenach wiejskich, przy rozproszonej zabudowie, stosuje się rozwiązania mające na celu oczyszczanie ścieków odprowadzanych z indywidualnych gospodarstw. Na obszarach o małej gęstości zaludnienia rozwiązaniem i alternatywą do budowania zbiorczej kanalizacji jest montaż przydomowych oczyszczalni ścieków. Urządzenia do oczyszczania ścieków z indywidualnych gospodarstw muszą w równie efektywnym stopniu oczyszczać ścieki jak duże oczyszczalnie.

Zgodnie danymi GUS w latach 2015-2016. powstało 3 970 szt. przydomowych oczyszczalni ścieków (28 379 szt. – stan na 31.12.2016 r.). W porównaniu z 2014 r. zmniejszyła się liczba zbiorników bezodpływowych o 4 995 szt. (368 679 szt. – stan na 31.12.2016 r.)

Całkowity koszt związany z budową przydomowych oczyszczalni ścieków wyniósł 22 881,7 tys. zł, w tym:

- w ramach PROW 2007-2013 dofinansowanie na zadania związane z budową przydomowych oczyszczalni ścieków wyniosło 7 070,3 tys. zł;
- WFOŚiGW w Warszawie wypłacił w sumie 2 560 tys. zł dofinansowania na zadania związane z budową przydomowych oczyszczalni ścieków;
- w ramach RPO WM 2007-2013 dofinansowanie na zadania związane z budową przydomowych oczyszczalni ścieków wyniosło 2 538,8 tys. zł.

Działanie I.2.7.

Budowa i modernizacja urządzeń odprowadzających oraz oczyszczających ścieki opadowe oraz roztopowe przy zastosowaniu rozwiązań technicznych zapobiegających bezpośredniemu odprowadzeniu wód opadowych do cieków wodnych

Mazowiecki Zarząd Dróg Wojewódzkich w Warszawie w latach 2015-2016 wykonywał prace związane z budową i modernizacją urządzeń odprowadzających oraz oczyszczających ścieki opadowe i roztopowe w trakcie przedsięwzięć drogowych (działanie I.1.9 oraz I.1.10.). Poniżej przedstawiono przykładowe zadania zrealizowane przez MZDW:

- Przebudowa odcinka drogi wojewódzkiej nr 696 od km 15+286 do km 17+080 wraz z budową kanalizacji deszczowej w m. Mokobody wraz z budową chodnika od km 14+000 do km 15+550 – koszt 4 771,9 tys. zł;
- Przebudowa drogi wojewódzkiej nr 699 ul. Radomska w Jedlnia - Letnisko wraz z budową kanalizacji deszczowej w km 7+060 do km 8+216 etap II – koszt 1 570,6 tys. zł;
- Budowa chodnika i kanalizacji deszczowej w pasie drogi wojewódzkiej nr 616 w m. Krzynowłoga Wielka na odcinku od km 3+385 do km 4+162 – koszt 1 223,4 tys. zł;
- Budowa sieci kanalizacji deszczowej w pasie drogi wojewódzkiej nr 634 od km 34+475 do 35+341 – koszt 832,7 tys. zł;
- Przebudowa drogi wojewódzkiej nr 577 od km 9+650 do km 10+130 wraz z budową kanalizacji deszczowej (odc. od km 9+641,4 do km 10+189,7); renowacją rowu (od km 9+130 do km 9+650) oraz budową ścieżki rowerowej (odc. od km 9+650 do km 10+244) – koszt 817,4 tys. zł;
- Budowa chodnika i kanalizacji deszczowej w ciągu drogi woj. nr 563 od km 28+400 do 29+005 w m. Będzymin – koszt 730,1 tys. zł;
- Budowa chodnika, kanalizacji deszczowej oraz zjazdów w pasie drogi wojewódzkiej nr 563 w m. Dąbrowa na odc. Od km 36+802 do km 37+337,40 – koszt 728,6 tys. zł;
- Budowa odcinka sieci kanalizacji deszczowej służącej odwodnieniu drogi wojewódzkiej nr 571 w m. Winnica – koszt 152,4 tys. zł.

W ramach realizacji działania w latach 2015-2016 w woj. mazowieckim zrealizowano następujące inwestycje:

- budowa sieci kanalizacji deszczowej w gminach i miastach: Konstancin-Jeziorna, Mława, Nasielsk, Radom, Siedlce, Sokołów Podlaski, Sońsk, m. st. Warszawa, Węgrów, Zielonka, Zwoleń;
- modernizacja i rozbudowa sieci kanalizacji deszczowej w Staroźrebach;
- budowa i modernizacja urządzeń odprowadzających i oczyszczających wody opadowe w gminach i miastach: Maków Mazowiecki, Radom, Sierpc, m. st. Warszawa;
- budowa oczyszczalni wód opadowych z wylotem do rzeki Brzeźnicy w mieście Płock;
- konserwacja i remont kanalizacji deszczowej w Kozienicach;
- budowa studni chłonnej na ul. Koziej w Maciejowicach;
- bieżące utrzymanie systemów odwodnienia dróg z obiektami i urządzeniami towarzyszącymi przez Zarząd Dróg Miejskich w Warszawie;
- budowa oraz utrzymanie urządzeń odwadniających na terenie m. st. Warszawy;
- budowa separatora w gminie Celestynów;
- rozdział kanalizacji ogólnospławnej na sanitarną i deszczową w mieście Płock (ul. 1-go Maja i Gradowskiego);
- budowa rowu melioracyjnego w rejonie ul. Siarczyńskiego w Radomiu;
- budowa urządzenia wodnego do wprowadzania do ziemi wód opadowych i roztopowych z terenu Annopol 3 w Warszawie. Zadanie realizowane przez Mennice Polską S.A.;
- opracowanie koncepcji rozbudowy i modernizacji systemu kanalizacyjnego w Radomiu, w oparciu o matematyczny model symulacyjny zlewni miejskiej.

Całkowity koszt powyższych przedsięwzięć wyniósł 70 194,5 tys. zł. Wykonanie prac było możliwe dzięki dofinansowaniu z:

- Budżetu Państwa w wysokości 4 994 tys. zł;
- Unii Europejskiej w ramach POIiŚ w wysokości 3 585,7 tys. zł;
- WFOŚiGW w wysokości 1 231 tys. zł.

Działanie I.2.8.

Podłączenie budynków do istniejących sieci kanalizacyjnej

Działanie miało na celu uporządkowanie i rozbudowę systemu kanalizacyjnego, co przyczynia się do uzyskania równomiernego dostępu do sieci kanalizacyjnej w gminach. Ponadto wskutek likwidacji lokalnych szamb zatrzymana zostanie degradacja środowiska naturalnego i w perspektywie najbliższych lat może ono ulec znacznej poprawie. Zgodnie z danymi GUS do istniejącej sieci kanalizacyjnej w latach 2015-2016 przyłączono 39 826 budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania (w 2015 r. przyłączono 18 469 budynków natomiast w 2016 r. podłączono 21 357 budynków). Prace związane z podłączeniem budynków do istniejącej sieci kanalizacyjnej były wykonywane w ramach zadań ujętych w działaniu I.2.1 oraz I.2.2. Najwięcej przyłączy wykonano na terenie powiatów: wołomińskiego, warszawskiego zachodniego, mińskiego, pruszkowskiego, m. Radom oraz m. st. Warszawa.

Tabela 14. Liczba przyłączy prowadzących do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania na terenie powiatów woj. mazowieckiego w latach 2015-2016.

Nazwa powiatu	Przyłącza prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania [szt.]			Liczba podłączonych budynków w latach 2015-2016
	2014	2015	2016	
Powiat białobrzeski	1 672	2 060	2 103	431
Powiat ciechanowski	6 613	7 070	7 398	785
Powiat garwoliński	8 734	9 776	10 013	1 279
Powiat gostyniński	2 399	2 558	2 724	325
Powiat grodziski	10 954	11 638	12 049	1 095
Powiat grójecki	5 988	6 406	6 706	718
Powiat kozienicki	7 574	7 739	8 016	442
Powiat legionowski	7 505	8 001	8 629	1 124
Powiat lipski	1 526	1 698	1 726	200
Powiat łosicki	3 289	3 493	3 505	216
Powiat makowski	1 981	2 025	2 013	32
Powiat miński	13 849	15 431	16 609	2 760
Powiat mławski	4 250	4 569	4 757	507
Powiat nowodworski	5 212	5 084	5 524	312
Powiat ostrołęcki	5 199	5 478	5 549	350
Powiat ostrowski	4 130	4 312	4 476	346
Powiat otwocki	13 864	13 611	14 041	177
Powiat piaseczyński	27 652	28 721	29 366	1 714
Powiat płocki	7 776	8 155	8 443	667
Powiat płoński	3 867	4 059	4 166	299
Powiat pruszkowski	23 305	24 563	25 611	2 306
Powiat przasnyski	4 626	4 646	4 911	285
Powiat przysuski	3 120	3 313	3 891	771
Powiat pułtuski	2 897	3 117	3 130	233
Powiat radomski	10 487	11 485	11 855	1 368
Powiat siedlecki	7 114	7 845	8 305	1 191
Powiat sierpecki	3 199	3 372	3 497	298
Powiat sochaczewski	5 937	6 418	6 604	667
Powiat sokołowski	3 348	3 421	3 491	143
Powiat szydłowiecki	1 468	1 499	2 156	688
Powiat warszawski zachodni	14 938	16 311	18 726	3 788
Powiat węgrowski	5 103	5 242	5 475	372
Powiat wołomiński	25 307	27 067	29 523	4 216

Nazwa powiatu	Przyłącza prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania [szt.]			Liczba podłączonych budynków w latach 2015-2016
	2014	2015	2016	
Powiat wyszkowski	5 589	5 630	7 280	1 691
Powiat zwoleński	2 476	2 532	2 586	110
Powiat żuromiński	1 968	2 061	2 374	406
Powiat żyrardowski	4 483	4 847	5 148	665
Powiat m. Ostrołęka	5 042	5 105	5 159	117
Powiat m. Płock	4 263	4 543	4 583	320
Powiat m. Radom	11 277	11 380	13 320	2 043
Powiat m. Siedlce	4 114	4 153	4 244	130
Powiat m. st. Warszawa	40 528	42 658	44 767	4 239
SUMA	**334 623**	**353 092**	**374 449**	**39 826**

źródło: Główny Urząd Statystyczny, stan na 31.12.2016 r.

Działanie I.2.9.

Budowa i modernizacja systemów poboru, przesyłu i uzdatniania wody

W latach 2015-2016, w ramach realizacji działania, gminy i przedsiębiorstwa prowadziły głównie inwestycje związane z budową, modernizacją i rozbudową sieci wodociągowej wraz z podłączeniem nowych użytkowników do sieci. Ilość realizowanych przedsięwzięć uzależniona była od dostępności środków zewnętrznych wykorzystywanych na ten cel. Zgodnie z danymi GUS, na terenie województwa mazowieckiego w 2015 r. wybudowano 1 119,8 km sieci rozdzielczej, a w 2016 r. wybudowano 579,3 km sieci rozdzielczej. Do sieci wodociągowej w raportowanym okresie podłączono 36 921 budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania. Ponadto realizowano przedsięwzięcia związane z budową, rozbudową i modernizacją stacji uzdatniania wody.

Poniżej zestawiono zadania zrealizowane w latach 2015-2016 przez wojewódzkie samorządowe jednostki organizacyjne:

1) Rozbudowa instalacji wodociągowej dla celów p.poż do dworu z Uniszek Zawadzkich oraz odwodnienie terenu / Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu – koszt 341,4 tys. zł;
2) Podłączenie WSZPZOZ Gostynin-Zalesie do gminnej sieci wodociągowej wraz z wymianą złoża filtracyjnego w stacji uzdatniania wody / Wojewódzki Samodzielny Zespół Publicznych Zakładów Opieki Zdrowotnej im. prof. E. Wilczkowskiego w Gostyninie – koszt 41 tys. zł;
3) Wykonanie przyłącza wodociągowego przeciwpożarowego / Muzeum Romantyzmu w Opinogórze – koszt 42,9 tys. zł.

Inne przykładowe inwestycje zrealizowane na terenie woj. mazowieckiego:
W latach 2015-2016 opracowano koncepcję optymalizacji pracy sieci wodociągowej w m. Radom w oparciu o matematyczny model hydrauliczny. Zmodernizowano stację uzdatniania wody w Ciechanowie oraz zmodernizowano wybrane ujęcia wody na terenie miasta Radomia. Wybudowano nowe podziemne ujęcia wody i rozbudowano SUW w Ujazdówku na potrzeby Ubojni Drobiu nr 2 w Ujazdówku. Wybudowano sieć wodociągową na terenie gminy Długosiodło oraz rozbudowano stację uzdatniania wody w m. Chrzczanka Włościanka. Wybudowano stację uzdatniania wody w m. Stara Grabownica w gminie Ostrów Mazowiecka. Zmodernizowano stację uzdatniania wody w Starych Babicach. Przebudowano i rozbudowano stację uzdatniania wody w Łomiankach. Przebudowano pompownię wody II stopnia na terenie Stacji Uzdatniania Wody w Płocku. Przebudowano Stację Uzdatniania Wody wraz z budową zbiorników retencyjnych i zestawu pompowego w gminie Gąbin. Rozbudowano i zmodernizowano Stację Uzdatniania Wody w gminie Zawidz. Wybudowano Stację Uzdatniania Wody II w Sulejówku. Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji w m. st. Warszawie S.A. wykonało przedsięwzięcia modernizacyjne (przebudowy) w systemach zaopatrzenia w wodę, ukierunkowane na zmniejszenia strat wody na terenie m. st. Warszawy, m. Pruszkowa, Piastów, gm. Michałowice oraz gm. Wieliszew.

Całkowity koszt realizacji opisanego działania w latach 2015-2016 wyniósł 575 947,9 tys. zł. Przedsięwzięcia były dofinansowane ze środków RPO WM 2007-2013, POIiŚ, NFOŚiGW i WFOŚiGW. Wykaz gmin które w latach 2015-2016 uzyskały dofinansowanie na budowę i modernizację sieci wodociągowej oraz stacji uzdatniania wody w ramach RPO WM przedstawia poniższa tabela (niektóre projekty są ujęte w tabeli nr 10 w działaniu I.2.2). Rozbudowa systemu wodociągowego współfinansowana ze środków NFOŚiGW oraz w ramach POIiŚ została uwzględniona w projektach ujętych w tabeli nr 11 i 12 (działanie I.2.2.).

Tabela 15. Przedsięwzięcia z zakresu budowy i modernizacji sieci wodociągowej oraz stacji uzdatniania wody współfinansowane ze środków RPO WM w 2015 i 2016 roku.

Lp.	Beneficjent	Nazwa przedsięwzięcia	Koszt przedsięwzięcia ogółem [tys. zł]	Dofinansowanie z RPO WM * [tys. zł]
1.	Gmina Jadów	Wodociąg grupowy MYSZADŁA: I etap - Budowa stacji uzdatniania wody w miejscowości Myszadła i budowa sieci wodociągowej w miejscowościach: Myszadła, Podmyszadła, Podbale oraz II etap - Budowa sieci wodociągowej w miejscowości Starowola	2 955,6	1 016,2
2.	Gmina Kotuń	Rozbudowa systemu dostarczania wody w gminie Kotuń	2 160,9	519,2
3.	Gmina Długosiodło	Rozbudowa sieci wodociągowej na terenie gminy Długosiodło	2 629,9	854,5
4.	Gmina Warka	Zapewnienie odpowiedniej jakości i ilości wody pitnej dla poprawy warunków życia mieszkańców oraz rozwoju społeczno-gospodarczego gminy Warka	17 813,8	5 167
5.	Gmina Klembów	"Ochrona ekosystemu Zalewu Zegrzyńskiego poprzez: 1) Budowę stacji uzdatnienia wody i sieci wodociągowej w miejscowości Klembów; 2) Rozbudowę sieci kanalizacyjnej w miejscowości Ostrówek."	5 175,3	1 495
6.	Gmina Sokołów Podlaski	Budowa stacji uzdatniania wody w miejscowości Czerwonka	2 358,9	810,1
7.	Gmina Tarczyn	Kompleksowa rozbudowa sieci kanalizacji sanitarnej i wodociągowej wraz z rozbudową Stacji Uzdatniania Wody w miejscowości Pawłowice i budową nowej Stacji Uzdatniania Wody w miejscowości Wólka Jeżewska, gmina Tarczyn	11 566,2	3 798,2
8.	Gmina Kadzidło	Budowa wodociągu w miejscowościach Strzałki, Brzozówka, Chudek, Gleba, Kierzek, Piasecznia, Kolonie Kadzidła i Kolonie Dylewa wraz z rozbudową stacji wodociągowej i kanalizacji sanitarnej w Kadzidle	6 124,6	3 921,5
		SUMA	**50 785,2**	**17 581,7**

UWAGA: rozbudowa systemu wodociągowego została również uwzględniona w projektach ujętych w tabeli nr 10 (działanie I.2.2.)
* wartość całego dofinansowania, bez podziału na lata, data podpisania umowy nastąpiła w latach 2015-2016
źródło: Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego w Warszawie

Kierunek działań – Redukcja zanieczyszczeń wód spowodowanych działalnością rolniczą

Działanie I.2.10.

Realizacja programów działań na obszarach szczególnie narażonych na azotany pochodzenia rolniczego

W latach 2015-2016 Mazowiecki Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Warszawie (jako wojewódzka samorządowa jednostka organizacyjna)[4] wziął udział w realizacji 5-ciu programów działań, mających na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych dla obszarów szczególnie narażonych (OSN), obszarów wyodrębnionych w woj. mazowieckim przez RZGW w oparciu o wyniki badań i analiz jakości wody, w związku z realizacją w Polsce unijnej Dyrektywy Azotanowej:

1. Program działań mających na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych dla obszaru szczególnie narażonego Bug od Tocznej do Broku.
2. Program działań mających na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych dla obszarów szczególnie narażonych Dopływ Narwi od Orzu do Pełty, Krępianka, Niestępówka, Pniewnik i Wkra.
3. Program działań mających na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych dla obszaru szczególnie narażonego Skrwa Lewa.
4. Program działań mających na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych dla obszaru szczególnie narażonego Prawostronne dopływy Zbiornika Włocławek.
5. Program działań mających na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych dla obszaru szczególnie narażonego Bzura.

W ramach realizacji programów działań dla OSN na terenie woj. mazowieckiego w latach 2015-2016 uzyskano następujące rezultaty:

- zorganizowano 127 szkoleń, podczas których przeszkolono 1 944 rolników;
- doradcy rolniczy MODR Warszawa udzielili 3 399 porad oraz konsultacji dotyczących OSN.

Koszt realizacji ww. programów wyniósł 224,8 tys. zł.

[4] Od 20 sierpnia 2016 roku weszły w życie przepisy ustawy z dnia 22 czerwca 2016 roku o zmianie ustawy o jednostkach doradztwa rolniczego. Zgodnie z nimi Mazowiecki Ośrodek Doradztwa Rolniczego jest państwową jednostką organizacyjną posiadającą osobowość prawną, podległą ministrowi właściwemu do spraw rozwoju wsi.

WIOŚ w Warszawie realizował „Monitoring jakości wód powierzchniowych i podziemnych oraz kontrole rolniczych źródeł zanieczyszczenia na terenie obszarów szczególnie narażonych na azotany pochodzenia rolniczego", którego celem było badanie jakości wód jednolitych części wód powierzchniowych w OSN: Łydynia od Pławicy do ujścia, Skrwa od Sierpienicy do ujścia, Chroponianka, Sierpnica od źródeł do dopływu spod Drobina, Orzyc od Ulatówki do ujścia z Węgierką od dopływu z Dzielin, Raciążnica od dopływu spod Niedróża Statego do Rokitnicy bez Rokitnicy, Raciążnica od Rokitnicy do ujścia, Krasówka, Płonka od Żurawianki do ujścia, Dopływ ze Skarzyna; i wód podziemnych w OSN Pniewnik (gm. Korytnica). Przeprowadzono kontrolę przestrzegania przez rolników obowiązków nałożonych programami działań, mającymi na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych dla obszarów szczególnie narażonych.

W ramach realizowania Programów RZGW prowadził działania mające na celu zapobieganie pogorszeniu stanu wód oraz poprawę stanu wód, w których pogorszenie już nastąpiło. Prowadzony był monitoring jakości wód powierzchniowych i podziemnych. Ponadto, wdrażane były działania w zakresie edukacji rolników, których efektem powinna być poprawa w zakresie praktyk rolniczych stosowanych na OSN, zdobycia przez prowadzących działalność rolniczą na OSN umiejętności identyfikowania, przewidywania i rozwiązywania problemów, w szczególności z zakresu ochrony środowiska, występujących na obszarach gospodarowania rolniczego oraz wiedzy na temat ograniczania negatywnego wpływu rolnictwa na jakość wód.

W roku 2015 prowadzono monitoring jakości wód powierzchniowych w 29 punktach pomiarowo-kontrolnych zlokalizowanych w 6 OSN oraz monitoring jakości wód podziemnych w 3 punktach pomiarowo-kontrolnych w 1 OSN. Przeprowadzono 38 kontroli podmiotów prowadzących działalność rolniczą na OSN (kontrolami objęto 6 OSN). W zakresie działań edukacyjnych przeprowadzono 152 szkolenia (3 771 uczestników) oraz udzielono 1 968 porad indywidualnych. W 2016 roku prowadzono monitoring jakości wód powierzchniowych w 10 punktach pomiarowo-kontrolnych zlokalizowanych w 3 OSN oraz monitoring jakości wód podziemnych w 3 punktach pomiarowo-kontrolnych na 1 OSN. Przeprowadzono 20 kontroli podmiotów prowadzących działalność rolniczą na OSN (kontrolami objęto 9 OSN). W zakresie działań edukacyjnych przeprowadzono 79 szkoleń (1 125 uczestników) oraz udzielono 2 048 porad indywidualnych.

Działanie I.2.11.

Właściwe stosowanie i przechowywanie nawozów naturalnych

Do właściwego składowania i przechowywania odchodów zwierzęcych służą zbiorniki na gnojówkę i płyty obornikowe.

Zgodnie z przekazanymi informacjami zadanie realizowane było przez Mazowiecki Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Warszawie, który prowadził swoją działalność na obszarze 75 gmin województwa mazowieckiego, realizując zapisy 5-ciu programów działań, opisanych w działaniu I.2.10.

Kierunek działań – Realizacja przedsięwzięć mających wpływ na poprawę stanu jakości wód

Działania I.2.12.

Wprowadzenie technologii produkcji ograniczających ilość zanieczyszczeń wprowadzonych do wód (m.in. zamknięte obiegi wód technologicznych)

Ograniczanie wodochłonności wiąże się z poprawą standardów zaopatrzenia w wodę zarówno w kontekście mechaniki płynów, zachodzących zjawisk fizycznych, jak i nowoczesnych urządzeń odbiorczych pozwalających na uzyskanie wymiernych oszczędności wody. W ramach oszczędności wody przedsiębiorstwa wprowadzają systemy zamkniętego obiegu wody oraz wodooszczędne technologie produkcji. Między innymi instalowane są przepływomierze, które rejestrują przepływ, spadek lub wzrost ciśnienia w sieciach, co umożliwia wychwycenie rozszczelnień i awarii na rurociągach.

Przez obieg zamknięty rozumie się układ, w którym woda raz użyta nie jest doprowadzona do odbiornika, lecz zawracana do punktu bezpośredniego podawania wody do obiegu, do powtórnych rotacji i wykorzystania. Wskaźnik ujęcia pobieranej wody w obieg zamknięty określono dzieląc ilość wody pobieranej w ciągu roku na uzupełnienie obiegu zamkniętego wody przez ilość wody zużytej w ciągu roku na cele produkcyjne. Wyrażona w procentach wartość tego wskaźnika może być zawarta w granicach od 0 (obieg otwarty) do 100 (wartość teoretyczna w warunkach całkowitego zamknięcia obiegu i braku uzupełniającego poboru wody).

Tabela 16. Zużycie wody w zakładach i ich wyposażenie w zamknięte obiegi wody w latach 2015-2016 na terenie woj. Mazowieckiego.

Rok	Zużycie wody na cele produkcyjne		Zakłady wyposażone w obiegi zamknięte					
	ogółem [hm^3]	w tym w obiegach zamkniętych w % ogółem	w % zakładów ogółem	według wskaźnika ujęcia w obiegi zużywanej wody				
				poniżej 10%	10,1-50,0	50,1-90,0	90,1-99,0	99,1% i więcej
2015	2 441,1	1,0	36,9	44	15	5	1	8
2016	2 400,0	0,9	35,2	45	18	3	1	9

źródło: *Rocznik statystyczny przemysłu 2015 r. i 2016 r.*, GUS

Działanie I.2.13.

Renaturyzacja zbiorników wodnych (m.in. renaturyzacja jezior w gminie Łąck - powiat płocki)

Susza w 2003 roku spowodowała katastrofę ekologiczną wód płynących Skarbu Państwa (jez. Zdworskie, Ciechomickie) oraz wód stojących (jez. Łąckie Małe i Łąckie Duże) o łącznej powierzchni 488 ha, zlokalizowanych w zlewni cieku naturalnego o nazwie Wielka Struga, który wpada do rzeki Wisły w km 623. Na skutek katastrofy ekologicznej zanotowano w nich ubytek około 1,5 mln m^3 wody, ponadnormatywną zawartość w wodzie azotu i fosforu, a w osadach dennych również siarkowodoru. Postępująca eutrofizacja doprowadziła do nadmiernego rozrostu roślinności wynurzonej, masowych śnięć węgorza i zamykania kąpielisk.

Z inicjatywy Starosty Płockiego porozumienie w sprawie renaturyzacji jezior w gminie Łąck pow. płocki w dniu 8 września 2004r. podpisali:

- Marszałek Województwa Mazowieckiego,
- Wojewoda Mazowiecki,
- Zarząd Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Warszawie,
- Zarząd Powiatu w Płocku,
- Gmina Łąck,
- Nadleśniczy Nadleśnictwa Łąck,
- Agencja Nieruchomości Rolnych,
- Miasto Płock,
- Miasto i Gminą Gąbin,
- Zarząd Okręgu Płocko-Włocławskiego Polskiego Związku Wędkarskiego,
- Mazowiecki Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska w Warszawie.

Koordynację prac związanych z realizacją postanowień treści Porozumienia Marszałek Województwa Mazowieckiego powierzył Dyrektorowi Wojewódzkiego Zarządu Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie. W latach 2015-2016 WZMiUW kontynuował następujące prace w zakresie renaturyzacji jezior. W ramach ww. prac wykonano:

- zasilanie w wodę jeziora Zdworskiego;
- montaż i demontaż na jeziorach Zdworskim i Ciechomickim barier biologicznych ze słomy jęczmiennej ograniczających rozwój zakwitów sinicowych;
- wykoszenie trzciny na jeziorze Zdworskim dla ograniczenia dopływu biogenów do wód jeziora;
- monitoring ilości i jakości wód dopływających do jeziora Zdworskiego.

Oprócz wyżej wymienionych działań na jeziorze Zdworskim przeprowadzono prace eksperymentalno-doświadczalne. W roku 2015 prace te polegały na aplikacji dwóch rodzajów preparatów bakteryjnych celem ewentualnego zastosowania ich w przyszłości do przywrócenia równowagi w procesach rozkładu materii organicznej zgromadzonej w osadach jeziora Zdworskiego. W roku 2016, na podstawie kartowania hydrogeologicznego pierwszego poziomu wodonośnego i opracowanej mapy hydrozohips dokonano analizy stosunków wodnych panujących wokół jeziora Zdworskiego.
Efektem podejmowanych prac w roku 2015 było:

- wykoszenie 10,98 ha trzciny północnej części jeziora Zdworskiego;
- przepompowanie do jeziora Zdworskiego 457 934 m^3 wody.

Rezultatem podejmowanych prac w 2016 roku było:

- wykoszenie 10,98 ha trzciny północnej części jeziora Zdworskiego;
- przepompowanie do jeziora Zdworskiego 554 298 m^3 wody.

Na realizację opisanych przedsięwzięć w latach 2015-2016 wydatkowano kwotę 646,9 tys. zł. Wydatkowane środki pochodziły w całości ze środków samorządu województwa mazowieckiego.

Inną wojewódzką samorządową jednostką organizacyjną, która zrealizowała działanie było Muzeum Wsi Radomskiej. W 2015 r. na terenie muzeum zmodernizowano staw nr 1. Koszt przedsięwzięcia wyniósł 210 tys. zł, w tym uzyskano dofinansowanie z WFOŚiGW w wysokości 71 tys. zł.

Ponadto na terenie woj. mazowieckiego w analizowanym okresie:

- Wykonano przebudowę (renowację) zbiornika wodnego w m. Tłuszcz, gm. Czerwonka;
- Wykonano rewitalizację zbiornika wodnego w m. Straszewy, gm. Lubowidz;
- Prowadzono konserwację powierzchniowych zbiorników wodnych na terenie m. st. Warszawy.

Na powyższe zadania wydatkowano w sumie 736,5 tys. zł, w tym uzyskano dofinansowanie z WFOŚiGW w wysokości 150,5 tys. zł.

Działanie I.2.14.

Ustanowienie obszarów ochronnych dla GZWP oraz stref ochronnych ujęć wody

W raportowanych latach prowadzone były prace nad ustanowieniem obszaru ochronnego Głównego Zbiornika Wód Podziemnych nr 405 „Niecka Radomska" (projekt rozporządzenia Dyrektora RZGW w Warszawie opracowywany na podstawie „Dokumentacji określającej warunki hydrogeologiczne w związku z ustanawianiem obszarów ochronnych GZWP nr 405 Niecka Radomska" oraz ekspertyz wykonanych na zlecenie RZGW w Warszawie, dotyczących skutków prawnych i ekonomicznych ustanowienia proponowanej ochrony). W województwie mazowieckim obszar obejmuje:

- powiat kozienicki (część terenu gmin: Garbatka-Letnisko, Gniewoszów, Sieciechów);
- powiat lipski (gmina Lipsko, część terenu gmin: Chotcza, Ciepielów, Rzeczniów, Sienno, Solec nad Wisłą, Gózd);
- powiat radomski (gminy: Iłża, Jastrzębia, Jedlińsk, Jedlnia-Letnisko, Kowala, Pionki, Przytyk, Skaryszew, Wierzbica, Wolanów, Zakrzew);
- powiat szydłowiecki (część terenu gminy Orońsko);
- powiat zwoleński (część terenu gmin: Kazanów, Policzna, Przyłęk, Tczów, Zwoleń);
- miasto Radom.

Ponadto w 2016 r. w ramach rozporządzeń Dyrektora RZGW w Warszawie, ustanowiono 5 stref ochronnych ujęć wód podziemnych:

- Sekuła I w Siedlcach
- na terenie wsi Olszewka, gmina Lelis
- na terenie wsi Gnaty, gmina Lelis
- na terenie wsi Lelis, gmina Lelis
- na terenie wsi Dąbrówka, gmina Lelis

Działanie I.2.15.

Opracowanie dokumentacji hydrogeologicznej dla GZWP

W latach 2015 – 2016 realizowane było zadanie pt. *Wykonanie programów i dokumentacji geologicznych określających warunki hydrogeologiczne w związku z ustanawianiem obszarów ochronnych Głównych Zbiorników Wód Podziemnych (GZWP) dla potrzeb planowania i gospodarowania wodami w obszarach dorzeczy* (termin realizacji przedsięwzięcia: czerwiec 2009 r. – listopad 2016 r.). Zadanie, na zlecenie Prezesa KZGW, powierzone zostało PIG-PIB, a sfinansowane zostało ze środków NFOŚiGW.

W ramach projektu w latach 2014-2016 dla województwa mazowieckiego realizowane były niżej wymienione dokumentacje:

- *Dokumentacja hydrologiczna określająca warunki hydrologiczne w związku z ustanawianiem obszarów ochronnych lokalnego Zbiornika Wód Podziemnych Końskie, dawnego Głównego Zbiornika Wód Podziemnych nr 411 Zbiornik Końskie* – powierzchnia zbiornika: 282,5 km^2 (w obszarze województwa mazowieckiego ok. 58% powierzchni zbiornika); obszar – powiat przysuski, gmina Przysucha – obszar wiejski;
- *Dodatek do „Dokumentacji hydrologicznej Zbiornika Wód Podziemnych Pradolina Środkowej Wisły (GZWP-220)" w związku z ustanawianiem obszarów ochronnych Głównego Zbiornika Wód Podziemnych nr 220 – Pradolina rzeki Środkowa Wisła (Włocławek – Płock)* – powierzchnia zbiornika: 777 km^2 (w obszarze województwa mazowieckiego ok. 50% powierzchni zbiornika); obszar – powiat gostyniński, gmina Gostynin; powiat płocki, gminy: Nowy Duninów, Łąck, Gąbin, Słupno, miasto Płock;
- *Dodatek do „Dokumentacji określającej warunki hydrologiczne dla ustanowienia obszaru ochronnego Zbiornika Wód Podziemnych subzbiornik Podlasie (GZWP nr 224)"* – powierzchnia zbiornika: 1196,6 km^2 (w obszarze województwa mazowieckiego ok. 3% powierzchni zbiornika); obszar – powiat łosicki, gminy: Huszlew, Olszanka, Sarnaki, Stara Kornica, Łosice-miasto, Łosice – obszar wiejski; powiat siedlecki, gminy: Wiśniew i Zbuczyn;
- *Dodatek do „Dokumentacji hydrologicznej określającej warunki dla ustanowienia stref ochronnych na terenie GZWP Szydłowiec-Goszczewice (dawne: 413 Szydłowiec i 412 Goszczewice)*" *w związku z ustanawianiem obszarów ochronnych Głównego Zbiornika Wód Podziemnych nr 412, 413 Zbiornik Goszczewice-Szydłowiec* – powierzchnia zbiornika: 1133,4 km^2 (w obszarze województwa mazowieckiego ok. 96% powierzchni zbiornika); obszar – powiat białobrzeski, gminy: Białobrzegi, Promna, Radzanów, Stara Błotnica, Wyśmierzyce; powiat grójecki, gminy: Mogielnica i Nowe Miasto nad Pilicą; powiat przysuski, gminy: Borkowice, Gielniów, Lwów, Odrzywół, Potworów, Przysucha, Rusinów, Wieniawa; powiat radomski, gminy: Iłża, Jastrzębia, Jedlińsk, Kowala, Przytyk, Skaryszew, Wierzbica, Wolanów, Zakrzew; powiat szydłowiecki, gminy: Chlewiska, Jastrząb, Mirów, Orońsko, Szydłowiec; miasto Radom;
- *Dodatek do „Dokumentacji hydrologicznej Zbiornika Wód Podziemnych Wierzbica – Ostrowiec (GZWP 420)"określającej warunki hydrogeologiczne w związku z ustanawianiem obszarów ochronnych Głównego Zbiornika Wód Podziemnych nr 420 (Zbiornik Wierzbica – Ostrowiec)* – powierzchnia zbiornika: 623,4 km^2 (w obszarze województwa mazowieckiego ok. 51% powierzchni zbiornika); obszar – powiat lipski, gminy: Rzeczniów i Sienno; powiat radomski, gminy: Iłża-miasto, Iłża-obszar wiejski i Wierzbica; powiat szydłowiecki, gminy: Jastrząb, Mirów i Orońsko.

Dokumentacje są podstawą do dalszych prac związanych z ustanawianiem obszarów ochronnych GZWP. Wszystkie wykonane w ramach projektu dokumentacje i dodatki do dokumentacji (cały projekt obejmował udokumentowanie ponad 100 GZWP), zostały zatwierdzone przez Ministra Środowiska w 2016 r. Koszt realizacji zadania w latach 2015-2016 na obszarze województwa mazowieckiego wyniósł łącznie 460,4 tys. zł.

Kierunek działań – Monitoring jakości wód

Działanie I.2.16.

Kontynuacja i dalszy rozwój sieci monitoringu jakości wód powierzchniowych i podziemnych

W latach 2015-2016 WIOŚ prowadził monitoring jakości wód powierzchniowych i podziemnych w ramach realizacji zadania *Monitoring środowiska w woj. mazowieckim w 2015 i 2016 roku*. Celem monitoringu wód powierzchniowych jest uzyskanie informacji dla potrzeb planowania w gospodarowaniu wodami, informacji o stanie ekologicznym i stanie chemicznym wód powierzchniowych, stopniu narażenia wód na eutrofizację ze źródeł komunalnych i rolniczych. Celem monitoringu jakości wód podziemnych jest dostarczenie informacji o stanie chemicznym wód, śledzenie jego zmian oraz ocena skuteczności podejmowanych działań ochronnych.

W ramach monitoringu wód powierzchniowych i podziemnych (bez OSN i badań Jeziora Zdworskiego w ramach projektu jego renaturyzacji):

- w 2015 r. pobrano ogółem 1115 próbek wody do badań wskaźników fizyko-chemicznych i biologicznych, a także wykonano 27 138 pomiarów i oznaczeń;
- w 2016 r. pobrano ogółem 1617 próbek wody do badań wskaźników fizyko-chemicznych i biologicznych oraz wykonano 41 901 pomiarów i oznaczeń.

Po zakończeniu cyklów badawczych i przeanalizowaniu wyników wykonanych badań monitoringowych wykonane zostały oceny jakości wód, które są przedstawiane w raportach o stanie środowiska oraz udostępniane na stronie internetowej WIOŚ. W latach 2011-2016 WIOŚ w Warszawie przeprowadził ocenę 160 JCWP rzek. Stan dobry stwierdzono zaledwie na 3 JCWP, tj. na rzekach: Liwiec (2 JCWP) oraz Omulew (1 JCWP). Stan zły występował na 143 JCWP, a do najbardziej zanieczyszczonych należały JCWP: Długiej, Utraty, Bugu oraz Wisły. W przypadku 14 JCWP nie można było wykonać oceny. WIOŚ w Warszawie w latach 2011-2016 dokonał klasyfikacji JCWP jeziornych. Wszystkie badane JCWP jeziorne osiągnęły stan zły. Zły stan wód zdeterminowany był wskaźnikami biologicznymi.

W 2016 r. na obszarze woj. mazowieckiego WIOŚ w Warszawie wykonał badania stanu chemicznego 106 JCWPd. W przypadku 95 badanych punktów stwierdzono dobry stan chemiczny wód, natomiast w przypadku pozostałych 11 słaby stan chemiczny. Klasę II i III wód, które uznaje się za wody dobrej jakości, stwierdzono w 89,6% punktów badawczych (wody I klasy jakości nie stwierdzono). Niezadowalający stan wód, który określa się klasą IV wystąpił w 6 punktach pomiarowych. O niezadowalającym stanie przesądziły wysokie stężenia związków azotu, potasu, uranu, węgla organicznego, chloru oraz sodu. Wody V klasy jakości wystąpiły w 5 punktach. Zły stan wód spowodowany był wysokimi stężeniami związków azotu, potasu, sodu oraz chloru. Analizując wyniki pomiarów jakości wód podziemnych w woj. mazowieckim na przestrzeni lat 2011 - 2016 należy stwierdzić, iż jakość wód podziemnych ulega stopniowej poprawie.

W latach 2015-2016 PIG/PIB prowadził monitoring stanu chemicznego oraz ocenę stanu jednolitych części wód podziemnych w dorzeczach. W 2015 roku w ramach monitoringu operacyjnego pobrano próbki z 21 punktów pomiarowych na terenie woj. mazowieckiego i wykonano stosowne analizy chemiczne wód podziemnych. Spośród wszystkich badanych punktów pomiarowych 11 odznaczało się II klasą jakości wody, 9 wskazywało na III klasę jakości wody, natomiast 1 na IV klasę jakości wody. W 2016 roku w ramach monitoringu diagnostycznego pobrano próbki z 106 punktów pomiarowych na terenie woj. mazowieckiego i wykonano stosowne analizy chemiczne wód podziemnych. Spośród wszystkich badanych punktów pomiarowych 57 odznaczało się II klasą jakości wody, 38 wskazywało na III klasę, 6 na klasę IV, natomiast w 5 punktach pomiarowych odnotowano klasę V. Publikacja ocen jakości wód nastąpiła w 2017 r.

I.3. Cel średniookresowy – Racjonalna gospodarka odpadami

Ocena szczegółowa realizacji celu

Poniższa tabela przedstawia stan realizacji 22 działań średniookresowych w ramach celu średniookresowego – ***Racjonalna gospodarka odpadami***.

Tabela 17 .Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Racjonalna gospodarka odpadami

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Stan realizacji
Kierunek działań – Zmniejszenie ilości odpadów kierowanych na składowiska odpadów, w tym zmniejszenie masy składowanych odpadów do max. 60% wytworzonych odpadów			
I.3.1.	Objęcie zorganizowanym systemem odbierania odpadów komunalnych wszystkich mieszkańców	Województwo Mazowieckie, gminy, miasta, przedsiębiorstwa komunalne	↔
I.3.2.	Objęcie wszystkich mieszkańców systemem selektywnego zbierania odpadów komunalnych	gminy, miasta, przedsiębiorstwa komunalne	↔
I.3.3.	Zorganizowanie systemu zbierania, sortowania i odzysku odpadów komunalnych ulegających biodegradacji	gminy, miasta, przedsiębiorstwa komunalne	↔
I.3.4.	Wdrożenie nowych technologii w zakresie odzysku, recyklingu i zmniejszenia ilości odpadów	powiaty, gminy, miasta, przedsiębiorstwa komunalne	↔
I.3.5.	Zwiększenie udziału odzysku odpadów, w szczególności recyklingu w odniesieniu do szkła, metali, tworzyw sztucznych oraz papieru i tektury, jak również odzysku energii z odpadów zgodnego z wymogami ochrony środowiska	gminy, miasta, przedsiębiorstwa, przedsiębiorstwa komunalne	↔
Kierunek działań – Tworzenie regionalnych systemów gospodarki odpadami			
I.3.6.	Wyznaczenie i budowa regionalnych zakładów gospodarki odpadami	Województwo Mazowieckie, gminy, miasta, przedsiębiorstwa komunalne	→
Kierunek działań – Dostosowanie składowisk odpadów do standardów UE			
I.3.7.	Kontrola sprawdzająca dostosowanie składowisk odpadów innych niż niebezpieczne i obojętne, na których są składowane odpady komunalne do standardów UE	WIOŚ	→
I.3.8.	Zamknięcie składowisk, które nie spełniają obowiązujących wymogów	Województwo Mazowieckie, powiaty, gminy	↑
I.3.9.	Modernizacja składowisk odpadów	gminy, miasta, przedsiębiorstwa komunalne	→
I.3.10.	Rekultywacja zamkniętych składowisk odpadów	przedsiębiorstwa komunalne, powiaty, gminy, miasta,	→
Kierunek działań – Likwidacja mogilników			
I.3.11.	Likwidacja mogilnika Zajezierze-Nagórnik	Województwo Mazowieckie, WFOŚiGW	↑
Kierunek działań – Usunięcie i unieszkodliwienie do 2032 r. wszystkich wyrobów zawierających azbest			
I.3.12.	Gromadzenie informacji o ilości, rodzaju i miejscach występowania wyrobów zawierających azbest	Województwo Mazowieckie, gminy, miasta, przedsiębiorstwa	→
I.3.13.	Przygotowanie i aktualizacja programów usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest	Województwo Mazowieckie, gminy, miasta	→
I.3.14.	Usuwanie wyrobów zawierających azbest	gminy, miasta i powiaty, przedsiębiorstwa	→
I.3.15.	Budowa składowisk odpadów azbestowych	zarządzający składowiskami	↓
I.3.16.	Monitoring usuwania wyrobów zawierających azbest	Województwo Mazowieckie	→
Kierunek działań – Właściwe zagospodarowanie komunalnych osadów ściekowych			
I.3.17.	Minimalizacja oddziaływania na środowisko osadów ściekowych poprzez prawidłowe ich zagospodarowanie	gminy, miasta, powiaty, przedsiębiorstwa komunalne	→
Kierunek działań – Kontynuacja procesu usuwania PCB ze środowiska			
I.3.18.	Gromadzenie informacji o ilości, rodzaju i miejscach występowania wyrobów zawierających PCB	Województwo Mazowieckie, gminy, miasta	→
I.3.19.	Kontrola przedsiębiorców w celu oceny realizacji zadania polegającego na zaprzestaniu użytkowania instalacji i urządzeń zawierających PCB; dekontaminacja i unieszkodliwienie PCB	WIOŚ	→
I.3.20.	Sukcesywna likwidacja odpadów zawierających PCB o stężeniu poniżej 50 ppm	przedsiębiorstwa	↑
Kierunek działań – Eliminacja praktyk nielegalnego składowania odpadów			
I.3.21.	Likwidacja nielegalnych miejsc składowania odpadów komunalnych	gminy, miasta, powiaty	→
I.3.22.	Realizacja programu *Czyste Lasy na Mazowszu*	MZPK, RDLP, Nadleśnictwa, gminy, miasta	→

samorządy powiatów, miast i gmin realizujące działania:
powiaty: garwoliński, pruszkowski, wołomiński
miasta i gminy: Andrzejewo, Baranowo, Białobrzegi, Bielany, Bieżuń, Belsk Duży, Błędów, Borkowice, Borowie, Brańszczyk, Brok, Brudzeń Duży, Bulkowo, Cegłów, Ceranów, Chlewiska, Chotcza, Chorzele, Celestynów, Ciechanów, Ciepielów, Czarnia, Czerwonka, Czernice Borowe, Dąbrówka, Dębe Wielkie, Długosiodło, Dobre, Drobin (m.), Dzierząźnia, Dzierzgowo, Garbatka-Letnisko, Garwolin, Gąbin, Glinojeck, Gniewoszów, Gołymin-Ośrodek, Gostynin, Goszczyn, Goworowo, Gozdowo, Góra Kalwaria, Gózd, Grabów nad Pilicą, Grębków, Grodzisk Mazowiecki, Grójec, Grudusk, Gzy, Halinów, Huszlew, Iłża, Izabelin, Jabłonna, Jabłonna Lacka, Jadów, Jaktorów, Jakubów, Jasieniec, Jastrząb, Jedlińsk, Jednorożec, Joniec, Józefów, Kadzidło, Kazanów, Kampinos, Karczew, Karniewo, Klembów, Kołbiel, Kobyłka, Korczew, Korytnica, Kotuń, Konstancin-Jeziorna, Kozienice, Krasne, Krasnosielc, Krzynowłoga Mała, Kuczbork – Osada, Latowicz, Legionowo, Lelis, Leszno, Lipowiec Kościelny, Liw, Lubowidz, Łaskarzew, Łąck, Łochów, Łomianki, Łosice, Maciejowice, Magnuszew, Maków Mazowiecki, Mała Wieś, Małkinia Górna, Marki, Michałowice, Marki, Miastków Kościelny, Miedzna, Milanówek, Mińsk Mazowiecki, Mława, Mochowo, Mogielnica, Mokobody, Mordy, Mrozy, Mszczonów, Myszyniec, Nadarzyn, Nasielsk, Nieporęt, Nowy Dwór Mazowiecki, Nowe Miasto, Nowe Miasto nad Pilicą, Nowy Duninów, Obryte, Odrzywół, Olszanka, Olszewo-Borki, Opinogóra Górna, Osieck, Ostrołęka, Ostrów Mazowiecka, Otwock, Ożarów Mazowiecki, Parysów, Piaseczno, Pilawa, Pionki, Platerów, Płoniawy-Bramura, Płock, Płońsk, Policzna, Pomiechówek, Pokrzywnica, Poświętne, Prażmów, Pruszków, Przasnysz, Przesmyki, Przyłęk, Przytyk, Przysucha, Pułtusk, Raciąż, Radom, Radzanów, Radziejowice, Radzymin, Raszyn, Regimin, Rościszewo, Różan, Rusinów, Rybno, Rząśnik, Rzekuń, Sadowne, Sabnie, Sanniki, Sarnaki, Serock, Siedlce, Siennica, Sienno, Sierpc, Skórzec, Słubice, Sobienie-Jeziory, Sobolew, Sochaczew, Sochocin, Sokołów Podlaski, Solec nad Wisłą, Somianka, Sońsk, Stanisławów, Staroźreby, Strachówka, Stare Babice, Stary Lubotyń, Sterdyń, Stoczek, Stromiec, Stupsk, Suchożebry, Sulejówek, Sypniewo, Szczawin Kościelny, Szczutowo, Szelków, Szreńsk, Szulborze Wielkie, Tarczyn, Teresin, Tłuszcz, Tczów, Troszyn, Warka, m. st. Warszawa, Wąsewo, Węgrów, Wiązowna, Wieczfnia Kościelna, Wierzbica, Wierzbno, Wilga, Wiskitki, Wiśniew, Wiśniewo, Wodynie, Wyszków, Wyszogród, Zabrodzie, Zakroczym, Zakrzew, Załuski, Zatory, Zaręby Kościelne, Zawidz, Zielonka, Zwoleń, Żabia Wola, Żelechów, Żuromin, Żyrardów

przedsiębiorstwa realizujące działania: ArcelorMittal Warszawa Sp. z o.o., Bogucki Folie Sp. z o.o., BYŚ Wojciech Byśkiniewicz w Warszawie, ENEA Wytwarzanie Sp. z o.o., Gminny Zakład Gospodarki Komunalnej w Teresinie, SUEZ Wschód, ZWiK w Łomiankach Sp. z o.o., ZGK Mordy, GZGK w Teresinie, ZGK w Ostrowi Mazowieckiej Sp. z o.o., MZWiK w Sulejówku, Wodociąg Marecki Sp. z o.o., PKN ORLEN S.A., NOVAGO Sp. z o.o., Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji w m. st. Warszawie S.A., Miejskie Przedsiębiorstwo Komunikacji w Radomiu Sp. z o.o., Miejski Zakład Wodociągów i Kanalizacji w Sulejówku, Ostrołęckie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji, Przedsiębiorstwo Gospodarowania Odpadami w Płocku Sp. z o.o., Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej w Płońsku Sp. z o.o., Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej „Żyrardów" Sp. z o.o., PEC w Ciechanowie Sp. z o.o., PEC w Pułtusku Sp. z o.o., PEC w Płońsku Sp. z o.o., PEC w Wołominie Sp. z o.o., PEC w Wyszkowie Sp. z o.o., PEC w Żyrardowie Sp. z o.o., Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej w Płońsku Sp. z o.o., Pruszkowska Spółdzielnia Mieszkaniowa, Przedsiębiorstwo Energetyczne w Siedlcach Sp. z o.o., PWiK Sp. z o.o. w Wołominie, PK Sp. z o.o. w Wołominie, RPEC RADPEC S.A., Radomski Szpital Specjalistyczny im. dr. Tytusa Chałubińskiego, Gminne Przedsiębiorstwo Komunalne „Eko-Babice" Sp. z o.o., Przedsiębiorstwo Gospodarowania Odpadami w Płocku Sp. z o.o., Przedsiębiorstwo Komunalne w Wołominie Sp. z o.o., Przedsiębiorstwo Ciepłowniczo Usługowe Piaseczno Sp. z o.o., Przedsiębiorstwo Energetyczne w Siedlcach Sp. z o.o., Radomskie Towarzystwo Budownictwa Społecznego „Administrator" Sp. z o.o., Wodociąg Marecki Sp. z o.o., Wodociągi Miejskie w Radomiu Sp. z o.o., Zakład Gospodarki Komunalnej w Mordach, Zakład Komunalny w Dębem Wielkim, Zakład Usług Komunalnych w Radomiu, Zakład Wodociągów i Kanalizacji w Łomiankach, Zarząd Dróg Miejskich w Warszawie, Zakład Energetyki Cieplnej w Wołominie Sp. z o.o., Zakład Gospodarki Nieruchomościami Mokotów, Zakład Gospodarowania Nieruchomościami w Dzielnicy Praga-Południe m. st. Warszawy, Zakład Gospodarowania Nieruchomościami w Dzielnicy Targówek, Zakład Gospodarowania Nieruchomościami w Dzielnicy Śródmieście, Zakład Gospodarki Komunalnej w Ostrowi Mazowieckiej Sp. z o.o., Zakład Gospodarki Odpadami Przemysłowymi w Radomiu

inne instytucje realizujące działania: Narodowe Centrum Badań Jądrowych w Otwocku, KM PSP m. st. Warszawy, Kozienicki Park Krajobrazowy, Chojnowski Park Krajobrazowy, Nadleśnictwa: Drewnica, Jabłonna, Mińsk, Parciaki, Płońsk, Pułtusk, Siedlce, Skierniewice

Kierunek działań – Zmniejszenie ilości odpadów kierowanych na składowiska odpadów, w tym zmniejszenie masy składowanych odpadów do max. 60% wytworzonych odpadów

Działanie I.3.1.

Objęcie zorganizowanym systemem odbierania odpadów komunalnych wszystkich mieszkańców

W latach 2015-2016 zorganizowanym systemem odbioru odpadów komunalnych zostało objętych 100% mieszkańców województwa. W 2015 r. z terenu województwa mazowieckiego zebrano 1 660 tys. Mg odpadów komunalnych, co w przeliczeniu na 1 mieszkańca wyniosło 311 kg. Z kolei w 2016 r. masa zebranych w ciągu roku odpadów komunalnych była wyższa i wynosiła 1 759 tys. Mg, co w przeliczeniu na 1 mieszkańca wyniosło 328 kg.

W latach 2015-2016 Marszałek Województwa Mazowieckiego w zakresie gospodarki odpadami wydał 298 decyzji, w tym 154 w 2015 r. oraz 144 w 2016 r.

Działanie I.3.2.

Objęcie wszystkich mieszkańców systemem selektywnego zbierania odpadów komunalnych

Zgodnie z art. 3 ust. 2 pkt 6 ustawy z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, każda gmina ma obowiązek utworzenia Punktu Selektywnego Zbierania Odpadów Komunalnych (PSZOK). Na terenie województwa zlokalizowanych zostało 240 PSZOK w 229 gminach.[5]

[5] źródło: Załącznik 1 *Plan Inwestycyjny dla województwa mazowieckiego* do *Planu gospodarki odpadami dla województwa mazowieckiego 2024* (stan na: 31 grudnia 2016 r.)

Tabela 18. Odpady komunalne wyselekcjonowane, zebrane z gospodarstw domowych w latach 2015-2016 w województwie mazowieckim.

Rok	Zebrane selektywnie [tys. ton]									
	Razem	w tym								
		papier i tektura	szkło	tworzywa sztuczne	metale	tekstylia	niebezpieczne	wielkogabarytowe	biodegradowalne	inne
2015	**369,6**	33,9	42,6	19	6,3	0,1	0,1	52,4	63,1	142,9
2016	**427**	38,1	50,5	32,7	7,3	0	0,1	72,7	75,2	150,4

źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W poniższych tabelach zestawiono zadania z zakresu rozwoju selektywnej zbiórki odpadów na terenie woj. mazowieckiego współfinansowane ze środków RPO WM oraz NFOŚiGW w latach 2015-2016.

Tabela 19. Przedsięwzięcia z zakresu rozwoju selektywnej zbiórki odpadów współfinansowane ze środków RPO WM w latach 2015-2016

Lp.	Beneficjent	Nazwa przedsięwzięcia	Koszt przedsięwzięcia ogółem [tys. zł]	Dofinansowanie z RPO WM * [tys. zł]
1.	Miasto Sokołów Podlaski	Sokołów eco Podlaski	732,2	463,1
2.	Gmina Zielonka	Zielonka segreguje śmieci – gminny system selektywnej zbiórki odpadów komunalnych	1 040,9	158,2
3.	Gmina Ożarów Mazowiecki	Ekologiczna gospodarka odpadami podstawą zrównoważonego rozwoju gminy Ożarów Mazowiecki	1 645,4	737,9
4.	Miasto Ostrołęka	Stacja Segregacji Odpadów Komunalnych Miasta Ostrołęki i Gmin Powiatu Ostrołęckiego	42 137,9	20 375,2
5.	Gmina Repki	"Gmina Repki skutecznie segreguje odpady komunalne"	525,2	407,6
6.	Związek Komunalny "Nieskażone Środowisko"	Rozbudowa systemu selektywnej zbiórki odpadów komunalnych na terenie Związku Komunalnego Nieskażone Środowisko	1 799	849,9
7.	Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej "Żyrardów" Sp. z o.o.	Utworzenie Punktu Selektywnego Zbierania Odpadów Komunalnych (PSZOK) w m. Żyrardów	1 239,5	584,3
8.	Gmina Bielany	Utworzenie punktu selektywnego zbierania odpadów komunalnych w Gminie Bielany	1 128,4	808,8
		SUMA	**50 248,5**	**24 385,0**

* wartość całego dofinansowania, bez podziału na lata, data podpisania umowy nastąpiła w latach 2015-2016
źródło: Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego w Warszawie

Tabela 20. Przedsięwzięcia z zakresu rozwoju selektywnej zbiórki odpadów dofinansowane w latach 2015-2016 w ramach środków NFOŚiGW w Warszawie.

Lp.	Beneficjent	Nazwa przedsięwzięcia	Koszt zadania [tys. zł]	Kwota umowy [tys. zł]	Wypłata 2015 [tys. zł]	Wypłata 2016 [tys. zł]
1.	Gmina Chynów	Realizacja stacjonarnego punktu selektywnej zbiórki odpadów dla gminy Chynów w miejsc. Wola Chynowska	778	451,5	215,1	0
2.	Gmina Błędów	Realizacja stacjonarnego punktu selektywnej zbiórki odpadów dla gminy Błędów w miejsc. Błędów	950,1	483,1	0	483,1
3.	Miasto Radom	Gospodarka odpadami komunalnymi w Radomiu	853,5	853,5	853,5	0
4.	Miejski Zakład Oczyszczania w Pruszkowie Sp. z o.o.	Rozbudowa sortowni o moduł biologicznego unieszkodliwiania odpadów ulegających biodegradacji	16 245,6	11 212,7	0	680
5.	miejski zakład Oczyszczania w Wołominie Sp. z o.o.	Rozbudowa ZZO Wołomin	14 425,3	8 795,9	8 356,1	0
		SUMA	**33 252,5**	**21 796,7**	**9 424,7**	**1 163,1**

źródło: NFOŚiGW w Warszawie

Działanie I.3.3.

Zorganizowanie systemu zbierania, sortowania i odzysku odpadów komunalnych ulegających biodegradacji

Reforma systemu zbierania i przetwarzania odpadów komunalnych w gminach nakłada na gminy obowiązek ograniczenia masy składowanych odpadów komunalnych ulegających biodegradacji, zgodnie z poziomami szczegółowo wyznaczonymi na kolejne lata w *Rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 25 maja 2012 r. w sprawie poziomów ograniczenia masy odpadów komunalnych ulegających biodegradacji przekazywanych do składowania oraz sposobu obliczania poziomu ograniczania masy tych odpadów* (2012 r. – 50%, 2016 – 45%).

W poniższej tabeli przedstawiono liczbę gmin województwa mazowieckiego, które w latach 2015–2016 osiągnęły zakładany poziom ograniczenia masy odpadów komunalnych ulegających biodegradacji przekazywanych do składowania.

Tabela 21. Liczba gmin w województwie mazowieckim, które w latach 2015–2016 osiągnęły wymagany poziom ograniczenia masy odpadów ulegających biodegradacji.

Rok	2015	2016
Dopuszczalny poziom masy odpadów komunalnych ulegających biodegradacji przekazywanych do składowania w stosunku do masy tych odpadów wytworzonych w 1995 r. (%)	50 %	45 %
Liczba gmin, które osiągnęły wymagany poziom	289	297

źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ze *Sprawozdania Marszałka Województwa Mazowieckiego z realizacji zadań z zakresu gospodarowania odpadami komunalnymi za lata 2013-2016.*

Działanie I.3.4.

Wdrożenie nowych technologii w zakresie odzysku, recyklingu i zmniejszenia ilości odpadów.

oraz

Działanie I.3.5.

Zwiększenie udziału odzysku odpadów, w szczególności recyklingu w odniesieniu do szkła, metali, tworzyw sztucznych oraz papieru i tektury, jak również odzysku energii z odpadów zgodnego z wymogami ochrony środowiska.

Zgodnie z Dyrektywą Ramową *o odpadach*[6], pierwszym w hierarchii sposobem postępowania z odpadami jest zapobieganie ich powstawaniu, czyli zastosowanie środków zanim dane substancje (materiały, produkty) staną się odpadami. Jako kolejne działanie wymienia się przygotowanie do ponownego użycia, następnie recykling i inne procesy odzysku, a dopiero w ostateczności unieszkodliwianie. W celu wywiązania się z obowiązku osiągnięcia odpowiedniego poziomu przygotowania do ponownego wykorzystania i recyklingu odpadów z gospodarstw domowych (50% wagowo, przynajmniej dla papieru, metali, tworzyw sztucznych i szkła)[7], należało stworzyć sprawnie działającą sieć pozwalającą na ich selektywne i bezpieczne dla środowiska zbieranie.

Przedsięwzięcia realizowane przez miasta i gminy w celu zwiększenia udziału odzysku odpadów, w szczególności recyklingu w odniesieniu do szkła, metali, tworzyw sztucznych oraz papieru i tektury to m.in.:

- objęcie wszystkich mieszkańców systemem selektywnego zbierania odpadów komunalnych;
- odbiór i zagospodarowanie odpadów komunalnych od przedsiębiorców prowadzących działalność gospodarczą na terenie województwa mazowieckiego;
- budowa, rozbudowa i modernizacja PSZOK;
- budowa wiat magazynowych i magazynów;
- modernizacja, budowa, rozbudowa sortowni odpadów;
- zaopatrzenie mieszkańców w worki lub pojemniki do selektywnej zbiórki odpadów komunalnych.

Ponadto realizowano przedsięwzięcia:

- budowa zakładu przetwarzania odpadów wraz z instalacją do przetwarzania mechanicznego odpadów w celu produkcji paliwa alternatywnego RDF – Novago Sp. z o.o.;
- rozbudowa ciągu technologicznego sortowni (części mechanicznej MBP) o separator optoelektroniczny do wysortowywania frakcji palnej oraz zakup mobilnego wolnoobrotowego rozdrabniacza do przygotowywania odpadów wielkogabarytowych do produkcji paliwa alternatywnego – Miejski Zakład Oczyszczania w Pruszkowie Sp. z o.o.;
- modernizacja sortowni tj. instalacji mechanicznego przetwarzania odpadów komunalnych - Przedsiębiorstwo Gospodarowania Odpadami w Płocku Sp. z o.o.;
- montaż rozrywarki do worków w linii sortowniczej – Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej w Płońsku Sp. z o.o.;
- budowa magazynu do zwiększania kaloryczności wytworzonego paliwa alternatywnego, instalacja sita mobilnego obrotowego nr 1 i 2 przeznaczonego do przesiewania odpadów – Zakład Gospodarki Odpadami Przemysłowymi w Radomiu należący do SUEZ Wschód Sp. z o.o.

[6] źródło: Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/98/WE z dnia 19 listopada 2008 r. w sprawie odpadów (Dz. U. L 312/2008 r., z późn. zm.)
[7] ibidem

Działanie I.3.6.

Wyznaczenie i budowa regionalnych zakładów gospodarki odpadami

W związku z podjęciem prac nad aktualizacją wojewódzkiego planu gospodarki odpadami UMWM w Warszawie (Departament Gospodarki Odpadami, Emisji i Pozwoleń Zintegrowanych) w 2015 r. przeprowadził cykl spotykań przeznaczonych dla samorządów gminnych oraz zarządzających instalacjami z terenu woj. mazowieckiego. Celem spotkań było nawiązanie ścisłej współpracy z samorządami i przedsiębiorcami przy opracowaniu aktualizacji wojewódzkiego planu gospodarki odpadami, a także umożliwienie wymiany informacji i doświadczeń wynikających z funkcjonowania systemu gospodarki odpadami komunalnymi, w tym szczególności: przynależności gmin do regionu gospodarki odpadami, funkcjonowania instalacji regionalnych i zastępczych, oszacowania potrzeb inwestycyjnych w gospodarce odpadami w kontekście konieczności opracowania *Planu inwestycyjnego* dla województwa mazowieckiego, stanowiącego załącznik do planu.

Zgodnie z Uchwałą nr 138/16 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 24 października 2016 r. zmieniającą uchwałę w sprawie wykonania Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami dla Mazowsza na lata 2012-2017 z uwzględnieniem lat 2018-2023 na terenie województwa mazowieckiego, w poszczególnych regionach zlokalizowane były następujące instalacje regionalne:

Region ciechanowski:
- instalacje MBP (m. Kosiny Bartosowe, m. Uniszki-Cegielnia i m. Wola Pawłowska);
- 1 kompostownia (m. Wola Pawłowska);
- składowiska (m. Uniszki-Cegielnia i m. Kosin Bartosowe).

Region płocki:
- 2 instalacje MBP (m. Kobierniki, m. Poświętne gm. Płońsk);
- 3 instalacje do kompostowania odpadów zielonych i innych bioodpadów komunalnych (m. Kobierniki, Poświętne gm. Płońsk i Bielice gm. Sochaczew);
- 1 składowisko (m. Rachocin gm. Sierpc).

Region warszawski:
- 6 instalacji MBP (3 instalacje przy ul. Kampinoskiej, ul. Wólczyńskiej i ul. Zawodzie w Warszawie oraz instalacje: m. Wola Ducka, m. Pruszków i m. Nadarzyn);
- 1 instalacja do termicznego przekształcania odpadów komunalnych (ITPOK) w Warszawie;
- 2 kompostownie (kompostownia odpadów zielonych przy ul. Kampinoskiej w Warszawie i Kompostownia odpadów zielonych i bioodpadów w Pruszkowie);
- 2 składowiska (m. Klaudyn gm. Stare Babice funkcjonowało do 31 grudnia 2016 r. i Otwock-Świerk).

Region ostrołęcko-siedlecki:
- 4 instalacje MBP (m. Ławy gm. Rzekuń, Goworki gm. Rzekuń, Stare Lubiejewo gm. Ostrów Mazowiecka oraz Wola Suchożebrska gm. Suchożebry);
- 3 instalacje do kompostownia odpadów zielonych i innych bioodpadów komunalnych (m. Goworki gm. Rzekuń, Stare Lubiejewo gm. Ostrów Mazowiecka oraz Wola Suchożebrska gm. Suchożebry);
- 1 składowisko w m. Wola Suchożeberska.

Region radomski:
- 1 instalacja MBP w Radomiu;
- 1 instalacja do kompostowania odpadów zielonych i innych bioodpadów komunalnych w Radomiu;
- 2 składowiska (m. Radom i m. Warka).[8]

W czerwcu 2015 r. zakończono realizację przedsięwzięcia pn. Budowa Regionalnego Zakładu Gospodarki Odpadami Komunalnymi dla gmin regionu ciechanowskiego – instalacja mechaniczno-biologicznego przekształcania odpadów komunalnych zmieszanych. Regionalna Instalacja Przetwarzania Odpadów Komunalnych zlokalizowana jest w Woli Pawłowskiej i pracuje w systemie mechaniczno-biologicznym (MBP). Moce przerobowe części mechanicznej to 50 tys. ton odpadów komunalnych zmieszanych i 5 tys. ton odpadów surowcowych selektywnie zebranych rocznie na dwóch zmianach. W części biologicznej przewidziano przetwarzanie 24 tys. ton frakcji drobnej wytworzonej w części mechanicznej i 2 tys. ton odpadów zielonych. Całkowity koszt przedsięwzięcia to 31,86 mln zł.

W grudniu 2015 r. zakończono przedsięwzięcie pn. *Kompleksowy system gospodarki odpadami realizowane przez Zakład Gospodarki Komunalnej w Ostrowi Mazowieckiej Sp. z o.o*. Przedsięwzięcie podzielone zostało na II etapy:
- Etap I – budowa kwatery składowiska nr 3 (pojemność 365 000 m^3), drenaż odcieków, studnie odgazowujące, kanalizacja odcieków z przepompowniami, zieleń izolacyjna oraz zakup kompaktora, rozbudowa hali sortowni,
- Etap II – budowa kompostowni odpadów organicznych z placem dojrzewania o mocy przerobowej 20 300 Mg/rok, rozbudowa budynku socjalno-biurowego oraz zakup maszyn i urządzeń. Całkowity koszt przedsięwzięcia to 19,75 mln zł.

[8] *Sprawozdanie z realizacji Wojewódzkiego Planu gospodarki Odpadami dla Mazowsza za okres od 1 stycznia 2014 r. do 31 grudnia 2016 r.*

Ponadto, w październiku 2016 r. zakończono realizację projektu pn. *Samorządowa Stacja Segregacji Odpadów dla miasta Ostrołęki i gmin powiatu ostrołęckiego*. Inwestycja obejmowała budowę hal technologicznych sortowni i kompostowni, boksów magazynowych surowców wtórnych i punktu demontażu, wagi samochodowej z budynkiem administracyjnym, a także zbiornika odcieków. Na terenie segregacji znajdują się również place dojrzewania kompostu oraz przetwarzania odpadów zielonych, garaże dla kompaktora i na sprzęt technologiczny oraz magazyn małych ilości odpadów niebezpiecznych. Również zostały wykonane: parking dla samochodów osobowych, drogi wewnętrzne, place technologiczne oraz chodniki. Całkowity koszt przedsięwzięcia to 42,14 mln zł.

Realizacja powyżej wymienionych przedsięwzięć miała na celu dostosowanie technologii przetwarzania odpadów i mocy przerobowych instalacji, aby uzyskać status regionalnych instalacji przetwarzania odpadów komunalnych (RIPOK).

Działanie I.3.7.

Kontrola sprawdzająca dostosowanie składowisk odpadów innych niż niebezpieczne i obojętne, na których są składowane odpady komunalne do standardów UE

Na terenie woj. mazowieckiego kontrole sprawdzające dostosowanie składowisk odpadów innych niż niebezpieczne i obojętne, na których są składowane odpady komunalne do standardów UE prowadzi WIOŚ w Warszawie.

W 2015 r. przeprowadzono 5 kontroli 5 składowisk odpadów innych niż niebezpieczne i obojętne, na których są składowane odpady komunalne w celu sprawdzenia dostosowania składowisk do standardów UE.

W 2016 r. 3 kontrole 2 składowisk odpadów innych niż niebezpieczne i obojętne, na których są składowane odpady komunalne w celu sprawdzenia dostosowania składowisk do standardów UE.

Działanie I.3.8.

Zamknięcie składowisk, które nie spełniają obowiązujących wymogów

W 2015 r. opublikowana została ustawa *o zmianie ustawy o odpadach oraz niektórych innych ustaw,* która umożliwiła jednostkom sektora finansów publicznych będącym zarządzającymi składowiskami ubieganie się o wyrażenie zgody na zamknięcie składowiska. Nowododany art. 243a ust 2 ww. ustawy stanowił, że: „Dopuszcza się aby gminnym składowiskiem odpadów zarządzała jednostka sektora finansów publicznych, jeżeli dla tego składowiska odpadów w terminie do dnia 31 grudnia 2015 r. wydano decyzję o wyrażeniu zgody na zamknięcie składowiska odpadów na podstawie art. 146 lub art. 148 ust. 3".

Na terenie województwa mazowieckiego funkcjonowały cztery instalacje niespełniające wymogów prawa, z których trzy, ze względu na regulację (art. 136 wprowadzoną w 2013 r.) do ustawy o odpadach, nie mogły wystąpić z wnioskiem o wyrażenie zgody na zamknięcie składowiska w latach 2013-2014. W wyniku wprowadzenia art. 243a ust. 2, Marszałek Województwa Mazowieckiego w 2015 r. wydał decyzje wyrażające zgodę na zamknięcie trzech instalacji niespełniających wymogów prawa, zlokalizowanych w miejscowościach: Myszyniec, Troszyn i Łaskarzew (gmina miejska), dla których zarządzającymi są gminy. Natomiast w 2016 r. została wydana decyzja dla czwartego składowiska niespełniającego wymogów prawa, zlokalizowanego w m. Słabomierz-Krzyżówka (gmina Radziejowice), zarządzanego przez Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej „Żyrardów" Sp. z o.o.

Według stanu na dzień 31 grudnia 2016 r. wszystkie niespełniające standardów UE składowiska odpadów innych niż niebezpieczne i obojętne, na których są składowane odpady komunalne, zostały zamknięte.

Działanie I.3.9.

Modernizacja składowisk odpadów

W latach 2015-2016 wykonano działania modernizacyjne na 2 składowiskach:

- składowisko odpadów w Dalanówku – w celu dostosowania składowiska do wymogów instalacji regionalnej PGK w Płońsku Sp. z o.o. realizowało projekt rozbudowy składowiska odpadów innych niż niebezpieczne i obojętne. Rozbudowa polegała na wybudowaniu nowej kwatery nr 3 o pojemności 540 tys. m^3 . Kwatera nr 1 została zamknięta i zrekultywowana. Nowo wybudowana kwatera jest obiektem spełniającym wymogi najwyższej techniki BAT. Na powierzchni około 4,5 ha powstała uszczelniona niecka składowiskowa otoczona pasem zieleni izolacyjnej. Kwatera wyposażona jest w system automatycznego odwadniania i odgazowywania. Poprzez nowy system drenażu odcieki z niecki są przepompowywane do zbiornika odcieków i przewożone następnie na oczyszczalnie ścieków w Płońsku;
- składowisko odpadów Stare Lubiejewo – w ramach przedsięwzięcia wybudowano kwaterę składowiska nr 3 o pojemności ok. 365 000 m^3 i wykonano: drenaż odcieków, studnie odgazowujące, kanalizację odcieków z przepompowaniami, posadzono zieleń izolacyjną oraz zakupiono kompaktor.

Działanie I.3.10.

Rekultywacja zamkniętych składowisk odpadów

Końcowym etapem eksploatacji każdego składowiska odpadów lub jego części – wydzielonej kwatery jest przeprowadzenie procesu rekultywacji. Polega on na nadaniu lub przywróceniu gruntom zdegradowanym lub zdewastowanym wartości użytkowych lub przyrodniczych. Rekultywacja zamkniętych składowisk odpadów jest w toku, jednak postępuje powolnie i jest najczęściej procesem kilkuletnim. Zarządzający składowiskiem odpadów ma również obowiązek prowadzenia jego monitoringu. Należy go prowadzić zarówno w fazie przedeksploatacyjnej jak i eksploatacyjnej oraz poeksploatacyjnej.

Zgodnie z przeprowadzoną ankietyzacją, w latach 2015-2016 na terenie woj. mazowieckiego zadania z zakresu rekultywacji zamkniętych składowisk odpadów prowadzono na terenie gmin: Bale gm**.** Mokobody, Kobierniki gm. Stara Biała, Wodynie, Łaskarzew, Słabomierz-Krzyżówka gm, Myszyniec, Milanówek, Myszyniec, Stare Babice, Brudnice gm. Żuromin, Oględzie gm. Przasnysz, Humięcino-Koski gm. Grudusk, Wierzbno gm. Grębków oraz Świerże Górne gm. Kozienice.

Monitoring zamkniętych składowisk prowadziły gminy: Broniów gm. Chlewiska, Kąck gm. Wiązowna, Sucha gm. Białobrzegi.

W poniższej tabeli zestawiono zadania współfinansowane ze środków RPO WM w latach 2015-2016.

Tabela 22. Przedsięwzięcia z zakresu rekultywacji składowisk odpadów współfinansowane ze środków RPO WM w latach 2015-2016

Lp.	Beneficjent	Nazwa przedsięwzięcia	Koszt przedsięwzięcia ogółem [tys. zł]	Dofinansowanie z RPO WM * [tys. zł]
9.	Gmina Wyśmierzyce	Rekultywacja końcowa składowiska odpadów innych niż niebezpieczne i obojętne w Wyśmierzycach.	652,3	511,2
10.	Gmina Skaryszew	Rekultywacja miejsko - gminnego składowiska odpadów komunalnych w Skaryszewie	633,7	332,4
11.	Gmina Grójec	Rekultywacja składowiska odpadów komunalnych w miejscowości Częstoniew gmina Grójec	1 418,6	924,7
12.	Gmina Borowie	Zamknięcie oraz rekultywacja składowiska odpadów inne niż niebezpieczne i obojętne w miejscowości Słup Pierwszy gm. Borowie	282,6	240,2
13.	Gmina Nowe Miasto nad Pilicą	Rekultywacja Kwatery nr I i II składowiska odpadów innych niż niebezpieczne i obojętne w miejscowości Nowe Łęgonice, gm. Nowe Miasto nad Pilicą	442	375
14.	Gmina Cegłów	Kompleksowa rekultywacja gminnych składowisk odpadów w miejscowości Woźbin i Latowicz-Rozstanki	548,7	429
		SUMA	**3 977,9**	**2 812,5**

* wartość całego dofinansowania, bez podziału na lata, data podpisania umowy nastąpiła w latach 2015-2016
źródło: Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego w Warszawie

Kierunek działań – Likwidacja mogilników

Działanie I.3.11.

Likwidacja mogilnika Zajezierze-Nagórnik

W latach 2015-2016 nie realizowano zadania *I.3.11. Likwidacja mogilnika Zajezierze-Nagórnik.* Zadanie zostało zrealizowane w 2012 r.

Kierunek działań – Usunięcie i unieszkodliwienie do 2032 r. wszystkich wyrobów zawierających azbest

Działanie I.3.12.

Gromadzenie informacji o ilości, rodzaju i miejscach występowania wyrobów zawierających azbest

Zgodnie z rozporządzaniem Ministra Środowiska z dnia 20 grudnia 2012 r. *w sprawie sposobu prowadzenia przez marszałka województwa rejestru wyrobów zawierających azbest* (Dz. U. z 2013 r. poz. 25), rejestr wyrobów zawierających azbest prowadzony jest przez marszałka województwa i stanowi integralną część bazy azbestowej administrowanej przez ministra właściwego do spraw gospodarki dostępnej za pośrednictwem sieci Internet pod adresem www.bazaazbestowa.gov.pl.

Baza stanowi narzędzie do gromadzenia i przetwarzania informacji uzyskanych z inwentaryzacji wyrobów zawierających azbest. Dane z inwentaryzacji powinny być wprowadzone do powyższego rejestru zarówno przez urzędy gminne (dane dotyczące osób fizycznych niebędących przedsiębiorcami), jak i urzędy marszałkowskie (dane dotyczące przedsiębiorców, w tym osoby prawne, osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą i jednostki samorządu terytorialnego). Obowiązek bezpośredniego wprowadzania danych do bazy azbestowej przez wójta, burmistrza i prezydenta miasta wynika z zapisów rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 23 lipca 2009 r. *w sprawie sposobu przedkładania marszałkowi województwa informacji o występowaniu substancji stwarzających szczególne zagrożenie dla środowiska* (Dz. U. z 2015 r., poz. 1450 j.t.). Na podstawie danych zaczerpniętych z ww. rejestru przedkładane są coroczne sprawozdania do Ministra Rozwoju dotyczące m. in. rodzaju i ilości materiałów zawierających azbest, wykorzystywanych na terenie woj. mazowieckiego.

W ramach sprawozdawczości w 2015 r. 302 przedsiębiorców, a w 2016 r. – 335 przedsiębiorców złożyło do Marszałka Województwa Mazowieckiego *Informację o wyrobach zawierających azbest*.

W 2015 r. z bazy azbestowej korzystały 293 gminy i miasta woj. mazowieckiego (tj. 93 % jst). Żadna z gmin nie zgłosiła informacji wskazującej na całkowite oczyszczenie gminy/miasta z wyrobów zawierających azbest wykorzystywanych przez osoby fizyczne niebędące przedsiębiorcą. Brak danych z terenu 21 gmin Mazowsza wynikała z niezrealizowania przez nie obowiązku prawnego polegającego na wprowadzeniu danych z inwentaryzacji do internetowej bazy, oraz corocznej ich aktualizacji.

W 2016 r. z bazy azbestowej korzystało 306 gmin i miast woj. mazowieckiego (tj. 97,46 % jst). Żadna z gmin nie zgłosiła informacji wskazującej na całkowite oczyszczenie gminy/miasta z wyrobów zawierających azbest wykorzystywanych przez osoby fizyczne niebędące przedsiębiorcą. Brak danych z terenu 8 gmin Mazowsza wynikała z niezrealizowania przez nie obowiązku prawnego polegającego na wprowadzeniu danych z inwentaryzacji do internetowej bazy, oraz corocznej ich aktualizacji.

Działanie I.3.13.

Przygotowywanie i aktualizacja programów usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest

W latach 2015-2016 trwały prace nad opracowaniem *Programu usuwania wyrobów zawierających azbest z terenu województwa mazowieckiego.* Dokument jest jednym z załączników do *Planu gospodarki odpadami dla województwa mazowieckiego 2024.*

Głównym celem przygotowywania i aktualizacji programów usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest jest doprowadzenie do całkowitego usunięcia do końca 2032 roku wyrobów zawierających azbest z terenu Polski, poprzez stopniową eliminację tych wyrobów oraz ich bezpieczne unieszkodliwienie.

W latach 2015-2016 zadania z zakresu przygotowywania i aktualizacji programów usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest prowadziły gminy: Belsk Duży, Chotcza, Dębe Wielkie, Długosiodło, Dzierzążnia, Iłża, Izabelin, Korytnica, Łąck, Nadarzyn, Stare Babice, Teresin, Piaseczno, Pomiechówek, Radziejowice, Radzymin, Szczawin Kościelny, Wierzbno, Żabia Wola oraz miasta: Ciechanów, Białobrzegi, Gostynin, Grójec, Marki, Sokołów Podlaski i Żuromin.

Działanie I.3.14.

Usuwanie wyrobów zawierających azbest

W 2015 r. na terenie woj. mazowieckiego wytworzono 17 734,35 Mg odpadów zawierających azbest, natomiast w 2016 r. – 5 708,29 Mg. W 2015 r. poddano unieszkodliwieniu 589,13 Mg odpadów zawierających azbest, natomiast w 2016 r. – 31,8 Mg. Według stanu na dzień 31 grudnia 2016 r. na terenie woj. mazowieckiego zinwentaryzowano 1 077 961,970 Mg wyrobów zawierających azbest, w tym u osób fizycznych niebędących przedsiębiorcami 1 025 763,929 Mg, a u przedsiębiorców 52 198,040 Mg. Do unieszkodliwienia pozostało 989 491,230 Mg (949 932,596 Mg wyrobów wykorzystywanych przez osoby fizyczne niebędące przedsiębiorcami i 39 558,634 Mg wykorzystywanych przez przedsiębiorców).

Zdemontowane na terenie województwa mazowieckiego wyroby zawierające azbest są przekazywane m.in. na składowisko odpadów innych niż niebezpieczne i obojętne w Rachocinie (gmina Sierpc). W 2016 r., na wydzielonej części kwatery nr V składowiska, zdeponowano 31,82 Mg odpadów zawierających azbest, tj. prawie trzy razy mniej niż w 2015 roku (102,87 Mg). Od początku funkcjonowania składowiska łączne wypełnienie kwatery wynosi 900 m^3, co stanowi zaledwie 2% całkowitej pojemności kwatery (45 000 m^3).

Działanie I.3.15.

Budowa składowisk odpadów azbestowych

Obecnie na terenie woj. mazowieckiego funkcjonuje tylko jedno składowisko odpadów, przyjmujące odpady zawierające azbest. Jest to kwatera o powierzchni 1,9 ha i pojemności 45 000 m^3 mieszcząca się na składowisku odpadów innych niż niebezpieczne i obojętne w miejscowości Rachocin, gmina Sierpc, powiat sierpecki. Składowisko zarządzane jest przez Zakład Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej w Sierpcu Sp. z o.o. W latach 2015-2016 na terenie województwa mazowieckiego nie realizowano zadania polegającego na budowie składowisk odpadów azbestowych.

Zgodnie z *Programem usuwania wyrobów zawierających azbest z terenu województwa mazowieckiego* w najbliższych latach planuje się budowę 5 składowisk odpadów azbestowych i przebudowę 1 składowiska odpadów azbestowych.

Tabela 23. Planowane do budowy składowiska odpadów azbestowych na terenie województwa mazowieckiego.

Lp.	Zadanie	Jednostka realizująca	Data zakończenia inwestycji	Całkowity koszt [tys. zł]	Źródła finansowania
1. 1.	Budowa składowiska odpadów niebezpiecznych zawierających azbest na terenie gminy Sońsk	PHU "PIOTR" Piotr Jaczyński ul. Warszawska 38b, 05-084 Leszno	do 2024 roku	1 600	Środki krajowe i UE
2.	Budowa składowiska odpadów niebezpiecznych zawierających azbest na terenie gminy Lipowiec Kościelny	Bukowska Teresa "Trans-Serwis", ul. Kolejowa 16, 06-500 Mława	do 2024 roku	b.d.	Środki krajowe i UE
3.	Budowa składowiska odpadów niebezpiecznych zawierających azbest na terenie gminy Szreńsk	NOVAGO Sp. z o. o. ul. Płocka 102, 06-500 Mława	do 2024 roku	3 075	Środki krajowe i UE
4.	Budowa składowiska odpadów niebezpiecznych zawierających azbest na terenie gminy Jastrząb (pojemność 250 tys. m^3)	PHUP EURO-GAZ Sp. J.	do 2024 roku	12 000	Środki krajowe i UE
5.	Budowa składowiska na odpady zawierające azbest o kodach 17 06 05* i 17 06 01* w m. Wola Solecka, gm. Lipsko o pojemności 140 000 m^3	Urząd Miasta i Gminy Lipsko	b.d.	b.d.	Środki krajowe i UE
6.	Przebudowa międzygminnego składowiska odpadów w Łosicach - kwatera na odpady zawierające azbest o pojemności 200 000 m3	Związek Komunalny "Nieskażone Środowisko" z siedzibą w Łosicach	do 2024 roku	3 000	Środki krajowe i UE

źródło: Załącznik nr 3 do *Planu gospodarki odpadami dla województwa mazowieckiego 2024*, *Programu usuwania wyrobów zawierających azbest z terenu województwa mazowieckiego.*

Działanie I.3.16.

Monitoring usuwania wyrobów zawierających azbest

Rejestr wyrobów zawierających azbest prowadzony jest przez marszałka województwa i stanowi integralną część bazy azbestowej administrowanej przez ministra właściwego do spraw gospodarki, dostępnej za pośrednictwem sieci Internet pod adresem www.bazaazbestowa.gov.pl. Baza stanowi narzędzie do gromadzenia i przetwarzania informacji uzyskanych z inwentaryzacji wyrobów zawierających azbest. Dane z inwentaryzacji powinny być wprowadzone do powyższego rejestru zarówno przez urzędy gminne (dane dotyczące osób fizycznych niebędących przedsiębiorcami), jak i urzędy marszałkowskie (dane dotyczące podmiotów prawnych).

W 2015 r. z bazy azbestowej korzystały 293 gminy i miasta z terenu woj. mazowieckiego, tj. 93 % jednostek samorządu terytorialnego Mazowsza. Brak danych z terenu 21 gmin województwa wynikała z niezrealizowania przez nie obowiązku prawnego polegającego na wprowadzeniu danych z inwentaryzacji do internetowej bazy oraz corocznej ich aktualizacji. Według stanu na dzień 31 grudnia 2015 r. na terenie woj. mazowieckiego zinwentaryzowano 977 853,359 Mg wyrobów zawierających azbest, w tym u osób fizycznych niebędących przedsiębiorcami - 928 527,591 Mg, a u przedsiębiorców – 49 325,768 Mg. Wytworzono na terenie województwa mazowieckiego i przekazano do unieszkodliwiania 17 734,351 Mg odpadów zawierających azbest.[9]

W 2016 r. z bazy azbestowej korzystały 306 gminy i miasta z terenu woj. mazowieckiego, tj. 97,46 % jednostek samorządu terytorialnego Mazowsza. Brak danych z terenu 8 gmin województwa wynikała z niezrealizowania przez nie obowiązku prawnego polegającego na wprowadzeniu danych z inwentaryzacji do internetowej bazy oraz corocznej ich aktualizacji. Według stanu na dzień 31 grudnia 2016 r. na terenie województwa mazowieckiego zinwentaryzowano 1 077 961,970 Mg wyrobów zawierających azbest, w tym u osób fizycznych niebędących przedsiębiorcami – 1 025 763,929 Mg, a u przedsiębiorców – 52 198,040 Mg. Wytworzono na terenie woj. mazowieckiego i przekazano do unieszkodliwiania 13 760,380 Mg odpadów zawierających azbest.[10]

W latach 2015-2016 nie zgłoszono do UMWM w Warszawie informacji wskazujących na całkowite oczyszczenie gmin/miast z wyrobów zawierających azbest wykorzystywanych przez osoby fizyczne niebędące przedsiębiorcą.

Kierunek działań – Właściwe zagospodarowanie komunalnych osadów ściekowych

Działanie I.3.17.

Minimalizacja oddziaływania na środowisko osadów ściekowych poprzez prawidłowe ich zagospodarowanie

Odpady w postaci komunalnych osadów ściekowych powstają w procesie oczyszczania ścieków komunalnych w oczyszczalniach ścieków. W ciągu ostatnich lat obserwuje się korzystne zmiany w zakresie odprowadzania i oczyszczania ścieków komunalnych, co wynika między innymi z inwestycji prowadzonych w ramach Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych (KPOŚK). Maleje ilość ścieków komunalnych odprowadzonych do środowiska, natomiast stopniowo wzrasta ilość ścieków oczyszczanych.

[9] dane z WSO

[10] dane z WSO

Tabela 24. Osady z oczyszczalni ścieków komunalnych w województwie mazowieckim w latach 2015-2016.

ROK	Osady wytworzone w ciągu roku w tys. ton suchej masy									Osady dotychczas składowane (nagromadzone) na terenie własnym zakładu	Osady wykorzystane z dotychczas składowanych (nagromadzonych) odpowiednio do 1.01.2015 r. 1.01.2016 r.
	ogółem	w tym									
		stosowane			przekształcone termicznie	składowane		magazynowane czasowo	inne		
		do rekultywacji	w rolnictwie	do uprawy roślin		razem	w tym na terenie zakładu				
2015	83,8	2,2	10,3	1,8	14,7	0,1	-	9,2	45,5	-	-
2016	86,5	1,5	11	2,3	33,6	0,5	-	9,1	28,5	-	-

źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Najważniejsze przedsięwzięcia realizowane w latach 2015-2016 na terenie woj. mazowieckiego w zakresie minimalizacji oddziaływania na środowisko osadów ściekowych:

1. *Zagospodarowanie osadów-instalacja do wytwarzania nawozu z osadów w oczyszczalni ścieków w Starych Babicach* realizowane przez Gminne Przedsiębiorstwo Komunalne „Eko-Babice" Sp. z o.o. – całkowity koszt przedsięwzięcia 3,42 mln zł;
2. *Modernizacja i Rozbudowa Oczyszczalni Ścieków w Łomiankach polegające na budowie Słonecznej Suszarni Osadów Ściekowych oraz nowego ciągu odwodnienia osadu* realizowana przez Zakład Wodociągów i Kanalizacji w Łomiankach Sp. z o.o. – całkowity koszt przedsięwzięcia 10,54 mln zł;
3. *Modernizacja Oczyszczalni Ścieków „Południe" w zakresie gospodarki osadowej w celu zwiększenia efektywności energetycznej* realizowana przez MPWiK w m.st. Warszawie S.A. – całkowity koszt przedsięwzięcia 11,49 mln zł.

Ponadto w 2016 r. Ostrołęckie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. rozpoczęło działania (opracowano program funkcjonalno-użytkowy, koncepcję inwestycji, uzyskano decyzję środowiskową, opracowano dokumentację Studium Wykonalności oraz złożono wniosek o dofinansowanie POIiŚ) mające na celu modernizację oczyszczalni ścieków w zakresie przeróbki osadów ściekowych.

Najważniejsze problemy w województwie mazowieckim w zakresie minimalizacji oddziaływania na środowisko osadów ściekowych to: mała ilość osadów ściekowych spełniających wymagania jakościowe do wykorzystania w rolnictwie i rekultywacji zdegradowanych terenów, skażenie mikrobiologiczne i wysoka zawartość metali ciężkich w powstających osadach uniemożliwiające ich wykorzystanie w rolnictwie i do rekultywacji, niedostateczna analiza możliwości zagospodarowania komunalnych osadów ściekowych na etapie projektowania oczyszczalni ścieków, nierównomierne rozmieszczenie instalacji do termicznego przekształcania odpadów komunalnych osadów ściekowych.

Działanie I.3.18.

Gromadzenie informacji o ilości, rodzaju i miejscach występowania wyrobów zawierających PCB

Zgodnie z obowiązującym prawem, wykorzystywanie PCB w użytkowanych urządzeniach i instalacjach było możliwe do dnia 30 czerwca 2010 r. Warunek ten dotyczył urządzeń zawierających olej z PCB o stężeniu powyżej 50 ppm. Posiadacze odpadów zawierających PCB zobowiązani byli do ich unieszkodliwienia, w terminie do dnia 31 grudnia 2010 r.

Marszałek województwa prowadzi rejestr rodzaju, ilości oraz miejsc występowania substancji stwarzających szczególne zagrożenie dla środowiska. Rejestr dotyczący PCB prowadzony jest na podstawie art. 162 ust 1 ustawy *Prawo ochrony środowiska.* Sposób prowadzenia i zakres danych wprowadzanych do przedmiotowego rejestru określa rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 23 lipca 2009 r. w sprawie sposobu prowadzenia przez marszałka województwa rejestru dotyczącego PCB (Dz.U. z 2009 r., Nr 124, poz. 1034).

Wg. rejestru dotyczącego PCB prowadzonego przez Marszałka Województwa Mazowieckiego w 2015 r. nie było zgłoszeń podmiotów wykorzystujących PCB. Natomiast w 2016 r. zgłoszono fakt magazynowania 24 kondensatorów zawierających PCB w m. Ostrołęka. Urządzenia nie były eksploatowane. Podmiot został skontrolowany przez WIOŚ.

Działanie I.3.19.

Kontrola przedsiębiorców w celu oceny realizacji zadania polegającego na zaprzestaniu użytkowania instalacji i urządzeń zawierających PCB; dekontaminacja i unieszkodliwienie PCB.

oraz

Działanie I.3.20.

Sukcesywna likwidacja odpadów zawierających PCB o stężeniu poniżej 50 ppm

---

Działania kontrolne polegające na sprawdzeniu wyeliminowania z użytkowania instalacji i urządzeń zawierających powyżej 50 ppm PCB prowadzi WIOŚ w Warszawie. W 2015 r. przeprowadzono na terenie woj. mazowieckiego 47 kontroli podczas których sprawdzono, czy na terenie kontrolowanego zakładu występują urządzenia potencjalnie mogące zawierać PCB. Podczas kontroli nie ujawniono żadnego przypadku użytkowania instalacji lub urządzeń zawierających PCB. Natomiast w 2016 r. przeprowadzono 14 kontroli podczas których ujawniono jeden przypadek użytkowania urządzeń potencjalnie zwierających PCB. W przypadku tego podmiotu WIOŚ podjął działania celem wyegzekwowania obowiązków nałożonych przepisami prawa w zakresie postępowania z PCB.

Kierunek działań – Eliminacja praktyk nielegalnego składowania odpadów

Działanie I.3.21.

Likwidacja nielegalnych miejsc składowania odpadów komunalnych

Pomimo poprawy w wielu obszarach systemu gospodarowania odpadami, na terenie woj. mazowieckiego, nadal występują miejsca nielegalnego składowania odpadów. Stanowią one poważny problem i mimo ich sukcesywnej eliminacji wciąż powstają nowe tego typu miejsca. Najczęściej zlokalizowane są one w lasach, wzdłuż głównych dróg dojazdowych, cieków wodnych, na obrzeżach miast oraz przy szlakach turystycznych. Dzikie wysypiska odpadów, oprócz negatywnego wpływu na środowisko, powodują także pogorszenie i zmianę krajobrazu. Gminy coraz częściej informują o zakazie wyrzucania odpadów w miejscach niedozwolonych.

W latach 2015-2016 w ramach likwidacji nielegalnych miejsc składowania odpadów komunalnych gminy, miasta i powiaty prowadziły szereg zadań m.in. prowadzenie wizji terenowych w celu identyfikacji miejsc nielegalnego składowania odpadów, usuwanie dzikich wysypisk odpadów oraz prowadzenie różnego rodzaju akcji np. „Sprzątanie Świata".

Działanie I.3.22.

Realizacja programu Czyste Lasy na Mazowszu

28 maja 2015 r. w siedzibie Nadleśnictwa Celestynów odbyła się konferencja podsumowująca akcję „Czyste lasy na Mazowszu". Konferencja miała na celu podsumowanie czteroletniej współpracy pomiędzy Okręgowym Inspektoratem Służby Więziennej w Warszawie, Zarządem Województwa Mazowieckiego i Mazowieckim Zespołem Parków Krajobrazowych. 18 sierpnia 2011 r. zostało podpisane porozumienie w sprawie współpracy w zakresie prac porządkowych i gospodarczych służących ochronie terenów leśnych woj. mazowieckiego oraz edukacji i podnoszenia świadomości ekologicznej skazanych. Porozumienie było jednym z elementów realizacji programu „Czyste lasy na Mazowszu", który realizowany był w woj. mazowieckim przez Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego w Warszawie, Regionalną Dyrekcję Lasów Państwowych i Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. W ramach porozumienia odbyło się szereg programów resocjalizacyjnych (np. „Wycięty las szumi już tylko w nas", „Jestem ekologiczna"), prowadzonych przez przedstawicieli Mazowieckiego Zespołu Parków Krajobrazowych w Otwocku.

Ponadto w latach 2015-2016 realizowane były następujące przedsięwzięcia:

- usuwanie miejsc nielegalnego składowania odpadów z terenów leśnych (MZPK, Nadleśnictwa: Drewnica, Jabłonna, Parciaki, Płońsk, Pułtusk, Siedlce, Skierniewice, miasta i gminy: Brańszczyk, Celestynów, Gąbin, Ostrów Mazowiecka, Rząśnik);
- podnoszenie świadomości ekologicznej mieszkańców w zakresie zapobiegania zaśmiecaniu lasów (MZPK, Nadleśnictwa: Drewnica i Mińsk, gmina Gąbin);
- współdziałanie w akcjach zbierania śmieci z lokalnymi szkołami (Nadleśnictwa: Drewnica i Siedlce, gmina Gąbin);
- prace naprawcze związane z utrzymaniem ścieżek, obiektów turystycznych oraz ośrodków edukacji ekologicznej (MZPK).

I.4. Cel średniookresowy – Ochrona powierzchni ziemi

Ocena szczegółowa realizacji celu

Poniższa tabela przedstawia stan realizacji 8 działań środowiskowych określonych w ramach celu średniookresowego – ***Ochrona powierzchni ziemi.***

Tabela 25. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Ochrona powierzchni ziemi

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Stan realizacji
Kierunek działań – Ochrona gleb użytkowanych rolniczo			
I.4.1.	Prowadzenie badań określających zanieczyszczenia gleb użytkowanych rolniczo	IUNG, GIOŚ, gminy	↔
I.4.2.	Aktualizacja map glebowo-rolnych, badania zasobności gleb jako podstawy do wyznaczania kolejności wapnowania i określenia właściwego nawożenia	Województwo Mazowieckie	↓
I.4.3.	Ochrona przed erozją wietrzną m.in. poprzez prowadzenie odpowiednich zabiegów agrotechnicznych i wprowadzenie zalesień na glebach o najniższych klasach bonitacji	RDLP, prywatni właściciele lasów, powiaty, miasta i gminy, KPN	↔
I.4.4.	Realizacja programu rolnośrodowiskowego	ARMiR, rolnicy indywidualni, Województwo Mazowieckie	↔
I.4.5.	Ograniczenie redukcji wartościowych powierzchni gruntów rolnych przez odpowiednie zapisy w planach zagospodarowania przestrzennego	powiaty, miasta i gminy, Województwo Mazowieckie	↔
Kierunek działań – Zwiększenie skali rekultywacji terenów zdegradowanych i zdewastowanych			
I.4.6.	Rekultywacja gleb zdewastowanych i zdegradowanych, przywracające im funkcje przyrodnicze, rekreacyjne lub rolne	podmioty gospodarcze, powiaty	↔

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Stan realizacji
Kierunek działań – Edukacja ekologiczna rolników			
I.4.7.	Realizacja Planu Działań Samorządu Województwa Mazowieckiego na rzecz Rozwoju Rolnictwa i Poprawy Jakości Artykułów Żywnościowych na Mazowszu w zakresie jakości i bezpieczeństwa żywności, technologii, produkcji, wytwarzania produktów tradycyjnych i rolnictwa ekologicznego	Województwo Mazowieckie	↔
1.4.8	Upowszechnienie dobrych praktyk rolniczych	MODR, gminy	↔

samorządy powiatów, miast i gmin realizujące działania:
powiaty: wołomiński
miasta i gminy: Cegłów, Czerwonka, Dębe Wielkie, Grębków, Gzy, Korczew, Miedzna, Mordy, Mrozy, Olszewo-Borki, Piaseczno, m. Płock, Płońsk, Prażmów, Przesmyki, m. Radom, Regimin, Sabnie, Sanniki, Słupsk, Staroźreby, Sterdyń, Stromiec, Zakroczym, Zatory

przedsiębiorstwa realizujące działania: PGNiG Termika S.A., PERN S.A., ZAP Sznajder Batterien

inne instytucje realizujące działania: IUNG w Puławach, ARiMR, Nadleśnictwa: Chojnów, Drewnica, Gostynin, MBPR w Warszawie Oddział w Ciechanowie, Zespół Funduszy Strukturalnych Fundacji Programów Pomocy dla Rolnictwa w Warszawie

Kierunek działań – Ochrona gleb użytkowanych rolniczo

Działanie I.4.1.

Prowadzenie badań określających zanieczyszczenia gleb użytkowanych rolniczo

W ramach Państwowego Monitoringu Środowiska prowadzony jest *Monitoring chemizmu gleb ornych Polski.* Celem badań jest obserwacja zmian szerokiego zakresu cech gleb użytkowanych rolniczo, szczególnie właściwości chemicznych, zachodzących w określonych przedziałach czasu pod wpływem rolniczej i pozarolniczej działalności człowieka. *Monitoring chemizmu gleb ornych Polski* realizowany jest od 1995 r. W pięcioletnich odstępach czasowych pobierane są próbki glebowe z 216 stałych punktów pomiarowo-kontrolnych, zlokalizowanych na gruntach ornych charakterystycznych dla pokrywy glebowej kraju.[11] Na terenie województwa mazowieckiego znajduje się 20 punktów pomiarowych. Kolejna piąta tura monitoringu przypadła na lata 2015-2017.

Jak wynika z przekazanych informacji, w roku 2015 wykonano pobór próbek gleb ornych z 20 punktów kontrolno-pomiarowych MChG dla woj. mazowieckiego. W roku 2016 przeprowadzono analizę laboratoryjną pobranych próbek. Podczas badań oceniono poziom zakwaszenia, zawartość próchnicy, zasobności, a także wykazano poziom zawartości zanieczyszczeń. Ostatnie wyniki opublikowane w roku 2016 wskazały, iż przeważający udział gleb woj. mazowieckiego charakteryzuje się naturalną zawartością metali ciężkich. Tylko w jednym punkcie, w miejscowości Michałowice Wieś (pow. pruszkowski), stwierdzono podwyższone stężenie cynku odpowiadające I stopniowi zanieczyszczenia. Na terenie woj. mazowieckiego zaobserwowano spadek zanieczyszczenia wielopierścieniowymi węglowodorami aromatycznymi (WWA). Wyjątek stanowi punkt pomiarowy nr 147 – powiat płoński, gmina Płońsk, gdzie zawartość WWA w 2015 roku wzrosła dwukrotnie w stosunku do roku 2010. Na terenie woj. mazowieckiego stwierdzono przekroczenia dopuszczalnej zawartości pestycydów chloroorganicznych (DDT/DDE/DDD). Punkty pomiarowe, w których doszło do przekroczeń to punkt pomiarowy nr: 141 – powiat płocki, gmina Słubice, 151 – powiat legionowski, gmina Wieliszew, 159 – powiat ostrowski, gmina Małkinia Górna, 275 – powiat kozienicki, gmina Garbatka Letnisko. Zgodnie z oceną IUNG, stan gleb ornych na terenie woj. mazowieckiego w latach 1995-2015 nie uległ znacznym zmianom.

Ponadto badanie gleby – odczynu i zawartości makroelementów w glebach zostały przeprowadzone w zakresie zakwaszenia i zasobności w składniki pokarmowe w gospodarstwach indywidualnych gmin: Gzy (pobranie i przebadanie 100 próbek) oraz Płońsk (pobranie i przebadanie 200 próbek).

Działanie I.4.2.

Aktualizacja map glebowo-rolnych, badania zasobności gleb jako podstawy do wyznaczania kolejności wapnowania i określenia właściwego nawożenia

W raportowanym okresie nie aktualizowano map glebowo-rolnych. W latach 2015-2016 zadanie nie było realizowane.

[11] źródło: Monitoring chemizmu gleb ornych w Polsce w latach 2010-2012 (raport końcowy), IUNG, 2012 r.

Działanie I.4.3.

Ochrona przed erozją wietrzną m.in. poprzez prowadzenie odpowiednich zabiegów agrotechnicznych i wprowadzenie zalesień na glebach o najniższych klasach bonitacji

Zadanie zostało opisane w działaniu *III.2.1. Zalesienie terenów z uwzględnieniem warunków przyrodniczo-krajobrazowych i potrzeb różnorodności biologicznej (III Obszar priorytetowy; Cel środowiskowy – Zwiększanie lesistości; Kierunek działań - Realizacja założeń Zwiększenia lesistości dla Województwa Mazowieckiego do 2020 r.).*

Działanie I.4.4.

Realizacja programu rolnośrodowiskowego

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (PROW 2007-2013) to instrument realizacji polityki Unii Europejskiej w zakresie rozwoju obszarów wiejskich. Dokument określa cele, priorytety oraz zasady, na podstawie których wspierane są działania dotyczące tej problematyki. W ramach PROW 2007-2013 zdefiniowano 4 osie:

- Oś 1 – Poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego.
- Oś 2 – Poprawa środowiska naturalnego i obszarów wiejskich.
- Oś 3 – Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej.
- Oś 4 – Leader.

PROW 2007-2013 jest kontynuacją wcześniejszego programu PROW 2004-2006, rok 2014 był ostatnim rokiem realizacji tego programu (ostatni nabór wniosków), natomiast realizacja zobowiązań wynikających z podpisanych umów zakończona zostanie w 2019 roku.

Od roku 2015 obowiązuje *Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020* (PROW 2014-2020).[12] Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 – 2020 (PROW 2014-2020) został opracowany na podstawie przepisów Unii Europejskiej, w szczególności *rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1305/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) i uchylającego rozporządzenie Rady (WE) nr 1698/2005* oraz aktów delegowanych i wykonawczych Komisji Europejskiej. Zgodnie z przepisami Unii Europejskiej, Program jest wkomponowany w całościowy system polityki rozwoju kraju, w szczególności poprzez mechanizm Umowy Partnerstwa. Umowa ta określa strategię wykorzystania środków unijnych na rzecz realizacji wspólnych dla UE celów określonych w unijnej strategii wzrostu „*Europa 2020 - Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu*" z uwzględnieniem potrzeb rozwojowych danego państwa członkowskiego.

Celem głównym PROW 2014 – 2020 jest poprawa konkurencyjności rolnictwa, zrównoważone zarządzanie zasobami naturalnymi i działania w dziedzinie klimatu oraz zrównoważony rozwój terytorialny obszarów wiejskich.
Program realizuje priorytety wyznaczone dla unijnej polityki rozwoju obszarów wiejskich na lata 2014 – 2020, a mianowicie:

- ułatwianie transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie, leśnictwie i na obszarach wiejskich.
- poprawa konkurencyjności wszystkich rodzajów gospodarki rolnej i zwiększenie rentowności gospodarstw rolnych.
- poprawa organizacji łańcucha żywnościowego i promowanie zarządzania ryzykiem w rolnictwie.
- odtwarzanie, chronienie i wzmacnianie ekosystemów zależnych od rolnictwa i leśnictwa.
- wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami i przechodzenia na gospodarkę niskoemisyjną i odporną na zmianę klimatu w sektorach: rolnym, spożywczym i leśnym.
- zwiększanie włączenia społecznego, ograniczanie ubóstwa i promowanie rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich.

W latach 2015 – 2016 na terenie całego województwa mazowieckiego realizowano: Program rolnośrodowiskowy, działanie rolno-środowiskowo-klimatyczne oraz działanie rolnictwo ekologiczne. Powierzchnię realizacji podejmowanych działań przedstawia poniższa tabela.

Tabela 26. Powierzchnia realizacji działań PROW 2007-2013 i 2014-2020 na terenie województwa mazowieckiego.

Lp.	Rok	Nazwa działania	Powierzchnia realizacji Programu [ha]	Koszty poniesione w ramach realizacji Programu [tys. zł]	Ilość przeszkolonych rolników
1.	2015	Program rolnośrodowiskowy	75 607,99	57 285,1 (w ramach budżetu PROW 2007-2013)	4 846
2.		Działanie rolno-środowiskowo-klimatyczne	9 531,06		
3.		Działanie rolnictwo ekologiczne	5 021,12		
4.	2016	Program rolnośrodowiskowy	61 697,91	66 923,9	6 255
5.		Działanie rolno-środowiskowo-klimatyczne	18 574,65		
6.		Działanie rolnictwo ekologiczne	8 362,79	28 932,1ł	1 970
		SUMA		**153 141,1**	**13 071**

źródło: opracowanie własne na podstawie danych z ARiMR

[12] źródło: www.minrol.gov.pl

Szczegółowe informacje na temat udzielonych dotacji przedstawia poniższa tabela.

Tabela 27. Dotacje przyznane w ramach PROW na szkolenia z zakresu szkoleń rolnośrodowiskowych.

Nazwa powiatu	Rok 2015		Rok 2016			
	Program rolnośrodowiskowy (Płatności rolnośrodowiskowe) (budżet PROW 2007-2013)		Działanie 10 – Działanie rolnośrodowiskowo- klimatyczne (budżet PROW 2014-2020)		Działanie 11 – Rolnictwo ekologiczne (budżet PROW 2014-2020)	
	Liczba beneficjentów	Kwota płatności [tys. zł]	Liczba beneficjentów	Kwota płatności [tys. zł]	Liczba beneficjentów	Kwota płatności [tys. zł]
białobrzeski	123	689,1	197	885,7	40	344,2
ciechanowski	64	1 139,4	144	1 951,7	44	1 277
garwoliński	92	988,2	76	1 071,4	29	344
gostyniński	52	678	47	406	15	128,4
grodziski	36	835,5	70	887,5	22	578
grójecki	70	586,3	139	1 003,5	26	310,3
kozienicki	81	912,1	77	762,7	58	395,8
legionowski	34	370,4	53	865,2	20	168,9
lipski	162	1 132,9	88	638,7	57	387,5
łosicki	86	539,8	150	969,9	32	354,4
makowski	373	3 177	309	2 609,5	170	1 316,7
miński	117	1 215,5	95	956,1	62	557,8
mławski	184	2 660,8	235	2 088,8	54	1 062,1
nowodworski	142	1 243,8	178	1 332,3	53	710
ostrołęcki	321	2 252,5	384	2 457,3	138	962
ostrowski	279	1 817,4	323	2 105,8	28	191,2
otwocki	70	1 921,5	94	1 767	20	400,7
piaseczyński	59	1 399,4	71	1 457,6	75	1 823,4
płocki	218	2 608,4	310	4 190,9	80	729,3
płoński	88	1 359,4	113	2 399,6	20	352,6
pruszkowski	75	949	74	1 886,5	31	635,8
przasnyski	140	1 923,7	215	1 891,3	95	990,2
przysuski	62	263,3	75	306,5	15	67,4
pułtuski	74	569,3	124	1 052,7	50	410,1
radomski	177	2 521,9	187	2 155,3	96	842,1
siedlecki	283	1 734,4	577	3 305	46	468
sierpecki	93	1 096,1	84	993,5	22	261,3
sochaczewski	42	884,8	40	723,1	7	248,8
sokołowski	167	1445	197	1 466,9	35	205,1
szydłowiecki	64	377,8	23	131,7	47	272,6
warszawski zachodni	367	12 584,2	405	14 031,4	307	9 294,7
węgrowski	192	1 084,4	439	2 004,4	48	434,7
wołomiński	100	1 272	103	1 701,7	27	300,9
wyszkowski	181	1 493,5	294	2 383	49	1 041,3
zwoleński	49	387,6	53	501,1	20	290,7
żuromiński	92	847,7	154	1 361,5	20	478,7
żyrardowski	37	322,9	29	221,2	12	295,5
Razem	**4 846**	**57 285,1**	**6 226**	**66 923,9**	**1 970**	**28 932,2**

źródło: PROW 2007-2013 oraz PROW 2014-2020.

Działanie I.4.5. Ograniczenie redukcji wartościowych powierzchni gruntów rolnych przez odpowiednie zapisy w planach zagospodarowania przestrzennego

Zadanie zostało zrealizowane na szczeblu wojewódzkim. Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego formułując zapisy w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego uwzględniło potrzeby wynikające z polityki kształtowania i ochrony walorów przyrodniczych oraz poprawy standardów środowiska w obszarze ochrony powierzchni ziemi tj. ograniczanie przeznaczania gruntów rolnych i leśnych na cele nierolnicze nieleśne. Zagadnienia te były adresowane dla całego obszaru województwa mazowieckiego. Zgodnie z danymi MBPR w 2015 r. uzgodniono 47,a w 2016 r. 44 studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin.

Zgodnie z przeprowadzoną ankietyzacją do raportu w latach 2015-2016 jednostki samorządu terytorialnego wskazały, iż dokumenty planistyczne uwzględniające potrzeby zachowania gruntów wartościowych dla użytkowania rolniczego zostały uchwalone m.in. przez Urząd Miejski w Radomiu, Urząd Gminy Regimin, Urząd Miasta i Gminy Mordy.

Starostwo Powiatowe w Wołominie wskazało, iż w podanym okresie wydawało zaświadczenia o rodzaju gleb. Zgodnie z przekazanymi informacjami w 2015 r. wydano 425 zaświadczeń, natomiast w 2016 r. 486.

Kierunek działań – Zwiększenie skali rekultywacji terenów zdegradowanych i zdewastowanych

Działanie I.4.6.

Rekultywacja gleb zdewastowanych i zdegradowanych, przywracające im funkcje przyrodnicze, rekreacyjne lub rolne

Na terenie województwa mazowieckiego występuje stosunkowo niewielki udział gruntów zdegradowanych i zdewastowanych. Wg danych GUS na koniec 2016 r. grunty te zajmowały ogółem poniżej 0,11% powierzchni województwa. Z ogólnej powierzchni gruntów wymagających rekultywacji ponad 90% to grunty zdewastowane, czyli takie które utraciły swoją wartość użytkową.

Tabela 28. Grunty zdewastowane i zdegradowane wymagające rekultywacji i zagospodarowania oraz zrekultywowane i zagospodarowane na terenie województwa mazowieckiego w latach 2015-2016

Rok	Pow. województwa mazowieckiego [ha]	Grunty wymagające rekultywacji [ha]			Grunty [ha]	
		ogółem	zdewastowane	zdegradowane	zrekultywowane	zagospodarowane
2015	3 555 847	3886,00	3576,00	310,00	159,00	76,00
2016		3808,00	3440,00	368,00	77,00	92,00

źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W okresie 2015-2016 prace rekultywacyjne prowadzone na terenie województwa związane były przede wszystkim z usuwaniem skutków szkód zaistniałych w środowisku glebowym. Szkody te dotyczyły głównie przedostania się substancji ropopochodnych do gruntu. W głównej mierze polegały one na usunięciu zanieczyszczonego gruntu i nawiezieniu gruntu nie skażonego.

W raportowanym okresie działanie było realizowane przez następujące podmioty:

- Polskie Linie Lotnicze LOT S.A. – prace rekultywacyjne prowadzone były na terenie działki zlokalizowanej przy ulicy 17 stycznia 39 w Warszawie (dzielnica Włochy);
- Firma ZAP SZNAJDER BATERIEN S.A. – prace związane z izolacją zanieczyszczenia (związki ołowiu) polegały na budowie magazynu z izolowaną podłogą;
- Firma PERN S.A. – prace mające na celu redukcję śladowych zanieczyszczeń wielopierścieniowymi węglowodorami aromatycznymi (WWA) na terenie gminy Sanniki;
- PGNiG Termika S.A. – podjęto decyzję o zamknięciu Składowiska Odpadów Paleniskowych EC Żerań „Myśliborska", które zlokalizowane jest na terenie dzielnicy Białołęka oraz wyznaczono sposób rekultywacji użytkowanego terenu w latach następnych;
- Nadleśnictwo Drewnica – kontynuowano zagospodarowanie i przygotowanie do zalesienia wyrobiska po eksploatacji kopaliny piasku;
- Nadleśnictwo Chojnów – na terenie gminy Podkowa Leśna i Brwinów prowadzono prace saperskie, mające na celu oczyszczenie terenów leśnych o łącznej powierzchni 237,76 ha;
- prace rekultywacyjne prowadzone były także na terenie gminy Zielonka.

Kierunek działań – Edukacja ekologiczna rolników

Działanie I.4.7.

Realizacja Planu Działań Samorządu Województwa Mazowieckiego na rzecz Rozwoju Rolnictwa i Poprawy Jakości Artykułów Żywnościowych na Mazowszu w zakresie jakości i bezpieczeństwa żywności, technologii, produkcji, wytwarzania produktów tradycyjnych i rolnictwa ekologicznego

Samorząd Województwa Mazowieckiego, mając na uwadze potrzebę promowania produktów żywnościowych wytwarzanych przez mazowieckich producentów żywności, corocznie organizuje ***Konkurs o Laur Marszałka Województwa Mazowieckiego*** dla mazowieckich producentów żywności za najlepszy produkt. Celem konkursu jest wyłonienie i nagrodzenie producentów wyróżniających się wysoką jakością produkcji, kultywowaniem i popularyzowaniem mazowieckiej tradycji kulinarnej, a także oryginalnością w podejściu do tematu żywności i przetwórstwa oraz promocji mazowieckiej żywności. W latach 2015 i 2016 odbyły się VIII i IX edycja Konkursu. Corocznie przyznawanych jest 14 nagród i 2 wyróżnienia.

W ramach realizacji *Planu Działań Samorządu Województwa Mazowieckiego na rzecz Rozwoju Rolnictwa i Poprawy Jakości Artykułów Żywnościowych na Mazowszu, w zakresie jakości i bezpieczeństwa żywności, technologii, produkcji, wytwarzania produktów tradycyjnych i rolnictwa ekologicznego* w latach 2015-2016 Departament Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich UMWM zorganizował:

- prezentację osiągnięć producentów i rolników, w tym rolników ekologicznych z Województwa Mazowieckiego. Rolnicy mieli możliwość promocji oraz prezentacji swoich surowców i wyrobów w „Alei Produktów Tradycyjnych i Regionalnych" podczas festynu „Dzień Ziemi". Festyn odbywa się co roku na Polach Mokotowskich w Warszawie, a bierze w nim udział ok. 40 wystawców, w tym podmiotów zajmujących się produkcją ekologiczną;
- konkurs wiedzy w zakresie rolnictwa i produktu ekologicznego pn.: „Smak ekologicznej żywności". Głównym celem konkursu było kształtowanie świadomości ekologicznej dzieci i młodzieży oraz popularyzacja i upowszechnienie wśród nich wiedzy nt. żywności ekologicznej. Dzięki udziałowi w konkursie młodzież mogła zgłębić wiedzę na temat ekologii i ekologicznej żywności oraz promowania certyfikowanych produktów rolnictwa ekologicznego.

Na terenie województwa w analizowanym okresie utrzymywał się wysoki odsetek rolników prowadzących gospodarstwa ekologiczne. W 2016 r. na Mazowszu funkcjonowały 2 426 gospodarstwa ekologiczne nie posiadające certyfikatu (o łącznej powierzchni 49 517 ha) oraz 1 691 gospodarstw, które taki certyfikat posiadały (o łącznej powierzchni 37 734 ha)..[13]

Działanie I.4.8.

Upowszechnienie dobrych praktyk rolniczych

Na terenie województwa działalność doradczą ukierunkowaną na poprawę konkurencyjności sektora rolnego oraz podnoszenie poziomu kwalifikacji zawodowych mieszkańców obszarów wiejskich prowadzi MODR[14]. Spełnia on istotną rolę w rozpowszechnianiu dobrych praktyk rolnych. W ramach działalności szkoleniowej upowszechniano i doskonalono wiedzę na temat spełniania zasad wzajemnej zgodności.

W ramach propagowania zasad Kodeksu Dobrej Praktyki Rolniczej głównie położono nacisk na:

- ograniczanie niekorzystnego wpływu produkcji rolniczej na środowisko naturalne,
- ograniczenie nakładów na środki ochrony roślin oraz nawozy mineralne, poprzez prawidłową gospodarkę tymi środkami.

W ramach realizacji zadania udzielono szkoleń i porad następującej liczbie osób:

- porady w ramach Kodeksu Dobrych Praktyk Rolniczych – 1 410 (2015 r.), 2 937 (2016 r.);
- porady w zakresie cross-compliance – 4 464 (2015 r.), 7 721 (2016 r.);
- szkolenia w zakresie cross-compliance – 35 szkoleń dla 470 uczestników (2015 r.), 17 szkolenia dla 179 uczestników (2016 r.).

W ramach działalności szkoleniowej upowszechniano i doskonalono wiedzę na temat spełniania w gospodarstwach rolnych wymogów wzajemnej zgodności w zakresie ochrony środowiska, zdrowia publicznego, dobrostanu zwierząt, zdrowia zwierząt i zdrowotności roślin, zasad dobrej kultury rolnej oraz warunków BHP. Łączny koszt szkoleń w latach 2015-2016 wyniósł 91,4 tys. zł.

Zespół Funduszy Strukturalnych Fundacji Programów Pomocy dla Rolnictwa przeprowadził szkolenia osób zatrudnionych w rolnictwie lub leśnictwie z zakresu stosowania środków ochrony roślin, dobrych praktyk rolniczych oraz integrowania produkcji roślin. W ramach podejmowanych działań w 2015 r. przeszkolono około 20 000 osób, a łączny koszt szkoleń wyniósł 8 598,4 tys. zł.

[13] źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na 31.12.2016 r.

[14] Od 20 sierpnia 2016 roku weszły w życie przepisy ustawy z dnia 22 czerwca 2016 roku o zmianie ustawy o jednostkach doradztwa rolniczego. Zgodnie z nimi Mazowiecki Ośrodek Doradztwa Rolniczego jest państwową jednostką organizacyjną posiadającą osobowość prawną, podległą ministrowi właściwemu do spraw rozwoju wsi.

I.5. Cel średniookresowy – Ochrona przed hałasem i promieniowaniem elektromagnetycznym

Ocena szczegółowa realizacji celu

Poniższa tabela przedstawia stan realizacji 13 działań środowiskowych określonych w ramach celu średniookresowego - **Ochrona przed hałasem i promieniowaniem elektromagnetycznym.**

Tabela 29. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Ochrona przed hałasem i promieniowaniem elektromagnetycznym

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Stan realizacji
Kierunek działań – Ograniczenie emisji hałasu do środowiska			
I.5.1.	Sporządzenie i monitorowanie programów ochrony środowiska przed hałasem	Województwo Mazowieckie	↔
I.5.2.	Budowa obwodnic, modernizacja, przebudowa dróg wraz z budową zabezpieczeń akustycznych, przebudowa dróg	zarządzający drogami	↔
I.5.3.	Budowa zabezpieczeń akustycznych nie wynikająca z modernizacji, przebudowy, budowy dróg	zarządzający drogami (GDDKiA)	↔
I.5.4.	Wdrażanie rozwiązań ograniczających hałas w zakładach	podmioty gospodarcze	↔
I.5.5.	Tworzenie odpowiednich zapisów w dokumentach planistycznych oddzielających potencjalne źródła hałasu od terenów zamieszkałych	Województwo Mazowieckie, miasta, gminy	↔
I.5.6.	Poprawa stanu technicznego tras kolejowych i tramwajowych wraz z zabezpieczeniami akustycznymi	zarządzający liniami kolejowymi (PKP Polskie Linie Kolejowe S.A.)	↔
I.5.7.	Wyznaczanie obszarów „cichych”	powiaty	↔
Kierunek działań – Ocena stanu akustycznego środowiska			
I.5.8.	Wykonanie map akustycznych	miasta, zarządzający drogami, liniami kolejowymi i lotniskiem	↔
I.5.9.	Rozwój systemu monitoringu hałasu	WIOŚ	↔
I.5.10.	Opracowywanie przeglądów ekologicznych i analiz porealizacyjnych	zarządzający drogami, liniami kolejowymi i lotniskiem, przedsiębiorcy	↔
Kierunek działań – Ochrona przed polami elektromagnetycznymi			
I.5.11.	Kontynuacja monitoringu pól elektromagnetycznych, a także tworzenie baz danych oraz rejestru zawierającego informacje o terenach na których stwierdzono przekroczenia dopuszczalnych poziomów pól w środowisku	WIOŚ, przedsiębiorcy, WSSE	↔
I.5.12.	Uwzględnianie w planach zagospodarowania przestrzennego zasad ograniczenia w użytkowaniu terenów położonych w zasięgu ewentualnego ponadnormatywnego promieniowania elektromagnetycznego	Województwo Mazowieckie, miasta, gminy	↔
I.5.13.	Prowadzenie przez organy ochrony środowiska ewidencji źródeł wytwarzających pola elektromagnetyczne (zgłoszenia instalacji)	Wójt, burmistrz, prezydent, starosta, marszałek, RDOŚ	↔

samorządy powiatów, miast i gmin realizujące działania:
powiaty: białobrzeski, ciechanowski, garwoliński, gostyniński, łosicki, nowodworski, ostrołęcki, otwocki, piaseczyński, makowski, miński, przasnyski, sierpecki, sokołowski, warszawski zachodni, wołomiński, wyszkowski, żuromiński
miasta i gminy: Chlewiska, Dębe Wielkie, Gmina Radzymin, Gostynin, Halinów, Kalwaria, Łomianki, m. Otwock, m. Płock, m. Radom, m. Siedlce, m. st. Warszawa, Marki, Mordy, Ostrołęka, Płock, Płońsk, Pomiechówek, Pruszków, Przysucha, Radom, Raciąż, Radzymin, Radzymin, Stare Babice, Sterdyń

przedsiębiorstwa realizujące działania: Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji w m. st. Warszawie S.A., PGNiG Termika S.A., ArcelorMittal Warszawa, PKN ORLEN S.A.

inne instytucje realizujące działania: Zarząd Dróg Miejskich w Warszawie, Zarząd Dróg Powiatowych w Mińsku Mazowieckim

Kierunek działań – Ograniczenie emisji hałasu do środowiska

Działanie I.5.1.

Sporządzenie i monitorowanie programów ochrony środowiska przed hałasem

Programy ochrony środowiska przed hałasem sporządzane są dla terenów, na których poziom hałasu przekracza poziom dopuszczalny celem dostosowania poziomu hałasu do dopuszczalnego. Oceny stanu akustycznego środowiska dokonuje się obowiązkowo dla:

- aglomeracji o liczbie mieszkańców większej niż 100 tysięcy;
- terenów poza aglomeracjami (dróg, linii kolejowych lub lotnisk zaliczonych do obiektów, których eksploatacja może powodować negatywne oddziaływanie akustyczne na znacznych obszarach).

W latach 2015-2016 nie podjęto nowych uchwał w sprawie programów ochrony środowiska przed hałasem.

W latach 2015-2016 na terenie województwa mazowieckiego obowiązywały następujące dokumenty, przyjęte:

- dla aglomeracji o liczbie mieszkańców większej niż 100 tysięcy:
  - **Uchwała Nr 556/2013 Rady Miejskiej w Radomiu z dnia 1 lipca 2013 r**. w sprawie przyjęcia Programu ochrony środowiska przed hałasem dla miasta Radomia;
  - **Uchwała Nr 638/XXXVII/2013 Rady Miasta Płocka z dnia 27 sierpnia 2013 roku** w sprawie uchwalenia Programu ochrony środowiska przed hałasem dla Miasta Płocka;
  - **Uchwała Rady m.st. Warszawy Nr LXXII/1869/2013 z dnia 5 grudnia 2013 r.** zmieniająca uchwałę w sprawie uchwalenia Programu ochrony środowiska przed hałasem dla m.st. Warszawy,

- dla terenów poza aglomeracjami:
  - **Uchwała Nr 223/14 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 03 listopada 2014 r.** w sprawie programu ochrony środowiska przed hałasem dla terenów poza aglomeracjami, o których mowa w art. 179 ust. 1 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska tj. obszarów dróg wojewódzkich na terenie województwa mazowieckiego, na których został przekroczony długookresowy poziom dźwięku A we wszystkich dobach roku i porach nocy w roku;
  - **Uchwała Nr 224/14 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 03 listopada 2014 r.** w sprawie programu ochrony środowiska przed hałasem dla terenów poza aglomeracjami, o których mowa w art. 179 ust. 1 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska tj. obszarów linii kolejowych na terenie województwa mazowieckiego, na których został przekroczony długookresowy poziom dźwięku A we wszystkich dobach roku i porach nocy w roku.

W 2016 r. rozpoczęto prace nad opracowaniem mapy akustycznej m. st. Warszawy oraz aktualizacji Programu ochrony środowiska przed hałasem dla m. st. Warszawy. Zakończenie prac przypada na rok 2018.

Zarząd Dróg Miejskich w Warszawie na bieżąco wykonywał analizy porealizacyjne, ekspertyzy oraz przeglądy ekologiczne dla wybranych inwestycji drogowych.

We wrześniu 2016 r. w Radomiu rozpoczęto procedurę aktualizacji mapy akustycznej oraz Programu ochrony środowiska przed hałasem dla miasta Radomia.

Działanie I.5.2.

Budowa obwodnic, modernizacja, przebudowa dróg wraz z budową zabezpieczeń akustycznych, przebudowa dróg

Zgodnie z przeprowadzoną ankietyzacją, modernizację dróg realizował Mazowiecki Zarząd Dróg Wojewódzkich w Warszawie, GDDKiA Oddział w Warszawie, powiatowe zarządy dróg oraz gminy i miasta na terenie woj. mazowieckiego. Podczas wykonywanych prac prowadzone były głównie modernizacje i przebudowy dróg już istniejących oraz tworzenie nowych traktów komunikacyjnych (np. obwodnica Radomia). Więcej informacji na temat działań związanych z budową i modernizacją dróg znajduje się w opisie działań *I.1.9 Modernizacja infrastruktury drogowej w miastach, kierowanie ruchu tranzytowego z ominięciem miast lub ich części centralnych, budowa: obwodnic drogowych miast, autostrad, dróg szybkiego ruchu* oraz *I.1.10. Stosowanie przy modernizacji dróg i parkingów materiałów i technologii gwarantujących ograniczenie emisji pyłu podczas eksploatacji (Obszar priorytetowy I – Poprawa jakości środowiska; Cel średniookresowy – Poprawa jakości powietrza, w tym dążenie do osiągnięcia poziomu celu długoterminowego dla ozonu do 2020 r.; Kierunek działań – Ograniczenie emisji liniowej).*

Działanie I.5.3.

Budowa zabezpieczeń akustycznych nie wynikająca z modernizacji, przebudowy, budowy dróg

W latach 2015-2016 realizatorem zadania było głównie PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. W Milanówku zainstalowano ekrany akustyczne wzdłuż torów kolejowych przy ul. Krakowskiej (dot. linii kolejowej relacji Warszawa – Łódź).

Działanie I.5.4.

Wdrażanie rozwiązań ograniczających hałas w zakładach

Poniżej przedstawione zostały przedsiębiorstwa, które w ramach przeprowadzonej ankietyzacji, wykazały realizację zadania dotyczącego wdrażania rozwiązań ograniczających hałas.

Tabela 30. Przedsiębiorstwa wdrażające rozwiązania ograniczające hałas w zakładach w latach 2015-2016.

Lp.	Jednostka realizująca	Zadanie	Termin realizacji	Opis projektu
1.	Polski Koncern Naftowy Orlen S.A.	Ograniczenie emisji hałasu.	2015-2016	W 2015 r. wykonano: 1. Demontaż kolumn D102 i D406 na Bloku Pochodnych C4; 2. Wymianę dziewięciu wyeksploatowanych pomp na Instalacji Ekspedycji Glikoli i Fenolu; 3. Wymianę wyeksploatowanych urządzeń (m. in. pompy, silniki, wentylatory) na instalacji DRW II, DRW III i DRW VI; 4. Likwidację II zespołu chłodni Bloków Wodnych Petrochemicznych na nr 4 (BWP4). W 2016 r. wykonano: 1. Wymianę układu pompowego na hali maszynowni (elektrociepłownia); 2. Wymianę wyeksploatowanej pompy wody zdekarbonizowanej (wydział gospodarki wodnej); 3. Wymianę wyeksploatowanej pompy kondensatu (wydział gospodarki wodnej); 4. Wymianę wyeksploatowanych urządzeń na Instalacji DRW 3 i DRW 6; 5. Likwidację budynku rozdzielni (wydział komponowania); 6. Likwidację Instalacji Paraksylen I.
2.	Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji w m. st. Warszawie S.A.	Projekt techniczny modernizacji w zakresie wymiany 2 szt. pomp Omega.	2016	W ramach zadania wykonano projekt i dokumentację techniczną wymiany 2 sztuk pomp Omega (nr 8 i nr 9) na pompy nocne, charakteryzujące się niższą wydajnością oraz niższą mocą. Zaplanowano także wymianę silnika oraz wstawienie falowników. Rzeczowa realizacja zadania planowana jest w 2017 r.
3.	PGNiG TERMIKA S.A.	Budowa ekranów akustycznych po południowo-zachodniej stronie zakładu EC Siekierki	2014-2015	Budowa ekranu wymuszona została ciągłym zbliżaniem się do granic zakładu zabudowy traktowanej jako wymagająca ochrony przed hałasem. Zgodnie z projektem PZP dla okolic zakładu, przewiduje się w najbliższym sąsiedztwie zabudowę mieszkaniową.

źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet

Działanie I.5.5.

Tworzenie odpowiednich zapisów w dokumentach planistycznych oddzielających potencjalne źródła hałasu od terenów zamieszkałych

Ograniczanie emisji hałasu jest jednym z kierunków realizacji Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego. W dokumencie zakłada się:

- opracowywanie map akustycznych i programów ochrony przed hałasem oraz ich realizacja;
- budowę obwodnic miast umożliwiającą zmniejszenie oddziaływania hałasu komunikacyjnego;
- stosowanie cichych nawierzchni przy rozbudowie i modernizacji ciągów komunikacyjnych;
- stosowanie zabezpieczeń przeciwhałasowych (m.in. wałów ziemnych, ekranów akustycznych);
- rozwój transportu zbiorowego;
- rozszerzanie stref wolnych od ruchu samochodowego w miastach;
- respektowanie zasad zagospodarowania.

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego powinny być zgodne z założeniami dokumentu wojewódzkiego. W latach 2015-2016 w 91 dokumentach wprowadzono zapisy sprzyjające ograniczaniu ponadnormatywnego hałasu.

Działanie I.5.6.

Poprawa stanu technicznego tras kolejowych i tramwajowych wraz z zabezpieczeniami akustycznymi

W ramach zadania PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. w latach 2015-2016 zrealizowały (bądź są w trakcie wykonywania) niżej wymienione projekty, uwzględniające prace mające na celu ochronę środowiska, w tym ochronę przed hałasem poprzez budowę ekranów akustycznych.

Tabela 31. Przedsięwzięcia dotyczące poprawy stanu technicznego tras kolejowych wraz z zabezpieczeniami akustycznymi realizowane przez PKP Polskie Linie Kolejowe S.A.

Lp.	Zadanie	Opis projektu	Szacunkowy koszt [tys. zł]
1.	Modernizacja linii kolejowej E 75 Warszawa-Białystok - Suwałki-Trakiszki na odcinku Warszawa Rembertów-Zielonka-Tłuszcz (Sadowne)	Zakres projektu obejmował: – kompleksową modernizację istniejącej linii kolejowej wraz z towarzyszącą jej infrastrukturą; – budowę obiektów inżynieryjnych; – budowę zabezpieczeń akustycznych; – dobudowę dwóch torów na istniejącym odcinku trasy kolejowej Zielonka- Wołomin Słoneczna linii kolejowej nr 6. Celem projektu jest zwiększenie prędkości, poprawa bezpieczeństwa ruchu, zwiększenie przepustowości linii, zminimalizowanie wpływu linii kolejowej na środowisko naturalne oraz eliminowanie barier dla osób z ograniczoną możliwością poruszania się. W 2015 r wykonano zasadnicze roboty budowlane (torowe, sieciowe, obiektów inżynieryjnych) na odcinku Tłuszcz – Łochów, st. Łachów i szlak Łochów – Sadowne. Wykonano część robót budowlanych na pozostałych odcinkach. W 2016 r. zrealizowano roboty budowlane oraz zabezpieczenia akustyczne na odcinku Warszawa Rembertów – Zielonka, Wołomin – Tłuszcz oraz st. Tłuszcz. W ramach podejmowanych działań dobudowano linię torów aglomeracyjnych na odc. Zielonka – Wołomin. W ramach projektu wybudowano około 22,3 km ekranów akustycznych oraz ułożono 16 0 94 m^2 mat antywibracyjnych.	1 007 931
2.	Modernizacja linii kolejowej Warszawa Zachodnia - Łódź, etap II, Lot A, odcinek Warszawa Zachodnia – Miedniewice (Skierniewice)	Celem projektu było zapewnienie mieszkańcom Warszawy i Łodzi oraz okolicznych miejscowości szybkiego i sprawnego połączenia. Zakres zadań obejmował prace polegające na przebudowie istniejącej infrastruktury i budowie nowej infrastruktury w zakresie m.in.: – układów torowych – obejmująca przebudowę torów szlakowych wraz z dostosowaniem ich geometrii do prędkości 160 km/h przy założeniu całkowitej wymiany nawierzchni na odcinku Warszawa Włochy - Miedniewice, naprawę i wzmocnienie podtorza wraz z jego poszerzeniem do 4 m, wykonanie robót odwodnieniowych; – sterowania ruchem kolejowym (SRK) - obejmująca przebudowę urządzeń SRK; – sieci trakcyjnej – modernizacja sieci taksacyjnej; – przejść i przejazdów - obejmująca likwidację wszystkich przejazdów jednopoziomowych na odcinku Warszawa Zachodnia - Grodzisk Mazowiecki - Jaktorów oraz budowę trzech skrzyżowań dwupoziomowych z drogami publicznymi; – ochrony środowiska - obejmująca budowę ekranów akustycznych, mat antywibracyjnych oraz przejść dla małych i średnich zwierząt.	306 900

źródło: Opracowanie własne na postawie ankiet

Działanie I.5.7.

Wyznaczanie obszarów „cichych”

W latach 2015-2016 gminy i miasta: Marki, Otwock, Płock, Radom, m. st. Warszawa uwzględniły wyznaczanie obszarów cichych w przyjętych uchwałach.

Działanie I.5.8.

Wykonanie map akustycznych

Zgodnie z ustawą Prawo ochrony środowiska (Dz. U. 2016, poz. 1933) mapy akustyczne wykonuje się obowiązkowo dla:

- aglomeracji o liczbie mieszkańców większej niż 100 tysięcy (Warszawa, Radom, Płock);
- terenów poza aglomeracjami położonych wzdłuż:
  - dróg (powyżej 3 mln pojazdów rocznie),
  - linii kolejowych (powyżej 30 tys. pociągów rocznie),
  - lotnisk (powyżej 50 tys. statków powietrznych rocznie).

Prawo ochrony środowiska nakazuje sporządzanie map akustycznych co pięć lat. Obecnie obowiązujące mapy dla m. st. Warszawy, Radomia i Płocka sporządzono w 2012 r. Natomiast mapy dla dróg krajowych i linii kolejowych opracowano w 2011 r. W 2016 r. wykonano etap I realizacji Mapy akustycznej m. st. Warszawy oraz wszczęto procedurę zamówień publicznych w celu zlecenia opracowania mapy akustycznej oraz Programu ochrony środowiska przed hałasem dla miasta Radomia. Termin podpisania umowy to 2017 r.

Działanie I.5.9.

Rozwój systemu monitoringu hałasu

System monitoringu hałasu zgodnie z obowiązującymi przepisami budowany jest przez różne podmioty między innymi poprzez:

- pomiary poziomów hałasu (WIOŚ, zarządzający instalacjami i inne właściwe organy ochrony środowiska);
- wykonanie map akustycznych (podmioty zobowiązane na podstawie przepisów prawa);
- przeprowadzenie analiz i ocen akustycznych (GIOŚ, WIOŚ i IOŚ).

Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Warszawie w ramach ww. zadania wykonuje pomiary, gromadzi i przetwarza wyniki badań oraz przeprowadza analizy i oceny klimatu akustycznego na terenie województwa mazowieckiego w celu koordynowania i udostępniania informacji społeczeństwu o hałasie występującym na terenie województwa mazowieckiego.

W 2016 r. wykonano pomiary w 3 punktach dla wskaźników długookresowych (przekroczenia odnotowano w 1 punkcie) oraz w 18 punktach dla wskaźników krótkookresowych (przekroczenia odnotowano w 6 punktach). W przypadku hałasu kolejowego, WIOŚ w Warszawie pomiary wykonywał w 2016 r. na 4 stanowiskach pomiarowych dla wskaźników krótkookresowych. Nie odnotowano przekroczeń.

Hałas lotniczy był mierzony w 1 punkcie pomiarowym – nie odnotowano przekroczeń.

W odniesieniu do hałasu przemysłowego na 175 obiektów automonitorowanych i skontrolowanych, stwierdzono przekroczenia w 29 przypadkach w porze dziennej i 30 w porze nocnej. W 2016 roku hałas przemysłowy był analizowany przez WIOŚ w Warszawie w 374 wyznaczonych punktach pomiarowych.

Działanie I.5.10.

Opracowywanie przeglądów ekologicznych i analiz porealizacyjnych

Poniżej znajduje się zestawienie dotyczące wykonanych w latach 2015-2016 analiz porealizacyjnych i przeglądów ekologicznych, na podstawie przeprowadzonej do *Raportu* ankietyzacji.

Tabela 32. Wykaz analiz porealizacyjnych i przeglądów ekologicznych przeprowadzonych w 2016 r.

Lp.	Dokument	Lokalizacja	Szacunkowy koszt [tys. zł]	Jednostka realizująca
2016				
1.	Analiza porealizacyjna dla przedsięwzięcia polegającego na przebudowie ul. Andersa i ul. Mickiewicza wraz z wiaduktami nad torami PKP i ul. Słomińskiego na odcinku od ul. Międzyparkowej do Pl. Inwalidów na terenie Dzielnicy Śródmieście i Dzielnicy Żoliborz m. st. Warszawy.	m. st. Warszawa	53,1	Zarząd Dróg Miejskich
2.	Analiza porealizacyjna dla przedsięwzięcia polegającego na budowie Trasy Mostu Północnego – etap I i etap II na odcinku od „Węzła Młociny" do „Węzła Modlińska" w Warszawie.	m. st. Warszawa	47,2	
3.	Analiza porealizacyjna dla przedsięwzięcia polegającego na budowie jezdni i przebudowie jezdni istniejącej wraz z torowiskiem tramwajowym ul. Wołoskiej na odcinku ul. Racławicka – ul. Konstruktorska w Dzielnicy Mokotów m. st. Warszawy.	m. st. Warszawa	45,3	
4.	Analiza porealizacyjna dla przedsięwzięcia polegającego na budowie drogi publicznej o nawierzchni utwardzonej tj. węzła „Łopuszańska – Kleszczowa" zadanie III – będącego odcinkiem drogi krajowej nr 8 w Warszawie, przy ul. Łopuszańskiej, ul. Kleszczowej, ul. Krańcowej, i Al. Jerozolimskich w Dzielnicy Włochy m. st. Warszawy wraz z przebudową magistrali służących do przesyłania wody oraz budową sieci kanalizacji deszczowej.	m. st. Warszawa	55,4	
5.	Analiza porealizacyjna dla przedsięwzięcia polegającego na przebudowie estakad w Trasie Łazienkowskiej na Węźle Warszawskim Ł-19, Ł-20, Ł-21, Ł-23. Ł-24, Ł-25, Ł-26 oraz estakady Ł-35 na Węźle Praskim w Dzielnicach: Śródmieście i Praga Południe, m. st. Warszawy.	m. st. Warszawa	30,7	
6.	Analiza porealizacyjna dla inwestycji polegającej na rozbudowie (przebudowie) ul. Modlińskiej w Warszawie (droga krajowa nr 61) na odcinku od ul. Aluzyjnej do granicy miasta.	m. st. Warszawa	59,0	
7.	Analiza porealizacyjna dla inwestycji polegającej na budowie Trasy Siekierkowskiej w Warszawie, odc. od węzła „Wał Miedzeszyński" do węzła „Bora Komorowskiego".	m. st. Warszawa	16,5	
8.	Analiza porealizacyjna dla inwestycji polegającej na budowie skrzyżowania drogi krajowej nr 2 z Trasą Siekierkowską („Trasa Siekierkowska – odcinek węzeł Marsa").	m. st. Warszawa	58,5	
9.	Analiza porealizacyjna dla inwestycji polegającej na budowie Trasy Siekierkowskiej w Warszawie, odc. od węzła „Bora Komorowskiego" do ul. Płowieckiej.	m. st. Warszawa	20,5	

Lp.	Dokument	Lokalizacja	Szacunkowy koszt [tys. zł]	Jednostka realizująca
10.	Ekspertyza dotycząca oddziaływania akustycznego wiaduktów drogowych zlokalizowanych nad Rondem S. Starzyńskiego w Warszawie na środowisko, rozpatrującej 3 warianty: stan istniejący, stan bez ekranów akustycznych na wiaduktach oraz stan docelowy, zapewniający dopuszczalne poziomy hałasu w środowisku.	m. st. Warszawa	35,7	
11.	Przegląd ekologiczny dla odcinka ulicy Łukasza Drewny w Warszawie, od skrzyżowania ul. Łukasza Drewny z ul. Przyczółkową do granic m. st. Warszawy.	m. st. Warszawa	15,7	
12.	Przegląd ekologiczny dla drogi krajowej nr 50 w m. Jeżewo, nr 10 w miejscowości Gójsk oraz przegląd ekologiczny na odc. Warszawa-Białystok.	województwo mazowieckie	41,9	Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad
13.	Analiza skuteczności ekranowania akustycznego projektowanego wału ziemnego.	teren Spółki ArcelorMittal Warszawa	9,0	ARCELORMITTAL WARSZAWA Sp. z o.o.
		SUMA	**488,5**	

źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet

Kierunek działań – Ochrona przed polami elektromagnetycznymi

Działanie I.5.11.

Kontynuacja monitoringu pól elektromagnetycznych, a także tworzenie baz danych oraz rejestru zawierającego informacje o terenach, na których stwierdzono przekroczenia dopuszczalnych poziomów pól w środowisku

Podstawowym aktem prawnym regulującym zasady ochrony środowiska w zakresie pól elektromagnetycznych jest ustawa prawo ochrony środowiska. Przepisem wykonawczym do ww. ustawy jest *Rozporządzenie w sprawie dopuszczalnych poziomów pól elektromagnetycznych w środowisku oraz sposobów sprawdzania dotrzymania tych poziomów.*[15]

Zgodnie z ww. rozporządzeniem pomiarów dokonuje się w dostępnych dla ludności miejscach, usytuowanych w:
- centralnych dzielnicach lub osiedlach miast o liczbie mieszkańców przekraczającej 50 tys. (15 punktów pomiarowych);
- pozostałych miastach (15 punktów pomiarowych);
- terenach wiejskich (15 punktów pomiarowych).

W latach 2015-2016 na terenie woj. mazowieckiego badania poziomów pól elektromagnetycznych prowadzono w 90 punktach (po 45 punktów pomiarowych w każdym roku).
Analizując wielkości PEM w latach 2015-2016 stwierdza się, że na terenie województwa mazowieckiego:
- w miastach o liczbie mieszkańców powyżej 50 tys. najwyższy odnotowany poziom promieniowania miał miejsce w 2015 r. i wyniósł 1,96 V/m (Warszawa, skrzyżowanie ul. Świętokrzyskiej i Jana Pawła II);
- w miastach o liczbie mieszkańców poniżej 50 tys. najwyższy odnotowany poziom promieniowania miał miejsce w 2015 r. i wyniósł 1,21 V/m;
- na terenach wiejskich najwyższy odnotowany poziom promieniowania miał miejsce w 2015 r. i wyniósł 0,77 V/m.

W latach 2015-2016, na terenie woj. mazowieckiego, w żadnym z punktów pomiarowych objętych badaniami poziomu PEM nie stwierdzono przekroczenia wartości dopuszczalnej, która w zależności od częstotliwości zawiera się w przedziale od 7 V/m do 20 V/m.

Działanie I.5.12.

Uwzględnianie w planach zagospodarowania przestrzennego zasad ograniczenia w użytkowaniu terenów położonych w zasięgu ewentualnego ponadnormatywnego promieniowania elektromagnetycznego

W latach 2015-2016 gminy i miasta: Chlewiska, Dębe Wielkie, Halinów, Łomianki, Marki, Mordy, Otwock, Płock, Płońsk, Pruszków, Radom, m. st. Warszawa uwzględniły w swoich planach zagospodarowania przestrzennego zasady ograniczenia w użytkowaniu terenów położonych w zasięgu ewentualnego ponadnormatywnego promieniowania elektromagnetycznego. Przy aktualizacji wszystkich MPZP brano pod uwagę uwarunkowania wynikające z PZP WM.

[15] źródło: Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 30 października 2003 r. w sprawie dopuszczalnych poziomów pól elektromagnetycznych w środowisku oraz sposobów sprawdzania dotrzymania tych poziomów (Dz. U. z 2003 r., Nr 192, poz. 1883).

Działanie I.5.13.

Prowadzenie przez organy ochrony środowiska ewidencji źródeł wytwarzających pola elektromagnetyczne (zgłoszenia instalacji)

Zgodnie z ustawą POŚ (art. 152) instalacja, z której emisja nie wymaga pozwolenia, mogąca negatywnie oddziaływać na środowisko, podlega zgłoszeniu organowi ochrony środowiska. Zadanie realizowane było na podstawie rozporządzenia Ministra Środowiska w sprawie zgłoszenia instalacji wytwarzających pola elektromagnetyczne[16]. Jak wynika z uzyskanych w drodze ankietyzacji danych w 2015 r. na terenie gminy Góra Kalwaria założono lokalną ewidencję źródeł elektromagnetycznych. Informacje na temat składnych zgłoszeń instalacji wytwarzających pola elektromagnetyczne w latach 2015-2016 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 33. Zgłoszenia instalacji wytwarzających pola elektromagnetyczne zlokalizowanych na terenie województwa mazowieckiego w latach 2015-2016

Lp.	Nazwa jednostki realizującej	Zgłoszenia wraz z aktualizacjami zgłoszeń	
		2015	2016
1.	Gmina Miasto Płock	38	28
2.	Miasto Ostrołęka	11	20
3.	Miasto Radom	13 zgłoszeń, 26 aktualizacji zgłoszeń	10 zgłoszeń, 33 aktualizacji zgłoszeń
4.	Miasto Warszawa – Dzielnica Bemowo	25	25
5.	Miasto Warszawa – Dzielnica Bielany	10	2
6.	Miasto Warszawa - Dzielnica Mokotów	47	10
7.	Miasto Warszawa - Dzielnica Praga-Południe	64	73
8.	Miasto Warszawa – Dzielnica Rembertów	16	15
9.	Miasto Warszawa – Dzielnica Targówek	47	46
10.	Miasto Warszawa – Dzielnica Ursynów	25	17
11.	Miasto Warszawa – Dzielnica Wawer	21	7
12.	Miasto Warszawa – Dzielnica Wesoła	14	12
13.	Miasto Warszawa – Dzielnica Wilanów	6 zgłoszeń, 7 aktualizacji zgłoszeń	3 zgłoszenia, 16 aktualizacji zgłoszeń
14.	Miasto Warszawa – Dzielnica Włochy	41	8
15.	Miasto Warszawa – Dzielnica Wola	101	74
16.	Miasto Warszawa – Dzielnica Żoliborz	6	2
17.	Powiat białobrzeski	14	10
18.	Powiat ciechanowski	15 zgłoszeń, 32 aktualizacje zgłoszeń	1 zgłoszenie, 25 aktualizacje zgłoszeń
19.	Powiat gostyński	11	16
20.	Powiat łosicki	11	2
21.	Powiat makowski	31	35
22.	Powiat miński	15	9
23.	Powiat nowodworski	27	30
24.	Powiat ostrołęcki	2 zgłoszenia, 28 aktualizacji zgłoszeń	3 zgłoszenia, 42 aktualizacji zgłoszeń
25.	Powiat otwocki	9	8
26.	Powiat piaseczyński	23	2
27.	Powiat przasnyski	27	18
28.	Powiat sierpecki	5	4
29.	Powiat sokołowski	2 głoszenia, 14 aktualizacji zgłoszeń	2 zgłoszenia, 23 aktualizacje zgłoszeń
30.	Powiat warszawski-zachodni	58 aktualizacji zgłoszeń	58 aktualizacji zgłoszeń
31.	Powiat wołomiński	24 zgłoszenia, 54 aktualizacji zgłoszeń	10 zgłoszeń, 74 aktualizacji instalacji
32.	Powiat wyszkowski	4	8
33.	Powiat żuromiński	18	19
34.	RDOŚ Warszawa	4	8

źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet

[16] Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 2 lipca 2010 r. (Dz. U. Nr 130, poz. 879)

II OBSZAR PRIORYTETOWY – RACJONALNE WYKORZYSTANIE ZASOBÓW NATURALNYCH

II.1 Cel średniookresowy – Racjonalne gospodarowanie wodami

Ocena szczegółowa realizacji celu

Poniższa tabela przedstawia stan realizacji 7 działań środowiskowych określonych w ramach celu średniookresowego – **Racjonalne gospodarowanie wodami.**

Tabela 34. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Racjonalne gospodarowanie wodami

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca	Stan realizacji
Kierunek działań – Zmniejszenie deficytu wód powierzchniowych i podziemnych			
II.1.1.	Monitorowanie i ochrona ekosystemów zależnych od wód	KPN, RDLP	→
II.1.2.	Racjonalne wykorzystanie wód podziemnych na cele komunalne i przemysłowe	gminy, powiaty	→
II.1.3.	Realizacja i monitoring Programu małej retencji dla Województwa Mazowieckiego	WZMiUW, gminy, powiaty	→
Kierunek działań – Działania organizacyjno prawne w zakresie gospodarowania wodą			
II.1.4.	Opracowanie warunków korzystania z wód regionu wodnego Środkowej Wisły	RZGW	→
II.1.5.	Opracowanie warunków korzystania z wód zlewni	RZGW	→
II.1.6.	Działanie kontrolne związane z ochroną wód przed zanieczyszczeniami	WIOS	↔
II.1.7.	Weryfikacja pozwoleń wodnoprawnych na pobór wód	gminy, powiaty, UMWM	↔

samorządy powiatów, miast i gmin realizujące działania:
powiaty: białobrzeski, garwoliński, ostrołęcki, otwocki, piaseczyński, wołomiński, żuromiński
miasta i gminy: Cegłów, Celestynów, Garbatka-Letnisko, Gozdowo, Jedlińsk, Jednorożec, Józefów, Kołbiel, Prażmów, m. Radom, Rząśnik, Staroźreby, Zabrodzie oraz m. st. Warszawa

przedsiębiorstwa realizujące działania: Miejski Zakład Wodociągów i Kanalizacji w Sulejówku, Ostrołęckie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o.

inne instytucje realizujące działania: Nadleśnictwa: Celestynów, Garwolin, Przasnysz

Kierunek działań – Zmniejszenie deficytu wód powierzchniowych i podziemnych

Działanie II.1.1.

Monitorowanie i ochrona ekosystemów zależnych od wód

Kampinoski Park Narodowy w latach 2015-2016 realizował 3 zadania:

1) Zintegrowany Monitoring Środowiska Przyrodniczego (ZMŚP) na Stacji Bazowej „Kampinos" – monitoring na Stacji Bazowej ZMŚP „Kampinos" prowadzony jest na 50 stanowiskach i powierzchniach badawczych. Większość z nich zlokalizowana jest na obszarze zlewni, a nieliczne w jej otulinie. W latach 2015-2016 zrealizowano 11 programów pomiarowych w 3 blokach tematycznych: ujęcie bilansowe obiegu materii, przepływ materii w układzie: atmosfera – roślinność – gleba oraz bioindykacja. W corocznych raportach opisywane są również zdarzenia o charakterze ekstremalnym, np.: skutki silnych wiatrów lub gwałtownych burz. Ponadto stacja zleca także dodatkowe prace badawcze instytucjom zewnętrznym, np.: inwentaryzacja wybranych gatunków roślin lub zwierząt.
2) Monitoring klimatu na posterunkach meteorologicznych w Granicy i Izabelinie oraz 7 posterunkach opadowych – posterunek meteorologiczny w Granicy jest posterunkiem automatycznym, zbiera dane w sposób ciągły. Posterunek w Izabelinie jest analogowy i dane są zbierane 3 razy na dobę. W posterunkach opadowych rozmieszczonych w 7 punktach na obszarze KPN zbierane są dane o sumach dobowych opadów atmosferycznych.
3) Monitoring wód powierzchniowych i podziemnych – monitoring prowadzony jest w 56 piezometrach i 20 punktach wodowskazowych w ramach lokalnej sieci monitoringu. Pomiary prowadzone były raz na dwa tygodnie.

Ponadto działanie było realizowane przez Nadleśnictwo Celestynów, Nadleśnictwo Przasnysz oraz Nadleśnictwo Garwolin. Zadania realizowane przez Nadleśnictwo Celestynów dotyczyły m.in.: zwiększenia ilości retencjonowanej wody w lasach, ochrony mokradeł oraz zapewnienia bezpieczeństwa przeciwpowodziowego. Zadania realizowane przez Nadleśnictwo Przasnysz polegały na monitoringu i ochronie ekosystemów, na których przywracane są właściwe stosunki wodne. Nadleśnictwo Garwolin wykonało prace utrzymaniowe rowów leśnych na długości 6880 m.b. Zadanie miało na celu zachowanie w dobrym stanie infrastruktury melioracyjnej, efektem prowadzonych prac było utrzymanie prawidłowych stosunków wodnych na obszarze koło 5000 ha.

Ponieważ działanie II.1.1. jest ściśle powiązane z działaniem *III.3.1. Ochrona i utrzymanie cennych, naturalnych siedlisk bagiennych i podmokłych (III Obszar priorytetowy – Ochrona przyrody; Cel średniookresowy - Ochrona lasów, ze szczególnym uwzględnieniem różnorodności biologicznej; Kierunek działań - Rozwój różnorodności biologicznej w lasach na różnych poziomach jej funkcjonowania)* dalsze informacje znajdują się w tym dziale.

Działanie II.1.2.

Racjonalne wykorzystanie wód podziemnych na cele komunalne i przemysłowe

Zgodnie z danymi GUS, na terenie województwa mazowieckiego, w 2015 r. odnotowano przyrost zasobów eksploatacyjnych wód podziemnych o 22,4 hm^3 w stosunku do 2014 r. W 2015 r. zasoby eksploatacyjne wód podziemnych ogółem wyniosły 2 221,9 hm^3. W 2016 r. także stwierdzono przyrost zasobów eksploatacyjnych wód podziemnych o 39,2 hm^3 w stosunku do 2015 r. W 2016 r. zasoby eksploatacyjne wód podziemnych ogółem wyniosły 2 261,1 hm^3.

Zgodnie z przekazanymi ankietami, w latach 2015-2016, w województwie mazowieckim zrealizowano następujące zadania i inwestycje związane z wykorzystaniem wód podziemnych:

- monitoring poboru wód podziemnych – w 2015 r. wykonano 24 badania monitoringowe, natomiast w 2016 r. wykonano 58 badań monitoringu kontrolnego i przeglądowego. Realizatorem zadania był Miejski Zakład Wodociągów i Kanalizacji w Sulejówku;
- regeneracja istniejących obudów studni głębinowych w SUW „Krupowiska". Zadanie wykonało Ostrołęckie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o.;
- określenie obowiązków w pozwoleniach wodnoprawnych, udzielanych zakładom. W 2015 r. udzielono 16, natomiast w 2016 r. udzielono 8 pozwoleń na pobór wód podziemnych. Zadanie realizowane było przez Starostwo Powiatowe w Wołominie;
- budowa studni głębinowej w celu doprowadzenia wody do budynku „Agatka" w Ognisku Wychowawczym „Świder" im. Kazimierza Lisieckiego „Dziadka". Zadanie realizowane było przez Starostwo Powiatowe w Otwocku;
- przestrzeganie wytycznych zawartych w wydanych pozwoleniach wodnoprawnych, w celu racjonalizacji wykorzystania wód podziemnych na cele komunalne i przemysłowe. Zadanie było realizowane przez gminy woj. mazowieckiego;
- dostawa i montaż wodomierzy zimnej wody w lokalach mieszkaniowych w budynkach komunalnych w Józefowie,
- budowa i eksploatacja 18 ogólnodostępnych ujęć wody oligoceńskiej i czwartorzędowej. Woda pobierana ze studni głębinowych poprzez krany czerpalne wykorzystywana jest na cele pitne mieszkańców Dzielnicy Bemowo m. st. Warszawy.

Działanie II.1.3.

Realizacja i monitoring Programu małej retencji dla Województwa Mazowieckiego

Uchwałą Nr 75/08 z dnia 21 kwietnia 2008 r. Sejmik Województwa Mazowieckiego przyjął *Program małej retencji dla Województwa Mazowieckiego*.

W ramach realizacji zadania Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie w latach 2015-2016 zrealizował następujące inwestycje:

- Budowa zbiornika wodnego w miejscowości Jagodno na rzece Wiązownicy w km 1+928-3+500, gm. Przytyk (czasza zbiornika, jaz piętrzący i zapora czołowa) – celem budowy zbiornika było zwiększenie retencji wód rzeki Wiązownicy, której przepływy kumulowane z wysokimi stanami na rzece Radomce w ostatnich latach powodowały zagrożenie powodziowe dla miejscowości Przytyk i innych leżących poniżej jej ujścia do rzeki Radomki. Wykonano zbiornik wodny o powierzchni 35,6 ha i pojemności 594 392 m^3. Koszt realizacji przedsięwzięcia to 7 951,5 tys. zł;
- Odbudowa zbiornika wodnego w miejscowości Zwoleń na rzece Zwolence w km 31+350, gm. Zwoleń – celem inwestycji była ochrona przeciwpowodziowa terenów w dolinie rzeki Zwolenki, retencja wód rzeki w okresie wiosennym oraz alimentacja przepływów w korycie rzeki w okresie letnim. Koszt realizacji przedsięwzięcia to 1 262 tys. zł;
- Jaz na rzece Łasica w miejscowości Łasica i Tułowice w gminie Brochów – inwestycja wpłynęła pozytywnie na poprawę zdolności retencyjnych rzeki Łasicy na obszarze Kampinoskiego Parku Narodowego. Koszt realizacji przedsięwzięcia to 308,5 tys. zł.

Oprócz wyżej wymienionych działań Gmina Gozdowo wykonała rozbudowę przepustu nr 8 z piętrzeniem w ramach zadania „Rzeka Wierzbica – udrożnienie koryta wraz z odbudową budowli regulacyjnych i przebudowa przepustów w km 25+955-31+475". Natomiast m. st. Warszawa zrealizowało inwestycję polegającą na przywróceniu funkcji retencyjnej zbiornika retencyjnego Staw Służewiecki, którego czasza uległa zamuleniu i zarośnięciu.

Kierunek działań – Działania organizacyjno prawne w zakresie gospodarowania wodą

Działanie II.1.4.

Opracowanie warunków korzystania z wód regionu wodnego Środkowej Wisły

Ustawa z dnia 18 lipca 2001 r. *Prawo wodne* (Dz. U. 2015 poz. 469, z późn. zm.) nakłada na dyrektorów regionalnych zarządów gospodarki wodnej obowiązek opracowania warunków korzystania z wód regionów wodnych. Zgodnie z art.120 ust.1 ustawy *Prawo wodne* są one ustalane w drodze aktu prawa miejscowego i publikowane we właściwych, pod względem terytorialnym, dziennikach urzędowych województw. Wydanie ww. rozporządzenia zwanego dalej „warunkami" związane jest z realizacją zapisów Planu Gospodarowania Wodami na obszarze dorzecza Wisły (Dz. U. 2016, poz. 1911).

Z uwagi na konieczność przeglądu oraz aktualizacji PGW co 6 lat, w 2014 roku rozpoczęły się prace nad aktualizacją Planu Gospodarowania Wodami na obszarze dorzecza Wisły. Zgodnie z zapisami art. 46 oraz art. 51 *ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz ocenach oddziaływania na środowisko* (Dz. U. 2016, poz. 1579) projekt PGW został poddany procedurze Strategicznej oceny oddziaływania na środowisko, podlegał także półrocznym konsultacjom społecznym.

Dnia 18 października 2016 r. przyjęto Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie Planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły.

Warunki korzystania z wód są, obok planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza, podstawowym dokumentem planistycznym w zakresie gospodarowania wodami oraz narzędziem wspomagającym proces zarządzania zasobami wodnymi i kształtowania sposobu ich użytkowania. RZGW w Warszawie w 2015 i 2016 roku wydało rozporządzenia w celu ustalenia warunków korzystania z wód regionu wodnego Środkowej Wisły.

Działanie II.1.5.

Opracowanie warunków korzystania z wód zlewni

Zgodnie z art. 120 ustawy *Prawo wodne* (Dz. U. 2015 poz. 469, z późn. zm.) Dyrektor Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Warszawie ustala warunki korzystania z wód zlewni, w drodze aktu prawa miejscowego, kierując się ustaleniami planu gospodarowania wodami w obszarze dorzecza. W latach 2015-2016 RZGW w Warszawie sformułował szczegółowe ograniczenia w korzystaniu z wód zlewni, wraz z opracowaniem strategicznej oceny oddziaływania na środowisko m.in. dla rzeki Jeziorki oraz rzeki Radomki.

Działanie II.1.6.

Działanie kontrolne związane z ochroną wód przed zanieczyszczeniami

Zadania kontrolne dla WIOŚ zostały zapisane w rocznych Planach pracy WIOŚ w Warszawie na lata 2015-2016. Celem przeprowadzanych kontroli było sprawdzenie przestrzegania wymagań w zakresie ograniczenia zanieczyszczeń do wód powierzchniowych z punktowych źródeł komunalnych. W raportowanych latach WIOŚ w Warszawie przeprowadził co najmniej 413 kontroli interwencyjnych z dziedziny ochrony czystości wód i gospodarki ściekowej.

Ponadto działania kontrolne realizowane były przez RZGW w Warszawie, miały one jednak charakter kontroli doraźnych, podejmowanych na skutek skarg i wniosków dotyczących nieprawidłowości w gospodarowaniu wodą. Na potrzeby opracowania aktualizacji Planu Gospodarowania Wodami na obszarze dorzecza Wisły (Dz. U. 2016, poz. 1911), wykonano także ocenę ryzyka nieosiągnięcia celów środowiskowych na podstawie emisji i stężeń substancji priorytetowych.

Działanie II.1.7.

Weryfikacja pozwoleń wodnoprawnych na pobór wód.

W 2015 r. dokonano 284 przeglądów pozwoleń wodnoprawnych na pobór wód, a w 2016 r. dokonano 315 takich przeglądów. Przeglądy dokonywane były zarówno przez Marszałka Województwa Mazowieckiego oraz Starostów Powiatowych. Weryfikację pozwoleń wodnoprawnych na pobór wód, na terenach zamkniętych prowadził Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Warszawie.

II.2. Cel średniookresowy – Zrównoważone wykorzystanie energii

Ocena szczegółowa realizacji celu

Poniższa tabela przedstawia stan realizacji 11 działań środowiskowych określonych w ramach celu średniookresowego – **Zrównoważone wykorzystanie energii.** W latach 2015-2016 podjęto się wszystkich wyznaczonych zadań.

Tabela 35. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Zrównoważone wykorzystanie energii

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Stan realizacji
Kierunek działań – Poprawa efektywności energetycznej			
II.2.1.	Realizacja obowiązku oszczędności energii przez jednostki sektora publicznego	jednostki administracji rządowej, wojewódzkie samorządowe jednostki organizacyjne, szkoły wyższe, powiaty, miasta, gminy, zakłady opieki zdrowotnej, instytucje kultury	↔
II.2.2.	Wprowadzanie nowoczesnych i energooszczędnych technologii oraz systemu zarządzania energią i systemu audytów	powiaty, miasta, gminy, podmioty gospodarcze, zakłady opieki zdrowotnej	↔
II.2.3.	Opracowanie i przyjęcie dokumentacji dot. zaopatrzenia w energię elektryczną, ciepło i paliwa gazowe (założenia do planów i plany)	miasta, gminy, MBPR	→
Kierunek działań – Zwiększenie wykorzystana odnawialnych źródeł energii			
II.2.4.	Zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii do produkcji energii elektrycznej i ciepła	organy administracji rządowej, wojewódzkie samorządowe jednostki organizacyjne, szkoły wyższe, powiaty, miasta i gminy, kościoły i związki wyznaniowe, instytucje kultury, KPN, zakłady opieki zdrowotnej, podmioty gospodarcze	↔
II.2.5.	Budowa elektrowni wiatrowych	powiaty, miasta, gminy, podmioty gospodarcze	↔
II.2.6.	Wykorzystanie energii odnawialnej poprzez montaż instalacji solarnych oraz ogniw fotowoltaicznych	powiaty, miasta, gminy, podmioty gospodarcze, szkoły wyższe	↔
II.2.7.	Budowa biogazowni	powiaty, miasta, gminy, podmioty gospodarcze	→
II.2.8.	Wykorzystanie biomasy do produkcji cieplnej i energii elektrycznej	powiaty, miasta, gminy, podmioty gospodarcze	↔
II.2.9.	Wykorzystanie zasobów wód termalnych	powiaty, miasta, gminy, podmioty gospodarcze	↔
II.2.10.	Wdrożenie rozwiązań wykorzystujących kogenerację	powiaty, miasta, gminy, podmioty gospodarcze	↔
II.2.11.	Wdrażanie efektywnych ekonomicznie i ekologicznych technologii odzysku i unieszkodliwiania odpadów, w tym technologii pozwalających na recykling oraz odzysk energii zawartej w odpadach, w procesach termicznego i biochemicznego ich przekształcania	powiaty, miasta, gminy, podmioty gospodarcze	→

samorządy powiatów, miast i gmin realizujące działania:
powiaty: nowodworski, warszawski zachodni, węgrowski, żyrardowski
miasta i gminy: Andrzejowo, Baranowo, Borkowice, Brańszczyk, Bulkowo, Chlewiska, Chorzele, Ciechanów, Dębe Wielkie, Długosiodło, Drobin, m. Garwolin, Garwolin, Gąbin, Glinojeck, Głowaczów, m. Gostynin, Góra Kalwaria, Jabłonna, Jasieniec, Jastrząb, Jednorożec, Józefów, Karniewo, Kobyłka, Konstancin-Jeziorna, Korczew, Kotuń, Kozienice, Krasnosielc, Latowicz, Legionowo, Lelis, Liw, Łąck, Łomianki, Miedzna, Mława, Mochowo, Mordy, Mrozy, Mszczonów, Nadarzyn, Nieporęt, Nowy Dwór Mazowiecki, Odrzywół, Olszewo-Borki, Ostrołęka, Ostrów Mazowiecka, Piaseczno, Pilawa, Płońsk, Pokrzywnica, Poświętne, Pruszków, Przesmyki, Przysucha, Pułtusk, Raciąż, Rusinów, Sabnie, Siedlce, Sierpc, Słupsk, Sobolew, Sokołów Podlaski, Somianka, Staroźreby, Strzegowo, Szulborze Wielkie, Tłuszcz, Warka, m. st. Warszawa, Wodynie, Zabrodzie, Zatory, Żabia Wola, Żelechów, Zwoleń

przedsiębiorstwa realizujące działania: PKP Polskie Linie Kolejowe S.A., Mazowiecka Agencja Energetyczna Sp. z o.o., Polski Koncern Naftowy ORLEN S.A., Przedsiębiorstwo Energetyki Cieplnej Sp. z o.o. w Wyszkowie, ERCA WILMAR COSMETIC INGREDIENTS Sp. z o.o., Radomskie Towarzystwo Budownictwa Społecznego „ADMINISTRATOR" Sp. z o.o., Spółdzielnia Mieszkaniowa „Południe" im. Jana Kochanowskiego w Radomiu, ArcelorMittal Warszawa Sp. z o.o., CEDROB S.A., NOVAGO Sp. z o.o., Zakład Energetyki Cieplnej w Wołominie Sp. z o.o., Przedsiębiorstwo Gospodarowania Odpadami w Płocku Sp. z o.o., BAKS Wytwarzanie osprzętu instalacyjno – elektrotech. W Karczewie, „Koleje Mazowieckie – KM" Sp. z o.o., Zakład Wodociągów i Kanalizacji w Ciechanowie Sp. z o.o., Agencja Rynku Rolnego, Geotermia Mazowiecka S.A., Przedsiębiorstwo Energetyki Cieplnej „Legionowo" Sp. z o.o., Geotermia Uniejów, Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej w Płońsku Sp. z o.o., Wodociągi Miejskie w Radomiu Sp. z o.o., Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej „Żyrardów" Sp. z o.o., Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Siedlcach, Zarząd Transportu Miejskiego w Warszawie

inne instytucje realizujące działania: Powiatowy Dom Pomocy Społecznej w Czarnowie, Główny Inspektorat Sanitarny w Warszawie, Politechnika Warszawska, Komenda Miejska PSP m. st. Warszawy, RZGW w Warszawie, Komenda Stołeczna Policji, Mazowieckie Centrum Stomatologii Sp. z o.o., Mazowieckie Samorządowe Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Warszawie, Wojewódzki Urząd Pracy w Warszawie, Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej Wojewódzki Szpital Zakaźny, Specjalistyczny Szpital Wojewódzki w Ciechanowie, Samodzielny Zespół Publicznych Zakładów Opieki Zdrowotnej im. „Dzieci Warszawy" w Dziekanowie Leśnym, Mazowiecki Szpital Specjalistyczny im. Dr Józefa Psarskiego w Ostrołęce, Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej MEDITRANS w Ostrołęce, Wojewódzki Szpital Zespolony w Płocku, Samodzielny Zespół Publicznych Zakładów Opieki Zdrowotnej im dr J. Bogdanowicza w Warszawie, Samodzielny Zespół Publicznych Zakładów Opieki Zdrowotnej im prof. E. Wilczkowskiego w Gostyninie, Samodzielny Wojewódzki Publiczny Zespół Zakładów Psychiatrycznej Opieki Zdrowotnej im. dr Barbary Borzym w Radomiu, Mazowiecki Szpital Wojewódzki w Siedlcach Sp. z o.o., Wojewódzki Szpital Chirurgii Urazowej św. Anny SPZOZ ul. Barska w Warszawie, Międzyleski Szpital Specjalistyczny w Warszawie Mazowieckie Centrum Neuropsychiatrii Sp. z o.o. w Zagórzu, Specjalny Ośrodek Szkolno – Wychowawczy im. Brata Zenona Żebrowskiego w Czarni, Mazowiecki Szpital Bródnowski w Warszawie, Politechnika Warszawska, Politechnika Śląska w Gliwicach, Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie, Instytut Gospodarki Surowcami Mineralnymi i Energią Polskiej Akademii Nauk Kraków, Nadleśnictwo Radom

Kierunek działań – Poprawa efektywności energetycznej

Działanie II.2.1.

Realizacja obowiązku oszczędności energii przez jednostki sektora publicznego

Poniżej zestawiono zadania zrealizowane w latach 2015-2016 przez wojewódzkie samorządowe jednostki organizacyjne:

- Do 31 grudnia 2015 r. realizowano projekt *EINSTEIN - Effective Integration of Seasonal Thermal Energy storage systems IN existing buildings*, w którym CIM-mes Projekt Sp. z o.o., Mostostal Warszawa, Mazowiecka Agencja Energetyczna Sp. z o.o. są jednymi z partnerów odpowiadającym za przeprowadzenie badań i koordynację części inwestycyjnej projektu w Polsce. Projekt jest realizowany w ramach 7 Programu Ramowego w zakresie badań i rozwoju technologicznego. W ramach projektu udało się opracować algorytmy optymalnego sterowania wielośródłową instalacją ogrzewania kolektorami słonecznymi. Instalacja wykorzystana została w celu zapewnienia komfortu cieplnego w szpitalu w Ząbkach pod Warszawą. W celu zbilansowania ciepła niezbędne było zapewnienie zbiornika na ciepło, który będzie kumulować energię latem i oddawać ją zimą. Układ ogrzewania posiada wiele możliwości pracy. Zapotrzebowanie cieplne można pokryć za pomocą kolektorów słonecznych, zbiornika na ciepło, pompy ciepła czy kotła gazowego. Więcej informacji o projekcie znajduje się na stronie: http://www.cim-mes.com.pl/
- Mazowieckie Centrum Stomatologii Sp. z o.o. dokonało wymiany dwóch wyeksploatowanych śrubowych kompresorów na nowoczesne i energooszczędne spirale. Koszt przedsięwzięcia wyniósł 356,9 tys. zł;
- Mazowieckie Samorządowe Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Warszawie (MSCDN) dokonało wymiany oświetlenia na energooszczędne w budynku MSCDN w Warszawie. Koszt przedsięwzięcia wyniósł 130,4 tys. zł;
- Specjalistyczny Szpital Wojewódzki w Ciechanowie – wymiana oświetlenia na energooszczędne w budynkach szpitala. Koszt przedsięwzięcia wyniósł 175 tys. zł;
- Szpital Dziecięcy im. Prof. Dr J. Bogdanowicza w Warszawie – wymiana oświetlenia w budynkach D i E. Koszt przedsięwzięcia wyniósł 235,3 tys. zł;
- Wojewódzki Urząd Pracy w Warszawie w analizowanym okresie m.in. ograniczył zużycie energii elektrycznej oraz zastosował podgrzewacze wody zamiast term elektrycznych.

W latach 2015-2016 Główny Inspektorat Sanitarny w Warszawie (GIS) realizował zadanie dotyczące racjonalnego korzystania z urządzeń budynkowych w siedzibie GIS. Celem realizowanego projektu było zachowanie optymalnego zużycia energii elektrycznej i cieplnej przy zachowaniu funkcjonalności budynku. Wskaźnikiem realizacji zadania była ilość zużytej energii elektrycznej i cieplnej. W 2016 r. zużyto o 7% więcej energii elektrycznej i o 0,8% więcej energii cieplnej niż w 2015 r.

W analizowanym okresie sprawozdawczym PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. rozpoczęło realizację 10-letniego „Programu poprawy efektywności energetycznej". Celem Programu jest zwiększenie efektywności energetycznej Spółki we wszystkich możliwych obszarach działalności. W ramach realizacji Programu w latach 2015-2016 wykonano szereg prac związanych z zabudową energooszczędnych urządzeń, termomodernizacją obiektów, instalacją OZE, zabudową urządzeń do kompensacji mocy biernej, szkoleniem pracowników oraz zmianą planów taryfowych u dostawców energii. Łączny koszt, poniesiony w latach 2015-2016, wyniósł 5 834 tys. zł.

Ponadto w latach 2015-2016 poszczególne JST modernizowały energochłonne oświetlenie uliczne, zastępując je nowoczesnymi, energooszczędnymi systemami. Powyższe przedsięwzięcia były realizowane m.in. w gminach: Poświętne, Borkowice, Jednorożec, Jastrząb, Sabnie, Piaseczno, Jasieniec, Radom, Siedlce, Bielany, Olszewo Borki, Mława, Wodynie, Kozienice, Warka i powiat nowodworski, warszawski zachodni.

Do realizacji działania dotyczącego obowiązku oszczędności energii przez jednostki sektora publicznego w dużej mierze przyczynia się termomodernizacja budynków, która została opisana w *Działaniu I.1.5. Termomodernizacja budynków (Obszar priorytetowy I – Poprawa jakości środowiska; Cel średniookresowy – Poprawa jakości powietrza, w tym dążenie do osiągnięcia poziomu celu długoterminowego dla ozonu do 2020 r.; Kierunek działań – Ograniczenie emisji powierzchniowej).*

Działanie II.2.2.

Wprowadzanie nowoczesnych i energooszczędnych technologii oraz systemu zarządzania energią i systemu audytów

Mazowiecka Agencja Energetyczna Sp. z o.o. poszukując nowych rozwiązań w zakresie udziału OZE w ogólnym bilansie energetycznym Mazowsza oraz rezerw, które tkwią w skutecznej implementacji narzędzi poprawiających efektywność energetyczną, w 2011 r. rozpoczęła prace nad powołaniem Mazowieckiego Klastra Efektywności Energetycznej i OZE.[17] W latach 2015-2016 działania realizowane przez Klaster to m.in.: prowadzenie działań promocyjnych w zakresie poszanowania energii, popularyzacja wiedzy o metodach i sposobach zwiększających efektywność energetyczną, opiniowanie i wypracowanie standardów dla systemów monitorujących zużycie energii. Innym działaniem realizowanym przez MAE Sp. z o.o. w latach 2015-2016 był ogólnoeuropejski projekt pod nazwą STREAMER – „Semantics-driven design through geo and building information modelling for energy-efficient buildings integrated in mixed-use healthcare districts". Program realizowany był przez 20 partnerów. Do zadań MAE Sp. z o.o. należała analiza procesu projektowania nowych/modernizowanych budynków pod względem efektywności energetycznej. Głównym celem było wskazanie technologii i urządzeń zarządczych umożliwiających zwiększenie efektywności energetycznej w budynkach szpitalnych.[18] W 2016 r. MAE Sp. z o.o. rozpoczęła współpracę nad

[17] https://www.mae.com.pl/projekty/mazowiecki-klaster-ee-i-oze
[18] https://www.mae.com.pl/projekty/streamer

projektem PANEL2050. Głównym celem projektu PANEL 2050 jest wspieranie społeczności Środkowej i Wschodniej Europy w przekształceniu gospodarki na niskoemisyjną. W ramach projektu została stworzona Platforma Central and Eastern Europe Sustainable Energy Network (CEESEN), aby zjednoczyć różne podmioty energetyczne. CEESEN został zaprojektowany, aby sprostać wyzwaniom zrównoważonego rozwoju w Europie Środkowo-Wschodniej. Przy wsparciu wszystkich partnerów projektu i szerszego zaangażowania sieci CEESEN, organizacje i podmioty indywidualne mogą zacząć planować zrównoważoną przyszłość dla swojej społeczności. Zadaniem projektu jest: identyfikacja i wspieranie lokalnych prekursorów zrównoważonego rozwoju; tworzenie sieci, która rozwija wspólną, szeroko popieraną wizję niskoemisyjnej społeczności w roku 2050; wdrażanie i promocja lokalnych idei zrównoważonej energetyki oraz tworzenie wspólnych, lokalnych strategii zrównoważonej energetyki.[19]

W 2016 r. na terenie Wojewódzkiego Szpitala Zakaźnego w Warszawie wykonano modernizację węzła cieplnego zlokalizowanego przy ul. Wolskiej 37. Koszt przedsięwzięcia wyniósł 400,8 tys. zł. Ponadto wykonano wymianę oświetlenia w budynkach D i E w Szpitalu Dziecięcym im. Prof. Dr J. Bogdanowicza w Warszawie – koszt zadania wyniósł 470,5 tys. zł.

Inne zadania realizowane na terenie woj. mazowieckiego w latach 2015-2016:

- Przedsiębiorstwo Energetyki Cieplnej Sp. z o.o. w Wyszkowie wykonało modernizację układu hydraulicznego pompowni głównej i powiązanego z tym układu elektroenergetycznego i automatyki. Koszt przedsięwzięcia wyniósł 2 493 tys. zł;
- Firma ERCA WILMAR COSMETIC INGREDIENTS Sp. z o. o. podjęła działania mające na celu skrócenie czasu produkcji oraz zmniejszenie zużycia energii dla linii technologicznej zawierającej deflegmator. W tym celu w ramach istniejącej instalacji do syntezy chemicznej został zamontowany nowy dodatkowy kondensator, który zapewnia skrócony czas produkcji, a tym samym mniejsze zużycie energii;
- PKN Orlen S.A. wdrażał System Zarządzania Energią wg ISO 50001 (powołano odpowiednie struktury, opracowano koncepcję wdrożenia, map i kart procesów zarządzania energią, a także metodyki Przeglądu Energetycznego oraz wykonano weryfikację opracowanej koncepcji);
- m. st. Warszawa brało udział w projektach unijnych finansowanych w ramach programu Horizon 2020 (projekty: SHAR-LLM – rozwiązania inteligentnych miast, HIT2GAP – wysoce innowacyjne narzędzia kontroli efektywności GAP, THERMOS – system modelowania i optymalizacji zasobów energii cieplnej, P2Endure – innowacyjna głęboka termomodernizacja budynków przy użyciu gotowych komponentów);
- dokonano prac modernizacyjnych w celu wdrożenia energooszczędnego oświetlenia na terenie gmin i miast: Żelechów, Ostrów Mazowiecka, m. Garwolin, Garwolin, Krasnosielc, Latowicz, oraz innych podmiotów takich jak Radomskie Towarzystwo Budownictwa Społecznego, Spółdzielnia Mieszkaniowa „Południe" w Radomiu;
- JST takie jak: Przysucha, Ostrów Mazowiecka, Józefów, Dębe Wielkie zleciły opracowanie audytów energetycznych w celu poprawy efektywności energetycznej budynków lub zaprojektowania budynków energooszczędnych.

Działanie II.2.3.

Opracowanie i przyjęcie dokumentacji dot. zaopatrzenia w energię elektryczną, ciepło i paliwa gazowe (założenia do planów i plany)

Do zadań własnych gminy należy planowanie wraz z organizacją, zaopatrzenia obszaru gminy w energię elektryczną, ciepło i paliwa gazowe. Projekty założeń do planów i plany zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe podlegają opiniowaniu przez samorząd województwa.

W imieniu Samorządu Województwa Mazowieckiego obowiązek opiniowania realizuje Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego. W latach 2015-2016 MBPR w Warszawie zaopiniowało 45 projektów założeń do planu zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe. Na podstawie danych uzyskanych od MBPR wynika, że w latach 2002-2016 146 samorządów lokalnych uchwaliło założenia do planów zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe, co stanowi 46,5% wszystkich gmin Mazowsza.

W ramach planowania energetycznego na poziomie lokalnym Mazowiecka Agencja Energetyczna Sp. z o.o. (MAE) prowadzi doradztwo dla samorządów lokalnych w zakresie odnawialnych źródeł energii (OZE). MAE opracowuje dla gmin i miast projekty założeń do planów zaopatrzenia w energię, a także ich aktualizację. Na wniosek zainteresowanej gminy, MAE przeprowadza analizę jej potencjału energetycznego, ustalając stan bieżący oraz przyszłe zapotrzebowanie na energię. Na tym etapie dokonuje szczegółowej weryfikacji potencjału w zakresie OZE wskazując pożądane działania, które mogą przyczynić się do zapewnienia zrównoważonego rozwoju danej gminy. W zakresie OZE MAE może doradzić na etapie projektowania – rekomendując konkretne rozwiązania, czy technologie możliwe do zastosowania w danym projekcie, jak również może świadczyć usługi doradcze na etapie inwestycyjnym.

[19] https://www.mae.com.pl/projekty/panel-2050

Kierunek działań – Zwiększenie wykorzystana odnawialnych źródeł energii

Działanie II.2.4.

Zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii do produkcji energii elektrycznej i ciepła

W 12 szpitalach na terenie województwa mazowieckiego realizowany jest projekt *Budowa systemu energii odnawialnej – kolektory słoneczne w zakładach opieki zdrowotnej, dla których organem tworzącym jest Samorząd Województwa Mazowieckiego*. Inwestycja obejmuje instalację kolektorów słonecznych do ogrzewania ciepłej wody użytkowej w szpitalach. W ramach projektu zostały zaprojektowane i zamontowane instalacje kolektorów słonecznych na terenie szpitali, które są zintegrowane z działającym systemem dostarczającym ciepłą wodę użytkową. Wykonany został również system monitoringu instalacji oraz efektów energetycznych. Wartość przedsięwzięcia to ponad 42 mln zł, a dofinansowanie ze Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy wynosi 85% kosztów kwalifikowanych. Partnerami projektu są:

1) Specjalistyczny Szpital Wojewódzki w Ciechanowie;
2) Samodzielny Zespół Publicznych Zakładów Opieki Zdrowotnej im. "Dzieci Warszawy" w Dziekanowie Leśnym;
3) Mazowiecki Szpital Specjalistyczny w Ostrołęce;
4) Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Meditrans Ostrołęka" Stacja Pogotowia Ratunkowego i Transportu Sanitarnego w Ostrołęce;
5) Wojewódzki Szpital Zespolony w Płocku;
6) Szpital Dziecięcy im. dr. J. Bogdanowicza przy ul. Niekłańskiej w Warszawie;
7) Samodzielny Zespół Publicznych Zakładów Opieki Zdrowotnej im prof. E. Wilczkowskiego w Gostyninie;
8) Samodzielny Wojewódzki Publiczny Zespół Zakładów Psychiatrycznej Opieki Zdrowotnej im. dr Barbary Borzym w Radomiu;
9) Mazowieckie Szpital Wojewódzki w Siedlcach Sp. z o.o.;
10) Mazowieckie Centrum Rehabilitacji STOCER Sp. z o.o. Wojewódzki Szpital Chirurgii Urazowej św. Anny w Warszawie;
11) Międzyleski Szpital Specjalistyczny w Warszawie;
12) Mazowieckie Centrum Neuropsychiatrii Spółka z o.o. w Zagórzu k/Warszawy.[20]

Zrealizowane prace w latach 2015-2016 w ramach ww. projektu zostały szczegółowo opisane w działaniu *II.2.6. Wykorzystanie energii odnawialnej poprzez montaż instalacji solarnych oraz ogniw fotowoltaicznych (Obszar priorytetowy II – Racjonalne wykorzystanie zasobów naturalnych; Cel średniookresowy – Zrównoważone wykorzystanie energii; Kierunek działań – Zwiększenie wykorzystana odnawialnych źródeł energii).*
W realizację działania wpisują się również zadania prowadzone przez MAE Sp. z o.o.: projekt *EINSTEIN - Effective Integration of Seasonal Thermal Energy storage systems IN existing buildings* (opisany w działaniu II.2.1.) oraz projekt *STREAMER – Semantics-driven design through geo and building information modelling for energy-efficient buildings integrated in mixed-use healthcare districts* (opisany w działaniu II.2.2) (*Obszar priorytetowy II – Racjonalne wykorzystanie zasobów naturalnych; Cel średniookresowy – Zrównoważone wykorzystanie energii; Kierunek działań – Poprawa efektywności energetycznej).*

W poniższej tabeli zestawiono zadania współfinansowane ze środków RPO WM w latach 2015-2016.

Tabela 36. Przedsięwzięcia z zakresu zwiększenia wykorzystania odnawialnych źródeł energii do produkcji energii elektrycznej i ciepła współfinansowane ze środków RPO WM w latach 2015-2016

Lp.	Beneficjent	Nazwa przedsięwzięcia	Koszt przedsięwzięcia ogółem [tys. zł]	Dofinansowanie z RPO WM * [tys. zł]
1.	Gmina Somianka	Zakup i montaż kolektorów słonecznych szansą na zwiększenie wykorzystania energii odnawialnej w Gminach Somianka, Brańszczyk i Zatory	12 183,6	8 490,6
2.	Gmina Glinojeck	Zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii w gminie Glinojeck – zastosowanie kolektorów słonecznych na budynkach mieszkalnych oraz na budynkach użyteczności publicznej	1 175	809,5
3.	Gmina Strzegowo	Wykorzystanie odnawialnych źródeł energii na terenie Gminy Strzegowo	3 367	2 356,8
4.	Gmina Łomianki	Ekologiczne partnerstwo - kompleksowe wykorzystanie odnawialnych źródeł energii na rzecz poprawy bezpieczeństwa energetycznego Gminy Łomianki	1 104,3	771,6
5.	Gmina Zwoleń	„Budowa instalacji solarnych na terenie gminy Zwoleń, Sienno i Potworów”	4 717,5	3 002
6.	Gmina Nieporęt	Budowa systemu kolektorów słonecznych na terenie Gminy Nieporęt.	8 461,9	5 413,7
7.	Gmina Jabłonna	„Słoneczna Jabłonna - ochrona powietrza poprzez wykorzystanie instalacji solarnych w Gminie Jabłonna”	2 788,9	1 951,5
8.	Miasto i Gmina Pilawa	Energia słoneczna przyszłością Mazowsza	5 631,8	3 493,7
9.	Gmina Pokrzywnica	"Partnerstwo i innowacyjność dla środowiska - efektywne wykorzystanie energii słonecznej w Gminie Pokrzywnica".	1 195,6	833,3
10.	Gmina Pułtusk	Chwyć swój promyk słońca - wspólny projekt instalacji kolektorów słonecznych dla Pływalni Miejskiej, Komendy Powiatowej Policji, Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej, oraz mieszkańców Gminy Pułtusk	9 122,7	6 333,6
		SUMA	**49 748,3**	**33 456,3**

* wartość całego dofinansowania, bez podziału na lata, data podpisania umowy nastąpiła w latach 2015-2016
źródło: Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego w Warszawie

[20] http://www.kolektory.mazovia.pl/o-projekcie

Inne zadania realizowane na terenie woj. mazowieckiego w latach 2015-2016:

- W 2016 r. Miasto Nowy Dwór Mazowiecki realizowało inwestycję polegającą na budowie hali sportowej przy ul. Młodzieżowej w technologii budownictwa wysokoenergetycznego. W budynku zastosowano pompy ciepła w postaci pionowych sond gruntowych przeznaczonych do ogrzewania i chłodzenia obiektu, a także przygotowania ciepłej wody użytkowej. Obiekt wyposażony jest w system wentylacji mechanicznej z odzyskiem ciepła oraz instalację fotowoltaiczną do produkcji energii elektrycznej na potrzeby własne obiektu. Koszt inwestycji to 19 495,2 tys. zł;
- firma NOVAGO Sp. z o.o. realizowała projekt pn. *Budowa Okresowego Bioreaktora Beztlenowego w Kosinach Bartosowych – system energetyczny produkcji energii elektrycznej i cieplnej w kogeneracji z biogazu.* Celem projektu była intensyfikacja pozyskiwania biogazu z odpadów, przez to zwiększenie produkcji energii elektrycznej i cieplnej. Wytworzona energia cieplna wykorzystywana jest do suszenia paliwa alternatywnego RDF, które produkowane jest w instalacji mechanicznego przetwarzania odpadów. Efektem rzeczowym zrealizowanej inwestycji była produkcja 3 743,226 MWh energii elektrycznej oraz 18 937 GJ energii cieplnej. Koszt inwestycji to 4 052,3 tys. zł;
- firma CEDROB S.A. zrealizowała inwestycję polegającą na wybudowaniu dwóch gazociągów o łącznej długości 488 m, zasilającego kotły gazowe na Ubojni nr 1 i nr 2 w Ujazdówku biogazem powstającym w komorach fermentacyjnych Przyzakładowej Oczyszczalni Ścieków w Ujazdówku. Koszt inwestycji to 500 tys. zł.

Inne działania mające na celu wykorzystanie energii odnawialnej do produkcji prądu lub ciepła opisane zostały w działaniu II.2.2. *Wprowadzanie nowoczesnych i energooszczędnych technologii oraz systemu zarządzania energią i systemu audytów* (*Obszar priorytetowy II – Racjonalne wykorzystanie zasobów naturalnych; Cel średniookresowy – Zrównoważone wykorzystanie energii; Kierunek działań – Poprawa efektywności energetycznej).*

Działanie II.2.5.

Budowa elektrowni wiatrowych

---

16 lipca 2016 r. weszła w życie ustawa *o inwestycjach w zakresie elektrowni wiatrowych* (Dz. U. z 2016 r., poz. 961). Zgodnie z ustawą, instalacje w postaci elektrowni wiatrowych mogą być budowane wyłącznie na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Elektrownia może być lokowana w pobliżu budynków mieszkalnych w odległości równej lub większej od dziesięciokrotności wysokości elektrowni wiatrowej mierzonej od poziomu gruntu do najwyższego punktu budowli, wliczając elementy techniczne, w szczególności wirnik wraz z łopatami. Przepis ten dotyczy także lokalizacji elektrowni w pobliżu form ochrony przyrody, a także leśnych kompleksów promocyjnych, stanowionych na podstawie odrębnych przepisów.

Druga istotną zmianą było wprowadzenie nowej definicji elektrowni wiatrowej. Zgodnie z nią, elektrownia wiatrowa stanowi „instalację odnawialnego źródła energii, składającą się z części budowlanej stanowiącej budowlę w rozumieniu prawa budowlanego oraz urządzeń technicznych, w tym elementów technicznych, w której energia elektryczna jest wytwarzana z energii wiatru, o mocy większej niż moc mikroinstalacji (…)". Podstawę opodatkowania podatkiem od nieruchomości stanowią więc zarówno części budowlane jak i części techniczne, co znacząco wpłynęło na znaczące podniesienie wysokości podatku od nieruchomości.

Nowe regulacje zawarte w Ustawie z dnia 20 maja 2016 r. *o inwestycjach w zakresie elektrowni wiatrowych* (Dz.U. z 2016 r., poz. 961) przyczyniły się do zaniku zainteresowania ze strony inwestorów i w konsekwencji zahamowania rozwoju energetyki wiatrowej w Polsce.

Działanie II.2.6.

Wykorzystanie energii odnawialnej poprzez montaż instalacji solarnych oraz ogniw fotowoltaicznych

---

W latach 2015-2016 podczas realizacji projektu *Budowa systemu energii odnawialnej – kolektory słoneczne w zakładach opieki zdrowotnej, dla których organem tworzącym jest Samorząd Województwa Mazowieckiego* wykonano prace w następujących jednostkach:

1) Specjalistyczny Szpital Wojewódzki w Ciechanowie – zainstalowano kolektory o łącznej powierzchni czynnej 763 m². Wartość instalacji to ponad 3,5 mln zł;
2) Samodzielny Zespół Publicznych Zakładów Opieki Zdrowotnej im. „Dzieci Warszawy" w Dziekanowie Leśnym – zainstalowano kolektory o łącznej powierzchni czynnej 372 m². Wartość instalacji to 1,9 mln zł;
3) Mazowiecki Szpital Specjalistyczny w Ostrołęce – zainstalowano kolektory o łącznej powierzchni czynnej 545 m². Wartość instalacji to 2,6 mln zł;
4) Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Meditrans Ostrołęka" Stacja Pogotowia Ratunkowego i Transportu Sanitarnego w Ostrołęce – zainstalowano kolektory o łącznej powierzchni czynnej 68 m². Wartość instalacji to 472 tys. zł;
5) Wojewódzki Szpital Zespolony w Płocku – zainstalowano kolektory o łącznej powierzchni czynnej 1 068 m². Wartość instalacji to 4,8 mln zł;
6) Samodzielny Zespół Publicznych Zakładów Opieki Zdrowotnej im dr J. Bogdanowicza, ul. Niekłańska, Warszawa – zainstalowano kolektory o łącznej powierzchni czynnej 270 m². Wartość instalacji to 1,5 mln zł;
7) Samodzielny Zespół Publicznych Zakładów Opieki Zdrowotnej im prof. E. Wilczkowskiego w Gostyninie – zainstalowano kolektory o łącznej powierzchni czynnej 325 m². Wartość instalacji to 1,7 mln zł;
8) Samodzielny Wojewódzki Publiczny Zespół Zakładów Psychiatrycznej Opieki Zdrowotnej im. dr Barbary Borzym w Radomiu – zainstalowano kolektory o łącznej powierzchni czynnej 506 m². Wartość instalacji to 2,1 mln zł;

9) Mazowiecki Szpital Wojewódzki w Siedlcach Sp. z o.o. – zainstalowano kolektory o łącznej powierzchni czynnej 666 m². Wartość instalacji to 2,3 mln zł;
10) Wojewódzki Szpital Chirurgii Urazowej św. Anny SPZOZ ul. Barska, Warszawa – zainstalowano kolektory o łącznej powierzchni czynnej 325 m². Wartość instalacji to 1,1 mln zł;
11) Międzyleski Szpital Specjalistyczny w Warszawie – zainstalowano kolektory o łącznej powierzchni czynnej 432 m². Wartość instalacji to 2,08 mln zł;
12) Mazowieckie Centrum Neuropsychiatrii Spółka z o.o. w Zagórzu k/Warszawy – zainstalowano kolektory o łącznej powierzchni czynnej 70 m². Wartość instalacji to 216 tys. zł.

Na realizację powyższego projektu w 2016 r. wydatkowano 38 818,8 tys. zł, co stanowi 97,22 % planowanych wydatków na 2016 r. Od początku realizacji przedsięwzięcia do końca 2016 r. wydatkowano łącznie 40 125 tys. zł, co stanowi 96,11 % łącznych planowanych nakładów finansowych na całe zadanie.

Inne zadania zrealizowane w latach 2015-2016 przez wojewódzkie samorządowe jednostki organizacyjne:

- Mazowiecki Szpital Bródnowski w Warszawie – w ramach zadania termomodernizacja budynku A Wojewódzkiego Szpitala Bródnowskiego – etap II zostało zainstalowanych 67 paneli fotowoltaicznych – koszt przedsięwzięcia 821,7 tys. zł;
- Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy im. Brata Zenona Żebrowskiego w Czarni – modernizacja systemu podgrzewania wody basenowej przez zastosowanie systemu solarnego. Zastosowany system solarny składa się z 36 kolektorów słonecznych – próżniowych, o łącznej powierzchni 166,32 m^2– koszt przedsięwzięcia wyniósł 525,7 tys. zł.
- Koleje Mazowieckie – KM Sp. z o.o. – montaż instalacji solarnej na dachu budynku Myjni Taboru Kolejowego, zlokalizowanego w miejscowości Tłuszcz. W ramach wykonanych prac zainstalowano 60 sztuk kolektorów słonecznych o łącznej powierzchni 150,6 m^2 każdy – koszt przedsięwzięcia wyniósł 156 tys. zł.

W latach 2015-2016 część gmin i miast województwa mazowieckiego (Korczew, Lelis, Piława, Szulborze Wielkie, Somianka, Olszewo-Borki, Sobolew, Jabłonna, Nieporęt, Długosiodło, Mordy, Kozienice, Józefów, Legionowo, Pułtusk, Radom, Kobyłka, Zatory, Pokrzywnica, Odrzywół, Miedzna, Glinojeck, Stupsk, Sierpc, Łomianki, Staroźreby, Żabia Wola, Zwoleń, Strzegowo, Drobin oraz gminy powiatu żyrardowskiego) realizowała zadania polegające na montażu instalacji solarnych i fotowoltaicznych na budynkach mieszkalnych oraz budynkach użyteczności publicznej.

Działanie II.2.7.

Budowa biogazowni

W ramach realizacji zadania, w 2015 r. zakończono budowę biogazowni Tończa. Biogazownia lokalizowana jest na terenie gminy Liw, w powiecie węgrowskim. W wyniku fermentacji beztlenowej substratów organicznych pochodzenia rolniczego w instalacji wytwarzany jest biogaz. Pozyskany biogaz wykorzystywany jest do produkcji energii elektrycznej i cieplnej. Moc elektryczna biogazowni – 0,999 MNE, moc cieplna – 1,110 MWt, produkcja energii elektrycznej – 8 348 MWh i produkcja ciepła – 8 357 MWhth (30 085 GJ).

Ponadto Biogazownia Skarżyn Sp. z o.o. wykonała budowę instalacji do wytwarzania energii elektrycznej i cieplnej o mocy elektrycznej 1,26 MW z biogazu w Skarżynie.

Działanie II.2.8.

Wykorzystanie biomasy do produkcji energii elektrycznej i ciepła

W 2015 roku Zakład Wodociągów i Kanalizacji w Ciechanowie Sp. z o.o. realizował zadanie polegające na budowie stacji termicznej utylizacji osadów ściekowych wraz z gospodarką cieplną i modernizacją obiektów towarzyszących. Wykorzystanie nowoczesnych technologii zagospodarowania osadów ściekowych pozwoliło na odzysk energii elektrycznej i cieplnej.

Zgodnie z danymi Agencji Rynku Rolnego, w latach 2015-2016 na terenie województwa mazowieckiego funkcjonowały 4 instalacje do wytwarzania energii elektrycznej z biogazu rolniczego. Instalacje te znajdowały się w miejscowości Zygmuntowo (gmina Glinojeck), Grochów Szlachecki (gmina Sokołów Podlaski), Tończa (gmina Liw), Skarżyn (gmina Płońsk).

Działanie II.2.9.

Wykorzystanie zasobów wód termalnych

Geotermia Mazowiecka S.A. zrealizowała projekt badawczo-rozwojowy pn. *Opracowanie i wdrożenie metody ciągłego monitorowania korozji mikrobiologicznej w systemach geotermalnych*. Projekt dofinansowany był przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju w ramach I konkursu Programu INNOTECH, ścieżka In-Tech. Okres realizacji obejmował lata 2012-2015. Projekt realizowany był przez Konsorcjum Naukowe w składzie: Geotermia Mazowiecka S. A. – lider projektu, Akademia Górniczo-Hutnicza, Wydział Odlewnictwa – partner projektu, Politechnika Warszawska oraz Wydział Inżynierii Materiałowej – partner projektu.

Ta sama spółka realizowała projekt w ramach programu badań stosowanych w ścieżce A pn. *Pozyskanie wód pitnych oraz cieczy i substancji balneologicznych w procesie uzdatniania schłodzonych wód termalnych.* Okres realizacji obejmował lata 2014-2017. Projekt realizowany był przez konsorcjum w składzie: lider konsorcjum – Instytut Gospodarki Surowcami Mineralnymi i Energią Polskiej Akademii Nauk Kraków oraz partnerów projektu: Akademia Górniczo-Hutnicza Kraków, Geotermia Mazowiecka S.A., Geotermia Uniejów, Państwowy Instytut Geologiczny - Państwowy Instytut Badawczy Warszawa i Politechnika Śląska Gliwice. Celem projektu było wykorzystanie wiedzy mającej zastosowanie praktyczne w dziedzinie nauki o Ziemi, łączącej dyscypliny takie jak: geotermia, hydrogeologia, a także gospodarka wodna, ochrona środowiska i balneologia. Cel praktyczny projektu osiągnięty zostanie dzięki realizacji badań ukierunkowanych na innowacyjne, praktyczne zastosowanie wód termalnych w dwóch obszarach technicznych:

- optymalizacja pracy systemu uzdatniania wód termalnych, w celu efektywnego technicznie i ekonomicznie pozyskania wód pitnych i/lub technologicznych;
- przygotowanie, na bazie wytworzonego koncentratu, cieczy i substancji balneologicznych.

W procesie uzdatniania wód opadowych metodami membranowymi uzyskuje się produkt uboczny (koncentrat), który, jak wskazały wstępne wyniki badań, może stanowić szerokie zastosowanie, jako alternatywny produkt o cechach balneologicznych, stanowiąc w ten sposób zbywalny surowiec. Ponadto wdrożenie analizowanych rozwiązań na skalę przemysłową, ograniczałoby negatywne oddziaływanie zrzutu cieków powierzchniowych zasolonych i odpadowych wód termalnych. Pozyskanie uzdatnionych wód pozwoliło by na ich pełniejsze i bardziej wszechstronne wykorzystanie.[21]

W dniach 11–13 października 2016 r. w Mszczonowie odbył się V Ogólnopolski Kongres Geotermalny. Organizatorem tego najważniejszego w Polsce cyklicznego spotkania naukowców i praktyków zaangażowanych w sektor geotermii było Polskie Stowarzyszenie Geotermiczne wspólnie z Urzędem Miasta w Mszczonowie, Geotermią Mazowiecką SA, Instytutem Gospodarki Surowcami Mineralnymi i Energią PAN oraz Katedrą Surowców Energetycznych Wydziału Geologii Geofizyki i Ochrony Środowiska AGH. Honorowe Patronaty nad Kongresem objęli Minister Energii, Wiceminister Środowiska – Główny Geolog Kraju, Marszałkowie Województw Mazowieckiego i Łódzkiego oraz Międzynarodowa Asocjacja Geotermalna (International Geothermal Association). Partnerami Kongresu byli: Państwowy Instytut Geologiczny – Państwowy Instytut Badawczy, GLOBEnergia, Geotermie: Podhalańska, Uniejów, Poddębice, Pyrzyce, Stargard, a także Termy Mszczonów. Sponsorami były firmy: PGNiG SA (Złoty Sponsor), GTerm-Energy i G-Drilling (Sponsorzy Strategiczni), Przedsiębiorstwo Badań Geofizycznych, Termotech, GWE Polbud, Viesmann i Energoprojekt Warszawa.

Ogólnopolski Kongres Geotermalny jest jedną z głównych form działalności PSG i realizacji jego celów statutowych, jakim jest rzetelne informowanie społeczeństwa i czynników decyzyjnych o zasobach i możliwościach wykorzystania geotermii w Polsce, jej popularyzacja i promocja, łączenie środowisk i wspólne działania. W Kongresie wzięło udział ponad 160 uczestników. Reprezentowane były wszystkie wiodące ośrodki naukowe, badawcze, firmy geologiczne, geofizyczne, wiertnicze, usługowe i inne związane z sektorem geotermii w kraju. Uczestniczyli także i wygłosili kluczowe referaty reprezentanci ministerstw, NFOŚiGW, WFOŚiGW w Łodzi i Warszawie, administracji rządowej i samorządowej.[22]

W 2016 r. Państwowy Instytut Geologiczny, Państwowy Instytut Badawczy przy dofinansowaniu ze środków NFOŚiGW, przystąpił do opracowania „*Mapy zagospodarowania wód podziemnych zaliczonych do kopalin w Polsce*". Dokument opublikowany został w 2017 r. i zawiera informacje na temat złóż wód podziemnych, zaliczanych do kopalin, w tym wód termalnych i leczniczych. Jak wynika z informacji PIG/PIB według stanu na dzień 31.12.2016 r. planowane inwestycje z zakresu wykorzystywania wód termalnych w przyszłości będą znajdywały się na terenie miejscowości Jachranka oraz Sochaczew (wody termalne).

Ponadto zasoby wód termalnych wykorzystywane są na terenie kompleksu basenów termalnych Termy Mszczonów. Temperatura wody termalnej mierzona na powierzchni wynosi 42,5°C. Termy Mszczonów zajmują obszar 2,1 ha. W skład kompleksu Termy Mszczonów wchodzą 4 baseny: całoroczny basen termalny wypełniony wodą o temperaturze 34°C, basen rekreacyjny z uzdatnioną wodą geotermalną o temperaturze 32°C z atrakcjami wodnymi oraz z zespołem zjeżdżalni z uzdatnioną wodą geotermalną, basen sportowy z wodą temperaturze 28°C i wymiarach 25x12, 5 m oraz brodzik dla dzieci z wodą o temperaturze 28°C.

Basen termalny o powierzchni 840 m^2 został również wykonany podczas budowy parku wodnego w Mszczonowie. Park of Poland powstaje w miejscowości Wręcza pod Mszczonowem, w odległości około 60 km od Warszawy. Będzie to największy park rozrywki w Polsce z atrakcjami na światowym poziomie.

Działanie II.2.10.

Wdrożenie rozwiązań wykorzystujących kogenerację

W latach 2015 – 2016 rozwiązania wykorzystujące kogenerację realizowane były zarówno przez przedsiębiorstwa jak i jednostki użyteczności publicznej:

- Przedsiębiorstwo Energetyki Cieplnej „Legionowo" Sp. z o.o. – budowa źródła kogeneracyjnego w postaci 3 silników gazowych oraz kotłowni gazowej na terenie Ciepłowni Miejskiej w Legionowie – koszt inwestycji wyniósł 25 966 tys. zł, w tym dofinansowanie ze środków RPO WM w wysokości 18 819,8 tys. zł;
- Wodociągi Miejskie w Radomiu Sp. z o.o. – modernizacja gospodarki osadowej na terenie oczyszczalni ścieków w Radomiu – koszt inwestycji wyniósł 43 580 tys. zł, w tym dofinansowanie w ramach POIiŚ w wysokości 24 433,8 tys. zł;

[21] http://geotermia.com.pl/index.php
[22] https://globenergia.pl/wydarzenia/v-kongresgeotermalny/

- Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Siedlcach – budowa suszarni odpadów. Dzięki fermentacji osadów ściekowych wytwarzany jest biogaz, będący paliwem do zasilania agregatów kogeneracyjnych i/lub kotłowni. Przefermentowany osad odwadniany jest mechanicznie na wirowce lub prasie taśmowej i następnie suszony w suszarni. Wysuszony osad w postaci granulatu przekazywany jest do cementowni w celu wykorzystania jako paliwo. Wytworzona energia cieplna i elektryczna wykorzystywana jest w całości przez suszarnię oraz oczyszczalnię ścieków – koszt inwestycji wyniósł 6 868 tys. zł;
- Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej w Płońsku Sp. z o.o. – przebudowa gospodarki osadowej na oczyszczalni ścieków w Poświętnem. W wyniku realizacji prac stworzono możliwość zagospodarowania metanu pochodzącego z fermentacji osadów ściekowych. W pomieszczeniu przyległym do kotłowni zainstalowano agregat kogeneracyjny o mocy 190 kW – koszt inwestycji wyniósł 1 490 tys. zł;
- Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej Żyrardów Sp. z o.o. – modernizacja oczyszczalni ścieków w Żyrardowie. W ramach realizacji zadania dostarczono fabrycznie nowy agregat prądotwórczy – kogeneracyjny – koszt inwestycji wyniósł 840,7 tys. zł;
- NOVAGO Sp. z o. o. – budowa sieci ciepłowniczej wraz z centralnymi nawiewami, w celu biostabilizacji odpadów biodegradowalnych. Energia cieplna wytarzana jest z biogazu składowiskowego – koszt inwestycji wyniósł 70,6 tys. zł.

Działanie II.2.11.

Wdrażanie efektywnych ekonomicznie i ekologicznych technologii odzysku i unieszkodliwiania odpadów, w tym technologii pozwalających na recykling oraz odzysk energii zawartej w odpadach, w procesach termicznego i biochemicznego ich przekształcania

---

W latach 2015-2016 zadanie realizowane było przez Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej w Płońsku Sp. z o.o. W ramach realizacji zadania przebudowano system gospodarki osadowej na oczyszczalni ścieków poprzez zmianę sposobu fermentacji osadów ściekowych. W wyniku wprowadzonej fermentacji mezofilowej i zaadoptowania żelbetowego basenu fermentacyjnego na zamkniętą komorę fermentacyjną, powstała możliwość energetycznego zagospodarowania metanu pochodzącego z fermentacji osadów ściekowych. W celu wykorzystania uzyskanego metanu zainstalowano w pomieszczeniu przyległym do kotłowni agregat kogeneracyjny o mocy 190 kW.

II.3. Cel średniookresowy – Racjonalne gospodarowanie zasobami geologicznymi

Ocena szczegółowa realizacji celu

Poniższa tabela przedstawia stan realizacji 2 działań środowiskowych określonych w ramach celu średniookresowego – **Racjonalne gospodarowanie zasobami geologicznymi.**

Tabela 37. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Racjonalne gospodarowanie zasobami geologicznymi

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca	Stan realizacji
Kierunek działań – Monitoring i kontrola kopalin			
II.3.1.	Ograniczenie nielegalnej eksploatacji kopalin	starosta	↔
II.3.2.	Kontrola realizacji koncesji na wydobywanie kopalin ze złóż	Marszałek Województwa	↔

samorządy powiatów, miast i gmin realizujące działania:
powiaty: żuromiński
gminy: Maciejowice

Działanie II.3.1.

Ograniczenie nielegalnej eksploatacji kopalin

Zgodnie z ustawą *Prawo geologiczne i górnicze* w przypadku wydobywania kopaliny bez wymaganej koncesji lub z rażącym naruszeniem jej warunków, właściwy starosta, w drodze decyzji, ustala podwyższoną opłatę eksploatacyjną prowadzącemu taką działalność.

W raportowanym okresie realizacja działania polegającego na ograniczeniu nielegalnej eksploatacji kopalin odbywała się poprzez wydawanie pozwoleń na ich eksploatację oraz edukację ekologiczną dotyczącą obowiązujących przepisów prawa.

Działanie II.3.2.

Kontrola realizacji koncesji na wydobywanie kopalin ze złóż

W latach 2015-2016 Wydział Geologii Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego w Warszawie przeprowadził 29 kontroli sprawdzających zgodność wykonywanej przez przedsiębiorcę działalności z posiadaną koncesją oraz z przepisami ustawy Prawo geologiczne i górnicze (bez kontroli w 2015 r. i 29 kontroli w 2016 r.).
W analizowanym okresie w Wydziale Geologii wydano 661 decyzji administracyjnych, w tym w 2015 r. – 292, a w 2016 r. – 369.

III OBSZAR PRIORYTETOWY – OCHRONA PRZYRODY

III.1. Cel średniookresowy - Ochrona walorów przyrodniczych

Ocena szczegółowa realizacji celu

Poniższa tabela przedstawia stan realizacji 23 działań środowiskowych określonych w ramach celu średniookresowego – **Ochrona walorów przyrodniczych.**

Tabela 38. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Ochrona walorów przyrodniczych

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Stan realizacji
Kierunek działań – Ochrona, rozwój i uporządkowanie systemu obszarów chronionych			
III.1.1.	Budowanie i aktualizacja baz danych z zakresu ochrony przyrody	Województwo Mazowieckie, powiaty, miasta	↔
III.1.2.	Analiza rozmieszczenia istniejących, regionalnych korytarzy ekologicznych na terenie województwa mazowieckiego	Województwo Mazowieckie	↔
III.1.3.	Weryfikacja i aktualizacja aktów prawnych ustanawiających formy ochrony przyrody	RDOŚ w Warszawie, nadleśnictwa PGL LP	↔
III.1.4.	Rekonstrukcja krajobrazu przyrodniczego Puszczy Kampinoskiej poprzez wykup i gospodarowanie gruntami	KPN	↔
III.1.5.	Kontynuacja tworzenia sieci obszarów chronionych uwzględniająca utworzenie nowych parków krajobrazowych, obszarów chronionego krajobrazu, rezerwatów przyrody oraz form mniejszych tj.: zespoły przyrodniczo – krajobrazowe, użytki ekologiczne, stanowiska dokumentacyjne	RDOŚ w Warszawie, RDLP w Radomiu	↔
III.1.6.	Odtwarzanie naturalnych terenów zalewowych	miasta, Województwo Mazowieckie	→
III.1.7.	Opracowanie planów zadań ochronnych i planów ochrony dla obszaru Natura 2000	RDOŚ w Warszawie, KPN	↔
III.1.8.	Opracowanie planów ochrony parków krajobrazowych i KPN	RDOŚ w Warszawie, KPN	↔
III.1.9.	Opracowanie planów ochrony rezerwatów przyrody	RDOŚ Warszawie	↔
Kierunek działań – Ochrona gatunkowa			
III.1.10.	Czynna ochrona wybranych gatunków chronionych ze szczególnym uwzględnieniem gatunków zagrożonych	KPN, RDOŚ w Warszawie, RDLP, MZPK, organizacje pozarządowe, uczelnie wyższe, instytucje naukowe	↔
III.1.11.	Kontynuacja inwentaryzacji przyrodniczej	RDLP, MZPK, KPN	↔
III.1.12.	Przywracanie właściwego stanu siedlisk przyrodniczych i ostoi gatunków na obszarach chronionych z zachowaniem zagrożonych wyginięciem gatunków oraz różnorodności genetycznej	RDOŚ w Warszawie, KPN, RDLP	↔
Kierunek działań – Kształtowanie polityki zagospodarowania przestrzennego województwa uwzględniającej walory przyrodnicze i krajobrazowe			
III.1.13.	Egzekwowanie wymogów ochrony przyrody w dokumentach planistycznych	gminy, miasta, powiaty, Województwo Mazowieckie	↔
III.1.14.	Zrównoważony rozwój turystyki na obszarach cennych przyrodniczo	Województwo Mazowieckie, gminy, miasta, powiaty	↔
III.1.15.	Planowanie inwestycji z zachowaniem wartości przyrodniczych i krajobrazowych	Województwo Mazowieckie, gminy	↔
III.1.16.	Analiza rozmieszczenia istniejących form ochrony przyrody na terenie województwa mazowieckiego	gminy, Województwo Mazowieckie	↔
III.1.17.	Określenie terytorialne obszarów niezbędnych dla zapewnienia ciągłości przestrzennej i funkcjonalnej obszarów o szczególnych wartościach przyrodniczych i krajobrazowych	MZPK, RDOŚ w Warszawie	↔
Kierunek działań – Udrażnianie, kształtowanie, odtwarzanie korytarzy ekologicznych (leśnych, rzecznych) umożliwiających przemieszczenie się zwierząt i funkcjonowanie populacji			
III.1.18.	Tworzenie przejść umożliwiających migrację zwierząt przy drogach przecinających korytarze ekologiczne	zarządcy dróg powiatowych, podmioty gospodarcze	↔
III.1.19.	Budowa urządzeń udrażniających rzeki i potoki	WZMiUW	↔
Kierunek działań – Ochrona i rozwój zieleni na terenach zurbanizowanych			
III.1.20.	Uregulowanie stanu własności terenów zieleni	gminy, miasta	→
III.1.21.	Budowa, modernizacja i pielęgnacja parków i skwerów	Województwo Mazowieckie, gminy, miasta, powiaty, instytucje kultury i nauki	↔
III.1.22.	Utrzymanie terenów zieleni przy drogach gminnych, powiatowych, wojewódzkich, krajowych i osiedlowych	gminy, miasta, powiaty, zarządcy dróg powiatowych i krajowych	↔
III.1.23.	Systematyczna pielęgnacja pomników przyrody	MZPK gminy, RDLP	↔

samorządy powiatów, miast i gmin realizujące działania:
powiaty: garwoliński, miński, nowodworski, otwocki, siedlecki, wołomiński, żuromiński
miasta i gminy: Baranowo, Belsk Duży, Bieżuń, Brańszczyk, Brudzeń Duży, Cegłów, Ciechanów, Dębe Wielkie, Drobin, Garwolin, Garbatka-Letnisko, Głowaczów, Gostynin, Gozdowo, Grębków, Grodzisk Mazowiecki, Grójec, Grudusk, Halinów, Iłża, Izabelin, Jabłonna, Jabłonna Lacka, Jaktorów, Jednorożec, Józefów, Karczew, Kobyłka, Konstancin-Jeziorna, Korczew, Kołbiel, Kotuń, Klembów, Kozienice, Leszno, Lesznowola, Lipowiec Kościelny, Legionowo, Łomianki, Maciejowice, Mała Wieś, Mława, Małkinia Górna, Marki, Michałowice, Miedzna, Milanówek, Mochowo, Mogielnica, Mordy, Mrozy, Mszczonów, Myszyniec, Nadarzyn, Nowe Miasto nad Pilicą, Nowy Duninów, Nowy Dwór Mazowiecki, Olszewo-Borki, Ostrołęka, Ostrów Mazowiecka, Otwock, Piaseczno, Piława, Płock, Płońsk, Pokrzywnica, Poświętne, Prażmów, Pruszków, Przesmyki, Pułtusk, Radom, Radzymin, Raszyn, Rościszewo, Rzekuń, Różan, Sadowne, Siedlce, Sierpc, Sterdyń, Sochocin, Stare Babice, Staroźreby, Stoczek, Stromiec, Sulejówek, Szczutowo, Szreńsk, Tarczyn, Tłuszcz, Warka, m.st. Warszawa, Wierzbno, Wodynie, Wołomin, Wyszków, Zabrodzie, Zielonka, Żelechów, Zwoleń, Żabia Wola

przedsiębiorstwa realizujące działania: GDDKiA, Polski Koncern Naftowy Orlen S.A.

inne instytucje realizujące działania: Główny Urząd Geodezji i Kartografii, Nadleśnictwa PGL LP: Ciechanów, Drewnica, Dwukoły, Gostynin, Jabłonna, Łąck, Łochów, Myszyniec, Parciaki, Płońsk, Przasnysz, Pułtusk, Radom, Siedlce, Wyszków, Zakład Ochrony Przyrody i Krajobrazu, Regionalne Centrum Edukacji Ekologicznej w Płocku, Towarzystwo Przyjaciół Miejskiego Ogrodu Zoologicznego w Płocku, Fundacja "Fundusz Lokalny Ziemi Płockiej - Młodzi Razem", Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie, Powiatowy Dom Pomocy Społecznej w Czarnowie, Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu, Muzeum Regionalne w Siedlcach, Państwowy Zespół Ludowy Pieśni i Tańca Mazowsze, Muzeum Romantyzmu w Opinogórze, Muzeum im. Jacka Malczewskiego w Radomiu, Europejskie Centrum Artystyczne im. Fryderyka Chopina w Sannikach, Radomskie Towarzystwo Budownictwa Społecznego "Administrator" Sp. z o.o., Zarząd Dróg Powiatowych w Łosicach, Miejski Zarząd Dróg i Komunikacji Radom, Powiatowy Zarząd Dróg Publicznych w Radomiu, Zarząd Dróg Powiatowych w Ożarowie Mazowieckim, Zarząd Dróg Powiatowych w Mińsku Mazowieckim, Miejsko-Gminny Zakład Gospodarki Komunalnej w Serocku, Powiatowy Zarząd Dróg w Przysusze

Kierunek działań – Ochrona, rozwój i uporządkowanie systemu obszarów chronionych

Działanie III.1.1.

Budowanie i aktualizacja baz danych z zakresu ochrony przyrody

Województwo Mazowieckie w latach 2015-2016 zrealizowało zadanie polegające na sporządzeniu bazy danych dotyczących parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu w województwie mazowieckim. Sporządzono bazy danych dotyczących: Mazowieckiego Parku Krajobrazowego, Warszawskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu, Mińskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu, Siedlecko-Węgrowskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu. Na zadanie została przyznana dotacja z WFOŚiGW. Łączny koszt przedsięwzięcia (dotacji) wyniósł 265 250 zł.

Główny Urząd Geodezji i Kartografii opracował 148 cyfrowych arkuszy map topograficznych w skali 1:10 000 dla wybranych obszarów miejskich na podstawie bazy BDOT10k, które obejmują tereny woj. mazowieckiego. GUGiK opracował również 66 cyfrowych arkuszy map topograficznych w skali 1:10 000 na podstawie Bazy Danych Obiektów Topograficznych (BDOT10k) dla części obszaru województwa mazowieckiego wraz z aktualizacją zbiorów danych BDOT10k. Instytucja opublikowała również dane w postaci usług danych przestrzennych WMS pod adresem http://uslugi.wrotamazowsza.pl/ oraz na portalu mapowym województwa mazowieckiego pod adresem http://msip.wrotamazowsza.pl Łączny koszt przedsięwzięcia wyniósł 262,4 tys. zł.

Polski Koncern Naftowy Orlen S. A. kontynuował współpracę ze Stowarzyszeniem na Rzecz Dzikich Zwierząt „SOKÓŁ", która polegała na odbudowie krajowej populacji sokoła wędrownego na drodze osiedlania ptaków w środowisku stwarzającym dogodne warunki ich egzystencji. Zamontowano nową budkę lęgową, która została przygotowana do monitoringu on-line. Koszty poniesione w związku z realizacją zadania to 1 115 tys. zł.

Zakład Ochrony Przyrody i Krajobrazu kontynuował prace związane z aktualizacją i poszerzaniem zasobów informacyjnych opisowej i graficznej bazy danych o chronionych obszarach w Polsce. Ponadto zaprojektowano nowy interfejs do bazy *Obszary Chronione w Polsce* w celu udostępnienia danych (do powszechnego użytku), na stronie internetowej IOŚ-PIB. Łączny koszt przedsięwzięcia wyniósł 50 tys. zł.

W ramach bieżącego rejestru zwierząt podlegających ograniczeniom na podstawie Konwekcji Waszyngtońskiej CITES Starostwo Powiatowe w Mińsku Mazowieckim w latach 2015-2016 wpisało do rejestru 25 zwierząt, a Starostwo Powiatowe w Wołominie 49 okazów. Na terenie gminy Piaseczno wykonano inwentaryzację pomników przyrody, a m. st. Warszawa prowadziło działania z zakresu budowania i aktualizacji baz danych z zakresu ochrony przyrody.

Zadanie było realizowane również przez nadleśnictwa, działające na obszarze woj. mazowieckiego, które wykonywały coroczną aktualizację stanu zachowania cennych przyrodniczo elementów środowiska. Ponadto prowadziły monitoring gatunków chronionych, ekosystemów cennych przyrodniczo, lasów o szczególnych walorach przyrodniczych HCVF i wartościach kulturowych dla lokalnych społeczności. Nadleśnictwa na bieżąco aktualizowały dane w Systemie Informatycznym Lasów Państwowych (SILP). Nadleśnictwo Siedlce wykonało aktualizację występowania na terenie Nadleśnictwa siedlisk przyrodniczych i gatunków chronionych w ramach sporządzania Planu Urządzenia Lasu dla Nadleśnictwa Siedlce na lata 2016-2025.

Działanie III.1.2.

Analiza rozmieszczenia istniejących, regionalnych korytarzy ekologicznych na terenie województwa mazowieckiego.

W analizowanym okresie na terenie woj. mazowieckiego nie podjęto się realizacji działania polegającego na analizie rozmieszczenia istniejących, regionalnych korytarzy ekologicznych.

Działanie III.1.3.

Weryfikacja i aktualizacja aktów prawnych ustanawiających formy ochrony przyrody

Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Warszawie realizuje projekt, który ma na celu weryfikację i aktualizację aktów prawnych ustanawiających rezerwaty przyrody, wydanych na podstawie ustawy *o ochronie przyrody* obowiązującej przed dniem wejścia w życie ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody. W 2015 r. znowelizowano 4 akty prawne uznające rezerwat przyrody Załamanek, Sokół, Jezioro Kiełpińskie oraz Stawy Raszyńskie. W 2016 r. znowelizowano 10 aktów prawnych uznających rezerwat przyrody Łęgi Oborskie, Obory, Olszyna Łyczyńska, Skarpa Oborska, Las Kabacki im. Stefana Starzyńskiego, Dąbrowa Radziejowska, Baranie Góry, Dolina Wkry, Las Bielański oraz Łęgi Czarnej Strugi. Projekt jest realizowany wyłącznie przy użyciu środków własnych RDOŚ w Warszawie.

Działanie III.1.4.

Rekonstrukcja krajobrazu przyrodniczego Puszczy Kampinoskiej poprzez wykup i gospodarowanie gruntami

W ramach realizacji działania Kampinoski Park Narodowy w badanym okresie wykonał następujące zadania:

- Projekt pn. *Ochrona gatunków i siedlisk w Kampinoskim Parku Narodowym – obszarze N2000, poprzez wykup o zagospodarowanie gruntów* – finansowany w 85% ze środków unijnych Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko (POIiŚ) i współfinansowany ze środków budżetu państwa, funduszu leśnego i środków własnych KPN. W ramach projektu podpisano 42 akty notarialne, wykupiono 69,9037 ha gruntów, w tym 5 gospodarstw zabudowanych;
- Projekt pn. *Ochrona zasobów przyrodniczych Puszczy Kampinoskiej – obszaru Natura 2000, poprzez renaturyzację wykupionych gruntów* – finansowany z instrumentu finansowego Komisji Europejskiej LIFE, współfinansowany ze środków NFOŚiGW oraz ze środków własnych. W ramach projektu podpisano 9 aktów notarialnych, wykupiono 15,21 ha gruntów;
- *Rekonstrukcja krajobrazu przyrodniczego Puszczy Kampinoskiej przez wykonanie przysługującego KPN prawa pierwokupu*. Zadanie finansowane ze środków NFOSiGW. W 2015 r. w ramach pierwokupu podpisano 6 aktów notarialnych, nabyto 7 działek o łącznej powierzchni 42,0512 ha. W 2016 r. w ramach pierwokupu podpisano 6 aktów notarialnych, nabyto 7 działek o łącznej powierzchni 24,0142 ha;
- *Rekonstrukcja krajobrazu przyrodniczego Puszczy Kampinoskiej przez wykonanie przysługującego KPN prawa pierwokupu we wsi Aleksandrów* w 2016 r. Zadanie finansowane ze środków NFOSiGW oraz funduszu leśnego. W 2016 r. w ramach pierwokupu nabyto 40 działek o łącznej powierzchni 61,4165 ha;
- *Rekonstrukcja krajobrazu przyrodniczego Puszczy Kampinoskiej poprzez wykup i zagospodarowanie gruntów* w 2016r. Zadanie finansowane ze środków NFOSiGW. Wykupiono zabudowane gospodarstwo o powierzchni 10,83 ha.

W latach 2015-2016 łączne koszty realizacji działania wyniosły 17 316 tys. zł.

Działanie III.1.5.

Kontynuacja tworzenia sieci obszarów chronionych uwzględniająca utworzenie nowych parków krajobrazowych, obszarów chronionego krajobrazu, rezerwatów przyrody oraz form mniejszych tj.: zespoły przyrodniczo – krajobrazowe, użytki ekologiczne, stanowiska dokumentacyjne

W 2015 r. RDOŚ w Warszawie kontynuował rozpoczęty w 2013 r. projekt mający na celu objęcie ochroną obszarów wyróżniających się szczególnymi wartościami przyrodniczymi. W ramach realizacji projektu sporządzono dokumentację na potrzeby uznania 5 nowych rezerwatów przyrody Turzyniec, Klimonty, Las Jaworski, Barania Ruda oraz Mosty Kalińskie.

Działanie III.1.6.

Odtwarzanie naturalnych terenów zalewowych

Dnia 30 marca 2015 r. Uchwałą Nr 90/2015 Rada Miejska w Radomiu przyjęła miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego „Dolina rzeki Mlecznej – Aleksandrowicza – etap I", którego zapisy warunkują odtwarzanie naturalnych terenów zalewowych.

Działanie III.1.7.

Opracowanie planów zadań ochronnych i planów ochrony dla obszaru Natura 2000

W ramach opracowania planów zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000 RDOŚ w Warszawie ustanowił:

- w 2015 r. zarządzenia dla 10 obszarów:
  - Grabinka PLH140044,
  - Aleja Pachnicowa PLH140053,
  - Białe Błota PLH140038,
  - Bory Chrobotkowe Karaska PLH140047,
  - Dzwonecznik w Kiesielanach PLH140026,
  - Gołe Łąki PLH140027,
  - Ostoja Nowodworska PLH140043,
  - Rogoźnica PLH140036,
  - Strzelba Błotna w Zielonce PLH140040,
  - Las Natoliński PLH140042 (PZO w ramach PO dla rez. przyrody),
- w 2016 r. zarządzenia dla 12 obszarów:
  - Gołobórz PLH140028,
  - Łękawica PLH140030,
  - Podebłocie PLH140033,
  - Torfowiska Czernik PLH140037,
  - Dąbrowy Ceranowskie PLH140024,
  - Bagno Pulwy PLB140015,
  - Baranie Góry PLH140002 (PZO w ramach PO dla rez. przyrody),
  - Dolina Wkry PLH140005 (PZO w ramach PO dla rez. przyrody),
  - Las Bielański PLH140041 (PZO w ramach PO dla rez. przyrody),
  - Łęgi Czarnej Strugi PLH140009 (PZO w ramach PO dla rez. przyrody),
  - Dąbrowa Radziejowska PLH140003 (PZO w ramach PO dla rez. przyrody),
  - Dąbrowy Seroczyńskie PLH140004 (PZO w ramach PO dla rez. przyrody).

Działanie III.1.8.

Opracowanie planów ochrony parków krajobrazowych i KPN

W analizowanym okresie na terenie woj. mazowieckiego nie podjęto się realizacji działania polegającego na opracowaniu planów ochrony parków krajobrazowych i KPN.

Działanie III.1.9.

Opracowanie planów ochrony rezerwatów przyrody

W ramach opracowania planów ochrony dla rezerwatów przyrody RDOŚ w Warszawie ustanowił:

- w 2015 r. dwa plany ochrony dla rezerwatów przyrody Białe Chojnowskie i Las Natoliński;
- w 2016 r. osiem planów ochrony dla rezerwatów przyrody Baranie Góry, Dąbrowa Radziejowska, Dąbrowy Seroczyńskie, Dolina Wkry, Las Bielański, Las Kabacki im. Stefana Starzyńskiego, Łęgi Czarnej Strugi oraz Stawy Siedleckie.

Działanie było finansowane ze środków WFOŚiGW oraz budżetu państwa. Łączny koszt realizacji działania wyniósł 456 tys. zł.

Kierunek działań – Ochrona gatunkowa

Działanie III.1.10.

Czynna ochrona wybranych gatunków chronionych ze szczególnym uwzględnieniem gatunków zagrożonych

W latach 2015-2016 Mazowiecki Zespół Parków Krajobrazowych realizował następujące zadania w ramach omawianego działania:

- Czynna ochrona nietoperzy na terenie Chojnowskiego Parku Krajobrazowego i jego otuliny - etap III;
- Ochrona gatunkowa płazów występujących na terenie Chojnowskiego Parku Krajobrazowego - Akcja Żaba, edycja 2015 i 2016 r.;
- Monitoring stanu populacji nietoperzy na terenie Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego;
- Prowadzenie i utrzymanie Ośrodka Rehabilitacji Ptaków w Garnku na terenie Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego;

- Czynna ochrona traszki grzebieniastej *Triturus cristatus* i kumaka nizinnego *Bombina bombina* na terenie Mazowieckiego Parku Krajobrazowego;
- Restytucja strzebli błotnej *Eupallasella percnurus* w wodach Mazowieckiego Parku Krajobrazowego;
- Poznanie stanu nietoperzy i ich ochrona na terenie Mazowieckiego Parku Krajobrazowego;
- Restytucja różanki *Rhodeus sericeus* w wodach Mazowieckiego Parku Krajobrazowego;
- Czynna ochrona orzesznicy *Muscardinus avellanarius* na terenie Mazowieckiego Parku Krajobrazowego;
- Czynna ochrona i odbudowa pogłowia raka szlachetnego *Astacus astacus* i raka błotnego *Ascatus leptodactylus* w Mazowieckim Parku Krajobrazowym;
- Czynna ochrona Kobylej Góry na terenie Mazowieckiego Parku Krajobrazowego;
- Funkcjonowanie Ośrodka Rehabilitacji Ptaków - Mazowiecki Park Krajobrazowy;
- Czynna ochrona pazia żeglarza *Iphiclides podalirius* i pazia królowej *Papilio machaon* w Mazowieckim Parku Krajobrazowym;
- Czynna ochrona oraz monitoring zagrożonych gatunków roślin na terenie Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego – w ramach zadania współfinansowanego przez RPO 2014-2020 *Ochrona bioróżnorodności w mazowieckich parkach krajobrazowych.*

Zadania były finansowane ze środków WFOŚiGW, budżetu województwa, budżetu gmin i funduszu leśnego. Łączny koszt realizacji zadań wyniósł 210 tys. zł.

Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu w latach 2015-2016 aktywnie realizowało zadanie poprzez ochronę trzmieli i dzikich gatunków pszczół – stworzenie stref nektarodajnych na terenie Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu. Działanie było finansowane ze środków WFOŚiGW. Łączny koszt realizacji działania wyniósł 213,4 tys. zł.
Muzeum Romantyzmu w Opinogórze wykonało adaptację wolier wraz z zimowiskiem na cele ekspozycji przyrodniczej. Łączny koszt realizacji zadania wyniósł 5 tys. zł.

RDOŚ w Warszawie w 2016 r. rozpoczął czynną ochronę populacji chomika europejskiego (Cricetus cricetus) w województwie mazowieckim - etap I. Efektem projektu jest opracowanie bazy danych w programie ArcGis (teren skontrolowany, stanowiska chomika, potencjalne siedliska, planowane działania ochronne) oraz raportu z inwentaryzacji zawierającego materiały kartograficzne z ww. zagadnieniami oraz strategię ochrony gatunku wraz ze szczegółowymi zapisami określającymi niezbędne działania ochronne dla poszczególnych stanowisk. Działanie było finansowane ze środków WFOŚiGW oraz budżetu państwa. Łączny koszt realizacji działania wyniósł 49,2 tys. zł.

W latach 2015-2016 RDOŚ w Warszawie wykonał przeniesienie zagrożonych gniazd bociana białego *Ciconia ciconia* na specjalne platformy gniazdowe oraz wykonał konserwację gniazd istniejących. Działanie było finansowane ze środków WFOŚiGW oraz budżetu państwa. Łączny koszt realizacji działania wyniósł 194,6 tys. zł. Ponadto w analizowanym okresie RDOŚ w Warszawie prowadził czynną ochronę populacji cietrzewia *Tetrao tetrix* na obszarze Równiny Kurpiowskiej w granicach województwa mazowieckiego.

Kampinoski Park Narodowy w latach 2015-2016 realizował projekt *Czynna ochrona podmokłych łąk - siedlisk rzadkich gatunków motyli i ptaków oraz aktywna ochrona nietoperzy w Kampinoskim Parku Narodowym.* Działanie było finansowane ze środków NFOŚiGW oraz funduszu leśnego. Łączny koszt realizacji działania wyniósł 410 tys. zł.

Regionalne Centrum Edukacji Ekologicznej w Płocku zrealizowało zadanie pn. *Ku zrównoważonej przyszłości społeczności lokalnych Mazowsza i Kujaw.* Projekt był odpowiedzią na problem rozwoju aktywności obywatelskiej, zwiększenie zaangażowania mieszkańców, organizacji społecznych w realizację zadań i podnoszenie poziomu świadomości ekologicznej społeczeństwa części województw mazowieckiego i kujawsko – pomorskiego na rzecz zrównoważonego rozwoju ich środowisk lokalnych. W ramach przedsięwzięcia zrealizowano 21 lokalnych ekologicznych inicjatyw obywatelskich, które obejmowały m.in.:

- renowację 6 małych zbiorników wodnych na terenach ubogich w wodę, o małej lesistości – jeden ze zbiorników służy do reintrodukcji Strzelby Błotnej na terenie Miejskiego Ogrodu Zoologicznego w Płocku;
- przeciwdziałanie zanikaniu owadów zapylających.

Działanie było finansowane ze środków NFOŚiGW. Łączny koszt realizacji działania wyniósł 494,3 tys. zł.

Fundacja "Fundusz Lokalny Ziemi Płockiej - Młodzi Razem" w 2016 r. realizowała zadanie poprzez ochronę chronionych gatunków ssaków na Ziemi Płockiej. Zadanie ma na celu zatrzymanie spadku liczebności chronionych gatunków ssaków i ich aktywną ochronę na terenie Ziemi Płockiej. Polegało na wykonaniu i montażu budek dla popielicy, nietoperzy i wiewiórki (360 szt.). Działanie było finansowane ze środków WFOŚiGW. Łączny koszt realizacji działania wyniósł 51,8 tys. zł.

Wszystkie Nadleśnictwa realizowały ochronę gatunków chronionych ze szczególnym uwzględnieniem gatunków zagrożonych. Zrealizowano następujące zadania:

- Nadleśnictwo Gostynin realizowało *Program ochrony i restytucji cisa pospolitego (Taxus baccata L.) w Polsce* – w 2016 r. posadzono 600 szt. cisów;
- Nadleśnictwo Myszyniec prowadziło działania ochronne na stanowiskach sasanki otwartej będących przedmiotem ochrony obszaru Natura 2000 na terenie gminy Łyse;
- Nadleśnictwo Pułtusk prowadziło ochronę strefową gatunków ptaków wymagających ustalenia stref ochrony, miejsc rozrodu i regularnego przebywania;
- Nadleśnictwo Łochów realizowało ochronę potencjalnych siedlisk Natura 2000 poprzez wykaszanie łąk, które zostały uznane za potencjalne siedliska naturowe;
- Nadleśnictwo Dwukoły złożyło wnioski do RDOŚ o ustalenie stref ochrony ostoi, miejsc rozrodu i regularnego przebywania bociana czarnego i orlika krzykliwego;
- Nadleśnictwo Parciaki wykonało zadania wynikające z Planu Zadań Ochronnych dla Obszaru Natura 2000 Zachodniokurpiowskie Bory Sasankowe – ochrona czynna sasanki otwartej.

Działanie III.1.11.

Kontynuacja inwentaryzacji przyrodniczej

W latach 2015-2016 Mazowiecki Zespół Parków Krajobrazowych, we wszystkich nadzorowanych parkach krajobrazowych, wykonał inwentaryzację siedlisk przyrodniczych, stanowisk roślin, zwierząt i grzybów objętych ochroną gatunkową oraz ich siedlisk, w tym:

- inwentaryzację chronionej fauny – 58 stanowisk i 97 obserwacji w 2015 r. oraz 76 stanowisk i 54 obserwacje w 2016 r.;
- inwentaryzację chronionej flory – 55 stanowisk w 2015 r. i 187 stanowisk w 2016 r.;
- inwentaryzację siedlisk – 5 stanowisk w 2015 r. i 4 stanowiska w 2016 r.

Ponadto MZPK kontynuowało, rozpoczęte w 2009 r., zadanie pn. „Poznanie stanu i monitoring znanych stanowisk gniewosza plamistego w Mazowieckim Parku Krajobrazowym". Zagadnienie rejestracji i charakterystyki stanowisk gniewosza w Mazowieckim Parku Krajobrazowym jest ewenementem w skali całego województwa. Tylko w tym obszarze na Mazowszu udokumentowano występowanie tego gatunku.

W ramach realizacji działania RDOŚ w Warszawie w 2015 r. wykonał inwentaryzację gatunków ryb w obszarach Natura 2000 Ostoja Nadliwiecka PLH140032 i Dolina Środkowego Świdra PLH 140025, a w 2016 r. uzupełniono stan wiedzy o przedmiotach ochrony w obszarze Natura 2000 Dolina Środkowego Świdra PLH140025. Zadania były finansowane ze środków WFOŚiGW i budżetu państwa. Łączny koszt realizacji zadań wyniósł 157 tys. zł.

Lasy Państwowe corocznie przeprowadzają inwentaryzację siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej flory i fauny. Dzięki prowadzonej inwentaryzacji wykazywane są nowe stanowiska roślin i zwierząt oraz siedliska przyrodnicze. Nadleśnictwo Siedlce wykonało aktualizację występowania na terenie Nadleśnictwa siedlisk przyrodniczych i gatunków chronionych w ramach sporządzania Planu Urządzenia Lasu dla Nadleśnictwa Siedlce na lata 2016-2025 (PUL). Inwentaryzacja przyrodniczo – leśna została przeprowadzona przez Nadleśnictwa: Drewnica, Dwukoły, Parciaki, Przasnysz.

Miasto Radom w 2015 r. w ramach realizacji działania wykonało:

- inwentaryzację i waloryzację przyrodniczą doliny Potoku Północnego od ulicy Szklanej do ulicy Wojska Polskiego;
- inwentaryzację i waloryzację przyrodniczą projektowanego użytku ekologicznego „Polana";
- inwentaryzację i waloryzację przyrodniczą doliny Potkanowa wraz z ekologicznie powiązanymi terenami sąsiadującymi.

Zadania były finansowane ze środków budżetu miasta. Łączny koszt realizacji zadania wyniósł 19,5 tys. zł.

Działanie III.1.12.

Przywracanie właściwego stanu siedlisk przyrodniczych i ostoi gatunków na obszarach chronionych z zachowaniem zagrożonych wyginięciem gatunków oraz różnorodności genetycznej

W 2016 r. Województwo Mazowieckie rozpoczęło realizację zadania *Ochrona bioróżnorodności w mazowieckich parkach krajobrazowych.* Podmiotem realizującym zadanie jest Mazowiecki Zespół Parków Krajobrazowych. Projekt współfinansowany był przez Unię Europejską z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020 – Priorytet 5, Działanie 5.4 Ochrona bioróżnorodności. Celem projektu jest wzmocnienie ochrony bioróżnorodności w mazowieckich parkach krajobrazowych.

Cel ten został zrealizowany poprzez wykonanie poniżej przedstawionych zadań dotyczących ochrony gatunków i ich siedlisk:

1. Czynna ochrona raków: szlachetnego i błotnego oraz ryb: różanki i strzebli błotnej. Zadanie zakłada prowadzeniu wylęgu i podchowu raków błotnych, raków szlachetnych, różanki oraz strzebli błotnej w wylęgarni w celu restytucji tych rzadkich i chronionych gatunków w wytypowanych wodach na terenie mazowieckich parków krajobrazowych.
2. Czynna ochrona rzadkich, chronionych gatunków flory w Nadbużańskim Parku Krajobrazowym. Zadanie polega na ochronie in situ (tj. w miejscu występowania) i ex situ (w formie banku genów i uprawy zachowawczej) najsilniej zagrożonych gatunków roślin naczyniowych wpisanych do najnowszej edycji Polskiej czerwonej księgi roślin lub Czerwonej listy roślin naczyniowych w Polsce.
3. Czynna ochrona wilgotnych siedlisk na obszarze Natura 2000 Bagno Całowanie w Mazowieckim Parku Krajobrazowym. Zadanie ma na celu poprawie stanu wilgotnych siedlisk na obszarze obszaru Natura 2000 Bagno Całowanie w Mazowieckim Parku Krajobrazowym poprzez wykaszanie, odkrzaczanie, pielęgnację siedlisk leśnych oraz wprowadzaniu brzozy niskiej. Betula humilis.
4. Wykonanie modernizacji ścieżki przyrodniczej „13 błota stóp" na Bagnie Całowanie w Mazowieckim Parku Krajobrazowym. Zadanie polega na remoncie i wymianie zużytych elementów ścieżki na Bagnie Całowanie oraz wydaniu przewodnika po ścieżce.

Całkowita wartość projektu: 3 115 967 zł (w tym wartość dofinansowania z UE: 2 492 774 zł).

W 2016 r. częściowo wyposażono laboratorium na Uniwersytecie Przyrodniczo – Humanistycznym w Siedlcach, zatrudniono osobę do nadzoru merytorycznego projektu, wykonano 4 tablice informacyjno-promocyjne do projektu). Na realizację przedsięwzięcia wydano w 2016 r. kwotę 27 110 zł, co stanowi 15,00% wartości całkowitej kwoty przedsięwzięcia.

Mazowiecki Zespół Parków Krajobrazowych w analizowanym okresie podjął się realizacji następujących zadań:

- Identyfikacja zagrożeń wynikających ze zmian stosunków wodnych siedlisk na Bagnie Całowania w Mazowieckim Parku Krajobrazowym;
- Czynna ochrona oraz monitoring zagrożonych gatunków roślin na terenie Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego;
- Czynna ochrona Kobylej Góry na terenie Mazowieckiego Parku Krajobrazowego;
- Realizacja programu rolnośrodowiskowego na działkach należących do Mazowieckiego Parku Krajobrazowego w granicach obszaru Natura2000 - Bagno Całowanie i Ostoja Bagno Całowanie.

Zadania były finansowane ze środków WFOŚiGW i budżetu województwa. Łączny koszt realizacji zadania wyniósł 68,6 tys. zł.

RDOŚ w Warszawie w 2015 r. wykonał odtworzenie populacji minoga ukraińskiego *Eudontomyzon mariae* na obszarze Natura2000 Ostoja Nadliwiecka PLH140032. Dla uzyskania właściwego efektu restytucyjnego wprowadzono 200 larw migota ukraińskiego do rzeki Muchawki oraz 100 do rzeki Osownicy. Zadanie było finansowane ze środków WFOŚiGW i budżetu państwa. Łączny koszt realizacji zadania wyniósł 70 tys. zł. W 2016 r. wykonano odtworzenie populacji kozy złotawej *Sabanejewia aurata* w Obszarze Natura 2000 Ostoja Nadbużańska PLH140011. Wsiedlono 1000 szt. podchowanego nabytku kozy złotawej do rzeki Tocznej. Zadanie było finansowane ze środków WFOŚiGW i budżetu państwa. Łączny koszt realizacji zadania wyniósł 61 tys. zł.

Lasy Państwowe w ramach działalności gospodarczej systematycznie realizowały działanie zgodnie z zapisami PUL m.in. Nadleśnictwo Wyszków realizowało działanie poprzez czynną ochronę siedlisk w leśnictwie Tuchlin.

Kierunek działań – Kształtowanie polityki zagospodarowania przestrzennego województwa uwzględniającej walory przyrodnicze i krajobrazowe

Działanie III.1.13.

Egzekwowanie wymogów ochrony przyrody w dokumentach planistycznych

Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie wprowadziło odpowiednie zapisy w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego w polityce kształtowania i ochrony zasobów i walorów przyrodniczych oraz poprawy standardów środowiska tj. utrzymanie potencjału przyrodniczego obszarów i obiektów objętych ochroną prawną.

W ramach realizacji zadania gminy, miasta oraz powiaty województwa mazowieckiego wprowadzały odpowiednie zapisy dotyczące ochrony przyrody w trakcie opracowania lub aktualizacji miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego lub studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. Gminy i miasta, które realizowały zadanie w latach 2015-2016 to: Chlewiska, Ciechanów, Dębe Wielkie, Garbatka-Letnisko, Gostynin, Jabłonna, Klembów, Legionowo, Łomianki, Mogielnica, Ostrołęka, Piaseczno, Płońsk, Płońsk, Pomiechówek, Pruszków, Przesmyki, Radom, Radzymin, Sulejówek, Szreńsk, m. st. Warszawa, Wiskitki oraz powiat wołomiński. Gmina Stare Babice zawarła zapisy dotyczące ochrony przyrody w opracowanej w latach 2015-2016 Strategii Rozwoju Gminy Stare Babice do 2025 roku.
Większość z wprowadzanych zapisów dotyczyła: ochrony walorów przyrodniczych na obszarach chronionych (obszary Natura 2000, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu), a także w ich bezpośrednim sąsiedztwie, ochronę terenów leśnych i stanowiących grunty zadrzewione i zakrzewione, kształtowania reżimu hydrologicznego, przekształcania powierzchni terenu, udziału powierzchni biologicznie czynnej na terenach przeznaczonych pod zabudowę, przeznaczania gruntów pod zalesienia, zabiegów rekultywacyjnych po zakończeniu wydobycia złóż mineralnych. Zapisy wprowadzane do dokumentów miały charakter nakazów lub zakazów.

Działanie III.1.14.

Zrównoważony rozwój turystyki na obszarach cennych przyrodniczo

Mazowiecki Zespół Parków Krajobrazowych zrealizowało zadanie pn. „Rozwój infrastruktury turystycznej Mazowieckiego Parku Krajobrazowego". Przedmiotowe zadanie polegało na modernizacji tablic dydaktycznych na 6 ścieżkach edukacyjnych pieszych i rowerowych znajdujących się na terenie Mazowieckiego Parku Krajobrazowego im. Czesława Łaszka. Łączny koszt realizacji zadania wyniósł 14 tys. zł.

Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie wprowadziło odpowiednie zapisy w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego w polityce wzrostu atrakcyjności turystycznej.

Starostwo Powiatowe w Wołominie w 2015 r. zrealizowało projekt: „Powiat Wołomiński – wyprawa z naturą i kulturą". Projekt polegał na wytyczeniu szlaków turystycznych wraz z miejscami odpoczynkowymi na terenie dwóch gmin: Jadów i Strachówka. Projekt był realizowany od 2014 roku w ramach którego wybudowano łącznie 122 km szlaków turystycznych. Zadanie było finansowane ze środków RPO WM oraz budżetu powiatu. Łączny koszt realizacji zadania wyniósł 550,8 tys. zł (w tym w 2015 r. – 149,6 tys. zł). Ponadto w analizowanym okresie zorganizowano 3 rajdy rowerowe szlakami oznaczonymi w ramach projektu, na których przewidziano dystrybucję materiałów promocyjnych: broszur i map. Wynikiem projektu było poszerzenie kompleksowej oferty turystycznej dla mieszkańców powiatu wołomińskiego oraz turystów „weekendowych" z metropolii warszawskiej. Zrealizowano również projekt pn. „Rowerowi poszukiwacze skarbów", które polegało na stworzeniu infrastruktury terenowej służącej edukacji ekologicznej na trzech atrakcyjnych przyrodniczo trasach. Zamieszczone tam informacje ukazują faunę i florę powiatu wołomińskiego, ze szczególnym zwróceniem uwagi na obszary objęte ochroną prawną.

Starostwo Powiatowe w Otwocku w 2015 r. wydało publikację *POWIAT OTWOCKI* obejmującą informacje na temat atrakcji turystycznych powiatu otwockiego z uwzględnieniem: historii, walorów przyrodniczych, sieci Natura 2000, szlaków turystyczno-krajobrazowych oraz pozostałych atrakcji turystycznych. Do publikacji została wykonana mapa turystyczna powiatu otwockiego obejmująca część topograficzną oraz turystyczną (szlaki piesze, rowerowe, baza noclegowa, gastronomiczna, zabytki, atrakcje, elementy ochrony środowiska). W 2016 r. wykonano aplikację turystyczną „Powiat otwocki – przewodnik mobilny", która obejmuje spis zabytków, atrakcji turystycznych, szlaków turystycznych z zaznaczonymi i opisanymi atrakcjami, bazę noclegową i gastronomiczną. Koszty związane z opracowaniem publikacji i aplikacji pokryto z budżetu powiatu. Łączny koszt realizacji zadań wyniósł 26 tys. zł.

W m. st. Warszawa w latach 2015-2016 zrealizowano zadanie pn. „Ścieżka dla Jeziora Czerniakowskiego". Zadanie było wykonywane na terenie rezerwatu Jeziorko Czerniakowskie i jego otuliny. W ramach realizacji zadania m. in.: wywieziono około 790 ton odpadów z nielegalnych wysypisk, wykonano 48 tablic edukacyjnych, przeprowadzono 150 zajęć edukacyjnych. Łączny koszt realizacji zadania wyniósł 410 tys. zł.

W latach 2015-2016 w ramach realizacji zadania Nadleśnictwo Drewnica wykonało 6 miejsc rekreacyjnych wraz z infrastrukturą oraz miejscem na ognisko, które są ogólnodostępne bezpłatnie. Zadanie było finansowane ze środków Banku Ochrony Środowiska. Łączny koszt realizacji zadania wyniósł 74,5 tys. zł.

Gminy województwa mazowieckiego realizują działanie poprzez bieżące utrzymanie sprzętu turystycznego, oczyszczanie i utrzymanie tras rowerowych, pieszych i konnych.

Więcej informacji w *Działaniu III.3.3. Budowa lub modernizacja małej infrastruktury służącej zabezpieczeniu obszarów cennych przyrodniczo przed nadmierną presją turystów (Obszar priorytetowy III – Ochrona przyrody; Cel średniookresowy – Ochrona lasów, ze szczególnym uwzględnieniem różnorodności biologicznej; Kierunek działań – Ochrona lasów przed nadmierną presją turystów na terenach cennych przyrodniczo).*

Działanie III.1.15.

Planowanie inwestycji z zachowaniem wartości przyrodniczych i krajobrazowych

---

Mazowiecki Zespół Parków Krajobrazowych w analizowanym okresie opiniował projekty decyzji o warunkach zabudowy oraz składał wnioski do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie wprowadziło odpowiednie zapisy w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego w polityce poprawy struktury przestrzennej i funkcjonalnej województwa oraz polityce kształtowania i ochrony zasobów i walorów przyrodniczych oraz poprawy standardów środowiska tj. dążenie do minimalizacji negatywnych.

Miasto Ostrołęka opracowało dokumentacje projektową pn. *Budowa i modernizacja małej infrastruktury na szlaku wodnym PISA-NAREW, służącej zabezpieczeniu obszarów NATURA 2000 przed nadmierną i niekontrolowaną presją turystów*. Projekt obejmował uporządkowanie i zagospodarowanie terenu na funkcje rekreacyjne, w tym utworzenie bulwaru pieszospacerowego wzdłuż wału przeciwpowodziowego, terenów spacerowo-rekreacyjnych na terenie brzegowym i budowę amfiteatru. Projekt przewidywał również przebudowę portu rzecznego, w tym budowę stanowisk cumowniczych dla jachtów, przystań kajakową, slipu, pola biwakowego oraz budowę zaplecza higieniczno-sanitarnego z bosmanatem dla obsługi portu i pola biwakowego.
Gmina Brańszczyk realizowała zadanie pn. „Ochrona dziedzictwa kulturowego poprzez utworzenie skansenu w Brańszczyku przy projektowanym szlaku św. Jakuba do Łomży". Zadanie było finansowane ze środków Unii Europejskiej z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz budżetu gminy. Łączny koszt realizacji zadania w latach 2015-2016 wyniósł 174,3 tys. zł.

Starostwo Powiatowe w Wołominie w 2016 r. przeprowadziło ocenę wpływu prowadzonych inwestycji liniowych (modernizacja trasy kolejowej E75 i trasy S8 jako obwodnicy Marek wraz z węzłami) na funkcjonowanie systemów urządzeń melioracyjnych oraz zmiany stosunków wodnych i siedliskowych w zlewniach rzek Długa, Czarna, Rządza, Liwiec.

Planowanie inwestycji z zachowaniem wartości przyrodniczych i krajobrazowych było wprowadzane w ramach zmian lub aktualizacji miejscowych planów zagospodarowania lub studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. W latach 2015-2016 gminy i miasta, które dokonały zmian dokumentów planistycznych oraz zaplanowały inwestycje z uwzględnieniem walorów przyrodniczych to, m.in.: gm. Gostynin, gm. Grodzisk Mazowiecki, gm. Jednorożec, gm. Łomianki, gm. Mogielnica, gm. Mordy, gm. Piaseczno, m. Płońsk oraz gm. Płońsk. Ponadto w ramach realizacji zadania gminy województwa mazowieckiego wydawały decyzje o środowiskowych uwarunkowaniach uzgadniające bądź odmawiające wyrażenia zgody na realizację przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko po uprzednim zaopiniowaniu przez Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Warszawie i Państwowego Inspektora Sanitarnego.

Powiatowy Dom Pomocy Społecznej w Czarnowie opracował koncepcję zagospodarowania zieleni wraz z kosztorysem inwestorskim, wpisanego do rejestru zabytków (nr rejestru: 538/1145W), zabytkowego parku na terenie Powiatowego Domu Pomocy Społecznej w Czarnowie. Koncepcja obejmowała wykonanie kompleksowej inwentaryzacji zasobów parku oraz ich ocenę.

Działanie III.1.16.

Analiza rozmieszczenia istniejących form ochrony przyrody na terenie województwa mazowieckiego

Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie wprowadziło odpowiednie zapisy w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego w polityce kształtowania i ochrony zasobów i walorów przyrodniczych oraz poprawy standardów środowiska, tj. analiza rozmieszczenia form ochrony przyrody na terenie województwa mazowieckiego, umożliwiającej wskazanie obszarów niezbędnych dla zachowania ciągłości przestrzennej i funkcjonalnej przyrodniczych obszarów prawnie chronionych wraz z korektą granic istniejących obszarów chronionego krajobrazu.

Ponadto zadanie realizowane było przez poszczególne jednostki samorządowe w ramach aktualizacji i opracowania dokumentów planistycznych, jako opracowania ekofizjograficzne oraz analizy dotyczące stanu zasobów przyrodniczych na terenach objętych opracowaniami.

Działanie III.1.17.

Określenie terytorialne obszarów niezbędnych dla zapewnienia ciągłości przestrzennej i funkcjonalnej obszarów o szczególnych wartościach przyrodniczych i krajobrazowych

Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie wprowadziło odpowiednie zapisy w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego w polityce kształtowania i ochrony zasobów i walorów przyrodniczych oraz poprawy standardów środowiska i części graficznej (obszary o wysokich walorach przyrodniczych i krajobrazowych).

Określenie terytorialne obszarów niezbędnych dla zapewnienia ciągłości przestrzennej i funkcjonalnej obszarów o szczególnych wartościach przyrodniczych i krajobrazowych było wprowadzane w ramach zmian lub aktualizacji miejscowych planów zagospodarowania lub studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. W latach 2015-2016 gminy i miasta, które dokonały zmian dokumentów planistycznych to, m.in.: gm. Grodzisk Mazowiecki, gm. Jabłonna, m. Mława, gm. Mordy, gm. Piaseczno, gm. Radzymin, m. Siedlce.

Na terenie m. st. Warszawy Fundacja alter eko w 2016 r. prowadziła kontrolę społeczną działań samorządu terytorialnego i jednostek organizacyjnych zajmujących się utrzymaniem zasobów zieleni miejskiej. Opracowano 3 petycje podejmujące zagadnienia zieleni na terenie m. st. Warszawy. Fundacja była odpowiedzialna również za przeprowadzenie gry miejskiej oraz powołanie społecznego zespołu ds. zieleni miejskiej. Łączny koszt zadania wyniósł 109,5 tys. zł.

Kierunek działań – Udrażnianie, kształtowanie, odtwarzanie korytarzy ekologicznych (leśnych, rzecznych) umożliwiających przemieszczenie się zwierząt i funkcjonowanie populacji

Działanie III.1.18.

Tworzenie przejść umożliwiających migrację zwierząt przy drogach przecinających korytarze ekologiczne

W analizowanym okresie na terenie woj. mazowieckiego nie podjęto się realizacji działania polegającego na tworzeniu przejść umożliwiających migrację zwierząt przy drogach przecinających korytarze ekologiczne.

Działanie III.1.19.

Budowa urządzeń udrażniających rzeki i potoki

W poniższej tabeli zestawiono zadania, które w latach 2015-2016 wykonał Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie.

Tabela 39. Inwestycje realizowane przez WZMiUW związane z budową urządzeń udrażniających rzeki i potoki

Lp.	Nazwa przedsięwzięcia	Termin realizacji przedsięwzięcia	Lokalizacja przedsięwzięcia	Rezultaty wynikające z realizacji przedsięwzięcia w latach 2015-2016	Źródło finansowania
1.	Regulacja - kształtowanie przekroju podłużnego i poprzecznego oraz układu poziomego koryta rzeki Radomki w km 43+500-46+800, gm. Jedlińsk	12.12.2006 – 07.12.2016	Gmina Jedlińsk	Regulacja i odtworzenie koryta rzeki na długości 1,5 km (bez zwiększenia rozmiaru ewidencyjnego rzeki).	PROW 2007-2013 budżet państwa

Lp.	Nazwa przedsięwzięcia	Termin realizacji przedsięwzięcia	Lokalizacja przedsięwzięcia	Rezultaty wynikające z realizacji przedsięwzięcia w latach 2015-2016	Źródło finansowania
2.	Zapewnienie odpowiedniej przepustowości koryta rzeki Pukawka, pow. Ostrowski	01.10.2012 – 15.12.2016	Gmina Nur	Opracowanie projektu oraz uzyskanie decyzji oraz uzgodnień. Wykonanie robót budowlanych – odtworzenie dna i częściowe skarp na odcinku 6,8 km.	budżet państwa
3.	Budowa budowli wodnych wraz z przebudową rzeki Węgierka, Etap I w km 0+000-9+700, gm. Płoniawy Bramura, pow. makowski	16.03.2011 – 30.09.2015	Gmina Płoniawy Bramura	Przebudowa koryta rzeki Węgierka na długości 5,0 km.	PROW 2007-2013 budżet państwa
4.	Rzeka Wierzbica - udrożnienie koryta wraz z odbudową budowli regulacyjnych i przebudową przepustów w km 25+955-31+475	11.06.2013 – 28.10.2016	Gmina Gozdowo	Ukształtowanie przekroju podłużnego i poprzecznego oraz układu poziomego koryta rzeki Wierzbicy. Umocnienie skarp. Rozbudowa przepustów bez piętrzenia. Odbudowa wylotów drenarskich.	WFOŚiGW budżet państwa

źródło: Opracowanie własne na podstawie materiałów uzyskanych ze WZMiUW.

Łączny koszt zadania wyniósł 4 197,4 tys. zł, w tym otrzymano dofinansowanie w ramach PROW w wysokości 1 813,8 tys. zł, zaś z WFOŚiGW 420,2 tys. zł

Kierunek działań – Ochrona i rozwój zieleni na terenach zurbanizowanych

Działanie III.1.20.

Uregulowanie stanu własności terenów zieleni

W analizowanym okresie na terenie woj. mazowieckiego nie podjęto się realizacji działania polegającego na uregulowaniu stanu własności terenów zieleni.

Działanie III.1.21.

Budowa, modernizacja i pielęgnacja parków i skwerów

Poniżej zestawiono zadania zrealizowane w latach 2015-2016 przez wojewódzkie samorządowe jednostki organizacyjne:

1) Muzeum Regionalne w Siedlcach – pielęgnacja zabytkowego parku i sadu na terenie Muzeum Ziemiaństwa w Dąbrowie; koszt zadania wyniósł 20,862 tys. zł;
2) Państwowy Zespół Ludowy Pieśni i Tańca „Mazowsze" im. Tadeusza Sygietyńskiego – realizowano projekt pn. *Zabytkowy Park Mazowsza Wizytówką Regionu* w ramach RPO WM 2007-2013; koszt zadania wyniósł 1,753 mln zł;
3) Muzeum im. Jacka Malczewskiego w Radomiu – prace pielęgnacyjne drzewostanu (graby) w zabytkowym parku przy Muzeum Jana Kochanowskiego w Czarnolesie oraz prace konserwatorskie i pielęgnacyjne w zabytkowym parku przy Muzeum Jana Kochanowskiego w Czarnolesie; koszt zadań wyniósł 22 tys. zł;
4) Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu – wykonanie w 2015 r. zabiegów pielęgnacyjnych i konserwacyjnych 291 drzew na terenie Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu - Etap I oraz wykonanie w 2016 r. zabiegów pielęgnacyjnych i konserwacyjnych 308 drzew na terenie Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu - Etap II; koszt zadań wyniósł 216,6 tys. zł;
5) Europejskie Centrum Artystyczne im. Fryderyka Chopina w Sannikach – przeprowadzenie prac pielęgnacyjnych, zabezpieczających oraz uzupełnienie nasadzeń drzew i krzewów w zabytkowym Zespole Pałacowo - Parkowym im. Fryderyka Chopina w Sannikach; koszt zadania wyniósł 169,6 tys. zł;
6) Muzeum Niepodległości w Warszawie – modernizacja terenu dziedzińców wokół obiektu ekspozycji Muzeum Więzienia Pawiak, oddziału Muzeum Niepodległości w Warszawie (iluminacja terenu) oraz modernizacja terenu dziedzińców wokół obiektu ekspozycji Muzeum Więzienia Pawiak, oddziału Muzeum Niepodległości w Warszawie - Las Pamięci; koszt zadań wyniósł 539 tys. zł;
7) Wojewódzki Urząd Pracy w Warszawie – wykonano prześwietlenie drzewostanu, koszt zadania wyniósł 1,4 tys. zł.

W ramach realizacji działania w latach 2015-2016 JST realizowały m.in. następujące zadania:

- Przeprowadzenie prac pielęgnacyjnych i zabezpieczających w parkach i skwerach;
- Uzupełnienie nasadzeń drzew i krzewów w parkach i skwerach;
- Utrzymanie zieleni niskiej oraz utrzymanie czystości i porządku na terenach parków, skwerów i zieleńców; zagospodarowanie terenu zieleni administrowanych przez JST;
- Budowa, modernizacja, rewitalizacja i pielęgnacja parków i skwerów;
- Zakup sadzonek drzew, kwiatów, pielęgnacja trawników i poboczy;

- Pielęgnacja pomników przyrody;
- Zagospodarowanie terenu zieleni i montaż urządzeń rekreacyjnych;
- Doposażenie w urządzenia infrastruktury terenowej służącej edukacji ekologicznej.

Całkowity koszt realizacji działania wyniósł 96,8 mln zł, w tym:
- Budżet JST – 88,107 mln zł;
- w ramach RPO WM – 3,121 mln zł;
- WFOŚiGW w Warszawie – 3,546 mln zł;
- w ramach PROW – 0,728 mln zł.

Działanie III.1.22.

Utrzymanie terenów zieleni przy drogach gminnych, powiatowych, wojewódzkich, krajowych i osiedlowych

---

Mazowiecki Zarząd Dróg Wojewódzkich w Warszawie w latach 2015-2016 na bieżąco zajmował się pielęgnacją zieleni w pasie drogowym (sadzenie, utrzymywanie oraz usuwanie). Łączny koszt realizacji zadań wyniósł 9,152 mln zł.

Na terenie m. st. Warszawy działanie było realizowane na obszarach zieleni wzdłuż ulic gminnych i osiedlowych. Zakres prac obejmował utrzymanie terenów zieleni niskiej i wysokiej, konserwacja terenów zieleni przyulicznej oraz sprzątanie zieleni w pasie dróg gminnych tj. sadzenie drzew i krzewów oraz pnączy, cięcia sanitarne i techniczne w koronach drzew, wycinka drzew z frezowaniem pni, pocięciem drzewa i wywozem urobku do utylizacji, renowacja i koszenie trawników, pielęgnacja krzewów, roślin okrywowych i pnączy, podlewanie drzew i krzewów, mulczowanie krzewów korą. Działanie było finansowane ze środków budżetu m. st. Warszawy. Łączny koszt realizacji zadań w latach 2015-2016 wyniósł 56,772 mln zł.

Ponadto zadanie realizowały JST poprzez koszenie poboczy dróg powiatowych, gminnych i osiedlowych, pielęgnację drzew i krzewów przy drogach, wycinanie drzew suchych, zagrażających bezpieczeństwu, rosnących w obrębie pasów drogowych, a także nasadzenia oraz utrzymywanie czystości wzdłuż pasów drogowych oraz ulic. Prace prowadzone są przez Zakłady Gospodarki Komunalnej, GDDKiA, Miejskie Zarządy Dróg i Komunikacji oraz Zarządy Dróg Powiatowych lub firmy specjalizujące się ww. pracach. Działanie było finansowane ze środków budżetu państwa, województwa, powiatów i gmin jak również środków WFOŚiGW. Łączny koszt realizacji zadań w latach 2015-2016 wyniósł 47,998 mln zł.

Działanie III.1.23.

Systematyczna pielęgnacja pomników przyrody

Mazowiecki Zespół Parków Krajobrazowych w 2015 r. wykonał zadanie polegające na leczeniu 63 sztuk drzew będących pomnikami przyrody na terenie Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego i jego otuliny. Całkowity koszt zadania wyniósł 29,7 tys. zł, w tym dofinansowanie z WFOŚiGW 27 tys. zł

Na terenie m. st. Warszawy działanie na rzecz ochrony pomników przyrody objęło:
- wykonanie ekspertyz dentrologicznych stanu zdrowotnego 159 sztuk drzew (w tym ekspertyzy Elasko-Inclino). Na podstawie przeprowadzonych badań określono kluczowe do wykonania zabiegi pielęgnacyjne;
- zabiegi pielęgnacyjne i zabezpieczenia drzew, pomników przyrody w celu wyeliminowania zagrożenia bezpieczeństwa ludzi i mienia. Zabiegi pielęgnacyjne przeprowadzono na 1 237 sztukach drzew, w tym wykonano mikoryzę systemów korzeniowych 210 sztuk drzew. Usunięto 26 sztuk drzew w pomnikowych alejach i w ich miejsce dokonano nasadzeń zastępczych;
- zabiegi pielęgnacyjne i zabezpieczenia innych obiektów, chronionych w formie pomnika przyrody. Wykonano zabezpieczenie murowanego podziemia wbudowanego w skarpę wiślaną, będącego ostoją i miejscem zimowania nietoperzy.

Całkowity koszt ww. zadań wyniósł 931 tys. zł.

W ramach realizacji działania w latach 2015-2016 JST realizowały m.in. następujące zadania:
- pielęgnacja, leczenie i konserwacja pomników przyrody;
- wykonanie ekspertyz dentrologicznych;
- opracowanie dokumentacji dla pomników przyrody.

Powyższe zadania były finansowane ze środków budżetu gmin jak również środków WFOŚiGW. Łączny koszt realizacji zadań w latach 2015-2016 wyniósł 639,5 tys. zł.

III.2. Cel średniookresowy – Zwiększenie lesistości

Ocena szczegółowa realizacji celu

Poniższa tabela przedstawia stan realizacji 5 działań środowiskowych określonych w ramach celu średniookresowego – **Zwiększenie lesistości.**

Tabela 40. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Zwiększenie lesistości

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Stan realizacji
Kierunek działań – Realizacja założeń *Zwiększenia lesistości dla Województwa Mazowieckiego do 2020 r.*			
III.2.1.	Zalesianie terenów z uwzględnieniem warunków przyrodniczo-krajobrazowych i potrzeb różnorodności biologicznej	RDLP, prywatni właściciele lasów, powiaty, miasta i gminy, KPN	↔
III.2.2.	Odbudowa powierzchni zniszczonej przez huragany i pożary	RDLP, powiaty	↔
III.2.3.	Uporządkowanie ewidencji gruntów zalesionych	Powiaty, gminy i miasta	↔
III.2.4.	Regulacja stanu posiadania działek leśnych (wszelkich form własności) poprzez wykup i wymianę gruntów	m.st. Warszawa	↔
III.2.5.	Przeznaczenie nowych terenów pod zalesienia i ograniczenie wylesień poprzez odpowiednie zapisy w planach zagospodarowania przestrzennego	gminy, MBPR, Województwo Mazowieckie	↔

samorządy powiatów, miast i gmin realizujące działania:
powiaty: garwoliński, gostyniński, makowski, miński, mławski, nowodworski, ostrołęcki, ostrowski, przasnyski, warszawski zachodni, żuromiński
miasta i gminy: Klembów, Leszno, Mława, Nieporęt, Piaseczno, Płock, Płońsk, Olszewo-Borki, Ostrołęka, Radom, Radzymin, Staroźreby, m.st. Warszawa, Wiskitki

inne instytucje realizujące działania: Nadleśnictwa: Ciechanów, Chojnów, Drewnica, Dwukoły, Garwolin, Łochów, Myszyniec, Parciaki, Płońsk, Przasnysz, Radom, Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa

Kierunek działań – Realizacja założeń *Zwiększenia lesistości dla Województwa Mazowieckiego do 2020 r.*

Działanie III.2.1.

Zalesianie terenów z uwzględnieniem warunków przyrodniczo-krajobrazowych i potrzeb różnorodności biologicznej

Według danych GUS prace związane z odnowieniami i zalesianiem prowadzono w 2015 r. na powierzchni 4 013,9 ha (477,6 ha na gruntach prywatnych), natomiast w 2016 r. na powierzchni 3 702,3 ha (290,8 ha na gruntach prywatnych). W ramach PROW 2007-2013 na obszarze województwa mazowieckiego zalesiono w 2015 r. 203,0 ha gruntów. W ramach PROW 2014-2020 na obszarze województwa mazowieckiego zalesiono w 2015 r. 23,98 ha gruntów, a w 2016 r. 92,9 ha gruntów.[23]

Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w latach 2015-2016 realizowała:

- Działania 8.1 PROW na lata 2014-2020 Inwestycje w rozwój obszarów leśnych i poprawę żywotności lasów;
- Działanie 221, 223 PROW na lata 2007-2013 Zalesianie gruntów rolnych oraz zalesianie gruntów innych niż rolne:
  Schemat I: Zalesianie gruntów rolnych;
  Schemat II: Zalesianie gruntów innych niż rolne.
- Działanie 5 PROW na lata 2004 - 2006 Zalesianie gruntów rolnych

Powierzchnia zalesiona, do której środki wypłacono w 2015 r. wyniosła dla wniosków złożonych w Województwie Mazowieckim 383,56 ha (w tym 43,11 ha w ramach zalesień gruntów innych niż rolne). Płatności kontynuacyjne dla zobowiązań podjętych w ramach PROW 2004-2006 oraz PROW 2007-2013 w 2015 r. wypłacono do powierzchni 8 728,85 ha (w tym 60,99 ha w ramach zalesień gruntów innych niż rolne). Płatności w 2015 r. były realizowane z budżetu PROW 2007-2013 (w podziale 80% środki unijne, 20% środki krajowe). Łącznie koszty poniesione w 2015 r. wyniosły 15 742 tys. zł.

Powierzchnia zalesiona, do której środki wypłacono w 2016 r. wyniosła dla wniosków złożonych w Województwie Mazowieckim 149,43 ha. Płatności kontynuacyjne dla zobowiązań podjętych w ramach PROW 2004-2006 oraz PROW 2007-2013 w 2016 r. wypłacono do powierzchni 13 093,73 ha (w tym 203,02 ha w ramach zalesień gruntów innych niż rolne). Płatności w 2016 r. były realizowane z budżetu PROW 2014-2020 (w podziale 63,63% środki unijne, 36,37% środki krajowe). Łącznie koszty poniesione w 2016 r. wyniosły 18 072,5 tys. zł.

Kampinoski Park Narodowy w ramach realizacji projektu *Ochrona ekosystemów leśnych w Kampinoskim Parku Narodowym w latach 2015- 2016* przeprowadził zalesienia gruntów porolnych przejmowanych przez Park w drodze wykupu gruntów (sadzenie rodzimych gatunków drzew i krzewów, tak by powrócić do typowych dla terenów Kampinoskiego Parku Narodowego zbiorowisk leśnych oraz zapobiec inwazji obcych gatunków roślin). Zalesiono powierzchnię 1,12 ha gruntów za kwotę 3,4 tys. zł, dofinansowanie pochodziło z Funduszu Leśnego.

[23] źródło: GUS, Leśnictwo 2015, Leśnictwo 2016.

Działanie III.2.2.

Odbudowa powierzchni zniszczonej przez huragany i pożary

W latach 2015-2016 w województwie mazowieckim prace polegające na odbudowie powierzchni zniszczonej przez huragany i pożary (m.in. pozyskanie drewna, przygotowanie gleby pod nasadzenia, zalesianie, ochronę upraw leśnych) prowadziły nadleśnictwa: Przasnysz, Parciaki, Radom, Przysucha, Myszyniec, Drewnica, Chojnów, Łochów. Ponadto prace realizowały powiaty: żuromiński, nowodworski, mławski i ostrołęcki. Odbudowano powierzchnię zniszczoną przez pożary, huragany i śniegołomy na powierzchni ok. 46 ha. Koszty prac związanych z odbudową lasów zostały głównie poniesione przez PGL LP (739,3 tys. zł).

Działanie III.2.3

Uporządkowanie ewidencji gruntów zalesionych

Działanie realizowane było poprzez opracowanie (aktualizację) *Planów urządzania lasu* oraz dokonywanie zmiany klasyfikacji gruntów z działek nieleśnych na leśne. W latach 2015-2016 w woj. mazowieckim powiaty: garwoliński, makowski, mławski, nowodworski, ostrowski, warszawski zachodni oraz m.st. Warszawa opracowały dla lasów nie stanowiących własności Skarbu Państwa i lasów będących własnością bądź we władaniu tych jednostek uproszczone plany urządzenia lasu. Na potrzeby wykonania dokumentacji urządzeniowej sporządzona została inwentaryzacja stanu lasów przez m. st. Warszawa (Dzielnica Wilanów) oraz powiaty makowski, mławski, nowodworski. Łączna powierzchnia objęta uproszczonymi planami urządzenia lasu wyniosła około 12 730,6 ha. Zadanie realizowane było głównie z budżetu powiatów ze wsparciem WFOŚiGW. Łączne koszty poniesione w latach 2015-2016 wyniosły 541,7 tys. zł.

W latach 2015-2016 w woj. mazowieckim powiaty: gostyniński, mławski, ostrołęcki, przasnyski i żuromiński dokonały zmian w klasyfikacji gruntów z działek nieleśnych na leśne (w ramach PROW w 2004-2006 i 2007-2013) na łącznej powierzchni 495,59 ha. Działanie realizowane było z budżetu powiatów. W latach 2015-2016 na uporządkowanie ewidencji gruntów zalesionych wydatkowano 95,2 tys. zł.

Starostwo Powiatowe w Mińsku Mazowieckim wykonało modernizację ewidencji gruntów i budynków oraz wydano 27 decyzji o ustaleniu gleboznawczej klasyfikacji gruntów. Zadanie finansowane było ze środków unijnych w ramach EFRR, budżetu państwa i powiatu. Łączny koszt zadania wyniósł 1 155,2 tys. zł.

Działanie III.2.4.

Regulacja stanu posiadania działek leśnych (wszelkich form własności) poprzez wykup i wymianę gruntów

W ramach realizacji zadania Lasy Miejskie – Warszawa wykonały zabezpieczenie lasów ochronnych administrowanych przez m.st. Warszawa przed niekontrolowaną antropopresją poprzez wznowienie punktów granicznych wskazanych nieruchomości leśnych oraz ich stabilizację w terenie. Łączny koszt zadania wyniósł 417,4 tys. zł i został pokryty z budżetu m. st. Warszawa.

Działanie III.2.5.

Przeznaczenie nowych terenów pod zalesienia i ograniczenie wylesień poprzez odpowiednie zapisy w planach zagospodarowania przestrzennego

Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego sformułowało odpowiednie zapisy w Planie Zagospodarowania Województwa Mazowieckiego w polityce kształtowania i ochrony zasobów i walorów przyrodniczych oraz poprawy standardów środowiska.

Ponadto działanie realizowane było przez gminy województwa mazowieckiego poprzez odpowiednie zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, a także studiach uwarunkowań i kierunkach zagospodarowania przestrzennego gmin. W dokumentach planistycznych wprowadzano zapisy dotyczące wskazania nowych terenów pod zalesienia oraz ochronę istniejących lasów. Na terenach przeznaczonych pod zalesienia wprowadzono szereg ograniczeń np. zakaz budowy obiektów budowlanych z wyjątkiem infrastruktury technicznej na terenach leśnych, zakaz wykonywania prac naruszających rzeźbę terenu, zakaz usuwania, niszczenia i uszkadzania drzew, zakazy prowadzenia działalności, która mogłaby powodować przekroczenia dopuszczalnych standardów jakości środowiska itp.

III.3. Cel średniookresowy – Ochrona lasów, ze szczególnym uwzględnieniem różnorodności biologicznej

Ocena szczegółowa realizacji celu

Poniższa tabela przedstawia stan realizacji 3 działań środowiskowych określonych w ramach celu średniookresowego – **Ochrona lasów, ze szczególnym uwzględnieniem różnorodności biologicznej.**

Tabela 41. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – zwiększenie lesistości

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Stan realizacji
Kierunek działań – Rozwój różnorodności biologicznej w lasach na różnych poziomach jej funkcjonowania			
III.3.1.	Ochrona i utrzymanie cennych, naturalnych siedlisk bagiennych i podmokłych	RDLP, KPN	↔
III.3.2.	Zwiększenie różnorodności genetycznej i gatunkowej biocenoz leśnych (selekcja, szkółkarstwo, odnowienia naturalne, przebudowa drzewostanu i in.)	RDLP, KPN	↔
Kierunek działań – Ochrona lasów przed nadmierną presją turystów na terenach cennych przyrodniczo			
III.3.3.	Budowa lub modernizacja małej infrastruktury służącej zabezpieczeniu obszarów cennych przyrodniczo przed nadmierną presją turystów	RDLP, KPN, MZPK	↔

inne instytucje realizujące działania: Nadleśnictwa: Celestynów, Chojnów, Drewnica, Dwukoły, Garwolin, Gostynin, Jabłonna, Łochów, Myszyniec, Ostrołęka, Ostrów Mazowiecka, Parciaki, Płock, Płońsk, Przasnysz, Pułtusk, Siedlce, Skierniewice, Wielbark, Wyszków

Kierunek działań – Rozwój różnorodności biologicznej w lasach na różnych poziomach jej funkcjonowania

Działanie III.3.1.

Ochrona i utrzymanie cennych, naturalnych siedlisk bagiennych i podmokłych

Ekosystemy wodno-błotne na terenach leśnych mają kluczowe znaczenie dla utrzymania zasobów wodnych. Funkcja wodochronna takich ekosystemów jest znacznie ważniejsza niż produkcja drewna. Na siedliskach tych stosuje się zasady gospodarowania zapewniające stałą obecność szaty leśnej. W strefie bezpośrednio przyległej do źródeł i ujęć wody, w lasach łęgowych, na torfach i na siedliskach bagiennych, wzdłuż linii brzegowej cieków i zbiorników wodnych oraz w strefach wododziałowych obowiązuje zakaz stosowania środków chemicznych z wyjątkiem przypadków gdy istnieje zagrożenie dla lasów. W związku z powyższym, siedliska te wyłączone są z użytkowania rębnego.

Kampinoski Park Narodowy przeprowadził projekt „Ochrona i renaturyzacja mokradeł obszaru Natura 2000 *Puszcza Kampinoska* PLC00014". W 2015 r. na podstawie prac terenowych i modelowania hydrologicznego opracowano Koncepcję Przyrodniczo Przestrzenną planowanych działań technicznych oraz opracowano projekty techniczne urządzeń piętrzących. Wykupiono 50 działek o całkowitej powierzchni 60,2471 ha. W 2016 r. uzyskano pozwolenia wodnoprawne oraz pozwolenia na budowę 34 obiektów małej retencji. Wykupiono 62 działki o całkowitej powierzchni 40,0336 ha. Zadanie finansowane było z NFOŚiGW i środków unijnych w ramach programu LIFE. Łączny koszt zadania w latach 2015-2016 wyniósł około 6 821,8 tys. zł.

W latach 2015-2016 w celu ochrony i utrzymania cennych, naturalnych siedlisk bagiennych i podmokłych Nadleśnictwo Przasnysz wyznaczyło lasy o szczególnych walorach przyrodniczych – HCVF (High Conservation Value Forests) oraz ekosystemy referencyjne (na siedliskach BMw, LMb, Lw, Ol, OLJ). Na terenie Nadleśnictwa Gostynin wyznaczono 370,9 ha drzewostanów referencyjnych. Na terenie Nadleśnictwa zidentyfikowanych zostało 615,44 ha siedlisk wodno-błotnych – zostały wdrożone zasady ochrony siedlisk wodno-błotnych (wg. wskazań PUL). Nadleśnictwo Garwolin realizowało zadanie polegające na utrzymaniu zdolności retencyjnych zbiornika wodnego w leśnictwie Malamówka (wykaszanie skarp i odmulanie zbiornika).

Działanie III.3.2.

Zwiększenie różnorodności genetycznej i gatunkowej biocenoz leśnych (selekcja, szkółkarstwo, odnowienia naturalne, przebudowa drzewostanu i in.)

Zwiększanie różnorodności biologicznej poprzez wprowadzanie gatunków mających budować złożoną strukturę pionową drzewostanów przyczynia się do wzrostu produkcyjności oraz biologicznej odporności drzewostanów, wpływa na poprawę warunków glebowych i siedliskowych, powoduje przywrócenie gatunków flory i fauny występujących w drzewostanach o wielopiętrowej strukturze. Bogactwo gatunków drzew przyczynia się do stworzenia warstwy ściółki, stanowiącej bazę pokarmową dla organizmów pożytecznych, wspomagając naturalną odporność biocenozy leśnej.

W ramach prowadzenia działalności w zakresie gospodarki leśnej na terenie woj. mazowieckiego nadleśnictwa wykonały następujące zadania:

- wprowadzanie gatunków domieszkowych i biocenotycznych w odnowieniach i poprawkach;
- inicjowanie odnowień naturalnych;
- uznanie odnowień naturalnych;

- zbiór nasion drzew i krzewów gatunków biocenotycznych;
- wprowadzanie II pietra do drzewostanów;
- wywieszanie nowych skrzynek lęgowych dla ptaków oraz konserwacja (czyszczenie i naprawa) starych;
- realizacja „Programu zachowania leśnych zasobów genowych i hodowli selekcyjnej drzew w Polsce na lata 2011-2035";
- realizacja „Programu testowania potomstwa wyłączonych drzewostanów nasiennych, drzew doborowych, plantacji nasiennych i plantacyjnych upraw nasiennych";
- założenie plantacji nasiennej olszy czarnej – na terenie gm. Gozdowo;
- produkcja szkółkarska (sadzonek głównie gatunków lasotwórczych oraz gatunków biocenotycznych na potrzeby odnowień zalesień i prywatnych właścicieli działek);

Zadania finansowane były z funduszu leśnego oraz środków unijnych w ramach programu LIFE. Łączny koszt zadań w latach 2015-2016 wyniósł około 15 420,8 tys. zł.

Kampinoski Park Narodowy prowadził zbiór nasion i owoców z rodzimych drzew i krzewów, celem zapewnienia lokalnego pochodzenia sadzonek oraz produkcję materiału sadzeniowego. Wykonano również zabiegi pielęgnacyjne (trzebieże) na powierzchni 1 182 ha i zabiegi sanitarne na pozostałej powierzchni leśnej obszarów ochrony czynnej. Wykonano prace związane z eliminacją obcych i inwazyjnych gatunków roślin – wyrywanie i wycinanie drzewek i siewek. Ponadto wykonano remonty ogrodzeń upraw służących do ochrony nasadzeń przed zwierzyną oraz zabezpieczenia mechaniczne pojedynczych sadzonek cennych gatunków liściastych oraz modrzewia i cisa albo grodzenie żerdziami lub siatką grup sadzonek. Zadania finansowane były z funduszu leśnego. Łączny koszt zadania w latach 2015-2016 wyniósł około 3 377,7 tys. zł.

Kierunek działań – Ochrona lasów przed nadmierną presją turystów na terenach cennych przyrodniczo

---

Działanie III.3.3.

Budowa lub modernizacja małej infrastruktury służącej zabezpieczeniu obszarów cennych przyrodniczo przed nadmierną presją turystów

---

Celem realizacji zadania jest ograniczenie degradacji środowiska oraz strat zasobów różnorodności biologicznej, poprzez ograniczenie antropopresji na najcenniejsze obszary chronione przy jednoczesnym zapewnieniu możliwości wypoczynku i turystyki na terenach cennych przyrodniczo. Zadanie realizowane było poprzez budowę, modernizację i utrzymanie ścieżek przyrodniczych, infrastruktury turystycznej (np. wiat, miejsc biwakowych, punktów widokowych, parkingów itp.), a także infrastruktury edukacyjnej (np. tablic, urządzeń edukacyjnych).

Zadanie jest realizowane przez MZPK, które na terenie parków krajobrazowych dba o rozwój oraz utrzymanie infrastruktury turystycznej i dydaktycznej. W 2016 r. wykonano *Rewitalizację ścieżki dydaktycznej NAD PACYNKĄ w Kozienickim Parku Krajobrazowym*. Ponadto wykonano działania służące rozwojowi infrastruktury turystycznej Mazowieckiego Parku Krajobrazowego. Koszty powyższych zadań zostały ujęte w *Działaniu V.1.12. Rozwój terenowej infrastruktury edukacyjnej (V Obszar priorytetowy – Edukacja ekologiczna społeczeństwa; Cel średniookresowy – Wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców Mazowsza; Kierunek działań – Rozwój infrastruktury edukacyjnej).*

Przedsięwzięcia realizowane w latach 2015-2016 na terenie Lasów Państwowych to, m.in.:

- modernizacja małej infrastruktury służącej zabezpieczaniu obszarów cennych przyrodniczo przed nadmierną presją turystów – modernizacja miejsc postoju oraz obiektów edukacyjnych w Nadleśnictwie Parciaki;
- modernizacja i utrzymanie parkingów leśnych przy drogach krajowych – Nadleśnictwo Wielbark;
- montaż rogatek na drogach leśnych przy wyjeździe na drogi publiczne – Nadleśnictwo Skierniewice;
- budowa miejsca postojowego z wiatą drewnianą w Leśnictwie Brwilno – Nadleśnictwo Płock;
- budowa miejsc postoju pojazdów – Nadleśnictwo Płońsk;
- modernizacja 6 obiektów zagospodarowania turystycznego – Nadleśnictwo Drewnica.

Łączny koszt powyższych zadań wykonanych przez nadleśnictwa w latach 2015-2016 wyniósł 631,2 tys. zł. Zadania finansowane były z funduszu leśnego.

IV OBSZAR PRIORYTETOWY – POPRAWA BEZPIECZEŃSTWA EKOLOGICZNEGO

IV.1. Cel średniookresowy – Transport substancji niebezpiecznych

Ocena szczegółowa realizacji celu

Poniższa tabela przedstawia stan realizacji 6 działań środowiskowych określonych w ramach celu średniookresowego – **Transport substancji niebezpiecznych.**

Tabela 42. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Transport substancji niebezpiecznych

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Stan realizacji
Kierunek działań – Ograniczenie ryzyka wystąpienia zagrożeń związanych z transportem materiałów niebezpiecznych			
IV.1.1.	Wyznaczenie i budowa przy głównych drogach w pobliżu dużych miast parkingów dla pojazdów przewożących materiały niebezpieczne	wojewoda	↓
IV.1.2.	Kontrole pojazdów przewożących materiały niebezpieczne	WITD w Radomiu, Komenda Wojewódzka Policji	↔
IV.1.3.	Aktualizacja wykazu tras drogowych i kolejowych po których przewożone są towary niebezpieczne	PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. w Warszawie	→
IV.1.4.	Ograniczenie budownictwa obiektów użyteczności publicznej i zbiorowego zamieszkania wzdłuż szlaków, którymi prowadzony jest transport materiałów niebezpiecznych poprzez odpowiednie zapisy w mpzp	powiaty, gminy, miasta, Województwo Mazowieckie, MBPR w Warszawie	↔
IV.1.5.	Sukcesywna modernizacja środków transportu przewożących materiały niebezpieczne	przedsiębiorcy	↑
IV.1.6.	Ewidencjonowanie ilości przewożonych materiałów niebezpiecznych	MUW, WITD, przedsiębiorcy	↔

samorządy powiatów, miast i gmin realizujące działania:
miasta i gminy: Łomianki, Marki, Płock, m. st. Warszawa

przedsiębiorstwa realizujące działania: ZAP SZNAJDER BATTERIEN S.A., PKN ORLEN S.A.

inne instytucje realizujące działania: Instytut Farmaceutyczny w Warszawie

---

Działanie IV.1.1.

Wyznaczenie i budowa przy głównych drogach w pobliżu dużych miast parkingów dla pojazdów przewożących materiały niebezpieczne

---

W latach 2015-2016 nie realizowano zadania polegającego na wyznaczeniu i budowie przy głównych drogach, w pobliżu dużych miast parkingów dla pojazdów przewożących materiały niebezpieczne.

Działanie IV.1.2.

Kontrole drogowe pojazdów przewożących materiały niebezpieczne

---

Kontrole drogowe pojazdów przewożących materiały niebezpieczne przeprowadzają:

- inspektorzy Inspekcji Transportu Drogowego – na drogach, parkingach oraz w miejscu prowadzenia działalności gospodarczej przez uczestnika przewozu towarów niebezpiecznych w zakresie przewozu drogowego;
- funkcjonariusze Policji – na drogach i parkingach;
- funkcjonariusze Straży Granicznej – na drogach i parkingach;
- funkcjonariusze celni – na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;
- żołnierze Żandarmerii Wojskowej – w zakresie przewozu towarów niebezpiecznych wykonywanego przez siły zbrojne.

W przypadku drogowego przewozu towarów niebezpiecznych obowiązuje, tzw. Umowa ADR (Europejska Umowa dotycząca Międzynarodowego Transportu Drogowego Towarów Niebezpiecznych).

W latach 2015-2016 na terenie województwa mazowieckiego zadanie polegające na kontroli drogowych pojazdów przewożących materiały niebezpieczne prowadził Wojewódzki Inspektorat Transportu Drogowego w Radomiu. W 2015 r. przeprowadzono 2035 kontroli przewozu towarów niebezpiecznych, podczas których stwierdzono 41 naruszeń, natomiast w 2016 r. przeprowadzono 1669 kontroli, podczas których stwierdzono 55 naruszeń.

Działanie IV.1.3.

Aktualizacja wykazu tras drogowych i kolejowych po których przewożone są towary niebezpieczne

W latach 2015-2016 na terenie woj. mazowieckiego zadanie z zakresu aktualizacji wykazu tras drogowych i kolejowych po których przewożone są towary niebezpieczne realizowały PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. Trasy kolejowe dla pociągów towarowych są tożsame dla tras kolejowych, po których przewożone są towary niebezpieczne. Wykaz dostępny jest na stronie internetowej: PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. – strona główna\ zakładka: dla klientów i kontrahentów \ Internetowy system zamawiania trasy pociągu \ Warunki udostępniania infrastruktury i regulaminy \ Regulaminy przydzielania tras pociągów\ B. Załączniki\ 2.1 (T) Wykaz maksymalnych prędkości – pociągi towarowe (https://www.plk-sa.pl/dla-klientow-i-kontrahentow/warunki-udostepniania-infrastruktury-i-regulaminy/regulamin-sieci/regulamin-20172018).

Działanie IV.1.4.

Ograniczenie budownictwa obiektów użyteczności publicznej i zbiorowego zamieszkania wzdłuż szlaków, którymi prowadzony jest transport materiałów niebezpiecznych poprzez odpowiednie zapisy w mpzp

Powyższe działanie było realizowane poprzez sformułowanie odpowiednich zapisów w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego w polityce poprawy odporności na zagrożenia naturalne i wspierania wzrostu bezpieczeństwa publicznego w obszarze poważne awarie. Plan formułuje kierunki polityki przestrzennej. Polityka poprawy odporności na zagrożenia naturalne i wspierania wzrostu bezpieczeństwa publicznego odnosi się do najważniejszych zidentyfikowanych zagrożeń występujących na terenie województwa mazowieckiego i polega przede wszystkim na określeniu kierunków działań i zadań minimalizujących te zagrożenia, a w przypadku ich wystąpienia na ograniczaniu skutków. Polityka wskazuje działania prewencyjne związane z zapobieganiem powstawania poważnych awarii przemysłowych w obiektach i instalacjach oraz na trasach przewozu materiałów niebezpiecznych przez rejony o dużej gęstości zaludnienia.

Polityka przewiduje m.in.:

- wyznaczanie miejsc parkowania pojazdów przewożących materiały niebezpieczne przy drogach ekspresowych, szybkiego ruchu i autostradach oraz przy głównych drogach wjazdowych do miast,
- wyznaczenie tras przejazdu tych pojazdów przewożących materiały niebezpieczne.

Ponadto działanie było realizowane poprzez wprowadzane odpowiednich zapisów w ramach zmian lub aktualizacji miejscowych planów zagospodarowania lub studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. W latach 2015-2016 gminy i miasta, które dokonały zmian dokumentów planistycznych to m.in. gm. Marki, gm. Łomianki oraz m. Płock i m. st. Warszawa.

Działanie IV.1.5.

Sukcesywna modernizacja środków transportu przewożących materiały niebezpieczne

Tylko jedna firma spośród ankietowanych przedsiębiorstw wykazała realizację zadania poprzez zakup nowych środków transportu i kapitalne remonty istniejących środków transportu do przewozu odpadów niebezpiecznych – Instytut Farmaceutyczny w Warszawie. Zadanie zostało w całości sfinansowane ze środków unijnych w ramach Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka – 61,5 tys. zł.

Działanie IV.1.6.

Ewidencjonowanie ilości przewożonych materiałów niebezpiecznych

Jedyne przedsiębiorstwo, które w ramach ankietyzacji wykazało realizację przedmiotowego działania to: ZAP Sznajder Batterien S.A. w Piastowie. Realizacja zadania polegała na bieżącym ewidencjonowaniu ilości przewożonych materiałów niebezpiecznych na terenie zakładu.

IV.2. Cel średniookresowy – Przeciwdziałanie poważnym awariom

Ocena szczegółowa realizacji celu

Poniższa tabela przedstawia stan realizacji 9 działań środowiskowych określonych w ramach celu średniookresowego – **Przeciwdziałanie poważnym awariom.**

Tabela 43. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Przeciwdziałanie poważnym awariom

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Stan realizacji
Kierunek działań – Wzmocnienie instytucjonalne służb inspekcji ochrony środowiska, inspekcji sanitarnej i straży pożarnej			
IV.2.1.	Poprawa technicznego wyposażenia służb inspekcji ochrony środowiska, inspekcji sanitarnej	WIOŚ w Warszawie, KW PSP	↔
IV.2.2.	Doposażenie straży pożarnej w sprzęt ratownictwa chemiczno-ekologicznego	KW PSP	↔
IV.2.3.	Wzmocnienie etatowe służb inspekcji ochrony środowiska	-	↓
Kierunek działań – Prowadzenie baz danych dotyczących zakładów, które mogą być potencjalnymi sprawcami poważnych awarii			
IV.2.4.	Aktualizacja i udostępnianie bazy danych o zakładach przemysłowych mogących potencjalnie powodować istotne zagrożenie dla środowiska	WIOŚ w Warszawie	↔
IV.2.5.	Aktualizacja i udostępnianie danych o grupach ZZR lub ZDR, których lokalizacja w niedużej odległości od siebie może zwiększyć prawdopodobieństwo wystąpienia awarii przemysłowych lub pogłębić ich skutki	KW PSP	↔
Kierunek działań – Ograniczenie ryzyka wystąpienia zagrożeń, przez zakłady które mogą być potencjalnymi sprawcami awarii			
IV.2.6.	Zintensyfikowanie monitoringu i kontroli potencjalnych sprawców poważnych awarii pod kątem spełniania przez nich wymogów bezpieczeństwa i prewencji	WIOŚ w Warszawie, KW PSP	↔
IV.2.7.	Modernizacja zakładów w celu eliminacji potencjalnych zagrożeń wystąpienia awarii	podmioty gospodarcze	↔
IV.2.8.	Zakaz lokalizacji zakładów stwarzających zagrożenie życia lub zdrowia ludzi w granicach miast i w obrębie zwartej zabudowy wsi poprzez odpowiednie zapisy w mpzp	Województwo Mazowieckie, powiaty	↔
IV.2.9.	Zakaz lokalizacji inwestycji mogących znacząco oddziaływać na środowisko na terenach szczególnie narażonych na niebezpieczeństwo powodzi poprzez odpowiednie zapisy w mpzp	Województwo Mazowieckie	↔

samorządy powiatów, miast i gmin realizujące działania:
powiaty: płoński, wołomiński
miasta i gminy: Chlewiska, Dąbrówka, Dębe Wielkie, Grodzisk Mazowiecki, Jabłonna, Jadów, Klembów, Karniewo, Kobyłka, Kołbiel, Łomianki, Marki, Mogielnica, Płock, Płońsk, Pruszków, Radom, Radzymin, Siedlce, Tłuszcz, Wołomin, Ząbki, Zielonka oraz m. st. Warszawa

przedsiębiorstwa realizujące działania: Arce PZL „Warszawa-Okęcie" S.A., PERN S.A., PGNiG TERMIKA S.A., PKN ORLEN S.A., MESKO S.A., Zakład Unieszkodliwiania Odpadów Promieniotwórczych (gm. Otwock)

inne instytucje realizujące działania: Narodowe Centrum Badań Jądrowych, MBPR w Warszawie

Kierunek działań – Wzmocnienie instytucjonalne służb inspekcji ochrony środowiska, inspekcji sanitarnej i straży pożarnej

Działanie IV.2.1.

Poprawa technicznego wyposażenia służb inspekcji ochrony środowiska, inspekcji sanitarnej

W latach 2015-2016 WIOŚ w Warszawie zakupił sprzęt umożliwiający sprawne i szybkie reagowanie w przypadku wystąpienia awarii, planowanie działań prewencyjnych i ratowniczych oraz usuwanie skutków tego typu zdarzeń. Zakupiono:

- Mobilne laboratorium do szybkiej oceny ryzyka (na bazie samochodu dostawczego z zabudową kontenerową), w którym zostały zainstalowane: mobilny chromatograf gazowy ze spektrometrem masowym, mobilny spektrometr ruchliwości jonów, mini analizator LZO, stacja meteorologiczna, komputer ze wzmocnioną obudową, klimatyzator DOMETIC i przenośna kompresorowa lodówka. Sprzęt jest wykorzystywany do pomiaru substancji niebezpiecznych w powietrzu, wodzie i glebie. Sprzęt został zakupiony przez GIOŚ i przekazany nieodpłatnie WIOŚ, koszt zakupu dofinansowanego z POIiŚ wyniósł 3 591,6 tys. .zł;
- Spektrofotometr UV-VIS wykorzystywany do badań fizyko-chemicznych wód i ścieków. Sprzęt został zakupiony przez GIOŚ i przekazany nieodpłatnie WIOŚ, koszt zakupu dofinansowanego z POIiŚ wyniósł 36,9 tys. .zł;
- Detektor zdalny chmury substancji niebezpiecznych zabudowany na samochodzie marki FORD RANGER LIMITED

DCAB 2,2 z zabudowanym na podwoziu kontenerem aluminiowym, w którym zainstalowane są: stacja meteo IRDAM, komputer GETAC B300 G5 ze stacją dokującą i agregat prądotwórczy DOMETIC TEC 30 EV. Przeznaczony do zdalnego pomiaru substancji niebezpiecznych w powietrzu. Sprzęt został zakupiony przez GIOŚ i przekazany nieodpłatnie WIOŚ, koszt zakupu dofinansowanego z POIiŚ wyniósł 4 698,6 tys. .zł;

- Łódź (pontonołódź) z silnikiem zaburtowym wraz z autem uterenowionym z przyczepą do jej przewożenia, wykorzystywana do poboru prób wód w jeziorach. Sprzęt został zakupiony przez GIOŚ i przekazany nieodpłatnie WIOŚ, koszt zakupu dofinansowanego z POIiŚ wyniósł 177 tys. .zł;
- Wiertnicę samochodową - 3 sztuki, przeznaczoną do wykonywania nierurowanych otworów w gruncie metodą ślimakową. Sprzęt został zakupiony przez GIOŚ i przekazany nieodpłatnie WIOŚ, koszt zakupu dofinansowanego z POIiŚ wyniósł 927,1 tys. .zł.

Działanie IV.2.2.

Doposażenie straży pożarnej w sprzęt ratownictwa chemiczno-ekologicznego

---

W ramach realizacji działania polegającego na doposażeniu straży pożarnej w sprzęt ratownictwa chemiczno-ekologicznego KW PSP w Warszawie realizowała przedsięwzięcia, które uzyskały dofinansowanie z WFOŚiGW. Zestawienie działań wraz z kosztami przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 44. Przedsięwzięcia KW PSP z dofinansowaniem WFOŚiGW w latach 2015-2016

Lp.	Nazwa zadania	Kwota [tys. zł]
2015		
1.	Zakup lekkiego samochodu rozpoznawczo-ratowniczego dla Jednostki Ratowniczo-Gaśniczej w Szydłowcu	71,25
2.	Zakup nowego samochodu średniego ratowniczo-gaśniczego	300
3.	Zakup 3 szt. średnich samochodów ratowniczo-gaśniczych	802,67
4.	Zakup średniego samochodu ratowniczo-gaśniczego dla KP PSP w Garwolinie	365,11
5.	Zakup samochodu rozpoznawczo–ratowniczego dla Komendy Miejskiej PSP w Siedlcach	60
6.	Zakup samochodu rozpoznawczo–ratowniczego dla KP PSP w Przysusze	40
7.	Zakup lekkiego samochodu wsparcia działań ratowniczych	59,30
8.	Zakup lekkiego samochodu wsparcia działań ratowniczo-gaśniczych	40
9.	Zakup lekkiego samochodu rozpoznawczo-ratowniczego	42
10.	Zakup samochodu rozpoznawczo-ratowniczego dla KP PSP w Ostrowi Mazowieckiej	60
11.	Zakup lekkiego samochodu rozpoznawczo-ratowniczego dla potrzeb Komendy Miejskiej PSP w Radomiu	84,90
12.	Zakup łodzi płaskodennej z silnikiem zaburtowym dla potrzeb Komendy Miejskiej PSP w Radomiu	30
13.	Zakup 2 pomp do wody czystej dla Komendy Miejskiej PSP m. st. Warszawy	5
14.	Zakup zestawu narzędzi hydraulicznych z napędem elektrycznym dla Komendy Miejskiej PSP m. st. Warszawy	60
	Razem	**2 020,23**
2016		
1.	Zakup 2 szt. średnich samochodów ratowniczo-gaśniczych dla Komendy Miejskiej PSP m. st. Warszawy	600
2.	Zakup średniego samochodu ratowniczo-gaśniczego wyposażonego w system piany sprężonej dla potrzeb Komendy Miejskiej PSP w Radomiu	290
3.	Zakup średniego samochodu ratowniczo-gaśniczego dla KP PSP w Piasecznie	350
4.	Zakup średniego samochodu ratowniczo-gaśniczego z modułem ratownictwa technicznego dla KP PSP w Mińsku Mazowieckim	380
5.	Zakup średniego samochodu ratowniczo–gaśniczego dla KM PSP w Płocku	180
	Razem	**1 800**

źródło: Opracowanie własne na podstawie strony internetowej KW PSP w Warszawie

Ponadto w ramach działania polegającego na doposażeniu straży pożarnej w sprzęt ratownictwa chemiczno-ekologicznego realizowała realizowane były przedsięwzięcia, które uzyskały dofinansowanie z NFOŚiGW. Zestawienie działań wraz z kosztami przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 45. Przedsięwzięcia z dofinansowaniem NFOŚiGW w latach 2015-2016

Lp.	Nazwa zadania		
	Dofinansowanie realizacji zadań z NFOŚiGW w 2016 r.	**Całkowity koszt przedsięwzięcia [tys. zł]**	**Kwota dotacji [tys. zł]**
1.	Zakup ciężkiego samochodu ratowniczo – gaśniczego dla OSP Zbuczyn	1 019,9	150
2.	Zakup specjalnego ciężkiego samochodu pożarniczego dla OSP Piastów	949,6	188,8
3.	Dostawa ciężkiego samochodu ratowniczo – gaśniczego dla OSP w Belsku Dużym	995,9	222,8
4.	Zakup nowego samochodu dla OSP Kuligów	760,1	380
5.	Zakup nowego, średniego samochodu ratowniczo – gaśniczego dla OSP w Goździe	800	225
6.	Zakup nowego, średniego samochodu ratowniczo – gaśniczego ze sprzętem zamontowanym na stałe z napędem 4x4 oraz z funkcją ograniczenia skażeń chemiczno – ekologicznych dla OSP Boża Wola	759,5	200
7.	Zakup lekkiego samochodu ratowniczo – gaśniczego dla OSP Laski	283,7	141,8
8.	Wsparcie techniczne OSP w Kołbieli poprzez zakup średniego samochodu ratowniczo – gaśniczego wraz z wyposażeniem	778	250
	Razem	**5 326,8**	**1 758,4**

źródło: Opracowanie własne na podstawie materiałów przekazanych przez NFOŚiGW

Działanie IV.2.3.

Wzmocnienie etatowe służb inspekcji ochrony środowiska

Wzmocnienie etatowe wśród służb inspekcji ochrony środowiska nie zostało wykazane w otrzymanych do raportu ankietach.

Kierunek działań – Prowadzenie baz danych dotyczących zakładów, które mogą być potencjalnymi sprawcami poważnych awarii

Działanie IV.2.4.

Aktualizacja i udostępnianie bazy danych o zakładach przemysłowych mogących potencjalnie powodować istotne zagrożenie dla środowiska

Stosowane przez WIOŚ w Warszawie bazy danych dotyczące zakładów, które mogą być potencjalnymi sprawcami poważnych awarii obejmują cztery programy informatyczne dedykowane następującym zakładom i zagadnieniom:

1. baza „potencjalnych sprawców poważnych awarii" – program przeznaczony jest dla wszystkich zidentyfikowanym przez WIOŚ zakładów, które ze względu na rodzaj i ilość stosowanych substancji niebezpiecznych oraz stwarzane przez nie zagrożenie zaliczeni zostali do potencjalnych sprawców poważnych awarii, w tym zakłady o zwiększonym (ZZR) lub o dużym ryzyku (ZDR) wystąpienia poważnej awarii przemysłowej);
2. baza SPIRS „Zakłady niebezpieczne" – rejestr zakładów o zwiększonym (ZZR) lub o dużym ryzyku (ZDR) wystąpienia poważnej awarii przemysłowej;
3. baza Ekoawarie – rejestr danych o zdarzeniach awaryjnych, w tym poważnych awariach przemysłowych w zakładach oraz podczas transportu na terenie woj. mazowieckiego;
4. baza MARS „Zakłady niebezpieczne – rejestracja poważnych awarii" – rejestr poważnych awarii przemysłowych, spełniających kryteria kwalifikacji rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 30.12.2002 r. w sprawie poważnych awarii objętych obowiązkiem zgłoszenia do GIOŚ, jakie miały miejsce w zakładach ZZR lub ZDR.

Wszystkie ww. bazy w połowie 2016 r. zostały scalone w jeden program informatyczny działający online. Rejestry zakładów oraz dane z ww. programów udostępniane są innym organom na ich wniosek. W szczególności dotyczy to organów gmin, którym udostępniane są rejestry zakładów o zwiększonym lub o dużym ryzyku wystąpienia poważnej awarii przemysłowej, wykorzystywane na potrzeby tworzenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Programy zaktualizowane są w cyklach kwartalnych i przesyłane do GIOŚ.

Zakłady

W 2015 r. na terenie woj. mazowieckiego znajdowało się 157 zakładów mogących potencjalnie powodować istotne zagrożenie dla środowiska, w tym 18 ZDR, 37 ZZR oraz 102 tzw. pozostałych „potencjalnych sprawców poważnych awarii" (PSPA). W 2016 r. liczba tego typu zakładów zlokalizowanych na terenie woj. mazowieckiego nie zmieniła się i wynosiła 157. Wśród nich było 18 ZDR, 40 ZZR oraz 99 PSPA.

Zlokalizowane na terenie województwa mazowieckiego zakłady ZDR i ZZR prowadzą działalność polegającą w większości przypadków na magazynowaniu i dystrybucji LPG oraz magazynowaniu substancji i towarów niebezpiecznych. Należą także do branży przemysłu chemicznego i rafineryjnego, w tym prowadzą terminale i bazy paliw ciekłych.

Działanie IV.2.5.

Aktualizacja i udostępnianie danych o grupach ZZR lub ZDR, których lokalizacja w niedużej odległości od siebie może zwiększyć prawdopodobieństwo wystąpienia awarii przemysłowych lub pogłębić ich skutki

---

Zadanie polegające na aktualizacji i udostępnianiu danych o grupach ZZR lub ZDR na terenie województwa mazowieckiego realizuje Komendant Wojewódzki Państwowej Straży Pożarnej.

Ponadto, na stronie Komendy Wojewódzkiej Państwowej Straży Pożarnej dostępne są wykazy zakładów o dużym i zwiększonym ryzyku wystąpienia poważnej awarii przemysłowej.

Kierunek działań – Ograniczenie ryzyka wystąpienia zagrożeń, przez zakłady które mogą być potencjalnymi sprawcami awarii

---

Działanie IV.2.6.

Zintensyfikowanie monitoringu i kontroli potencjalnych sprawców poważnych awarii pod kątem spełniania przez nich wymogów bezpieczeństwa i prewencji

---

Na koniec 2015 r. w rejestrze WIOŚ. znajdowało się 157 potencjalnych sprawców poważnych awarii (w tym: 18 ZDR; 37 ZZR i 102 PSPA), w 2016 r. liczba tego typu zakładów zlokalizowanych na terenie województwa mazowieckiego nie zmieniła się i wynosiła 157 (w tym: 18 ZDR, 40 ZZR i 99 PSPA).

Planowane terenowe kontrole zakładów tzw. potencjalnych sprawców poważnych awarii, w tym ZZR lub ZDR realizowane są z częstotliwością określoną w przepisach prawa i obowiązującym w Inspekcji Ochrony Środowiska Systemie Kontroli. Zadania kontrolne dla Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Warszawie zostały ujęte w uzgodnionym przez Wojewodę Mazowieckiego *Rocznym planie pracy Inspekcji Ochrony Środowiska w województwie mazowieckim* jako cele operacyjne i wykonawcze na szczeblu krajowym (ustalone przez GIOŚ) i wojewódzkim (ustalone przez Mazowieckiego Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska). Dodatkowo realizowane są terenowe kontrole pozaplanowe, w szczególności kontrole inwestycyjne oraz interwencyjne.
Podobnie jak w latach ubiegłych, w raportowanym okresie WIOŚ w Warszawie realizował zadania stałe polegające na prowadzeniu kontroli zakładów będących potencjalnymi sprawcami poważnych awarii. W 2015 r. WIOŚ przeprowadził 57 kontroli, w tym 19 kontroli ZDR (z czego 18 kontroli było planowanych), 15 kontroli ZZR (wszystkie planowane) oraz 23 planowane kontrole pozostałych potencjalnych sprawców poważnych awarii. Z kolei w 2016 r. przeprowadzono 51 kontroli, w tym 20 kontrole ZDR (z czego 18 kontroli było planowych), 12 planowych kontroli ZZR oraz 19 planowych kontrole pozostałych potencjalnych sprawców poważnych awarii.

W ramach prowadzenia działalności kontrolno-rozpoznawczej KW PSP oraz nadzorowane komendy powiatowe i miejskie PSP z terenu Mazowsza w latach 2015 – 2016, w zakresie zapobiegania poważnych awariom przemysłowym, przeprowadziły następujące działania:

Rok 2015:

1. Zakłady o zwiększonym ryzyku wystąpienia poważnej awarii przemysłowej:
   - Przeprowadzono łącznie: 29 kontroli planowych w terenie oraz 12 kontroli pozaplanowych w terenie.
2. Zakłady o dużym ryzyku wystąpienia poważnej awarii przemysłowej:
   - Przeprowadzono łącznie: 27 kontroli planowych w terenie, 6 kontroli pozaplanowych w terenie oraz 20 kontroli nie w terenie (kontrola dokumentacji).
3. Ogólne wyniki kontroli:
   - Stwierdzono nieprawidłowości w zakresie wymagań ochrony przeciwpożarowej. Nieprawidłowości dotyczyły: gaśnic, urządzeń i instalacji przeciwpożarowych, instalacji użytkowych, oznakowania znakami bezpieczeństwa oraz instrukcji bezpieczeństwa pożarowego.
   - Stwierdzono nieprawidłowości w zakresie wymagań prawa ochrony środowiska (Dział „Poważne awarie"). Nieprawidłowości dotyczyły: nieprawidłowe zaliczenie zakładu, brak uwzględnienia w systemie zarządzania bezpieczeństwem wybranych obszarów funkcjonowania zakładu, systemu szkoleń z zakresu poważnych awarii przemysłowych oraz braku dokumentowania odchyleń procesowych.
   - Wydano ogółem: 44 decyzje administracyjne oraz 1 mandat karny.

Rok 2016:

1. Zakłady o zwiększonym ryzyku wystąpienia poważnej awarii przemysłowej:
   - Przeprowadzono łącznie: 9 kontroli planowych oraz 8 kontroli pozaplanowych;
2. Zakłady o dużym ryzyku wystąpienia poważnej awarii przemysłowej:
   - Przeprowadzono łącznie: 22 kontrole planowych w terenie, 9 kontroli pozaplanowych w terenie, oraz 39 kontroli nie w terenie (kontrola dokumentacji).
3. Ogólne wyniki kontroli:
   - Stwierdzono nieprawidłowości w zakresie wymagań ochrony przeciwpożarowej. Nieprawidłowości dotyczyły: warunków ewakuacji, urządzeń i instalacji przeciwpożarowych, zaopatrzenia a wodę do gaszenia pożaru, instalacji użytkowych, oznakowania znakami bezpieczeństwa.
   - Stwierdzono nieprawidłowości w zakresie wymagań prawa ochrony środowiska (Dział „Poważne awarie"). Nieprawidłowości dotyczyły: nieprawidłowe zaliczenie zakładu, brak uwzględnienia w systemie zarządzania bezpieczeństwem wybranych obszarów funkcjonowania zakładu, systemu szkoleń z zakresu poważnych awarii przemysłowych, oraz braku dokumentowania odchyleń procesowych.
   - Brak uwzględnienia możliwości wystąpienia awarii przemysłowych na urządzeniach (instalacjach), przeznaczonych do oczyszczania ścieków;
   - Wydano ogółem: 31 decyzji administracyjnych oraz 2 mandaty karne.

Działanie IV.2.7.

Modernizacja zakładów w celu eliminacji potencjalnych zagrożeń wystąpienia awarii

---

Poniżej znajdują się przedsięwzięcia realizowane w latach 2015-2016 na terenie województwa mazowieckiego, dotyczące modernizacji zakładów w celu eliminacji potencjalnych zagrożeń wystąpienia awarii wykazane w nadesłanych ankietach.

Tabela 46. Wykaz przedsięwzięć mających na celu eliminację potencjalnych zagrożeń wystąpienia awarii w zakładach

Lp.	Jednostka	Zadanie	Termin realizacji	Rezultaty inwestycji	Szacunkowe koszty [tys. zł]
1.	MESKO S.A. Oddział w Pionkach	Budowa magazynu alkoholu etylowego 96%	2016-2017	Poprawa stanu technicznego instalacji wentylacji, absorpcji i neutralizacji.	1 731,8 (z czego 800,5 w 2016 r.)
2.	PGNiG Termika S.A.	Budowa instalacji oleju lekkiego w EC Siekierki	2014 - 2016	Modernizacji układów technologicznych rozładunku, magazynowania i podawania paliwa ciekłego do spalania w kotłach oraz jako paliwo rozpałkowe kotłów węglowych i podtrzymywania parametrów ich pracy podczas spalania paliwa stałego. Olej opałowy lekki zastąpił dotychczas spalany mazut, jako paliwo bardziej ekologiczne.	-
3.	PKN Orlen S.A.	Likwidacja masowego zagrożenia chlorem w zakładzie produkcyjnym w Płocku.	2015 - 2016	Likwidacja zagrożenia masowego dla miasta Płocka przez zastąpienie obecnej instalacji chlorowania i rozległej sieci wody chlorowej, lokalnymi generatorami dwutlenku chloru.	22 300
4.	PGNiG Termika S.A.	Wykonanie przebudowy kanalizacji przemysłowej w Ciepłowni Wola.	2016	Minimalizacja zagrożenia dla jakości ścieków podawanych do kanalizacji ogólnospławnej.	-
5.	PGNiG Termika S.A.	Budowa instalacji oleju lekkiego dla kotłów PTWM100 w Ciepłowni Wola	2016	Całkowite odejście od spalania w Ciepłowni Wola, ciężkiego oleju opałowego na rzecz oleju opałowego lekkiego, jako paliwa bardziej przyjaznego dla środowiska.	-
6.	PERN S.A.	Budowa tacy żelbetowej dla 20 szt. zasuw w Rozdzielni Głównej BP w Bazie Miszewko Strzałkowskie	2015 – 2016	Wykonana została szczelna taca, która eliminuje możliwość zanieczyszczenia gruntu i wód gruntowych w przypadku wystąpienia rozszczelnienia na połączeniach kołnierzowych i dławicach zasuw technologicznych.	991,6 (kwota netto)
7.	PERN S.A.	Wykonanie nowych szczelnych komór dla zasuw w Bazie Miszewko Strzałkowskie	2015 – 2016	Szczelne komory żelbetowe eliminują możliwość zanieczyszczenia gruntu i wód gruntowych w przypadku wystąpienia rozszczelnienia na połączeniach kołnierzowych i dławicach zasuw technologicznych.	1 088,2 (kwota netto)
8.	PZL Warszawa Okęcie S.A.	Modernizacja rozdzielni NN w istniejącej stacji transformatorowej	2015 – 2016	Wymiana przestarzałej rozdzielni z lat 60-tych na nowoczesne rozwiązanie ograniczające do minimum możliwość wystąpienia pożaru i poprawiające niezawodność zasilania.	445

Lp.	Jednostka	Zadanie	Termin realizacji	Rezultaty inwestycji	Szacunkowe koszty [tys. zł]
9.	Narodowe Centrum Badań Jądrowych (gm. Otwock)	Wykonanie remontu systemu zasilania nadzoru i sterowania z sygnalizacją sieci elektroenergetycznej sieci grzewczej i sieci wodociągowej na terenie NCBJ	2016	Zminimalizowano prawdopodobieństwo awarii sieci energetycznej, wodociągowej i ciepłowniczej dzięki zastosowaniu Systemu Sterowania i Nadzoru, a co za tym idzie ryzyka braku prądu, wody i ciepła zasilającego budynki na terenie NCBJ w tym budynku reaktora *Maria*.	135,3
10.	Narodowe Centrum Badań Jądrowych (gm. Otwock)	Wykonanie remontu podstacji elektroenergetycznej na terenie NCBJ	2015-2016	Zminimalizowano prawdopodobieństwo awarii energetycznych, a co za tym idzie ryzyka braku prądu zasilającego budynki na terenie NCBJ w tym budynku reaktora *Maria*.	5 235,4

źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet do *Raportu.*

Działanie IV.2.8.

Zakaz lokalizacji zakładów stwarzających zagrożenie życia lub zdrowia ludzi w granicach miast i w obrębie zwartej zabudowy wsi poprzez odpowiednie zapisy w mpzp

oraz

Działanie IV.2.9.

Zakaz lokalizacji inwestycji mogących znacząco oddziaływać na środowisko na terenach szczególnie narażonych na niebezpieczeństwo powodzi poprzez odpowiednie zapisy w mpzp

Powyższe działanie było realizowane poprzez sformułowanie odpowiednich zapisów w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego w polityce poprawy odporności na zagrożenia naturalne i wspierania wzrostu bezpieczeństwa publicznego w obszarze poważne awarie.

W PZPWM określono zasady organizacji przestrzennej, podstawowe elementy układu przestrzennego, ich zróżnicowanie i wzajemne relacje. Plan formułuje kierunki polityki przestrzennej. Polityka poprawy odporności na zagrożenia naturalne i wspierania wzrostu bezpieczeństwa publicznego odnosi się do najważniejszych zidentyfikowanych zagrożeń występujących na terenie województwa mazowieckiego i polega przede wszystkim na określeniu kierunków działań i zadań minimalizujących te zagrożenia, a w przypadku ich wystąpienia na ograniczaniu skutków. Polityka wskazuje działania prewencyjne związane z zapobieganiem powstawania poważnych awarii przemysłowych w obiektach i instalacjach oraz na trasach przewozu materiałów niebezpiecznych przez rejony o dużej gęstości zaludnienia.

Polityka przewiduje m.in.:

- lokalizowanie zakładów, które mogą stwarzać zagrożenia wystąpienia poważnej awarii w bezpiecznej odległości od siebie oraz od osiedli mieszkaniowych, obiektów użyteczności publicznej i zamieszkania zbiorowego;
- sukcesywne przenoszenie zakładów stwarzających zagrożenie poważnymi awariami z terenów zabudowy mieszkaniowo-usługowej;
- zakaz lokalizacji zakładów dużego i zwiększonego ryzyka na terenach zalewowych rzek.

Ponadto działanie było realizowane poprzez wprowadzane odpowiednich zapisów w ramach zmian lub aktualizacji miejscowych planów zagospodarowania lub studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. W latach 2015-2016 gminy i miasta, które dokonały zmian dokumentów planistycznych to m.in. gminy: Chlewiska, Dąbrówka, Dębe Wielkie, Grodzisk Mazowiecki, Jabłonna, Jadów, Karniewo, Klembów, Kobyłka, Kołbiel, Łomianki, Marki, Mogielnica, Płock, Płońsk, Pruszków, Radom, Radzymin, Tłuszcz, Wołomin, Ząbki, Zielonka oraz m. st. Warszawa.

IV.3. Cel średniookresowy – Ochrona przed powodzią i suszą

Ocena szczegółowa realizacji celu

Poniższa tabela przedstawia stan realizacji 12 działań środowiskowych określonych w ramach celu średniookresowego - **Ochrona przed powodzią i suszą.**

Tabela 47. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Ochrona przed powodzią i suszą

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Stan realizacji
Kierunek działań – Przygotowanie oraz aktualizacja dokumentów planistycznych i map w zakresie bezpieczeństwa przeciwpowodziowego			
IV.3.1.	Przygotowanie wstępnej oceny ryzyka powodziowego	KZGW	↑
IV.3.2.	Przygotowanie mapy zagrożenia powodziowego	KZGW	→
IV.3.3.	Przygotowanie mapy ryzyka powodziowego	KZGW	→
IV.3.4.	Przygotowanie planu zarządzania ryzykiem powodziowym	KZGW, RZGW	→
IV.3.5.	Opracowanie, przyjęcie i wdrożenie „Programu Bezpieczeństwa Powodziowego w Dorzeczu Wisły Środkowej”	Wojewoda	↓
IV.3.6.	Wyznaczanie i wprowadzanie do planów zagospodarowania przestrzennego, decyzji o warunkach zabudowy i innych dokumentów planistycznych granic obszarów zagrożenia powodzią oraz ustaleń planów zarządzania ryzykiem powodziowym	miasta, gminy, powiaty	↔
IV.3.7.	Doskonalenie procedur kierowania akcją na wypadek wystąpienia powodzi	Wojewoda	↔
Kierunek działań – Przygotowanie i modernizacja technicznego zaplecza w zakresie ochrony przed powodzią i suszą			
IV.3.8.	Poprawa stanu infrastruktury przeciwpowodziowej	WZMiUW, powiaty, miasta, gminy	↔
IV.3.9.	Realizacja nowych inwestycji w zakresie infrastruktury przeciwpowodziowej w tym utworzenie polderów na terenie województwa mazowieckiego	WZMiUW, powiaty, miasta, gminy	↔
IV.3.10.	Budowa i modernizacja infrastruktury pozwalającej na zwiększenie retencji wodnej w sposób techniczny i nietechniczny	WZMiUW, RDLP, powiaty, miasta, gminy,	↔
IV.3.11.	Doskonalenie systemu wczesnego ostrzegania przed zjawiskami hydrologicznymi oraz meteorologicznymi	miasta, gminy	↔
IV.3.12.	Kontynuacja oceny zagrożenia suszą na Mazowszu	RZGW w Warszawie, IUNG	↔

samorządy powiatów, miast i gmin realizujące działania:
powiaty: nowodworski, ostrowski, otwocki, płocki, pułtuski, pruszkowski, wołomiński, żyrardowski.
miasta i gminy: Belsk Duży, Garwolin, Grodzisk Mazowiecki, Halinów, Jabłonna, Kazanów, Klembów, Kołbiel, Kozienice, Łomianki, Maciejowice, Marki, Piaseczno, Płock, Prażmów, Pruszków, Pułtusk, Radom, Radzymin, Rzekuń, Słomianka, Staroźreby, Teresin, m. st. Warszawa, Wodynie, Wyszków, Wyszogród, Żabia Wola, Żyrardów

przedsiębiorstwa realizujące działania: Zarząd Miejskich Inwestycji Drogowych w Warszawie, Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji w m.st. Warszawa S.A.

inne instytucje realizujące działania: Muzeum Wsi Radomskiej

Kierunek działań – Przygotowanie oraz aktualizacja dokumentów planistycznych i map w zakresie bezpieczeństwa przeciwpowodziowego.

Działanie IV.3.1.

Przygotowanie wstępnej oceny ryzyka powodziowego

Zagrożenie powodziowe na terenie województwa mazowieckiego związane jest głównie z dużymi rzekami, lewostronna dolina rzeki Wisły od ujścia Bzury do Płocka (w tym Dolina Iłowsko-Dobrzykowska) należy do obszarów największego zagrożenia powodziowego w kraju. O skali zagrożenia świadczą dwie ostatnie powodzie, które wydarzyły się na tym terenie. Pierwsza z nich miała miejsce w 1982 r., a druga w 2010 roku.

Wstępna ocena ryzyka powodziowego (WORP) jest pierwszym z czterech dokumentów planistycznych wymaganych Dyrektywą 2007/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2007 r. w sprawie oceny ryzyka powodziowego i zarządzania nim (Dyrektywa Powodziowa).

Celem wstępnej oceny ryzyka powodziowego jest wyznaczenie obszarów narażonych na niebezpieczeństwo powodzi, czyli obszarów, na których istnieje znaczące ryzyko powodziowe lub na których wystąpienie dużego ryzyka jest prawdopodobne. Wstępną ocenę wykonuje się w oparciu o dostępne lub łatwe do uzyskania informacje obejmujące:

- hydrografię, topografię terenu oraz jego zagospodarowanie;
- opis powodzi historycznych które spowodowały znaczące negatywne skutki dla życia i zdrowia ludzi, środowiska, dziedzictwa kulturowego oraz działalności gospodarczej,
- ocenę potencjalnych negatywnych skutków powodzi mogących wystąpić w przyszłości,
- prognozę długofalowego rozwoju wydarzeń, w szczególności wpływu zmian klimatu na występowanie powodzi.

Celem WORP nie jest wyznaczenie precyzyjnego zasięgu obszarów zagrożonych powodzią, lecz wstępne ich zidentyfikowanie. Na podstawie wyników WORP w kolejnych dokumentach cyklu planistycznego wyznaczane są precyzyjnie obszary, przedstawione na mapach zagrożenia powodziowego **MZP** (zasięg obszarów zagrożenia powodziowego, głębokości, rzędne zwierciadła oraz kierunki i prędkości przepływu wody,) i mapach ryzyka powodziowego **MRP** (wielkości strat powodziowych, liczba ludności oraz obiekty zagrożone zalaniem), i w konsekwencji opracowane są plany zarządzania ryzykiem powodziowym (**PZRP**).

W ramach przygotowania WORP dla województwa mazowieckiego opracowano:

- Mapa obszarów narażonych na niebezpieczeństwo powodzi dla woj. mazowieckiego;
- Mapa znaczących powodzi historycznych dla woj. mazowieckiego;
- Mapa obszarów, na których wystąpienie powodzi jest prawdopodobne w woj. mazowieckiego.

Wstępna ocena ryzyka powodziowego w cyklu planistycznym 2010-2015
W pierwszym cyklu planistycznym, tj. w latach 2010-2015, zgodnie z art. 88 c ust. 1 ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. Prawo wodne (Dz.U. z 2005 r. Nr. 239 poz. 2019, z późn. zm.) za przygotowanie wstępnej oceny ryzyka powodziowego odpowiedzialny był Prezes Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej.

Wstępna ocena ryzyka powodziowego została opracowana w ramach projektu „Informatyczny System Osłony Kraju przed nadzwyczajnymi zagrożeniami" (ISOK) finansowanego z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka.

Raport z wykonania wstępnej oceny ryzyka powodziowego w cyklu planistycznym 2010-2015 wraz z załącznikami jest dostępny na stronie: http://www.kzgw.gov.pl/index.php/pl/materialy-informacyjne/wstepna-ocena-ryzyka-powodziowego.

W roku 2016 Prezes Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej przystąpił do sporządzania przeglądu i aktualizacji wstępnej oceny ryzyka powodziowego (aWORP). Projekt jest współfinansowany ze środków europejskich, pochodzących z Funduszu Spójności, w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014-2020, II osi priorytetowej - Ochrona środowiska, w tym adaptacja do zmian klimatu, działanie 2.1 - Adaptacja do zmian klimatu wraz z zabezpieczeniem i zwiększeniem odporności na klęski żywiołowe, w szczególności katastrofy naturalne oraz monitoring środowiska. Podpisanie umowy o dofinansowanie nastąpiło 13 grudnia 2016 roku. aWORP zostanie przygotowana i opublikowana do 22 grudnia 2018 roku, a do 22 marca 2019 roku zostanie przekazany do Komisji Europejskiej raport z wykonania przeglądu i aktualizacji wstępnej oceny ryzyka powodziowego.[24]

Działanie IV.3.2.

Przygotowanie mapy zagrożenia powodziowego

oraz

Działanie IV.3.3.

Przygotowanie mapy ryzyka powodziowego

Mapy zagrożenia powodziowego i mapy ryzyka powodziowego są dokumentami planistycznymi wymaganymi *Dyrektywą Powodziową*. Za ich przygotowanie, zgodnie z ustawą *Prawo wodne*, odpowiada KZGW. Mapy zostały wykonywane zgodnie z rozporządzeniem Ministra Środowiska, Ministra Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej, Ministra Administracji i Cyfryzacji oraz Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 21 grudnia 2012 r. w sprawie opracowania map zagrożenia powodziowego oraz map ryzyka powodziowego (Dz. U. z dnia 2013 r. poz. 104). W dniu 15 kwietnia 2015 r. Prezes KZGW przekazał ostateczne wersje map ryzyka i zagrożenia powodziowego organom administracji oraz zostały one zamieszczone na BIP KZGW.

Mapy zagrożenia powodziowego wskazują:

- obszary na których prawdopodobieństwo powodzi jest: niskie (raz na 500 lat), średnie (raz na 100 lat) i wysokie (raz na 10 lat);
- głębokości i prędkości przepływu wody;
- obszary narażone na zalanie w przypadku zniszczenia lub uszkodzenia wałów przeciwpowodziowych.

Obszary zagrożenia powodziowego uzyskuje się w wyniku matematycznego modelowania hydraulicznego, z wykorzystaniem m.in. numerycznego modelu terenu, ortofotomapy i bazy danych obiektów topograficznych pozyskiwanych również w ramach projektu ISOK (Informatyczny System Osłony Kraju przed nadzwyczajnymi zagrożeniami).

[24] źródło: https://www.wody.gov.pl/

Mapy ryzyka powodziowego są uzupełnieniem map zagrożenia powodziowego. Określają wartości potencjalnych strat powodziowych oraz negatywne skutki dla zdrowia ludzkiego, środowiska, dziedzictwa kulturowego oraz działalności gospodarczej.

Informacje przedstawione na mapach są szczególnie przydatne w planowaniu przestrzennym oraz reagowaniu i zarządzaniu kryzysowym, w sytuacji wystąpienia powodzi.

Działanie IV.3.4.

Przygotowanie planu zarządzania ryzykiem powodziowym

Plany zarządzania ryzykiem powodziowym zostały opracowane w ramach projektu „Wsparcie przygotowania krajowych dokumentów planistycznych w zakresie polityki ochrony środowiska zapewniającej skuteczną realizacje polityki spójności - Etap II", finansowanego ze środków Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2007 - 2013.

PZRP obejmują wszystkie elementy zarządzania ryzykiem powodziowym, ze szczególnym uwzględnieniem działań służących zapobieganiu powodzi i ochronie przed powodzią oraz informacji na temat stanu należytego przygotowania w przypadku wystąpienia powodzi. Zgodnie z ustawą - Prawo wodne ochronę przed powodzią prowadzi się z uwzględnieniem PZRP, a ustalenia tych dokumentów uwzględnia się w koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województwa, planach zagospodarowania przestrzennego województwa, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Zgodnie z ustawą - Prawo wodne ochronę przed powodzią prowadzi się w sposób zapewniający koordynację z działaniami służącymi osiągnięciu celów środowiskowych i ochronie wód, w związku z tym dla potrzeb PZRP została przeprowadzona analiza środowiskowa przedsięwzięć i działań, mająca bezpośrednie przełożenie na proces planowania i koordynacji opracowania aktualizacji planów gospodarowania wodami (aPGW).

Głównym celem PZRP jest ograniczenie potencjalnych negatywnych skutków powodzi dla życia i zdrowia ludzi, środowiska, dziedzictwa kulturowego oraz działalności gospodarczej, poprzez realizację działań służących minimalizacji zidentyfikowanych zagrożeń. Łączna wartość działań przewidzianych w PZRP do realizacji planowana w pierwszym cyklu planistycznym (tzn. w latach 2016-2021) wynosi dla całego kraju ok. 11,645 mld zł.

Działanie IV.3.5.

Opracowanie, przyjęcie i wdrożenie „Programu Bezpieczeństwa Powodziowego w Dorzeczu Wisły Środkowej"

Wojewoda Mazowiecki odstąpił od realizacji powyższego zadania, materiały które były wykorzystane przy opracowaniu projektu Programu Bezpieczeństwa Powodziowego w Dorzeczu Wisły Środkowej zostały przekazane do KZGW gdzie zostały wykorzystane przy przygotowaniu dokumentów o zasięgu ogólnokrajowym.

Działanie IV.3.6.

Wyznaczanie i wprowadzanie do planów zagospodarowania przestrzennego, decyzji o warunkach zabudowy i innych dokumentów planistycznych granic obszarów zagrożenia powodzią oraz ustaleń planów zarządzania ryzykiem powodziowym

---

Powyższe działanie było realizowane poprzez sformułowanie odpowiednich zapisów w *Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego w polityce poprawy odporności na zagrożenia naturalne i wspierania wzrostu bezpieczeństwa publicznego w obszarze zagrożenia powodziowe i występowanie suszy.* PZPWM określa zasady organizacji przestrzennej, podstawowe elementy układu przestrzennego, ich zróżnicowanie i wzajemne relacje. W systemie planowania przestrzennego pełni funkcję koordynacyjną między planowaniem krajowym, a planowaniem miejscowym.

Plan formułuje kierunki polityki przestrzennej. Polityka poprawy odporności na zagrożenia naturalne i wspierania wzrostu bezpieczeństwa publicznego odnosi się do najważniejszych zidentyfikowanych zagrożeń występujących na terenie województwa mazowieckiego i polega przede wszystkim na określeniu kierunków działań i zadań minimalizujących te zagrożenia, a w przypadku ich wystąpienia ograniczania skutków. Celem tej polityki jest zwiększenie odporności kluczowych układów struktury przestrzennej województwa mazowieckiego związanych z ekstremalnymi zjawiskami naturalnymi, zabezpieczenie przed działaniami szkodliwymi, a także wspieranie działań obronnych państwa. Z powyższego punktu widzenia najważniejszym zadaniem jest minimalizacja ryzyka wystąpienia powodzi oraz przeciwdziałanie ewentualnym jej skutkom. Kierunki działań obejmują działania techniczne i nietechniczne polegające m.in. na budowie i modernizacji wałów przeciwpowodziowych, prowadzeniu robót utrzymaniowych na rzekach, tworzeniu polderów zalewowych, poprawie struktury gleb, utrzymaniu mokradeł, remontach i budowie urządzeń wodnych. Polityka ta w aspekcie prewencyjnym jest realizowana poprzez określenie obszarów zagrożenia powodzią i ich uwzględnianie w planie województwa oraz w dokumentach planistycznych gmin.

Działanie było realizowane poprzez wprowadzanie do miejscowych planów zagospodarowania lub studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego granic obszarów bezpośredniego oraz potencjalnego zagrożenia powodziowego. Na obszarze tym ustalano ograniczenia zabudowy lub zakazy zabudowy. W latach 2015-2016 gminy i miasta, które dokonały zmian dokumentów planistycznych to m.in.: Halinów, Jabłonna, Kołbiel, Łomianki, Marki, Płock, Radom, Rzekuń, Staroźreby oraz m. st. Warszawa. Ponadto działanie realizowane było przez Miasto Płońsk, które zmieniło miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego, w zakresie zmiany funkcji przeznaczenia terenu i szczegółowych ustaleń zagospodarowania terenu.

Działanie IV.3.7.

Doskonalenie procedur kierowania akcją na wypadek wystąpienia powodzi

W raportowanym okresie (2015) stworzono mobilne stanowisko kierowania, wyposażone w nowoczesne technologie stanowisk dyżurnych oraz przygotowano salę sztabową w ramach modernizacji Wojewódzkiego Centrum Zarządzania Kryzysowego. Na remont przeznaczono blisko 1,7 mln zł. Przeprowadzone prace były konieczne, aby usprawnić współdziałanie służb na Mazowszu w razie wystąpienia zdarzeń takich jak powódź. Część zakupionego wyposażenia została już sprawdzona podczas sytuacji kryzysowych oraz ćwiczeń. Kolejnymi zaplanowanymi kierunkami rozwoju są: rozbudowa sieci łączności radiowej z samorządami, wdrożenie systemu informacji przestrzennej (GIS) oraz budowa systemu wspomagania decyzji. Modernizację przeprowadzono dzięki dofinansowaniu z WFOŚiGW.

Ponadto w ramach prac nad budową informatycznego systemu osłony kraju przed nadzwyczajnymi zagrożeniami (ISOK), 3 grudnia 2015 r. KZGW zorganizowało konferencję *Mądry Polak Przed Wodą*. W wydarzeniu wzięli udział przedstawiciele administracji rządowej, samorządowej, a także instytucji działających w obszarze realizacji projektu ISOK oraz wykorzystujących Mapy Zagrożenia Powodziowego i Mapy Ryzyka Powodziowego. Celem konferencji było podkreślenie znaczenia i roli informacji o zagrożeniach. Szczególny nacisk przy tworzeniu systemu położono na wspomaganie zarządzania ryzykiem powodziowym, co służyć będzie zwiększeniu bezpieczeństwa obywateli oraz ograniczeniu strat spowodowanych występowaniem zjawiska powodzi. Uczestnicy mogli dowiedzieć się więcej na temat projektu ISOK, jego możliwości zastosowania, produktów oraz etapie rozwoju, na jakim się znajduje. Pokrótce opisano również, jak będzie się on rozwijał w przyszłości oraz dlaczego jest tak ważny dla społeczeństwa. W ramach konferencji odbyła się także debata - *ILE WIEMY O POWODZIACH.*

Kierunek działań – Przygotowanie i modernizacja technicznego zaplecza w zakresie ochrony przed powodzią i suszą

Działanie IV.3.8.

Poprawa stanu istniejącej infrastruktury przeciwpowodziowej

W latach 2015-2016 w zakresie modernizacji, rekonstrukcji lub rozbudowy wałów przeciwpowodziowych i urządzeń wodnych na Mazowszu Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie zrealizował inwestycje przedstawione w poniższej tabeli.

Tabela 48. Inwestycje związane z modernizacją, rekonstrukcją lub rozbudową wałów przeciwpowodziowych i urządzeń wodnych realizowane przez WZMiUW w latach 2015-2016

Lp.	Nazwa inwestycji	Rezultaty wynikające z realizacji inwestycji	Koszt inwestycji [tys. zł]	
			2015	2016
1.	Przebudowa wału przeciwpowodziowego kl. II w km 23+040 – 35+000 prawobrzeżnej doliny Wisły na odcinku Bączki – Antoniówka – Świerżowska gm. Maciejowice, pow. garwoliński - etap I w km 30+900-35+000	Projekt swym zakresem obejmował rozbudowę korpusu wału, wykonanie uszczelnień, modernizację budowli wałowych oraz roboty umocnieniowe i wykończeniowe na odcinku 4,1km. Wybrane rozwiązanie techniczne zapewni przywrócenie pełnej sprawności i spełnienie wymogów obowiązujących norm i przepisów przebudowanego odcinka obwałowania.	11 521,1 *	-
2.	Przebudowa wału przeciwpowodziowego rzeki Wisły w km 541+400 – 546+800 gm. Czosnów	Przedsięwzięcie polegało na przebudowie z elementami rozbudowy i nadbudowy lewego wału przeciwpowodziowego rzeki Wisły na długości 4 630 m.	8 963,3 *	2 989,1 *
3.	Przebudowa prawobrzeżnego wału rzeki Jeziorki, gm. Konstancin-Jeziorna	Przedsięwzięcie polegało na przebudowie prawobrzeżnego wału rzeki Jeziorki na długości 5 432 m.	5 570	-
4.	Rozbudowa wału lewego rzeki Wisły na odcinku Boiska – Jarentowskie Pole w km 1+596-5+350(5+915), gm. Chotcza	Inwestycja polegała na rozbudowie wału przeciwpowodziowego na długości 4,319 km celem zabezpieczenia przeciwpowodziowego.	4 415,2	13,5
5.	Przebudowa wałów przeciwpowodziowych rzeki Wisły, Królewski Las zad. II, na odcinku Królewski Las – Kępa Radwankowska – 2,8 km	Zrealizowana inwestycja ma na celu zwiększenie stopnia bezpieczeństwa przeciwpowodziowego Doliny Czerskiej o powierzchni około 1 730 ha poprzez przebudowę z elementami rozbudowy i nadbudowy odcinka wału przeciwpowodziowego na długości 2,8 km.	4 427,7	-

Lp.	Nazwa inwestycji	Rezultaty wynikające z realizacji inwestycji	Koszt inwestycji [tys. zł]	
			2015	2016
6.	Rzeka Ryksa – przebudowa wałów wstecznych oraz remont koryta cieku w km 0+000 ÷ 2+200	Rozbudowa obwałowania rzeki Ryksy ograniczy rozmycie oraz przerwanie wału w czasie przechodzenia wód powodziowych oraz zabezpieczy obwałowanie przed szkodliwą działalnością bobrów. Natomiast remont koryta rzeki Ryksy zapewni prawidłową ochronę przeciwpowodziową terenów położonych w dolinach: Zakrzewo-Kępa Polska i Rakowo-Drwały oraz wpłynie na poprawę spływu wód i lodów w jej dolnym odcinku, a tym samym zabezpieczy dno rzeki przed postępującą erozją. W/w roboty budowlane zwiększą zabezpieczenie przeciwpowodziowe przedmiotowych dolin o łącznej powierzchni zalewu wodą 1% około 2 tys. ha oraz zamieszkałych przez ok.1 tys. ludności.	3 113,7	-
7.	Przebudowa odcinka lewobrzeżnego wału przeciwpowodziowego rzeki Wisły w jej km 494+085 do km 497+200 na terenie gminy Konstancin-Jeziorna tj. od ujścia rzeki Jeziorki do granic administracyjnych m.st. Warszawa	Przedsięwzięcie polegało na przebudowie lewego wału przeciwpowodziowego rzeki Wisły na długości 2 900 m.	0,2	2 969,6
8.	Remont pompowni Wykowo gm. Słupno	Celem inwestycji był remont i wykonanie robót zabezpieczających przepompownię Wykowo, ze względu na osunięcie skarpy i uszkodzenie budynku. Remont pompowni zwiększy poziom zabezpieczenia przeciwpowodziowego Doliny Białobrzegi. Liczba osób objętych zabezpieczeniem przeciwpowodziowym to około 500 osób. Powierzchnia terenów zurbanizowanych objęta ochroną przeciwpowodziową w wyniku realizacji zadania , to 1313 ha.	1 819,8	295,8
9.	Wał lewy rzeki Wisły odc. Mniszew-Potycz w km 4+861-5+482, gm. Warka	Zadanie z zakresu zabezpieczenia przeciwpowodziowego.	917,1	-
10.	Przebudowa jazu na rzece Srebrna w km 6+780 oraz progu na cieku bez nazwy w km 0+050 w Mińsku Mazowieckim	Przebudowa i przywrócenie funkcjonalności urządzeniom mającym na celu ograniczenie występowania rzeki z koryta poprzez zwiększenie retencji w zlewni rzeki.	-	896,3
11.	Rzeka Wierzbica - udrożnienie koryta wraz z odbudową Budowli regulacyjnych i przebudową przepustów w km 25+955 - 31+475	Zakres wykonanych robót obejmował m.in.: ukształtowanie przekroju podłużnego i poprzecznego oraz układu poziomego koryta rzeki; umocnienie skarp opaską z kiszki faszynowej; umocnienie skarp i dna materacami siatkowokamiennymi; odbudowę bystrotoku z materacy siatkowokamiennych; rozbudowę przepustów bez piętrzenia; odbudowę przepustów bez piętrzenia; odbudowa przyczółków z darniny, ubezpieczeń; odbudowę wylotów drenarskich.	-	849
12.	Wał rzeki Narew na odcinku Nowy Dwór Mazowiecki – Dębe: śluza wałowa w km 5+530, miejscowość Góra, gmina Wieliszew	W ramach w/w zadania wykonano: roboty uszczelniające (wykonanie uszczelnienia podłoża wału metodą iniekcji wysokociśnieniowej wraz z umocnieniem skarp i korony wału przez obsiew mieszanką traw wraz z humusowaniem) śluzę w korpusie wału przeciwpowodziowego rzeki Narew w km 5+530 w miejscowości PAN Góra w celu zabezpieczenia przeciwpowodziowego intensywnie zagospodarowanych dolin rzeki Narew na terenie gminy Wieliszew.	573,3	-
13.	Rzeka Mołtawa - budowa przegrody dolinowej w miejscowości Stanowo gm. Bodzanów	Przedmiotem inwestycji była budowa przegrody dolinowej o długości 114 m na rzece Mołtawie w km 10+545 w miejscowości Stanowo wraz z jazem, przepławką, płytą przejazdową i odcinkiem drogi gminnej Stanowo-Cieśle Wybudowany zbiornik retencyjny pozwoli magazynować znaczne ilości wody w okresach suszy jak również retencjonować wodę w okresie powodzi, co pozwoli uniknąć szkód materialnych związanych z podtopieniami i obniżeniem wydajności upraw z uwagi na suszę.	398	-
14.	Regulacja – kształtowanie przekroju podłużnego i poprzecznego oraz układu poziomego koryta rzeki Radomki w km 43+500-46+800, gm. Jedlińsk	Celem inwestycji była przebudowa wyerodowanego koryta rzeki oraz zniszczonych budowli wodnych w taki sposób, aby stała się ona sprawnym odbiornikiem, umożliwiając bezpieczne odprowadzenie wód wielkich.	349,4	-
15.	Wał rzeki Wisły na odcinku Jabłonna – Nowy Dwór Mazowiecki: śluza wałowa w km 4+676, miejscowość Jabłonna i śluza wałowa w km 9+900, miejscowość Skierdy, gmina Jabłonna“	W ramach w/w zadania wykonano: roboty uszczelniające(wykonanie przesłony grubości 30 cm metodą iniekcji wysokociśnieniowej wraz z umocnieniem skarp i korony wału przez obsiew mieszanką traw wraz z humusowaniem) dwóch śluz w korpusie wału przeciwpowodziowego rzeki Wisły w km 4+676 w miejscowości Pan Jabłonna o raz w km 9+900 w miejscowości Skierdy w celu zabezpieczenia przeciwpowodziowego intensywnie zagospodarowanych dolin rzeki Wisły na terenie gminy Jabłonna.	339,8	-

Lp.	Nazwa inwestycji	Rezultaty wynikające z realizacji inwestycji	Koszt inwestycji [tys. zł]	
			2015	2016
16.	Przebudowa - kształtowanie przekroju podłużnego i poprzecznego rzeki Wilgi w km 24+600-26+600 z odbudową 2 stopni i remontem 1 stopnia, m. Garwolin i wieś Czyszkówek gm. Garwolin, pow. garwoliński	Celem inwestycji była przebudowa wyerodowanego koryta rzeki oraz zniszczonych budowli wodnych w taki sposób, aby stała się ona sprawnym odbiornikiem, umożliwiając bezpieczne odprowadzenie wód wielkich. Dla podniesienia bezpieczeństwa przeciwpowodziowego podwyższono również istniejące groble.	291,6	-
17.	Wykonanie przesłony przeciwfiltracyjnej w podłożu wału przeciwpowodziowego rzeki Wisły chroniącego dolinę Wychódźc-Wilkówiec, gm. Czerwińsk nad Wisłą, pow. płoński	Inwestycja polegała na wykonaniu przesłony przeciwfiltracyjnej zgodnie zapisami ostatecznej decyzji Mazowieckiego Wojewódzkiego Inspektora Nadzoru Budowlanego Nr 1451/2014 z dnia 02.09.2014 r., znak: WIK.7742.5.2011.ET nakazującej realizację w terminie do 30.06.2015 r. robót eliminujących zagrożenie bezpieczeństwa, poprzez wykonanie w podłożu wału przeciwpowodziowego.	78,7	-
		SUMA	**42 778,9**	**8 013,3**

* projekt dofinansowany z RPO WM

źródło: Opracowanie własne na podstawie otrzymanych ankiet

Prace związane z utrzymaniem wód i urządzeń melioracji wodnych podstawowych wykonywane przez WZMiUW w raportowanym okresie polegały na: bieżącej eksploatacji pompowni, utrzymaniu wałów przeciwpowodziowych i budowli wałowych, systematycznej kontroli wałów, monitorowaniu śluz wałowych, wykaszaniu skarp cieków i obwałowań, odmulaniu dna cieków, usuwaniu zatorów i zakrzaczeń oraz bieżących, drobnych naprawach urządzeń melioracji wodnych podstawowych.

W 2015 roku objęto pracami utrzymaniowymi:
- cieki naturalne i kanały wraz z obsługą urządzeń piętrzących – 4 860 km (rozmiar ewidencyjny 7 950 km);
- wały przeciwpowodziowe wraz budowlami wałowymi – 577 km (rozmiar ewidencyjny 602 km);
- stacje pomp – 23 szt. (rozmiar ewidencyjny 24 szt.);
- zbiorniki wodne – 11 szt.

W 2016 roku objęto pracami utrzymaniowymi:
- cieki naturalne i kanały wraz z obsługą urządzeń piętrzących – 5005 km (rozmiar ewidencyjny 7 965 km);
- wały przeciwpowodziowe wraz budowlami wałowymi – 593 km (rozmiar ewidencyjny 602 km);
- stacje pomp – 23 szt. (rozmiar ewidencyjny 24 szt.);
- zbiorniki wodne – 12 szt.

Działanie IV.3.9.

Realizacja nowych inwestycji w zakresie infrastruktury przeciwpowodziowej, w tym utworzenie polderów na terenie województwa mazowieckiego

---

W raportowanych latach w zakresie nowych inwestycji w zakresie infrastruktury przeciwpowodziowej, w tym utworzenie polderów na terenie województwa mazowieckiego, WZMiUW zrealizował zadanie pod nazwą: „Rzeka Mołtawa – budowa przegrody dolinowej w miejscowości Stanowo gm. Bodzanów".

Przedmiotem inwestycji była budowa przegrody dolinowej o długości 114 m na rzece Mołtawie w km 10+545 w miejscowości Stanowo wraz z jazem, przepławką, płytą przejazdową i odcinkiem drogi gminnej Stanowo-Cieśle. Przegroda umożliwia:
- retencjonowanie wód rz. Mołtawy, które utworzą zbiornik wodny o pojemności 40 tys. m^3 oraz powierzchni w linii brzegowej 3,24 ha zaś w linii zwierciadła wody 2,7 ha,
- spiętrzenie i zretencjonowanie wód roztopowych z górnej części zlewni co ograniczy zagrożenie powodziowe na terenach przyległych do rzeki poniżej zapory,
- komunikację drogą gminną Stanowo-Cieśle zaprojektowaną częściowo po koronie przegrody dolinowej.

Wykonany w ramach zadania obiekt piętrząco-upustowy tj. jaz trzyotworowy, umożliwi regulowanie wysokości piętrzenia wody i opróżnianie zbiornika. Prawy przelew jazu będzie spełniał rolę górnego progu przepławki dla migracji ryb i innych organizmów wodnych. Na przyczółkach jazu od strony dolnej wody, wykonana została płyta mostowa, zapewniająca przejazd przez rzekę ciągiem drogi gminnej. Usytuowane na wlotach do zbiornika rzeki Mołtawy i cieku Mołtawki stopnie przeciwrumowiskowe wraz z osadnikami ustabilizują dno przed wlotem do zbiornika jak również powstrzymają rumowisko przemieszczające się korytem rzeki. Zapobiegnie to zamulaniu się zbiornika. Spiętrzenie wody w zbiorniku ustabilizuje poziom wód gruntowych w strefie bezpośredniego oddziaływania zbiornika. Ponadto akwen wodny będzie doskonałym miejscem siedlisk flory i fauny związanej ze środowiskiem wodnym.

W ramach inwestycji wykonano przebudowę drogi gminnej na dł. 282 m co zapewni ciągłość komunikacji pomiędzy wsiami Stanowo i Cieśle, przebudowę koryta rzeki Mołtawy na dł. 50 m oraz przebudowę kabla telekomunikacyjnego (urządzeń telekomunikacyjnych). Wybudowany zbiornik retencyjny pozwoli magazynować znaczne ilości wody w okresach suszy jak również retencjonować wodę w okresie powodzi, co pozwoli uniknąć szkód materialnych związanych z podtopieniami i obniżeniem wydajności upraw z uwagi na suszę.

Operacja realizowana była w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007 – 2013 i współfinansowana z funduszy europejskich.

Działanie IV.3.10.

Budowa i modernizacja infrastruktury pozwalającej na zwiększenie retencji wody w sposób techniczny i nietechniczny

W latach 2015-2016 w województwie mazowieckim przeprowadzono budowę i modernizację urządzeń zapewniających prawidłowe stosunki wodno-glebowe poprzez zastosowanie rozwiązań technicznych pozwalających odprowadzić nadmiar wód w okresie roztopów, a zatrzymać wodę w okresach posusznych.

Tabela 49. Inwestycje WZMiUW w zakresie budowy i modernizacji infrastruktury pozwalającej na zwiększenie retencji, zrealizowane w latach 2015-2016 na Mazowszu

Lp.	Nazwa inwestycji	Rezultaty wynikające z realizacji przedsięwzięcia	Koszt inwestycji [tys. zł]	
			2015	2016
1.	Budowa zbiornika wodnego w miejscowości Jagodno na rzece Wiązownicy w km 1+928-3+500, gm. Przytyk – czasza zbiornika, jaz piętrzący i zapora czołowa	Celem budowy zbiornika w miejscowości Jagodno było zwiększenie retencji wód rzeki Wiązownicy, której przepływy kumulowane z wysokimi stanami na rzece Radomce w ostatnich latach powodowały zagrożenie powodziowe dla miejscowości Przytyk i innych leżących poniżej jej ujścia do rzeki Radomki.	7 725,9	-
2.	Melioracje użytków rolnych w ramach zadania inwestycyjnego Kamieńczyk-Sewerynówka IV gm. Sterdyń, pow. sokołowski	Inwestycja obejmowała melioracje użytków rolnych na powierzchni 338,91 ha. Celem inwestycji było odprowadzenie nadmiaru wód gruntowych po okresie roztopów i opadów atmosferycznych, a zatrzymanie jej w okresach suszy, co bezpośrednio przełoży się na wzrost opłacalności produkcji rolnej.	3 085,2	-
3.	Budowa budowli wodnych wraz z przebudową rzeki Węgierka, Etap I w km 0+000-9+700, gm. Płoniawy Bramura, pow. makowski.	Przedmiotem inwestycji jest remont wraz z odcinkową przebudową koryta rzeki Węgierka i wykonanie budowli korekcyjnych dla wyrównania spadku podłużnego. Celem inwestycji jest: – udrożnienie koryta rzeki dla zapewnienia swobodnego spływu wód wielkich i ograniczenia ich wylewów na tereny użytkowane rolniczo położone w dolinie, – korekcja i wyrównanie spadku podłużnego rzeki dla zapobieżenia erozji dna i brzegów oraz nadmiernej sedymentacji osadów w korycie, – zwiększenie retencji w zlewni rzeki (retencja korytowa).	2 625,4	-
4.	Odbudowa zbiornika wodnego w miejscowości Zwoleń na rzece Zwolence w km 31+350, gm. Zwoleń	Celem inwestycji jest ochrona przeciwpowodziowa terenów w dolinie rzeki Zwolenki oraz retencja wód rzeki w okresie wiosennym i alimentacja przepływów w korycie rzeki w okresie letnim, dla zabezpieczenia potrzeb użytkowników gruntów poniżej zbiornika.	1 252,2	-
5.	Helenów Suserski i Dobrów- melioracja użytków rolnych, gmina Szczawin Kościelny	W ramach przedmiotowego zadania inwestycyjnego wykonano melioracje wodne szczegółowe na łącznej powierzchni 224,15 ha. Projektowana inwestycja to budowa urządzeń melioracyjnych na typowo rolniczym terenie o dużym potencjale produkcyjnym. Celem robót inwestycyjnych było polepszenie warunków wegetacji poprzez wykonanie sieci drenarskiej dla znacznego zwiększenia powierzchni przeznaczonych pod intensywne uprawy polowe. Efektem tych prac będzie wzrost plonów oraz poprawa warunków produkcji roślinnej, lepsze warunki komunikacyjne, itp., przy możliwie najmniejszej ingerencji urządzeń technicznych w środowisko przyrodnicze. Zakres prac to typowa melioracja użytków rolnych, którego celem było odprowadzenie nadmiaru wód w okresach wiosennych lub po długotrwałych opadach. W konkluzji można stwierdzić, że niniejsza inwestycja będzie korzystnie oddziaływać na środowisko przy jego dotychczasowym, rolniczym użytkowaniu.	1 536,2	-
6.	Melioracja użytków rolnych w ramach zadania inwestycyjnego Turna Łuzki VII gm. Jabłonna Lacka, pow. sokołowski	Inwestycja obejmowała melioracje użytków rolnych na powierzchni 206,67 ha. Inwestycja została zrealizowana na glebach, które charakteryzowały się niewłaściwymi stosunkami powietrzno-wodnymi. Celem inwestycji było odprowadzenie nadmiaru wód gruntowych po okresie roztopów i opadów atmosferycznych, a zatrzymanie jej w okresach suszy, co bezpośrednio przełoży się na wzrost opłacalności produkcji rolnej.	957,7	-
7.	Przebudowa jazu na rzece Srebrna w km 6+780 oraz progu na cieku bez nazwy w km 0+050 w Mińsku Mazowieckim	Przedmiotem inwestycji była przebudowa urządzeń wodnych – jazu w km 7+223 rzeki Srebrna oraz progu w km 0+055 cieku bez nazwy w sposób przywracający im odpowiednią funkcjonalność. Istniejące na rzece urządzenia i budowle mają na celu ograniczenie występowania rzeki z koryta poprzez zwiększenie retencji w zlewni rzeki.	-	896,3

Lp.	Nazwa inwestycji	Rezultaty wynikające z realizacji przedsięwzięcia	Koszt inwestycji [tys. zł]	
			2015	2016
8.	Myszki Żuki II – melioracje użytków rolnych, gmina Mochowo i Gozdowo”	Przedmiotem planowanego przedsięwzięcia było wykonanie melioracji wodnych szczegółowych na łącznej powierzchni 93,98 ha. Drenowanie systematyczne gruntów ornych, wykonane w ramach zadania spowoduje obniżenie i ustabilizowanie się poziomu wód podpowierzchniowych na głębokości optymalnej dla uprawianych roślin polowych. Odprowadzony więc będzie jedynie nadmiar wód podpowierzchniowych, powodujących nadmierne uwilgotnienie. Wody te rurociągami drenarskimi zostaną odprowadzone do rowów melioracyjnych.	497,7	-
9.	Odbudowa mostu rolniczego na rzece Rządzy w km 33+030 w miejscowości Nadbiel gm. Poświętne	Przedsięwzięcie polegało na odbudowie mostu rolniczego. Zadanie finansowane z dotacji celowej budżetu państwa w ramach zadania pn.: „Dokumentacja, wykupy, odszkodowania oraz wydatki inwestycyjne związane z realizacją projektów melioracji wodnych podstawowych i szczegółowych”.	21,5	230
10.	Odbudowa mostu rolniczego na rzece Cienkiej w km 6+550 w miejscowości Jasienica gmina Tłuszcz		462,4	-
11.	Jaz na rzece Łasica w miejscowości Łasice i Tułowice w gminie Brochów	Zrealizowana inwestycja ma na celu poprawę zdolności retencyjnych zlewni rzeki Łasicy na obszarze Kampinoskiego Parku Narodowego i jego otuliny.	308,5	-
12.	Melioracje użytków rolnych „Szczerbaki” - zadanie I, gm. Winnica, pow. pułtuski - roboty dodatkowe	Inwestycja polegała na budowie urządzeń melioracji wodnych szczegółowych na powierzchni 8,69 ha w obrębie wykonanego w latach 2011-2013 zadania inwestycyjnego pn. Melioracje użytków rolnych „Szczerbaki” – zadanie I, gm. Winnica, pow. pułtuski. W ramach inwestycji wykonano roboty ziemne i umocnieniowe, w tym rów odpływowy oraz drenowanie. Wykonana inwestycja umożliwi: – odprowadzenie nadmiaru wody z profilu glebowego, a tym samym poprawienie jego aeracji, – zwiększenie retencji gruntowej, która przyczyni się do złagodzenia fali spływów wód deszczowych wywołanej przez intensywne opady, – ułatwienie prowadzenia upraw, – polepszenie zdolności produkcyjnej gleby (zwiększenie plonów).	180,7	
13.	Archutowo III etap II - melioracja gruntów gm. Bulkowo	Projektem melioracji objęto 131,77 ha gruntów ornych. Cały obszar wymagał odwodnienia. Przedmiotem planowanego przedsięwzięcia było w głównej mierze odprowadzenie nadmiaru wód gruntowych spływających z okolicznych terenów za pomocą sieci drenarskiej oraz podłączenie jej do odbudowanych istniejących rowów melioracyjnych. Wykonana melioracja wpłynie na zwiększenie retencji gleb, przez co wody opadowe zatrzymywane będą w porach gruntowych i wykorzystywane przez korzenie roślin.	74,4	-
14.	Odbudowa jazu na rzece Wymakracz w m. Chrzczanka Włościańska, gm. Długosiodło, pow. wyszkowski	Przedmiotem inwestycji jest odbudowa jazu piętrzącego w km 3+600 na rzece Wymakracz w celu umożliwienia prowadzenia gospodarki wodnej na potrzeby rolnictwa.	2,9	-
		SUMA	**18 730,7**	**1 126,3**

źródło: Opracowanie własne na podstawie otrzymanych ankiet

Działanie IV.3.11.

Doskonalenie systemu wczesnego ostrzegania przed zjawiskami hydrologicznymi oraz meteorologicznymi

Zagrożenie powodziowe województwa mazowieckiego związane jest z przepływającą przez nie na odcinku ok. 330 km rzeką Wisłą i jej dużymi dopływami: Narwią, Pilicą i Bzurą oraz rzeką Bug. Katastrofalne zatopienia mogą wystąpić:

- w części środkowej województwa - Warszawa;
- w południowej części – dolina rzeki Pilicy oraz gminy przyległe do rzeki Wisły;
- we wschodniej części – dolina rzeki Bug;
- w północno – wschodniej części – dolina rzeki Narew, szczególnie tereny miasta i gminy Pułtusk;
- w zachodniej części – dolina Wisły, w szczególności rejon „cofki" zapory we Włocławku (położonej w woj. kujawsko-pomorskim, około 16 km od granicy z woj. mazowieckim).

Głównymi zadaniami WCZK, WSO, MSK w podsystemie operacyjno – koordynacyjnym jest monitorowanie sytuacji kryzysowych, utrzymywanie stałego kontaktu z punktami kontaktowymi na terenie województwa oraz koordynacja działań ratowniczych i humanitarnych prowadzonych w sytuacji kryzysowej. Ponadto ich zadaniem jest także zapewnienie odpowiedniej komunikacji pomiędzy uprawnionymi podmiotami na wszystkich szczeblach zarządzania kryzysowego, w celu skrócenia czasu przekazywania informacji, a tym samym skrócenia czasu podjęcia działań zapobiegawczych lub ratowniczych.

Wojewoda, jako szef obrony cywilnej województwa jest odpowiedzialny za organizację i funkcjonowanie Systemu Wczesnego Ostrzegania oraz Systemu Wykrywania i Alarmowania na terenie województwa mazowieckiego. Aktualnie województwo mazowieckie nie posiada scentralizowanego systemu ostrzegania i alarmowania ludności o zagrożeniach. Poszczególne miasta/powiaty i gminy posiadają swoje punkty alarmowe oraz centrale sterujące, lecz z poziomu wojewody - Wojewódzkiego Centrum Zarządzania Kryzysowego (WCZK) - nie można nimi zarządzać. Ma to przede wszystkim znaczenie w przypadku powiatów i gmin, w których nie utworzono Centrów Zarządzania Kryzysowego.

W 2015 roku, w ramach realizacji zadania Mazowiecki Urząd Wojewódzki w Warszawie przygotował Rekomendacje Wojewody Mazowieckiego dla budowy zintegrowanego systemu ostrzegania i alarmowania ludności o zagrożeniach dla województwa mazowieckiego oraz przeprowadził Szkolenie dotyczące budowy Systemów Wczesnego Ostrzegania i Alarmowania o zagrożeniach w ramach RPO WM na lata 2014-2020, na którym zaprezentowano: *Koncepcje wojewódzkiego systemu ostrzegania i alarmowania o zagrożeniach, Koncepcje powiatowego podsystemu ostrzegania i alarmowania o zagrożeniach oraz Koncepcje miejskiego/gminnego minisystemu ostrzegania i alarmowania o zagrożeniach*.

W raportowanym okresie, w ramach RPO WM, działanie Dostosowanie do zmian klimatu podpisano umowy na dofinansowanie budowy systemów wczesnego ostrzegania przed zagrożeniami oraz zjawiskami katastrofalnym następującym JST: powiat płocki, powiat żyrardowski, powiat sokołowski, powiat piaseczyński, powiat grójecki, powiat pułtuski, powiat przasnyski, powiat pruszkowski, powiat legionowski, powiat otwocki, powiat ostrołęcki, powiat warszawski zachodni, powiat płoński, powiat szydłowiecki, powiat wołomiński, m. Radom, m. st. Warszawa oraz m. Płock. Łączna wartość projektów to 16 579,2 tys. zł, natomiast łączna kwota dofinansowana ze środków RPO WM to 11 343,3 tys. zł.

Działanie IV.3.12.

Kontynuacja oceny zagrożenia suszą na Mazowszu

System Monitoringu Suszy Rolniczej w Polsce (SMSR), jest realizowany na zlecenie Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi od 2007 roku. System ma za zadanie wskazać obszary, na których wystąpiły straty spowodowane suszą w uprawach uwzględnionych w "Ustawie o dopłatach do ubezpieczeń upraw rolnych i zwierząt gospodarskich w Polsce". Obszary zagrożone suszą, wyznaczane są na podstawie wskaźnika klimatycznego bilansu wodnego, oraz właściwości retencyjnych gleb, ustalonych na podstawie mapy glebowo-rolniczej. Kryteria suszy są sprecyzowane dla 14 upraw lub grup upraw z uwzględnieniem zmian wymagań wodnych w czasie sezonu wegetacyjnego.

Działania realizowane przez IUNG-PIB polegają na:

- ciągłym zbieraniu i przetwarzaniu danych z punktów kontrolno-pomiarowych;
- przetwarzaniu i analizie danych meteorologicznych;
- przygotowywaniu okresowych raportów dotyczących obszarów i okresów w których wystąpiła susza rolnicza dla określonych gatunków roślin;
- aktualizacja strony internetowej „Serwis Monitoringu Suszy Rolniczej – SMSR" - www.susza.iung.pulawy.pl

W raportowanym okresie zrealizowano 26 okresowych raportów zagrożenia suszą glebową z uwzględnieniem określonych gatunków roślin (13 raportów rocznie). Informacje dotyczące wystąpienia suszy - w postaci dekadowych raportów – są przekazywane Ministerstwu Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz publikowane w serwisie internetowym: www.susza.iung.pulawy.pl

IV.4. Cel średniookresowy – Ochrona przed osuwiskami

Ocena szczegółowa realizacji celu

Poniższa tabela przedstawia stan realizacji 4 działań środowiskowych określonych w ramach celu średniookresowego - **Ochrona przed osuwiskami.**

Tabela 50. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Ochrona przed osuwiskami

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Stan realizacji
Kierunek działań – Ochrona przed osuwiskami			
IV.4.1.	Kontynuacja systemu monitorowania terenów osuwiskowych	powiaty, gminy, miasta	↔
IV.4.2.	Zabezpieczenie istniejących osuwisk z zachowaniem wartości przyrodniczych i krajobrazowych Skarpy Wiślanej	gminy, miasta	↔
IV.4.3.	Wprowadzenie w planach zagospodarowania przestrzennego w zapisach dotyczących rejonów osuwiskowych warunków wynikających z badań geologiczno-inżynierskich	Biuro Architektury i Planowania Przestrzennego m.st. Warszawy, gminy	↔
IV.4.4.	Konserwacja istniejących urządzeń infrastruktury technicznej na terenach osuwiskowych	powiaty, gminy, miasta	↔

samorządy powiatów, miast i gmin realizujące działania:
powiaty: nowodworski, m. Płock, piaseczyński, wołomiński
miasta i gminy: m. st. Warszawa

Kierunek działań – Ochrona przed osuwiskami

Działanie IV.4.1.

Kontynuacja systemu monitorowania terenów osuwiskowych

Prowadzenie obserwacji terenów zagrożonych ruchami masowymi ziemi oraz terenów, na których występują te ruchy, a także rejestru zawierającego informacje o przedmiotowych obszarach, zgodnie z ustawą Prawo Ochrony Środowiska, należy do zadań starosty. Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Środowiska *w sprawie informacji dotyczących ruchów masowych ziemi*[25] dla terenów, na których wystąpiły ruchy masowe ziemi oraz dla terenów zagrożonych ruchami masowymi ziemi mogącymi spowodować albo powodującymi bezpośrednie zagrożenie dla życia ludzi, infrastruktury technicznej lub komunikacyjnej prowadzi się obserwacje zwane „monitoringiem".

Z przeprowadzonej ankietyzacji wynika, że w raportowanym okresie zostały podjęte prace w ww. zakresie przez starostów powiatu piaseczyńskiego oraz powiatu wołomińskiego. Na terenie powiatu piaseczyńskiego prowadzono obserwacje skarpy wiślanej na terenie gmin Góra Kalwaria i Konstancin – Jeziorna, natomiast na terenie całego powiatu wołomińskiego starosta prowadzi rejestr terenów zagrożonych osuwaniem się mas ziemnych.

Dodatkowo, na terenie całej Polski od 2006 r. prowadzony jest Projekt SOPO (System Osłony Przeciwosuwiskowej). Jego podstawowym celem jest rozpoznanie, udokumentowanie i zaznaczenie na mapie w skali 1 : 10 000 wszystkich osuwisk oraz terenów potencjalnie zagrożonych ruchami masowymi w Polsce oraz założenie systemu monitoringu wgłębnego i powierzchniowego na 100 wybranych osuwiskach (90 w Karpatach i 10 w Polsce pozakarpackiej). Cały Projekt ma za zadanie wspomaganie władz lokalnych w wypełnianiu obowiązków dotyczących problematyki ruchów masowych wynikających z odpowiednich ustaw i rozporządzeń. Zgodnie z Projektem SOPO na terenie województwa mazowieckiego tylko w czterech powiatach stwierdzono brak osuwisk i obszarów predysponowanych do występowania ruchów masowych: otwockim, ostrołęckim miejskim, radomskim miejskim i siedleckim miejskim.

Dla pozostałych powiatów Projekt SOPO przewiduje wykonanie Mapy osuwisk i terenów zagrożonych ruchami masowymi (MOTZ). Dotychczas w województwie mazowieckim zrealizowane zostały 3 MOTZ dla niżej wymienionych powiatów:

- piaseczyńskiego (w 2010 r.)
- płockiego (w 2010 r.)
- sierpeckiego (w 2012 r.)

Pozostałe MOTZ planowane są do realizacji w latach 2021-2023.

Działanie IV.4.2.

Zabezpieczenie istniejących osuwisk z zachowaniem wartości przyrodniczych i krajobrazowych Skarpy Wiślanej

Z przeprowadzonej ankietyzacji wynika, iż w raportowanym okresie nie było konieczności prowadzenia prac polegających na zabezpieczeniu istniejących osuwisk z zachowaniem wartości przyrodniczych i krajobrazowych Skarpy Wiślanej.

[25] źródło: Rozporządzenie z dnia 20 czerwca 2007 r. (Dz. U. z dnia 6 lipca 2007 r.)

Działanie IV.4.3.

Wprowadzenie w planach zagospodarowania przestrzennego w zapisach dotyczących rejonów osuwiskowych warunków wynikających z badań geologiczno-inżynierskich

W zakresie ograniczania zagrożeń związanych z występowaniem terenów osuwiskowych Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego wprowadza niżej wymienione ustalenia:

- realizację wieloletniego projektu pt. System Osłony Przeciwosuwiskowej w celu wykonania map osuwisk i terenów potencjalnie zagrożonych ruchami masowymi;
- opracowanie zasad zagospodarowania i zabezpieczenie terenów osuwisk z zachowaniem wartości przyrodniczych i krajobrazowych;
- wzmocnienie systemu zarządzania kryzysowego oraz wspieranie systemu ratownictwa i służb ratowniczych;
- usprawnienie wczesnego ostrzegania o zagrożeniach i ich skutkach;
- zabezpieczanie osuwisk z zachowaniem wartości przyrodniczych i krajobrazowych.

Przy aktualizacji wszystkich mpzp należy brać pod uwagę uwarunkowania wynikające z wojewódzkiego pzp.

Działanie IV.4.4.

Konserwacja istniejących urządzeń infrastruktury technicznej na terenach osuwiskowych

W przeprowadzonej ankietyzacji nie wykazano działań z zakresu konserwacji istniejących urządzeń infrastruktury technicznej na terenach osuwiskowych.

IV.5. Cel średniookresowy – Ochrona przeciwpożarowa

Ocena szczegółowa realizacji celu

Poniższa tabela przedstawia stan realizacji 5 działań środowiskowych określonych w ramach celu średniookresowego - **Ochrona przeciwpożarowa.**

Tabela 51. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Ochrona przed pożarami

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Stan realizacji
Kierunek działań – Ochrona przed pożarami			
IV.5.1.	Monitoring terenów szczególnie zagrożonych pożarami, w tym zakup sprzętu	KPN, RDLP, nadleśnictwa	↔
IV.5.2.	Propagowanie zasad przeciwdziałania zagrożeniom pożarowym w lasach	KW PSP, OSP, powiaty, gminy, miasta, RDLP, nadleśnictwa	↔
IV.5.3.	Budowa i modernizacja dróg przeciwpożarowych	RDLP, nadleśnictwa, Lasy miejskie – Warszawa, spółdzielnie mieszkaniowe	↔
IV.5.4.	Modernizacja i wyposażenie jednostek straży pożarnych	KW PSP, KP PSP, OSP, powiaty, gminy, miasta, podmioty gospodarcze	↔
IV.5.5.	Opracowanie sieci dróg pożarowych w oparciu o numeryczne mapy terenów leśnych oraz analiza potrzeb ich zagęszczenia	RDLP, nadleśnictwa	↔

samorządy powiatów, miast i gmin realizujące działania:
powiaty: grójecki, gostyniński, kozienicki, makowski, miński, mławski, nowodworski, płoński, pułtuski, sokołowski, szydłowiecki, warszawski-zachodni, węgrowski, wołomiński, żuromiński, żyrardowski
miasta i gminy: Andrzejewo, Baranowo, Belsk Duży, Białobrzegi, Borkowice, Borowie, Borzęcin Duży, Brańszczyk, Bulkowo, Ceranów, Chorzele, Czarnia, Czerwonka, Drobin, Dzierzgowo, Garbatka-Letnisko, Garwolin, Gąbin, Glinojeck, Głowaczów, Gołymin-Ośrodek, Goworowo, Gozdowo, Goździe, Grabów nad Pilicą, Grębków, Grodzisk Mazowiecki, Grójec, Grudusk, Gzy, Huszlew, Iłża, Izabelin, Jabłonna, Jabłonna Lacka, Jaktorów, Jakubów, Jasieniec, Jednorożec, Joniec, Józefów, Kadzidło, Karczew, Klembów, Kłudno Stare, Korczew, Korytnica , Kosów Lacki, Kotuń, Kozienice, Krasnosielc, Latowicz, Lelis, Łaskarzew, Łaskarzew, m. Garwolin, m. Gostynin, Ostrołęka, Otwock, Płock, Sulejówek, Małkinia Górna, Miastków Kościelny, Maciejowice, Michałowice, Miedzna, Mława, Mochowo, Mogielnica, Mokobody, Mordy, Mrozy, Myszyniec, Nasielsk, Nieporęt, Nowe Miasto nad Pilicą, Nowy Dwór Mazowiecki, Obryte, Olszanka, Olszewo-Borki, Opinogóra Górna, Osieck, Piaseczno, Pilawa, Pionki, Płońsk, Płońsk, Pokrzywnica, Policzna, Poświętne, Potworów, Prażmów, Przasnysz, Przesmyki, Pułtusk, Raciąż, Radziejowice, Raszyn, Regimin, Rościszewo, Różan, Rybno, Sabnie, Sanniki, Sienno, Słubice, Sobolew, Sokołów Podlaski, Sońsk, Stanisławów, Stare Babice, Staroźreby, Stary Lubotyń, Sterdyń, Stocz, Strachówka, Stromiec, Suchożebry, Szczawin Kościelny, Teresin, Tłuszcz, Troszyn, Warka, Wąsewo, Wierzbica, Wilga, Wiskitki, Wodynie, Wyszków, Wyszogród, Zakroczym, Zakrzew, Załuski, Zatory, Zawidz, Zwoleń, Żabia Wola, Żelechów, Żyrardów

przedsiębiorstwa realizujące działania: Mazowiecki Port Lotniczy Warszawa-Modlin Sp. z o.o., Spółdzielnia Mieszkaniowa „BUDOWLANI" w Radomiu, PERN S.A.

inne instytucje realizujące działania: Nadleśnictwa: Celestynów, Ciechanów, Chojnów, Drewnica, Garwolin, Gostynin, Grójec, Jabłonna, Lidzbark, Łąck, Łochów, Marcule, Mińsk Mazowiecki, Mochowo, Myszyniec, Ostrołęka, Ostrów Maz., Radom, Siedlce, Sobieszyn, Sokołów, Parciaki, Płock, Płońsk, Przasnysz, Pułtusk, Wyszków, Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe w Radomiu, Rejonowe Płockie Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe, Szkoła Główna Służby Pożarniczej, KM PSP m. St. Warszawy, szkoły i przedszkola na terenie woj. mazowieckiego

Działanie IV.5.1.

Monitoring terenów szczególnie zagrożonych pożarami, w tym zakup sprzętu

W latach 2015-2016 prowadzony był monitoring terenów szczególnie zagrożonych pożarami, w ramach którego nadleśnictwa oraz inne jednostki wydatkowały środki m.in. na wyposażenie dostrzegalni pożarowych i systemy obserwacyjno-alarmowe.

Tabela 52. Realizacja zadań w ramach monitoringu terenów szczególnie zagrożonych pożarami w latach 2015-2016 na Mazowszu

Lp.	Jednostka	Termin realizacji	Lokalizacja projektu	Zadanie	Szacunkowe koszty [tys. zł]
1.	Nadleśnictwo Łochów	marzec – październik 2015 marzec – październik 2016	powiat Węgrowski, powiat Wołomiński	Monitoring terenów leśnych w okresie zagrożenia pożarowego.	650,2
2.	Nadleśnictwo Wyszków	2015 - 2016	gminy: Długosiodło, Rząśnik, Somianka, Brańszczyk, Wyszków, Wąsewo, Ostrów Mazowiecka	Prowadzenie obserwacji terenów będących z zarządzie Nadleśnictwa Wyszków w celu wykrywania zagrożenia przeciwpożarowego.	627,3
3.	Nadleśnictwo Parciaki	2015 – 2016	gminy na terenie Nadleśnictwa Parciaki: Baranowo, Jednorożec, Krasnosielc, Płoniawy - Bramura, Chorzele	Ochrona przeciwpożarowa lasu- monitoring z dostrzegalni przeciwpożarowych, patrole lotnicze, dyżury PAD, ocena stopnia zagrożenia pożarowego lasu na podstawie danych z meteorologicznego punktu pomiarowego Budziska.	369,5
4.	Nadleśnictwo Ostrołęka	2016	powiat ostrołęcki	Zakup sprzętu i oprogramowania do obserwacji terenów leśnych i wykrywania pożarów.	324,2
5.	Nadleśnictwo Przasnysz	marzec - wrzesień 2015 marzec - październik 2016	powiaty: przasnyski, mławski i ciechanowski	Monitoring obszarów leśnych Nadleśnictwa Przasnysz w okresie silnego zagrożenia pożarowego (obserwacje z dostrzegalni, patrole lotnicze).	315,9
6.	Nadleśnictwo Garwolin	marzec – październik 2015 marzec – październik 2016	powiat garwoliński (gminy: Garwolin, Borowie, Miastków, Parysów, Wilga, Trojanów, Żelechów, Maciejowice, Łaskarzew, Pilawa, Górzno, Sobolew)	Obserwacja terenów leśnych z czterech wież obserwacyjnych i jednego samolotu patrolowego.	311,5
7.	Nadleśnictwo Siedlce	2015 - 2016	powiat Siedlce (gminy: Mordy, Domanice, Kotuń, Mokobody, Paprotnia, Siedlce), powiat Węgrów (gminy: Grębków, Wierzbno), powiat Mińsk (gmina Dobre)	Zorganizowanie systemu informacyjno – alarmowego, którego celem jest jak najszybsze wykrycie pożaru.	293,3
8.	Nadleśnictwo Gostynin	2015-2016	powiat płocki, powiat gostyniński	Utrzymywanie systemu obserwacyjno-alarmowego, monitoring terenów leśnych zagrożonych pożarami.	280,9
9.	Nadleśnictwo Celestynów	2015 - 2016	Warszawa dzielnica Wawer, powiat warszawski, miasto Józefów, miasto Otwock, gm. Celestynów, miasto i gmina Karczew, gm. Osieck, gm. Sobinie Jeziory, gm. Wiązowna, miasto i gmina Pilawa, gm. Garwolin	Utrzymanie stałych punktów obserwacji przeciwpożarowej i punktu alarmowo – dyspozycyjnego w nadleśnictwie Celestynów wraz z utrzymaniem sieci łączności radiowej w nadleśnictwie	258,1
10.	Kampinoski Park Narodowy	kwiecień-wrzesień 2015 kwiecień-październik 2016	powiat warszawski zachodni (gm.: Izabelin, Kampinos, Leszno, Łomianki, Stare Babice) powiat nowodworski (gm.: Czosnów, Leoncin) powiat sochaczewski (gm. Brochów)	Wprowadzenie dyżurów przeciwpożarowych w PAD, na 7 wieżach obserwacyjnych, w 17 obwodach ochronnych (leśnictwach). Alarmowanie do KP PSP przez dyżurnych PAD o pożarach lasu, współuczestniczenie w prowadzeniu akcji ratowniczych.	224,9
11.	Nadleśnictwo Mińsk	2015 – 2016	teren Nadleśnictwa Mińsk	Zabezpieczenie terenów leśnych przed pożarem.	214,4
12.	Nadleśnictwo Dwukoły	2015 - 2016	gminy: Mława, Radzanów, Lipowiec Kościelny, Strzegowo, Stupsk, Szreńsk, Szydłowo, Wieczfnia Kościelna, Wiśniewo, Żuromin, Siemiątkowo, Lutocin, Lubowidz, Kuczbork, Bieżuń i Raciąż	Obserwacja terenów leśnych w okresie od 01.03 do końca 31.10 przy wykorzystaniu wieży obserwacyjnej, patroli samolotowych i pieszych.	204,2

Lp.	Jednostka	Termin realizacji	Lokalizacja projektu	Zadanie	Szacunkowe koszty [tys. zł]
13.	Nadleśnictwo Myszyniec	2015 - 2016	powiat ostrołęcki (gminy: Łyse, Myszyniec, Czarnia, Kadzidło)	Dyżury w PAD nadleśnictwa, obserwacja terenów leśnych prowadzona z wież przeciwpożarowych. Usprawnienie łączności pomiędzy wieżami obserwacyjnymi a PAD.	171,6
14.	Nadleśnictwo Chojnów	2015 – 2016	gminy: Piaseczno, Góra Kalwaria, Raszyn	Wykonanie systemu wczesnego wykrywania pożarów lasów na bazie istniejącej sieci punktów obserwacyjnych.	160,9
15.	Nadleśnictwo Płońsk	marzec - wrzesień 2015 marzec - październik 2016	gminy: Sochocin, Załuski, Płońsk, Naruszewo	Monitorowanie obszarów leśnych z wykorzystaniem monitoringu wizyjnego w punktach obserwacyjnych w Leśnictwie Kuchary oraz Tustań	124,9
16.	Nadleśnictwo Przysucha	marzec – październik 2015 marzec – październik 2016	powiat przysuski (gminy: Borkowice, Gielniów, Klwów, Odrzywół, Potworów, Przysucha, Rusinów, Wieniawa), powiat szydłowiecki (gm. Chlewiska), powiat opoczyński (gm. Drzewica), powiat konecki (gm. Gowarczów)	Prowadzenie obserwacji ppoż. na 2 wieżach obserwacyjnych, prowadzenie dyżuru pożarowego w PAD (biuro nadleśnictwa).	114,2
17.	Nadleśnictwo Jabłonna	2015 - 2016	gm. Pomiechówek, gm. Wieliszew	Przebudowa wieży – dostrzegalni przeciwpożarowej oraz zakup i montaż masztu antenowego.	44
18.	Nadleśnictwo Skarżysko	marzec – październik 2015 marzec – październik 2016	powiat Szydłowiec (gminy: Jastrząb, Chlewiska Mirów, Szydłowiec)	Monitoring obszarów leśnych Nadleśnictwa Skarżysko	47,4
19.	Nadleśnictwo Drewnica	2015 - 2016	powiat wołomiński (gm. Klembów, gm. Ząbki)	Zakup zespołu urządzeń systemu monitoringu p.poż w Leśnictwie Ostrówek	b.d.
				SUMA	**4 745,4**

gdzie: PAD – Punkt Alarmowo-Dyspozycyjny

źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet.

Działanie IV.5.2.

Propagowanie zasad przeciwdziałania zagrożeniom pożarowym w lasach

Jednym z najpowszechniejszych działań realizowanych w ramach ww. zadania było przeprowadzanie przez gminy i powiaty akcji informacyjnych na temat zagrożeń pożarowych w lasach. Dotyczyły one głównie informowania społeczeństwa o:

- zapobieganiu powstawania pożarów w lasach;
- szkodliwości wypalania traw;
- konsekwencjach prawnych za nieprzestrzeganie przepisów;
- zasadach postępowania w czasie pożaru.

W ramach przeprowadzanych szkoleń rozdawano ulotki i broszury mające na celu zwiększenie świadomości mieszkańców w zakresie zagrożeń pożarowych (np. powiat łosicki, powiat radomski, KPSP w Żurominie, w gminach Maciejowice, Mochowo). Organizowano również turnieje wiedzy pożarniczej oraz spotkania dydaktyczne w zakresie przeciwdziałania pożarom dla dzieci i młodzieży (np. miasto Żyrardów, w gm. miasta Gostynin, gm. Olszanka) oraz pokazy sprzętu gaśniczego (np. gm. Mochowo) Umieszczano materiały dotyczące przedmiotowego tematu na stronach internetowych gmin oraz tablicach informacyjnych (np. w gm. Klembów, gm. Mordy, gm. Prażmów, gm. miasta Gostynin).

Działalność informacyjna i ostrzegawcza w celu kształtowania u ludzi odpowiednich zachowań nie stwarzających zagrożenia pożarowego w lesie i jego otoczeniu, stanowi jeden z podstawowych elementów edukacji przyrodniczo-leśnej prowadzonej przez nadleśnictwa. Działalność ta prowadzona była w latach 2015-2016 poprzez:

- pogadanki i prelekcje na temat przyczyn zagrożenia pożarowego lasów, wygłaszane w przedszkolach i szkołach, obozach harcerskich, podczas zajęć prowadzonych w lesie;
- komunikaty ostrzegawcze podawane w środkach masowego przekazu (np. strony internetowe Lasów Państwowych, audycje w mediach);
- ulotki oraz gadżety rozpropagowane wśród mieszkańców, turystów, wczasowiczów;
- plakaty i ogłoszenia wywieszane w miejscach zbiorowego przebywania ludzi;
- tablice ostrzegawcze wywieszane na terenach leśnych wzdłuż szlaków wycieczkowych oraz miejscach penetracji turystycznej;
- turnieje wiedzy pożarniczej;
- konkursy dla dzieci i młodzieży.

Do nadleśnictw, które wykazały się działalnością edukacyjną należą Nadleśnictwo: Drewnica, Mińsk, Siedlce, Myszyniec, Dwukoły, Radom, Grójec, Łochów, Przasnysz, Ostrołęka, Wielbark, Parciaki, Łąck, Lidzbark oraz Ciechanów.

Działanie IV.5.3.

Budowa i modernizacja dróg przeciwpożarowych

W latach 2015-2016 prowadzono wiele inwestycji z zakresu budowy i modernizacji dróg przeciwpożarowych, które zebrano w tabeli poniżej.

Tabela 53. Wykaz przedsięwzięć dotyczących budowy i modernizacji dróg przeciwpożarowych w latach 2015-2016 na terenie województwa mazowieckiego

Lp.	Jednostka	Zadanie	Lokalizacja zadania	Długość dróg / dojazdów pożarowych [km]		Szacunkowy koszt [tys. zł]	
				2015	2016	2015	2016
1.	Nadleśnictwo Drewnica	Modernizacja dojazdów pożarowych w leśnictwach Fidest i Leśniakowizna	powiat wołomiński (gmina Zielonka), powiat wyszkowski (gmina Wyszków)	-	-	854,8	988
2.	Kampinoski Park Narodowy	Wyrównanie wybojów i kolein kruszywem naturalnym dojazdów pożarowych na terenie KPN	powiat warszawski zachodni (gminy: Izabelin, Leszno, Stare Babice) powiat nowodworski (gmina Czosnów)	-	2,51	-	356,7
3.	Nadleśnictwo Sarnaki	Przebudowa drogi leśnej z ulepszeniem nawierzchni	powiat Siedlce (gmina Korczew), powiat Łosice (gmina Huszlew)	2,48	-	443,5	-
4.	Nadleśnictwo Gostynin	Przebudowa dojazdów pożarowych nr 31/II, nr 31/I, 33/II oraz nr 8	powiat gostyniński (gmina Gostynin), powiat płocki (gmina Nowy Duninów)	2,3	3,88	571,9	723,9
5.	Nadleśnictwo Łąck	Przebudowa dróg leśnych	powiat płocki (gminy Słubice i Gąbin)	1,64	3,05	385,3	822
6.	Nadleśnictwo Wielbark	Budowa dojazdu pożarowego nr 40 w leśnictwie Opaleniec	powiat przasnyski (gmina Chorzele)	-	3,09	-	164,6
7.	Nadleśnictwo Ostrołęka	Modernizacja dróg pożarowych	gminy: Kadzidło, Lelis, Rzekuń, Sypniewo	3,61	5,7	430	968,1
8.	Nadleśnictwo Przasnysz	Przebudowa dróg pożarowych	powiat przasnyski	b.d.	b.d.	1 750	807
9.	Nadleśnictwo Łochów	Przebudowa drogi leśne i wywozowej w leśnictwie Miednik	powiat węgrowski (gmina Stoczek)	1,89	-	524,4	-
10.	Nadleśnictwo Celestynów	Przebudowa drogi leśnej i p.poż oraz modernizacja wewnątrzzakładowych szlaków komunikacyjnych i p.poż.	powiat otwocki (gminy: Wiązowna, Osieck, Celestynów)	3,55	2,32	691,2	428,2
11.	Nadleśnictwo Radom	Budowa drogi przeciwpożarowej w leśnictwie Łaziska	powiat szydłowiecki (gmina Orońsko)	-	2,82	-	855,6
12.	Nadleśnictwo Dwukoły	Przebudowa dróg pożarowych nr 64 i nr 59A	powiat mławski (gmina Lipowiec Kościelny)	2,1	-	324,7	-
13.	Nadleśnictwo Grójec	Przebudowa dojazdu pożarowego numer 35L w Leśnictwie Skuły	powiat grodziski (gmina Żabia Wola)	-	0,9	-	738,2
14.	Nadleśnictwo Myszyniec	Przebudowa drogi pożarowej nr 81 w leśnictwie Dylewo	powiat ostrołęcki (gmina Kadzidło)	1,98	-	214	-
15.	Nadleśnictwo Ostrów Mazowiecka	Wykonanie dokumentacji projektowej drogi p.poż. oraz modernizację drogi p.poż	powiat ostrowski (gmina Brok)	-	3,2	17,5	595,8
16.	Nadleśnictwo Jabłonna	Wykonanie projektu dróg leśnych w leśnictwach Pomiechówek i Kolonia	powiat nowodworski (gmina Pomiechówek)	-	-	-	12,1
17.	Nadleśnictwo Chojnów	Modernizacja dróg p.poż.	-	6,5	1,5	1 260,7	214,2
18.	PZL „Warszawa – Okęcie" S.A.	Modernizacja 400m^2 drogi p.poż. przy budynku B17	Warszawa	-	-	b.d.	25
19.	Nadleśnictwo Pułtusk	Budowa drogi leśnej wywozowo-pożarowej w leśnictwie Dąbrowa	powiat pułtuski (gmina Obryte)	-	1,1	-	344,7
20.	Nadleśnictwo Płock	Przebudowa drogi leśnej Starzyno, Podgórze, Rękawczyn dla potrzeb ochrony przeciwpożarowej	powiat płocki (gminy: Bodzanów, Mała Wieś) powiat sierpecki (gmina Gozdowo)	8,9	-	1 506,6	-

Lp.	Jednostka	Zadanie	Lokalizacja zadania	Długość dróg / dojazdów pożarowych [km]		Szacunkowy koszt [tys. zł]	
21.	Nadleśnictwo Parciaki	Wzmocnienie systemu ochrony przeciwpożarowej lasów Nadleśnictwa Parciaki	powiat ostrołęcki (gmina Baranowo), powiat przasnyski (gminy: Chorzele, Jednorożec), powiat makowski (gminy: Krasnosielc, Płoniawy-Bramura)	2,8	3,4	661,9	551,3
			SUMA	**37,75**	**33,47**	**9 636,7**	**8 595,4**

źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet

Działanie IV.5.4.

Modernizacja i wyposażenie jednostek straży pożarnych

Województwo Mazowieckie prowadzi Samorządowy Program dotyczący pomocy finansowej dla gmin/miast w ramach zakupu nowych samochodów ratowniczo-gaśniczych ze sprzętem ratowniczo-gaśniczym zamontowanym na stałe oraz zakupu sprzętu ratowniczo-gaśniczego dla jednostek Ochotniczych Straży Pożarnych OSP 2016-2017. W 2016 r. na zadanie obejmujące zakup samochodów i sprzętu ratowniczo-gaśniczego łącznie wydatkowano 2 839,6 tys. zł.

W poniższej tabeli zestawiono zadania dofinansowane ze środków RPO WM w latach 2015-2016. Zestawienie wykonano na podstawie ankiet.

Tabela 54. Przedsięwzięcia współfinansowane ze środków RPO WM w latach 2015-2016

Lp.	Jednostka	Nazwa przedsięwzięcia	Całkowity koszt przedsięwzięcia [tys. zł]	Kwota dofinansowania RPO WM [tys. zł]		Inne [tys. zł]
				2015	2015	
1.	Gmina Jabłonna	Zakup średniego samochodu ratowniczo-gaśniczego oraz sprzętu stanowiącego wyposażenie specjalistycznej grupy ratownictwa OSP w Jabłonnie	870,1	-	349,1	2016 r. SWM: 100 WFOŚiGW: 190 gmina: 81 inne: 150
2.	Gmina Sońsk	Kupno średniego samochodu ratowniczo gaśniczego wraz ze sprzętem gaśniczo-ratowniczym	965,1	-	365,1	2016 r. WFOŚiGW: 190 gmina: 170 firma: 40 inne: 200
3.	Gmina Klembów	Modernizacja i wyposażenie jednostek straży pożarnej - wyposażenie oraz samochód ratowniczo-gaśniczy	845,9	-	323,2	2016 r. WFOŚiGW: 250 gmina: 72,7 inne: 200
4.	Gmina Chorzele	Doposażenie w sprzęt	1 030,3	-	356,4	2016 r. WFOŚiGW: 190 gmina: 233,9 inne: 250
5.	Gmina Przesmyki	Zakup nowego samochodu ratowniczo – gaśniczego ze sprzętem ratowniczo-gaśniczym zamontowanym na stałe	772,4	-	287	2016 r. SWM: 100 WFOŚiGW: 185,4 państwo: 200
		SUMA	**4 483,8**	**-**	**1 680,8**	**2803,0**

źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet

W ramach programu „Zakup samochodów pożarniczych oraz sprzętu ratowniczego" WFOŚiGW w Warszawie w 2015 r. zawarł 155 umów na łączną kwotę 11 540,7 tys. zł, natomiast w 2016 r. zawarł 142 umów na łączną kwotę 13 337,3 tys. zł. Program skierowany był do jednostek samorządu terytorialnego, Ochotniczych Straży Pożarnych, szkół pożarniczych, Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego. W ramach ww. programu finansowane były przedsięwzięcia polegające na:

- unowocześnianiu wyposażenia ratowniczego służb powołanych do zapobiegania, ograniczania i likwidacji nadzwyczajnych zagrożeń środowiska i poważnych awarii, umożliwiającego zwiększenie skuteczności działania;
- ochronie terenów leśnych i cennych z przyrodniczego punktu widzenia;
- wspieraniu zakupu sprzętu specjalistycznego dla służb ratowniczych.

W poniższej tabeli zestawiono dofinansowania NFOŚiGW w latach 2015-2016.

Tabela 55. Przedsięwzięcia współfinansowane ze środków NFOŚiGW w latach 2015-2016

Lp.	Jednostka	Zadanie	Kwota dofinansowania [tys. zł]
2015			
1.	Nadnarwiańskie Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe	Zakup sprzętu ratowniczego	150
2.	OSP- Ratownictwo Wodne	Zakup sprzętu ratowniczego: łódź z konsolą sterującą, radarem, sonarem, oświetleniem nocnym, rękawem sorb. hydrofobowym	83
3.	Ciechanowskie Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe	Zakup specjalistycznego sprzętu – samochód osobowo-terenowy z napędem 4x4 typu pick-up	55
4.	Piaseczyńskie Wodne Ochotnicze Pogotowie ratunkowe	Zakup specjalistycznego sprzętu w celu wsparcia ratownictwa wodnego na terenie powiatu piaseczyńskiego	16,2
5.	Pułtuskie Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe	Zakup łodzi ratunkowej z przyczepą oraz sprzętu do nurkowania	36
6.	Płockie Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe w Płocku	Zakup specjalistycznego samochodu do celów ratownictwa wodnego	40
7.	KW PSP w Warszawie	Zakup sprzętu do identyfikacji i pobierania próbek oraz szkolenie pracowników Państwowej Straży Pożarnej	30
		SUMA	**410,2**
2016			
8.	KW PSP w Warszawie	Zakup sprzętu ratowniczego średniego samochodu ratowniczego oraz działka wodno- pianowego	370
9.	OSP w Zbuczynie	Zakup ciężkiego samochodu ratowniczo-gaśniczego dla OSP Zbuczyn	150
10.	OSP w Piastowie	Zakup specjalnego ciężkiego samochodu pożarniczego	199,9
11.	OSP w Bielsku Dużym	Dostawa ciężkiego samochodu ratowniczo-gaśniczego dla OSP w Belsku Dużym	222,8
12.	OSP w Kuligowie	Zakup nowego samochodu dla OSP Kuligów	188,8
13.	OSP w Goździe	Zakup nowego, średniego samochodu ratowniczo-gaśniczego dla OSP w Goździe	225
14.	OSP w Bożej Woli	Zakup nowego średniego samochodu ratowniczo-gaśniczego ze sprzętem ratowniczo-gaśniczym zamontowanym na stałe z napędem	200
15.	OSP Laski	Zakup lekkiego samochodu ratowniczo-gaśniczego dla OSP Laski	141,8
16.	Nadnarwiańskie Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe	Zakup sprzętu ratowniczego	375
17	OSP w Kołbieli	Wsparcie techniczne OSP w Kołbieli poprzez zakup średniego samochodu ratowniczo-gaśniczego wraz z wyposażeniem	250
		SUMA	**2 323,3**
		RAZEM	**2 733,5**

źródło: źródło: NFOŚiGW w Warszawie

W ramach realizacji działania polegającego na modernizacji i wyposażeniu jednostek straży pożarnych w latach 2015-2016 m.in.: zakupiono samochody wsparcia działań ratowniczo-gaśniczych, kamery termowizyjne, łodzie ratunkowe; wybudowano, rozbudowano i zmodernizowano jednostki straży pożarnych; zakupiono wyposażenie dla jednostek OSP w tym: odzież ochronną, hełmy, obuwie, węże ssawne tłoczne, rozdzielcze, klucze, linki, prądownice, pasy, rękawice, pilarki itp.; uzupełniono sprzęt ratownictwa OSP gminnych; zakupiono: mobilną komorę dymową, motopompy szlamowe, węże tłoczne, węże ssawne i prądownice; zakupiono sprzęt i wyposażenie do prowadzenia akcji ratunkowo – gaśniczych dla jednostek straży pożarnych, radiotelefon, pilarki spalinowe, turbowentylatory, zestawy hydrauliczne ratownictwa technicznego, drabiny przenośne; utrzymano sprawność bojową OSP działających na terenie woj. mazowieckiego.

W sumie na działanie związane z modernizacją i wyposażeniem jednostek straży pożarnych w latach 2015-2016 wydatkowano 79 547,5 tys. zł.

Działanie IV.5.5.

Opracowanie sieci dróg pożarowych w oparciu o numeryczne mapy terenów leśnych oraz analiza potrzeb ich zagęszczenia

Zgodnie z otrzymanymi ankietami, w latach 2015 - 2016 zadanie realizowane było w Nadleśnictwie Siedlce oraz Nadleśnictwie Łomża.
Przedsięwzięcie realizowane przez Nadleśnictwo Łomża polegało na optymalizacji docelowej sieci dróg leśnych na terenie nadleśnictwa, której celem jest wskazanie i opisanie optymalnej sieci dróg oraz ustalenie harmonogramu planowanych prac remontowych oraz inwestycyjnych. W wyniku przeprowadzonej optymalizacji zinwentaryzowano 42 km dróg leśnych w województwie mazowieckim.
Nadleśnictwo Siedlce realizowało projekt polegający na aktualizacji z naniesieniem na mapy przebiegu dróg pożarowych w ramach sporządzania Planu Urządzenia Lasu dla terenu nadleśnictwa. W ramach prowadzonych działań zostały zinwentaryzowane i naniesione na mapę wszystkie drogi pożarowe wraz z ich oznaczeniem, przeprowadzono analizę zagęszczenia istniejących dróg oraz opisano potrzeby docelowe.

V OBSZAR PRIORYTETOWY – EDUKACJA EKOLOGICZNA SPOŁECZEŃSTWA

V.1 Cel średniookresowy – Wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców Mazowsza

Ocena szczegółowa realizacji celu

Poniższa tabela przedstawia stan realizacji 22 działań środowiskowych określonych w ramach celu średniookresowego – ***Wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców Mazowsza*.**

Tabela 56. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców Mazowsza.

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca	Stan realizacji
Kierunek działań – Kształtowanie i promocja postaw prośrodowiskowych			
V.1.1.	Organizowanie kampanii informacyjno-edukacyjnych oraz akcji lokalnych służących ochronie środowiska	Województwo Mazowieckie, MZPK, KPN, NGO, RDLP, RDOŚ, powiaty, miasta, gminy, uczelnie wyższe, instytucje kultury	↔
V.1.2.	Wspomaganie edukacji ekologicznej prowadzonej przez samorządy powiatów, miast i gmin	Województwo Mazowieckie	↔
V.1.3.	Wspomaganie edukacji ekologicznej zgodnie z założeniami programów współpracy z organizacjami pozarządowymi	Województwo Mazowieckie	↔
V.1.4.	Prowadzenie działań związanych z edukacją przyrodniczo-leśną ze szczególnym uwzględnieniem zwiększenia świadomości społeczeństwa w zakresie potrzeb i właściwych metod ochrony przyrody	MZPK, RCEE, RDOŚ, NGO instytucje kultury, powiaty, miasta, gminy	↔
V.1.5.	Organizowanie kampanii i akcji edukacyjno-informacyjnych, dla wszystkich grup społecznych, dotyczących zasad i podstaw prawidłowego funkcjonowania gospodarki odpadami	Województwo Mazowieckie, NGO, RCEE, RDLP, powiaty, miasta, gminy, podmioty gospodarcze, uczelnie wyższe	↔
V.1.6.	Działania informacyjno-edukacyjne na temat zanieczyszczeń powietrza, ich wpływu na zdrowie i możliwości zmniejszenia tych zanieczyszczeń przez społeczeństwo	ZHP Wołomin, podmioty gospodarcze, miasta	↔
V.1.7.	Kształtowanie właściwych zachowań społecznych poprzez propagowanie konieczności oszczędzania wody, energii cieplnej i elektrycznej oraz uświadamianie o szkodliwości spalania paliw niskiej jakości	Województwo Mazowieckie, NGO, powiaty, miasta, gminy, podmioty gospodarcze	↔
V.1.8.	Prowadzenie działań edukacyjnych uświadamiających społeczeństwo o korzyściach płynących z użytkowania scentralizowanej sieci cieplnej, termomodernizacji i innych działań związanych z ograniczeniem emisji niskiej	gminy, miasta	↔
V.1.9.	Promocja rozwoju odnawialnych źródeł energii oraz technologii ograniczających zużycie energii	MAE, MODR, powiaty, miasta, gminy, podmioty gospodarcze	↔
V.1.10	Prowadzenie akcji edukacyjnych mających na celu uświadamianie społeczeństwa o szkodliwości spalania odpadów i wypalania traw	KW PSP, powiaty, miasta, gminy, NGO	↔
Kierunek działań – Edukacja dzieci i młodzieży			
V.1.11.	Organizacja cyklicznych konkursów ekologicznych dla dzieci i młodzieży	Województwo Mazowieckie, MZPK, RDLP, NGO, powiaty, miasta, gminy	↔
Kierunek działań – Rozwój infrastruktury edukacyjnej			
V.1.12.	Rozwój terenowej infrastruktury edukacyjnej	RDLP, powiaty, miasta, gminy	↔
V.1.13.	Utrzymanie istniejących i racjonalne tworzenie nowych placówek do spraw informacji i edukacji ekologicznej	RDLP, MZPK, powiaty, miasta, gminy	↔
Kierunek działań – Tworzenie dokumentów programowych z zakresu edukacji ekologicznej			
V.1.14.	Opracowanie wojewódzkiego programu edukacji ekologicznej	Województwo Mazowieckie	↓

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca	Stan realizacji
Kierunek działań – Edukacja ekologiczna rolników			
V.1.15.	Realizacja Planu Działań Samorządu Województwa Mazowieckiego na Rzecz Rozwoju Rolnictwa i Poprawy Jakości Artykułów Żywnościowych na Mazowszu w zakresie jakości i bezpieczeństwa żywności, technologii, produkcji, wytwarzania produktów tradycyjnych i rolnictwa ekologicznego	Województwo Mazowieckie, MODR	↔
V.1.16.	Upowszechnianie dobrych praktyk rolniczych poprzez szkolenia dla rolników	ARiMR, MODR, powiaty, gminy	↔
Kierunek działań – Działania informacyjno - edukacyjne skierowane do podmiotów gospodarczych i jednostek administracji publicznej			
V.1.17.	Organizowanie szkoleń i warsztatów z zakresu opłat za korzystanie ze środowiska, opłaty produktowej, opłaty za substancje kontrolowane oraz opłat wynikających z ustawy o bateriach i akumulatorach	Województwo Mazowieckie	↔
V.1.18.	Dystrybucja materiałów informacyjnych - ulotek i broszur celu pozyskiwania nowych podmiotów zobowiązanych do składania wykazów i sprawozdań z zakresu opłat za korzystanie ze środowiska, opłaty produktowej, opłaty za substancje kontrolowane oraz opłat wynikających z ustawy o bateriach i akumulatorach	Województwo Mazowieckie	↔
V.1.19.	Udział w szkoleniach w zakresie ocen oddziaływania na środowisko zarówno dla sporządzających jaki opiniujących dokumenty	Województwo Mazowieckie, powiaty, miasta, gminy	↔
V.1.20.	Edukacja w zakresie bezpieczeństwa transportu substancji niebezpiecznych	Województwo Mazowieckie, podmioty gospodarcze	↔
V.1.20a	Organizacja lub udział w szkoleniach z zakresu ochrony środowiska	WIOŚ, RDLP, powiaty, miasta, gminy, podmioty gospodarcze, szkoły wyższe	↔
Kierunek działań – Działania edukacyjno – informacyjne zagrożeń ekologicznych			
V.1.21.	Akcje edukacyjno-szkoleniowe dla służb zakładów przemysłowych i pracowników administracji publicznej w zakresie zapobiegania awariom i skażeniom środowiska	WIOŚ, podmioty gospodarcze, RDLP	↔
V.1.22.	Działania edukacyjno-informacyjne dla mieszkańców Mazowsza o możliwości zapobiegania i postępowania w razie wystąpienia poważnej awarii lub klęsk żywiołowych	powiaty, miasta, gminy, podmioty gospodarcze	↔

samorządy powiatów, miast i gmin realizujące działania:
powiaty: legionowski, piaseczyński, płoński, sierpecki, ostrowski, nowodworski, węgrowski, ostrołęcki, makowski, gostyniński, otwocki, żuromiński, białobrzeski, pruszkowski, żyrardowski, miński, przasnyski, warszawski-zachodni
miasta i gminy: Belsk Duży, Bielany, Bieżuń, Borowie, Brudzeń Duży, Bulkowo, Cegłów, Ciechanów, Ciepielów, Czarnia, Czerwin, Czerwonka, Dębe Wielkie, Długosiodło, Drobin, Garbatka-Letnisko, Garwolin, Gąbin, Gostynin, Goworowo, Gozdowo, Góra Kalwaria, Grójec, Iłża, Izabelin, Jabłonna Lacka, Jabłonna, Jaktorów, Jakubów, Jastrząb, Jedlińsk, Jednorożec, Józefów, Kampinos, Karczew, Karniewo, Klembów, Kobyłka, Kołbiel, Konstancin Jeziorna, Korczew, Korytnica, Kotuń, Kozienice, Krasnosielc, Legionowo, Leszno, Lesznowola, Łaskarzew, Łąck, Łomianki, Łosice, Maciejowice, Magnuszew, Maków Mazowiecki, Marki, Miedzna, Milanówek, Mława, Mochowo, Mokobody, Mordy, Mrozy, Nadarzyn, Nieporęt, Nowe Miasto, Nowy Duninów, Nowy Dwór Mazowiecki, Olszewo-Borki, Osieck, Ostrołęka, Ostrów Mazowiecka, Otwock, Ożarów Mazowiecki, Piaseczno, Pionki, Płock, Płoniawy-Bramura, Pniewy, Pokrzywnica, Prażmów, Pruszków, Przasnysz, Przesmyki, Przysucha, Raciąż, Radom, Radzymin, Raszyn, Regimin, Różan, Rzekuń, Sadowne, Sanniki, Serock, Siedlce, Siennica, Sierpc, Słubice, Sochocin, Sokołów Podlaski, Solec nad Wisłą, Somianka, Staroźreby, Sterdyń, Stromiec, Sulejówek, Sypniewo, Szczutowo, Szelków, Tczów, Teresin, Tłuszcz, m. st. Warszawa, Węgrów, Wierzbno, Wilga, Wodynie, Wołomin, Wyszków, Zakroczym, Ząbki, Zwoleń, Żabia Wola, Żelechów

przedsiębiorstwa realizujące działania: Przedsiębiorstwo Energetyczne w Siedlcach Sp. z o.o., Miejski Zakład Komunikacji w Ostrołęce, Gminne Przedsiębiorstwo Komunalne Eko-Babice Sp. z o.o., Zarząd Dróg Miejskich w Warszawie, Zarząd Transportu Miejskiego w Warszawie, Wodociąg Marecki Sp. z o.o., RZGW w Warszawie, Przedsiębiorstwo Energetyki Cieplnej "ŻYRARDÓW" Sp. z o.o., ENEA Wytwarzanie Sp. z o.o., Przedsiębiorstwo Gospodarowania Odpadami w Płocku Sp. z o.o., Rockwool Polska Sp. z o.o., ZAP Sznajder Batterien, MESKO S.A. Oddział w Pionkach, SOKOŁÓW S.A. - Oddział w Sokołowie Podlaskim, Przedsiębiorstwo Produkcyjno-Usługowo-Handlowe "RADKOM" Sp. z o.o., Erca Wilmar Cosmetic Ingredients Sp. z o.o., HORTEX Sp. z o.o., Przedsiębiorstwo Energetyki Cieplnej w Ciechanowie, ZZKB-KOBiZE IOŚ-PIB, PERN S.A., Polski Koncern Naftowy ORLEN S.A. BIOTON S.A., ArcelorMittal Warszawa Sp. z o.o., Narodowe Centrum Badań Jądrowych

inne instytucje realizujące działania: Gimnazjum w Teresinie, Szkoła Podstawowa w Budkach Piaseckich, Szkoła Podstawowa w Szymanowie, Szkoła Podstawowa w Poprotni, Szkoła Podstawowa nr 4 im. Adama Mickiewicza w Siedlcach, Szkoła Podstawowa nr 10 im. Księżnej Aleksandry Ogińskiej w Siedlcach, Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych nr 2 im. M. Kopernika w Siedlcach, Miejskie Przedszkole nr 1 w Siedlcach, Publiczne Gimnazjum nr 4 w Siedlcach, Przedszkole Publiczne nr 12 w Radomiu, Przedszkole Publiczne nr 25 w Radomiu, Przedszkole Publiczne nr 14 w Radomiu, Przedszkole Publiczne nr 10 im. Jana Brzechwy w Radomiu, Przedszkole Publiczne nr 8 w Radomiu, Publiczne Przedszkole nr 5 im. T. Kościuszki w Radomiu, Publiczna Szkoła Podstawowa nr 15 w Radomiu, Publiczne Gimnazjum nr 11 im. Bolesława Prusa w Radomiu, Publiczna Szkoła Podstawowa Nr 4 z Oddziałami Integracyjnymi im. św. Kazimierza Jagiellończyka w Radomiu, Publiczne Gimnazjum Nr 22 z Oddziałami Integracyjnymi im. Karola Wojtyły w Radomiu, XI Liceum Ogólnokształcące z Oddziałami Integracyjnymi im. St. Staszica w Radomiu, Publiczna Szkoła Podstawowa Nr 19 im. Edmunda Bakalarza w Radomiu, V Liceum Ogólnokształcące z Oddziałami Dwujęzycznymi im. Romualda Traugutta, Liceum Ogólnokształcące z Oddziałami Dwujęzycznymi im. T. Kościuszki w Gostyninie, Zespół Szkół i Placówek Specjalnych w Mocarzewie, Zespół Szkół im. Marii Skłodowskiej – Curie w Gostyninie, Zespół Szkół Ogólnokształcących w Mazowieckim Centrum Leczenia Chorób Płuc i Gruźlicy w Otwocku, Nadleśnictwa: Celestynów, Drewnica, Gostynin, Łąck, Łochów, Jabłonna, Myszyniec, Ostrołęka, Ostrów Mazowiecka, Parciaki, Przasnysz, Pułtusk, Siedlce, Fundacja WWF Polska, Związek Stowarzyszeń Polska Zielona Sieć, Stacja Muzeum, Regionalne Centrum Edukacji Ekologicznej w Płocku, Państwowa Straż Pożarna nr 34 w Radomiu, Stowarzyszenie „Projekt Raszyn", Fundusz Lokalny Ziemi Płockiej - Młodzi Razem, Fundacja Akomodacja Tłuszcz, Fundacja WWF Polska, Fundacja Rozwoju Warszawskiego Ogrodu Zoologicznego PANDA, Powiatowe Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratownicze w Białobrzegach, Stowarzyszenie Wspierania Inicjatyw Lokalnych „Nasze Ostrowy", Lokalna Grupa działania „Równiny Wołomińskiej", Spółdzielnia Mieszkaniowa „Południe" w Radomiu, Biblioteka Pedagogiczna im. Heleny Radlińskiej w Siedlcach, KP PSP w Żurominie, Uniwersytet Technologiczno – Humanistyczny in. K. Pułaskiego w Radomiu

Kierunek działań – Kształtowanie i promocja postaw prośrodowiskowych

Działanie V.1.1.

Organizowanie kampanii informacyjno-edukacyjnych oraz akcji lokalnych służących ochronie środowiska

W raportowanym okresie UMWM zorganizował cykl spotkań przeznaczonych dla przedstawicieli samorządu terytorialnego i zarządzających instalacjami, które w WPGO uzyskały status po rozbudowie RIPOK lub planowany RIPOK (więcej informacji w Działaniu V.1.5). Ponadto zrealizowano akcję edukacyjno-informacyjną z zakresu opłat środowiskowych mającą na celu podniesienie świadomości społecznej w zakresie odpowiedzialności finansowej za korzystanie ze środowiska. W ramach akcji zorganizowano cykl bezpłatnych szkoleń pt.: „Opłaty za korzystanie ze środowiska, opłata produktowa, opłata za substancje kontrolowane oraz opłaty wynikające z ustawy o bateriach i akumulatorach" skierowanych do przedsiębiorców, osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą oraz przedstawicieli innych jednostek organizacyjnych z terenu województwa mazowieckiego.

MZPK realizował opisywane działanie poprzez organizacje prelekcji, pogadanek, wycieczek i imprez okolicznościowych. W latach 2015-2016 zorganizowano m.in.:

- Ochrona gatunkowa płazów występujących na terenie Chojnowskiego Parku Krajobrazowego – *Akcja Żaba* (czynna ochrona płazów połączona z edukacją dzieci i młodzieży; wolontariusze przenoszą płazy przez ruchliwe drogi podczas migracji tych zwierząt do zbiorników rozrodczych);
- *Owady wokół nas pożyteczne zapylacze* program edukacyjny na rzecz poprawy bioróżnorodności w Kozienickim Parku Krajobrazowym;
- *Akcja Sprzątania Świata* jest imprezą cykliczną, w której biorą udział uczniowie z okolicznych szkół. Akcja ma na celu promowanie właściwych postaw wśród dzieci i młodzieży. Sprzątanie lasów przyczynia się do ochrony walorów przyrodniczo-krajobrazowych MPK;
- Aktywna edukacja przyrodnicza na terenie Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego – ginący świat nadbużańskich roślin Poprzez aktywną edukację przyrodniczą realizowaną na terenie Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego, zwiększa się świadomość ekologiczna społeczeństwa;
- Plener plastyczny *Malowany październik* jest imprezą cykliczną odbywającą się na terenie Ośrodka edukacyjno – muzealnego „Baza Torfy" w Karczewie. Warsztaty plastyczne dały możliwość uczestnikom poznanie Mazowieckiego Parku Krajobrazowego;
- Terenowy rajd rodzinny ChPK *Szlakami Chojnowskiego Parku Krajobrazowego* edycja V i VI. Uczestnicy podczas rajdu przemierzają z przewodnikiem dwie ścieżki dydaktyczne „Gonna Sosna" i „Lasy Konstancińskie".

Stacja Muzeum, dawniej Muzeum Kolejnictwa, zorganizowała przy dofinansowaniu WFOŚiGW:

- konferencję *Znaczenie miejsc przyrodniczo cennych oraz edukacji ekologicznej w turystyce*. Przedsięwzięcie miało na celu: zwiększenie świadomości ekologicznej koncentrującej się wokół miejsc ze szczególnymi walorami przyrodniczymi, integracje środowiska zajmującego się tematyką ekologii w turystyce, a także promocje budowanego produktu turystycznego Muzeum w oparciu o walory ekologiczne Puszczy Kampinoskiej;
- konkurs fotograficzny *Zielony Pociąg do Puszczy,* akcja miała na celu rozbudzenie wrażliwości na wartości przyrodnicze oraz bogactwo środowiska naturalnego Puszczy Kampinoskiej.

KPN zorganizował pilotażowy projekt pn. *Akademia Kampinoska - Kampania Edukacyjna* skierowany do zorganizowanych grup szkolnych z terenu Kampinoskiego Parku Narodowego (8 gmin z trzech powiatów) i Warszawy, a także dla wszystkich mieszkańców parku i otuliny oraz turystów i miłośników przyrody z całego Mazowsza. Głównym celem zadania jest podniesienie świadomości społeczeństwa w zakresie stanu i ochrony środowiska naturalnego oraz kształtowanie odpowiednich postaw prospołecznych oraz prośrodowiskowych służących ochronie zasobów przyrody oraz kulturowych walorów środowiska. W 2015 roku zadania realizowane były w dwóch ośrodkach edukacyjnych: Centrum Edukacji w Izabelinie oraz Ośrodku Dydaktyczno- Muzealnym w Granicy, a także na wycieczkach terenowych w całym Kampinoskim Parku Narodowym.

Ponadto, w raportowanym okresie kampanie informacyjno-edukacyjne oraz akcje lokalne służące ochronie środowiska organizowali m.in.:

- m. st. Warszawa: Wspólnie z Fundacją Ośrodka Edukacji Ekologicznej zorganizowano obchody *Dnia Ziemi*; wspólnie sadzenie drzew było realizowane podczas *Święta Drzewa* – programu edukacji ekologicznej Klubu Gaja, którego celem jest podnoszenie świadomości ekologicznej poprzez zwiększanie zalesienia i zadrzewienia; *Rowerowy Maj* – akcja promująca rozwój ruchu rowerowego organizowana przez Zarząd Dróg Miejskich; *Warszawskie Dni Recyklingu* – szerzenie zachowań przyjaznych środowisku oraz promowanie idei recyklingu wśród warszawiaków;
- Stowarzyszenie Projekt Raszyn: program edukacyjny *Przetwarzanie Świata* z zakresu ekologii realizowany na terenie powiatu pruszkowskiego; akcja edukacyjna *Misja – Niska Emisja* – projekt realizowany przy wsparciu Samorządu Województwa Mazowieckiego skierowany do seniorów z podwarszawskich gmin (celem kampanii było podniesienie świadomości społecznej m.in. w zakresie niskiej emisji, selektywnej zbiórki odpadów oraz szkodliwości wypalaniu traw);
- Gmina Piaseczno – zorganizowano kampanię mającą na celu edukację w zakresie OZE, fotowoltaiki i bycia prosumentem: *Postaw na Słońce,* kampania *Zadbaj o czyste powietrze! Podwieź sąsiada!* Kampania była odpowiedzią na wzrost zanieczyszczenia powietrza, stanowiąc jeden z elementów mających zachęcić lokalną społeczność do wspólnych dojazdów do pracy oraz korzystania z ekologicznych form transportu;
- Miasto Zielonka – Programy edukacyjne z zakresu ekologii: *Eko Zielonka* oraz *Eko edukacja na miarę XXI wieku* – zwiększenie świadomości w zakresie zagrożeń oraz możliwych rozwiązań problemów przyrodniczych;

- Gmina Izabelin: akcja informacyjno – edukacyjna *Kochasz dzieci nie pal śmieci*, której partnerem była Fundacja ekologiczna ARKA; akcja informacyjno – edukacyjna *Pomóż zwierzętom przetrwać zimę w schronisku* to przedsięwzięcie edukacyjne połączone ze zbiórką darów dla schroniska; kampania antyazbestowa *Co z tym azbestem* – akcja polegająca na redystrybucji poradników dla właścicieli i zarządców nieruchomości;
- Związek Stowarzyszeń Polska Zielona Sieć: kampania dla placówek oświatowych *jedz lokalnie, myśl globalnie; Od szkolnych ogrodów do zrównoważonych systemów żywnościowych,* której celem było wzmocnienie potencjału młodzieży oraz kadry nauczycielskiej w umiejętności krytycznego rozumienia problemów globalnych i aktywnego angażowania się w ich rozwiązywanie; kampania *Więcej niż energia* to ruch społeczny na rzecz rozwoju energetyki obywatelskiej w Polsce; projekt *Klimat dla rolników*, którego celem była edukacja w zakresie relacji pomiędzy produkcją i konsumpcją żywności a zmianami klimatu;
- Regionalne Centrum Edukacji Ekologicznej w Płocku organizowało następujące kampanie edukacyjne: *Aktywny, ekologiczny mieszkaniec Mazowsza*, Dzień Ziemi, Światowy Dzień Ochrony Środowiska, Sprzątanie Świata 2015 pt. *Wyprawa – poprawa* i *Sprzątanie Świata 2016* oraz warsztaty dot. ochrony powietrza pn. *Jak dbać o powietrze, Dobry klimat dla wszystkich*, *Nie dla niskiej emisji zanieczyszczeń powietrza.*

Działanie V.1.2.

Wspomaganie edukacji ekologicznej prowadzonej przez samorządy powiatów, miast i gmin

---

W raportowanych latach wsparcie rzeczowe Województwa Mazowieckiego, w postaci publikacji o tematyce edukacyjno – ekologicznej otrzymały następujące jednostki:

- Miasto Ostrołęka;
- Starostwo Powiatowe w Zwoleniu;
- Starostwo Powiatowe w Legionowie;
- Starostwo Powiatowe w Płocku;
- Starostwo Powiatowe w Przasnyszu;
- Gmina Sanniki;
- Miasto Płońsk;
- Miasto Legionowo;
- Związek Gmin Regionu Płockiego;
- gminy uczestniczące w seminariach szkoleniowych organizowanych przez UMWM dotyczących sprawozdawczości wójtów, burmistrzów i prezydentów miast z zakresu gospodarowania odpadami komunalnymi, które odbyły się w 2016r.

Ponadto Marszałek Województwa Mazowieckiego objął patronatem następujące przedsięwzięcia realizowane przez samorządy powiatów, miast i gmin, placówki oświatowe, przedsiębiorstwa i inne instytucje:

- **2015**
  1) II Kongres Klastra Innowacji w Agrobiznesie „Bezpieczeństwo żywności – zarządzanie ryzykiem w łańcuchu dostaw";
  2) Konferencja „Współpraca samorządów terytorialnych z operatorem systemu dystrybucji energii elektrycznej";
  3) Inteligentne Miasta – Ogólnopolski Kongres SMART;
  4) Eliminacje Powiatowe Ogólnopolskiego Turnieju Wiedzy Pożarniczej pod hasłem „Młodzież zapobiega pożarom – STOP, NIE WYPALAJ TRAW";
  5) IX Konferencja ETW „Energetyka we wsiach i rolnictwie";
  6) Okręgowy etap XXXIX Olimpiada Wiedzy i Umiejętności Rolniczych w Warszawie;
  7) Etap Wojewódzki XXX Olimpiady Wiedzy Ekologicznej;
  8) IV Targi Produktów Tradycyjnych i Ekologicznych REGIONALIA 2015;
  9) XVI Powiatowy Dzień Ziemi. Festyn ekologiczny w Słubicach;
  10) Obchody Światowego Dnia Ziemi 2015;
  11) Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Planuj, twórz, zarządzaj. GIS w gospodarce przestrzennej";
  12) II wojewódzka konferencja z cyklu „Sukcesy i problemy turystyki wiejskiej na Mazowszu" pt. „Potencjał turystyczny Mazowsza i możliwości jego wykorzystania;
  13) III edycja Konferencji „KOGENERACJA – perspektywy Rozwoju inwestycji";
  14) Seminarium pt. „Plany gospodarki niskoemisyjnej oraz SEAPy szansą dla polskich miast i gmin w latach 2015-2020";
  15) Ogólnopolska Konferencja „Co dalej z nami – pytają obszary Natura 2000";
  16) V Energetyczne Forum dla przedstawicieli samorządu z terenu działania PGE Dystrybucja S.A. Oddział Warszawa;
  17) X edycja Konferencji „Biogaz – praktyczne aspekty inwestycji w zieloną energię";
  18) Międzynarodowa konferencja naukowa „Globalne problemy rolnictwa, leśnictwa i gospodarki żywnościowej";
  19) XXXVI Dni Wisły – Wyszogród 2015;
  20) III Coroczny Kongres Handlu Gwarancjami Pochodzenia i Zielonymi Certyfikatami;
  21) Konferencja podsumowująca realizacje projektu „Współpraca w ramach Obszaru Funkcjonalnego Aglomeracji Płockiej kluczem do zintegrowanego rozwoju subregionu";
  22) IV Forum Transportu Aglomeracyjnego – Transport w Warszawie i na Mazowszu;
  23) XII Ogólnopolski Kongres Pożarnictwa – Bezpieczeństwo Pożarowe Obiektów Budowlanych;
  24) Święto Darów Ziemi;
  25) Pierwszy Kongres Polskich Miast Ogrodów „Miasta Ogrody XXI wieku";
  26) Ogólnopolski konkurs dla uczniów szkół podstawowych pt.: Mistrz Recyklingu Maks porządkuje odpady;
  27) III płońska konferencja odpadowa- sukces czy porażka „rewolucji śmieciowej?";
  28) V edycja program "Z Kujawskim pomagamy pszczołom";

29) Ogólnopolska Konferencja Naukowo-Techniczna pt.: „Małe Elektrociepłownie Jądrowe szansą rozwoju regionalnego miast. Radom miastem atomu";
30) Biogaz-praktyczne aspekty w zieloną energię;
31) Konferencja „Odnawialne źródła energii na obszarach wiejskich";

- **2016**
  1) Wydarzenia realizowane w 2016 r. ramach programu edukacji ekologicznej mieszkańców obszarów wiejskich „Bioróżnorodność – bogactwo polskiej wsi";
  2) Kampania na temat gospodarki odpadami na terenie Gminy Piaseczno pn. „segregujesz i zyskujesz";
  3) VI edycja programu „Z Kujawskim pomagamy pszczołom";
  4) Ogólnopolski Konkurs dla uczniów szkół podstawowych pt.: Mistrz Recyklingu Maks porządkuje odpady;
  5) Budowa gospodarki niskoemisyjnej praktyka na poziomie lokalnym w Polsce i w Niemczech
  6) Porozmawiajmy o zieleni…kształtowanie terenów zieleni w mieście w aspekcie adaptacji do zmian klimatu;
  7) Platforma Kontraktacji dla Branży Ekologicznej – BIOcontracting;
  8) V Międzynarodowe Forum Gospodarki Odpadami w Polsce „SOSEXPO 2016";
  9) Cykl konferencji w ramach Kongresu SMART – Inteligentne Miasta;
  10) Konferencja techniczna pt. „Gospodarka wodna i ściekowa w gminach województwa mazowieckiego. Dzisiaj i jutro";
  11) 95 – lecie Wydziału Ogrodnictwa, Biotechnologii i Architektury Krajobrazu Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie;
  12) Obchody Światowego Dnia Ziemi 2016;
  13) IX Polski Kongres ITS;
  14) Konferencja „Świadomy Prosument";
  15) Konkurs przyrodniczy „Różne środowiska życia – powietrze";
  16) VI Międzynarodowa Konferencja LOGISTYKA ODZYSKU – Opakowania;
  17) Konferencja „Forum Transportu Publicznego – nowe technologie i bezpieczeństwo";
  18) XXXVII Dni Wisły – Wyszogród 2016;
  19) Konferencja „Perspektywa 2014-2020 szansą na czyste powietrze";
  20) GreenGO! Zielona infrastruktura na terenach wiejskich ostoją różnorodności biologicznej;
  21) regionalna konferencja „WPGO województwa mazowieckiego";
  22) V Ogólnopolski Kongres Geotermalny;
  23) Międzynarodowe Targi Enegrii Odnawialnej i Efektywności Energetycznej RENEXPO;
  24) Zbiórka śmieci w rezerwacie przyrody w Falentach.

MZPK wspomagał gminy Powiatu Piaseczyńskiego (teren Chojnowskiego Parku Krajobrazowego: Gmina Piaseczno, Konstancin-Jeziorna, Góra Kalwaria, Prażmów i Tarczyn) w zakresie pomocy merytorycznej przy organizacji następujących konkursów ekologicznych:

- konkurs „Na pomoc owadom zapylającym" - zorganizowany przez Gminę Piaseczno dla szkół z terenu gminy, we współpracy z Nadleśnictwem Chojnów;
- coroczny konkurs powiatowy „Ptaki Mazowsza" – konkurs organizowany przez Gminę Piaseczno we współpracy z Nadleśnictwem Chojnów;
- konkurs „Święto drzewa" – organizowany przez SP w Głoskowie wraz z Gminą Piaseczno i Nadleśnictwem Chojnów;
- coroczny konkurs powiatowy „Ssaki Polski";
- konkurs „Życie lasu" – druga edycja konkursu dla klas I-III zainicjowanego w poprzednim roku w Gminie Piaseczno.

Działanie V.1.3.

Wspomaganie edukacji ekologicznej zgodnie z założeniami programów współpracy z organizacjami pozarządowymi

---

W 2015 r. Województwo Mazowieckie odstąpiło od ogłoszenia otwartego konkursu ofert dla organizacji pozarządowych oraz podmiotów wymienionych w art. 3 ust.3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie na realizację zadań publicznych w obszarze „Ochrona Środowiska", jednakże w ramach realizacji powyższego działania prowadzono współpracę pozafinansową w zakresie:

- zorganizowania wspólnie z Fundacją Wspierania Warszawskiego Ogrodu Zoologicznego „Panda", konferencji ekologicznej pn. „Zasady tropienia i fotografowania zwierząt w sposób nie budzący ich niepokoju";
- zorganizowania wspólnie z Fundacją Wspierania Warszawskiego Ogrodu Zoologicznego „Panda", konferencji ekologicznej pn. *Prawa zwierząt w kontekście społeczeństwa obywatelskiego i przeobrażeń cywilizacyjnych*;
- współpracy z Polskim Związkiem Łowieckim w ramach zasięgania opinii przed wydaniem zezwolenia Marszałka Województwa na odstępstwo od zakazu płoszenia zwierząt łownych – udzielono 3 zezwolenia na płoszenie;
- współpracy z organizacjami pozarządowymi dotycząca opiniowania i konsultowania aktów prawnych, programów oraz raportów.

Departament Polityki Ekologicznej, Geologii i Łowiectwa w 2016 r. przeprowadził otwarty konkurs ofert dla organizacji pozarządowych oraz innych podmiotów, które zostały wymienione w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, na realizację zadań publicznych Województwa Mazowieckiego w obszarze *Ekologii i ochrony zwierząt oraz ochrony dziedzictwa przyrodniczego* w formie wsparcia realizacji zadania. Otwarty konkurs ofert w obszarze *Ekologii i ochrony zwierząt oraz ochrony dziedzictwa przyrodniczego* miał na celu podnoszenia wiedzy ekologicznej wśród dzieci i dorosłych oraz kształtowanie prawidłowych postaw związanych z ochroną środowiska. Intencją konkursu było także rozbudzanie poczucia odpowiedzialności wobec otaczającej przyrody oraz zwrócenie uwagi na zagrożenia środowiska.

W ramach otwartego konkursu ofert zostały wpisane w *Program współpracy* 4 priorytetowe zadania tj.:

- prowadzenie działań związanych z edukacją przyrodniczo-leśną ze szczególnym uwzględnieniem zwiększenia świadomości społeczeństwa w zakresie potrzeb i właściwych metod ochrony przyrody;
- działania informacyjno-edukacyjne na temat zanieczyszczeń powietrza, ich wpływu na zdrowie i możliwości zmniejszenia tych zanieczyszczeń przez społeczeństwo;
- kształtowanie właściwych zachowań społecznych poprzez propagowanie konieczności oszczędzania wody, energii cieplnej i elektrycznej oraz uświadomienie szkodliwości spalania paliw niskiej jakości;
- prowadzenie akcji edukacyjnych mających na celu uświadomienie społeczeństwa o szkodliwości spalania odpadów i wypalania traw.

Łącznie 24 Stowarzyszenia i Fundacje otrzymały dofinansowanie do projektów w formie dotacji na łączną kwotę 399,8 tys. zł. Środki finansowe przeznaczone na realizację otwartego konkurs ofert pochodziły z budżetu Województwa Mazowieckiego.

Tabela 57. Lista dofinansowanych projektów w ramach otwartego konkursu ofert w roku 2016.

Lp.	Nazwa oferenta	Nazwa zadania - z "Programu współpracy…"	Tytuł zadania publicznego	Kwota dotacji [tys. zł]
1.	RCEE w Płocku	Prowadzenie akcji edukacyjnych mających na celu uświadamianie społeczeństwa o szkodliwości spalania odpadów i wypalania traw.	Spalanie odpadów i wypalanie traw zagraża środowisku i ludziom	20
2.	Lokalna Organizacja Turystyczna Północnego Mazowsza		Konferencja informacyjno-edukacyjna pt. „Nie - wypalaniu traw”	10,7
3.	Stowarzyszenie „Projekt Raszyn”		Misja – niska emisja	20
4.	Stowarzyszenie Oświatowe Gminy Klwów		Zostań małym ekologiem	19,4
5.	Diecezja Warszawsko - Praska	Działania informacyjno-edukacyjne na temat zanieczyszczeń powietrza ich wpływu na zdrowie i możliwości zmniejszenia tych zanieczyszczeń przez społeczeństwo.	Ekologia na fali	15,6
6.	RCEE w Płocku		Nie - dla niskiej emisji zanieczyszczeń powietrza	19
7.	Stowarzyszenie „Gmina Klwów – Wspólne Marzenia”		Powietrze i ja	18
8.	Stowarzyszenie Gmin Turystycznych Pojezierza Gostynińskiego	Kształtowanie właściwych zachowań społecznych poprzez propagowanie konieczności oszczędzania wody, energii cieplnej i elektrycznej oraz uświadamianie o szkodliwości spalania paliw niskiej jakości.	15 Ekowarsztaty plastyczne dla młodzieży gimnazjalnej z subregionu Pojezierza Gostynińskiego	10,3
9.	Powiatowe Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratownicze w Białobrzegach	Prowadzenie działań związanych z edukacją przyrodniczo-leśną ze szczególnym uwzględnieniem zwiększenia świadomości społeczeństwa w zakresie potrzeb i właściwych metod ochrony przyrody.	Sprzątanie Rzeki Pilicy i jej brzegów	10
10.	Stowarzyszenie Na Rzecz Promocji i Rozwoju Zalewu Zegrzyńskiego		Mapa atrakcji przyrodniczych Krainy Dolnego Bugu i Jeziora Zegrzyńskiego	18
11.	Stowarzyszenie Wspierania Inicjatyw Lokalnych „Nasze Ostrowy”		I ty możesz chronić pszczoły	18,1
12.	Towarzystwo Przyjaciół Miejskiego Ogrodu Zoologicznego w Płocku	Prowadzenie działań związanych z edukacją przyrodniczo-leśną ze szczególnym uwzględnieniem zwiększenia świadomości społeczeństwa w zakresie potrzeb i właściwych metod ochrony przyrody.	Opracowanie i wydanie ilustrowanego przewodnika dla dzieci po Miejskim Ogrodzie Zoologicznym w Płocku	20
13.	Fundacja „Teraz Mazowsze”		„Łabędzim szlakiem” – innowacyjna ścieżka edukacyjna	18
14.	Stowarzyszenie Na Rzecz Rozwoju Gminy Stoczek		Naturalnie odpowiedzialni – młodzi ludzie widzą swoje miejsce na ziemi	18,2
15.	Grupa ekologiczna		Tropem przyrody	19,2
16.	Fundacja Fundusz Lokalny Ziemi Płockiej „Młodzi Razem”		Chrońmy Jeże	16,7
17.	Fundacja Akomodacja		Las, zwierzęta i grzyby są i będą ?	18
18.	Stowarzyszenie Tradycyjnie Nowoczesnych dla Wsi		Pracownia małego ogrodnika	16,4
19.	Lokalna Grupa działania „Równiny Wołomińskiej”		Nauka nie pójdzie w las ? Nauka jest z lasu	3,3

Lp.	Nazwa oferenta	Nazwa zadania - z "Programu współpracy…"	Tytuł zadania publicznego	Kwota dotacji [tys. zł]
20.	Kurpiowska Organizacja Turystyczna		Mapa atrakcji przyrodniczych Kurpi Zielonych	19
21.	Stowarzyszenie Na Rzecz Rozwoju Gminy Stoczek		Proekologiczna postawa w kontakcie z różnorodnością przyrody	18,3
22.	Towarzystwo Ochrony Siedlisk „ProHabitat”		„Bliska Natura”	17,4
23.	Fundacja Lokalna Akcja Specjalna		Ptasia Akademia Sezon 2	17,9
24.	Stowarzyszenie Qźnia		Zielona Szkoła	18,3
			SUMA	**399,8**

źródło: Opracowanie własne

Ponadto Mazowiecki Zespół Parków Krajobrazowych (MZPK), współdziałał z organizacjami prowadzącymi statutowo działalność pożytku publicznego w obszarze ochrony przyrody i edukacji ekologicznej. Poniżej zostały wymienione organizacje pozarządowe, z którymi współpracowały parki krajobrazowe wchodzące w skład MZPK.

Brudzeński Park Krajobrazowy

- Regionalne Centrum Edukacji Ekologicznej w Płocku - współpraca przy sprzątaniu parku,
- Fundacją Młodzi Razem w Płocku - współpraca przy sprzątaniu parku.

Mazowiecki Park Krajobrazowy

- Liga Ochrony Przyrody Zarząd Okręgu w Płocku– promocja i przekazanie publikacji MZPK;
- Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze Oddział Warszawa Praga im. Zygmunta Glogera- promocja i przekazanie publikacji MZPK;
- Stowarzyszenie Dziennikarzy im. Władysława Stanisława Reymonta – współpraca edukacyjna, współorganizacja „Majówki Reymontowskiej”;
- Uczniowski Klub Sportowy MDK w Otwocku – promocja i przekazanie publikacji MZPK;
- OSP Osieck – współpraca o charakterze rzeczowym, współorganizacja imprezy;
- OSP Wiązowna - współpraca o charakterze rzeczowym, współorganizacja imprezy;
- Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Kołbielskiej – współpraca w zakresie kultury regionu kołbielskiego, pomoc przy wystawie etnograficznej w Ośrodku edukacyjno – muzealnym „Baza Torfy”;
- LGD Natura i Kultura Wiązowna - współpraca w zakresie ochrony przyrody;
- Stowarzyszenie na Rzecz Zabytków Fortyfikacji - w sprawie wytyczenia ścieżki edukacyjnej na terenie „Przedmościa Warszawy” w MPK;
- ZHP Hufiec Celestynów - współpraca o charakterze rzeczowym, współpraca w zakresie ochrony przyrody;
- Stowarzyszenie „Jesteśmy” w Radiówku- współpraca o charakterze rzeczowym, współorganizacja imprezy.

Kozienicki Park Krajobrazowy

Wspólnie z Mazowiecko – Świętokrzyskim Towarzystwem Ornitologicznym wydano czasopismo przyrodnicze "Kulon", w którym opublikowano oryginalne prace przyrodników dokumentujące stan fauny Niziny Mazowieckiej i terenów do niej przyległych. W ramach współpracy członkowie Towarzystwa przeprowadzili i opracowali obserwacje przyrodnicze, ponadto Mazowiecko – Świętokrzyskie Towarzystwo Ornitologiczne sfinansowało koszt składu komputerowego publikacji i tłumaczenia na język angielski.

Nadbużański Park Krajobrazowy

- Nasza Narew – wizja terenowa i propozycja finansowania ochrony czynnej chronionych gatunków ryb nad Narwią;
- Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków – organizacja wspólnej wycieczki – Ptakoliczenie w Pułtusku. W ramach współpracy do wycieczki przyłączył się przewodnik z OTOPu;
- Stowarzyszenie Żyj zdrowo i w zgodzie z Naturą – współpraca w zakresie zwalczania naruszeń środowiska naturalnego i krajobrazu na terenie NPK. Podjęcie działań dot. nielegalnych kopalni żwiru i piasku w gminie Stoczek.

Osiągnięte efekty

- Intensyfikacja działań na rzecz zrównoważonego rozwoju oraz zachowania różnorodności biologicznej;
- Podniesienie poziomu aktywności oraz świadomości lokalnych społeczności w zakresie ekologii, ochrony środowiska, kształtowania świadomości i postaw społecznych odpowiedzialnych za ochronę środowiska oraz ochronę przyrody;
- Promocja parków wchodzących w skład MZPK poprzez prowadzenie działań edukacyjno-informacyjnych na temat ochrony czynnej, istniejących szlaków turystycznych oraz bieżącej działalności MZPK;
- Ochrona i popularyzacji wartości przyrodniczych, historycznych i kulturowych oraz walorów krajobrazowych Mazowsza;
- Aktywny udział lokalnych społeczności w rozwiązywaniu problemów ekologicznych;
- Opracowanie dokumentów, programów oraz raportów mających na celu poprawę stanu środowiska naturalnego.

Działanie V.1.4.

Prowadzenie działań związanych z edukacją przyrodniczo - leśną ze szczególnym uwzględnieniem zwiększenia świadomości społeczeństwa w zakresie potrzeb i właściwych metod ochrony przyrody

W latach 2015-2016 MZPK w ramach realizacji powyższego działania prowadził m.in. następujące działania:

- Przyrodniczy konkurs edukacyjny dla szkół z terenu Chojnowskiego Parku Krajobrazowego*;*
- Konkurs *Na pomoc owadom zapylającym*;
- Konkurs *Ptaki Mazowsza*;
- Konkursy: *Święto drzewa, Ssaki Polski, Życie lasu*;
- Konkurs o zapylaczach i roślinach zapylających – wykonanie komiksu „Rok z życia pszczoły", hotelu dla pszczół lub projektu ogrodu przyjaznego zapylaczom;
- Zorganizowano warsztaty *Młodzieżowy strażnik Parku* w których uczestniczyli uczniowie szkół położonych w otulinie Kozienickiego Parku Krajobrazowego;
- Przeprowadzono plenerowe zajęcia warsztatowe i konkursy na terenie przyległym do ośrodka edukacyjnego Kozienickiego PK w których uczestniczyło 1005 osób oraz podczas okolicznościowych festynów: Święto Polskiej Niezapominajki, Dzień Dziecka, Dni Puszczy Kozienickiej, Dożynki Powiatowe;
- Przyrodniczy konkurs edukacyjny dla szkół z terenu Brudzeńskiego Parku Krajobrazowego;
- Zorganizowano warsztaty *Śmieci sortujesz środowisko ratujesz* dla przedszkolaków i uczniów szkół podstawowych leżących na terenie otuliny Kozienickiego Parku Krajobrazowego, w których wzięło udział 200 uczniów;
- Organizacja XXV i XXVI edycji konkursu przyrodniczego *„Moje spotkania z Puszczą w Kozienickim Parku Krajobrazowym*";
- Rajd terenowy *Szlakami Chojnowskiego Parku Krajobrazowego*;
- Organizacja XXII i XXIII edycji konkursu przyrodniczego *Szkolny karmnik – Zima 2015 i Zima 2016* w Kozienickim PK;
- Zorganizowanie Dnia Otwartego w MZPK, w ramach których odbyły się warsztaty promujące wśród społeczności lokalnej, idee ochrony mazowieckiej przyrody i kultury związanej z tym regionem;
- *I Mazowiecki Samorządowy Marsz „Nordic Walking – po zdrowie*, którego celem była popularyzacja aktywnego wypoczynku, poznawanie walorów przyrodniczych i krajobrazowych oraz propagowanie zdrowego stylu życia;
- Wydanie plakatu edukacyjnego z kalendarium;
- Przyrodniczy konkurs edukacyjny dla szkół z terenu Mazowieckiego Parku Krajobrazowego im. Czesława Łaszka 2015 rok: *Nie każda żaba jest Księciem...* - konkurs o płazach i gadach 2016 rok: *Torfowiska z bliska* – konkurs o torfowiskach;
- Organizacja XVI edycji konkursu *Nadbużańskie spotkania z przyrodą* 2015 r. Organizacja XVII edycji konkursu *Nadbużańskie spotkania z przyrodą* 2016 - Głównym zadaniem konkursu ,,Spotkania z przyrodą" jest kształtowanie postaw proekologicznych i zachęcenie uczniów do pogłębiania wiedzy o otaczającym świecie przyrody.

Większość przedsięwzięć była dofinansowana ze środków WFOŚiGW. Wsparcia finansowego i rzeczowego przy organizacji niektórych konkursów udzielały również samorządy miast i gmin oraz nadleśnictwa, szczególnie gmina Piaseczno i Nadleśnictwo Chojnów.

Inne przedsięwzięcia związane z edukacją przyrodniczo – leśną, realizowane w latach 2015–2016 to m. in.:

- *Natura 2000 – naszą szansą* – projekt realizowany przez Regionalne Centrum Edukacji Ekologicznej w Płocku mający na celu aktywizowanie społeczności lokalnych do działań na rzecz zrównoważonego rozwoju obszarów Natura 2000;
- Przygotowanie i druk trzech wydawnictw ekologicznych: *Zielone miasto, Tajemnice doliny, Co się kryje w chaszczach.* Powyższe publikacje były dystrybuowane podczas akcji szkolnych i ogólno-miejskich – celem edukacji przez zabawę;
- Utworzenie ścieżki edukacyjno przyrodniczej przy Zespole Szkół w Gozdowie;
- Utworzenie ogrodów dydaktycznych przy placówkach oświatowych na terenie Gminy Wierzbno. Celem projektu było utworzenie kolekcji roślinnych uzupełnionych elementami edukacyjnymi;
- Edukacja przyrodniczo leśna prowadzona przez Lasy Miejskie – Warszawa – zwiększanie świadomości ekologicznej społeczeństwa poprzez aktywną edukację realizowaną w formie warsztatów, szkoleń, prelekcji, a także imprez o charakterze środowiskowym;
- *I ty możesz chronić pszczoły* zadanie zrealizowane przez Stowarzyszenie Wspierani Inicjatyw Lokalnych NASZE OSTROWY – stworzenie lokalnego ośrodka działań na rzecz ochrony pszczół i innych owadów zapylających;
- Jesienne czyszczenie i konserwacja skrzynek lęgowych zlokalizowanych na terenie Miasta Pruszków. Efektem akcji było 75 % zasiedlenie skrzynek lęgowych.

Działanie V.1.5.

Organizowanie kampanii i akcji edukacyjno-informacyjnych, dla wszystkich grup społecznych, dotyczących zasad i podstaw prawidłowego funkcjonowania gospodarki odpadami

Województwo Mazowieckie w raportowanym okresie realizowało:

- cykl spotkań przeznaczonych dla przedstawicieli samorządu terytorialnego i zarządzających instalacjami regionalnymi. W związku z rozpoczęciem prac nad aktualizacją wojewódzkiego planu gospodarki odpadami, w okresie od 28 października 2015 r. do 18 grudnia 2015 r., zorganizowany został cykl 8 spotkań przeznaczonych dla samorządów gminnych oraz zarządzających instalacjami z terenu województwa mazowieckiego. Ich celem było nawiązanie ścisłej współpracy z samorządami i przedsiębiorcami przy opracowaniu aktualizacji wojewódzkiego planu gospodarki odpadami, a także umożliwienie wymiany informacji i doświadczeń wynikających z funkcjonowania systemu gospodarki odpadami komunalnymi, w tym w szczególności przynależności gmin do regionu gospodarki odpadami, funkcjonowania instalacji regionalnych i zastępczych, oszacowania potrzeb inwestycyjnych w gospodarce odpadami w kontekście konieczności opracowania Planu inwestycyjnego dla województwa mazowieckiego, stanowiącego załącznik do aktualizowanego WPGO;
- cykl seminariów szkoleniowych dla gmin dotyczących sprawozdawczości wójtów, burmistrzów i prezydentów miast z realizacji zadań z zakresu gospodarowania odpadami komunalnymi. Szkolenia odbyły się w okresie od 15 lutego do 3 marca 2016 r. Główną ideą przedsięwzięcia było przekazanie niezbędnej praktycznej wiedzy pracownikom, gmin sporządzającym sprawozdania.

Informacje dotyczące konkursów ekologicznych organizowanych przez Województwo Mazowieckie dotyczących zasad i podstaw prawidłowego funkcjonowania gospodarki odpadami, zostały zawarte w Działaniu V.1.11.

Ponadto zadanie realizowały następujące jednostki:

- Regionalne Centrum Edukacji Ekologicznej w Płocku przeprowadziło akcję edukacyjną pn. *Pogadanki ekologiczne na temat odpadów i ich prawidłowej segregacji wśród uczniów dzieci przedszkolnych z terenu miasta Płocka* oraz kampanię *Żyj EKO – dbaj o środowisko*, której celem m.in. było promowanie zasad właściwego gospodarowania odpadami;
- Związek Gmin Regionu Płockiego, który w ramach uczestnictwa w plenerowych imprezach gminnych przekazywał lokalnym społecznością informacje na temat obowiązków w zakresie gospodarki odpadami; ponadto zorganizowano konkurs na hasło promujące segregację odpadów na terenie Związku Gmin;
- Miasto Ostrołęka realizowało *Program edukacji ekologicznej społeczeństwa Ostrołęki ze szczególnym uwzględnieniem selektywnej zbiórki odpadów;*
- Miasto Radom – działania edukacyjne i informacyjne w zakresie gospodarki odpadami komunalnymi obejmujące m.in.: spoty telewizyjne, uruchomienie infolinii, organizacje imprez ekologicznych kolportaż ulotek i kalendarzy;
- Miasto Siedlce – *Siedleckie Dni Recyklingu* mające na celu propagowanie zagadnień związanych z selektywną zbiórką odpadów;
- Miasto Wyszków przeprowadziło kampanie edukacyjną *Ekologiczni Wyszkowianie,* w ramach której przeprowadzono konkursy w zakresie wiedzy o środowisku przyrodniczym i ekologii;
- m. st. Warszawa przeprowadziło kampanię informacyjno edukacyjną dotyczącą systemu gospodarowania odpadami komunalnymi w m.st. Warszawie. Kampania obejmowała m.in.: ogłoszenia w prasie, spoty radiowe, broszury oraz organizację *Warszawskich Dni Recyklingu;*
- JST realizowały działanie poprzez przekazanie mieszkańcom ulotek informacyjnych oraz zamieszczanie na stronie internetowej zasad prawidłowej segregacji odpadów. Ponadto organizowano akcje *Sprzątania Świata*.

Działanie V.1.6.

Działania informacyjno-edukacyjne na temat zanieczyszczeń powietrza, ich wpływu na zdrowie i możliwości zmniejszenia tych zanieczyszczeń przez społeczeństwo

W monitorowanych latach realizowane były poniższe działania:

- *Kochasz dzieci, nie pal śmieci* - akcja informacyjno-edukacyjna prowadzona przez powiat płoński oraz gm. Izabelin polegająca na dystrybucji plakatów i ulotek informacyjnych, oraz publikacjach w gazecie oraz w Internecie informacji dot. ochrony powietrza i spalania śmieci w kotłach;
- *Nie dla niskiej emisji zanieczyszczeń powietrza* – przedsięwzięcie organizowane przez Regionalne Centrum Edukacji Ekologicznej w Płocku. Projekt obejmował takie działania jak: organizację konferencji i warsztatów dla nauczycieli, trenerów centrów edukacji, przedstawicieli gmin; warsztatów w szkołach, wydawnictwa elektroniczne oraz happeningi. Celem akcji była skuteczna edukacja mieszkańców Mazowsza na temat zanieczyszczeń powietrza oraz ich wpływu na środowisko i zdrowie ludzi;
- *Jak dbać o powietrze?* – program edukacyjny, skierowany do uczniów i społeczności lokalnych, prowadzony przez Regionalne Centrum Edukacji Ekologicznej w Płocku obejmujący seminarium i warsztaty terenowe pn. *Jak dbać o powietrze,* warsztaty *Dobry klimat dla wszystkich* oraz przygotowanie plakatów i zakładek do książek;
- *Aktywny, ekologiczny mieszkaniec Mazowsza* projekt mający na celu aktywizację i podniesienia świadomości ekologicznej społeczeństwa poprzez organizację konferencji pn. *Ku zrównoważonej przyszłości* oraz warsztatów terenowych w ramach obchodów *Dnia Ziemi – Palący temat – niska emisja;*

- *Weź oddech* – projekt skierowany do uczniów szkół miasta Siedlce, organizowany przez Centrum Edukacji Obywatelskiej w Warszawie, mający na celu zwiększenie wiedzy dot. niskiej emisji, jej przyczyn oraz konsekwencji niskiej emisji na zdrowie społeczeństwa;
- Badania termowizyjne budynków mieszkalnych na terenie miasta Legionowo mające zachęcić mieszkańców do przeprowadzenia termomodernizacji;
- Przedsiębiorstwo Energetyczne w Siedlcach Sp. z o.o. zrealizowało dwa przedsięwzięcia o nazwie „Działania proekologiczne w PEC Siedlce: Kogeneracja, ciepło systemowe, likwidacja niskiej emisji" – w ramach Europejskiego Tygodnia Zrównoważonej Energii" oraz „Dystrybucja Magazynu Ciepła Systemowego".

W analizowanym okresie czasu Zarząd Transportu Miejskiego w Warszawie prowadził projekt pn. *Eko autobusem po zielonej Warszawie*. Celem projektu było zwiększenie świadomości w zakresie konieczności poprawienia jakości powietrza poprzez prezentację uroków leśnych obiektów znajdujących się na terenie Warszawy oraz jej okolicy. W tym celu powstała Zielona Mapa prezentująca zielone obiekty oraz formy dojazdu do nich komunikacją miejską. W serwisie opisane są zagadnienia zanieczyszczeń oraz hałasu. W ramach realizacji projektu przeprowadzono następujące działania:

- stworzono serwis „Zielona Mapa www.zielonamapa.waw.pl;
- przeprowadzono promocję transportu ekologicznego oraz Zielonej Mapy na ekranach LCD w autobusach MZA;
- przeprowadzono działania reklamowe portalu Zielonej Mapy;

Efektem realizacji zadania było 10 522 wejść na stronę internetową w czasie 2 miesięcy.

Działanie V.1.7.

Kształtowanie właściwych zachowań społecznych poprzez propagowanie konieczności oszczędzania wody, energii cieplnej i elektrycznej oraz uświadamianie o szkodliwości spalania paliw niskiej jakości

---

W latach 2015-2016 działania w zakresie kształtowania właściwych zachowań społecznych poprzez propagowanie konieczności oszczędzania wody, energii cieplnej i elektrycznej oraz uświadamianie o szkodliwości spalania paliw niskiej jakości były prowadzone przez m.in.:

- m.st. Warszawa – *Warszawska Energia – warsztaty edukacji ekologicznej.* Edycja 2015 pn. *Energia Miasta* obejmowała aspekty infrastruktury, problemy ekologiczne w mieście i rozwiązania pomagające oszczędzać środowisko i chronić klimat. Edycja 2016 pn. *Transport w mieście jako sposób oszczędzania energii i ochrony środowiska* omawiała organizację komunikacji w Warszawie, nowoczesne rozwiązania komunikacyjne na świecie oraz ekologiczne rozwiązania w komunikacji miejskiej. Ponadto m.st. Warszawa zrealizowało projekt *Step_by_step* finansowany z Programu Horyzont 2020. Przedsięwzięcie zakładało zaangażowanie mieszkańców i zmianę ich zachowań w zakresie zużycia energii;
- powiat żyrardowski zorganizował VII Powiatowy Piknik Ekologiczny – na pikniku swoje stoiska miały firmy promujące rozwój technologiczny z poszanowaniem energii, oferujące elektrownie słoneczne, pompy ciepła, inteligentną automatykę budynkową, wysokowydajne kotły na biomasę, a także samochody i skutery elektryczne;
- miasto Milanówek zorganizowało program edukacyjny *Opowieści kropli wody* polegający na prowadzeniu zajęć dydaktycznych w szkołach podstawowych, druk i dystrybucje materiałów dydaktycznych: puzzli, broszur, planszy;
- WWF Polska przeprowadziło ogólnoświatową kampanię *Godzina dla Ziemi* wspólnie z miastem Pruszków. Przedsięwzięcie ma na celu zwrócenie uwagi, że ochrona środowiska to przede wszystkim zmiana codziennych nawyków i przyzwyczajeń, gdyż to właśnie one mają kluczowe znaczenie dla stanu środowiska;
- Przedsiębiorstwo Energetyczne w Siedlcach Sp. z o.o. w ramach uczestnictwa w ogólnopolskim *Programie Promocji Ciepła Systemowego* zorganizowało akcję pn. *Lekcja ciepła w PEC* skierowaną do dzieci i młodzieży;
- Komenda Stołecznej Policji wprowadziła System Rozliczania Energii (SRE) polegający na monitorowaniu zużycia wody, energii cieplnej i elektrycznej poprzez systematyczną rejestrację dokonanych odczytów ze wszystkich obiektów znajdujących się na terenie m. st. Warszawy oraz powiatów: grodziskiego, legionowskiego, mińskiego, nowodworskiego, otwockiego, piaseczyńskiego, pruszkowskiego, warszawskiego-zachodniego i wołomińskiego.

Działanie V.1.8.

Prowadzenie działań edukacyjnych uświadamiających społeczeństwo o korzyściach płynących z użytkowania scentralizowanej sieci cieplnej, termomodernizacji i innych działań związanych z ograniczeniem emisji niskiej

oraz

Działanie V.1.9.

Promocja rozwoju odnawialnych źródeł energii oraz technologii ograniczających zużycie energii

---

W latach 2015-2016 Mazowiecka Agencja Energetyczna Sp. z o.o. realizowała następujące działania:

- *Mazowiecki Klaster Efektywności Energetycznej i Odnawialnych Źródeł Energii* – ma na celu poszukiwanie nowych rozwiązań w zakresie udziału OZE w ogólnym bilansie energetycznym Mazowsza oraz rezerw tkwiących w skutecznej implementacji narzędzi poprawiających efektywność energetyczną. Do podstawowych działań Klastra należy: opracowanie i prowadzenie działań promocyjnych w zakresie poszanowania energii i ochrony środowiska; popularyzacja wiedzy o metodach i sposobach zwiększających efektywność energetyczną odbiorców końcowych mediów energetycznych (energia elektryczna, gaz, ciepła woda, ogrzewanie itp.) poprzez szkolenia, konferencje, warsztaty itp.; wypracowanie i wdrożenie skutecznych mechanizmów wsparcia finansowego dla przedsięwzięć z dziedziny EE i OZE; opiniowanie i wypracowywanie standardów dla systemów monitorujących zużycie energii; wspólne prowadzenie projektów, w tym opracowanie i wdrożenie systemu monitorowania zużycia energii;

- *Niskoemisyjny rozwój Mazowsza i Lubelszczyzny* – projekt dofinansowany przez NFOŚiGW, który realizowany jest w ramach współpracy Mazowieckiego Klastra Efektywności Energetycznej i Odnawialnych Źródeł Energii. W ramach projektu realizowane są działania: organizacja ogólnopolskiej konferencji, cykl publikacji w czasopismach branżowych i ogólnopolskich i prowadzenie strony internetowej;
- *PANEL 2050 – Partnership for New Energy Leadership 2050* – celem projektu PANEL2050 jest wspieranie społeczności Środkowej i Wschodniej Europy w przekształceniu gospodarki na niskoemisyjną, w ramach tego została stworzona Platforma *Central and Eastern Europe Sustainable Energy Network (CEESEN)*, aby zjednoczyć różne podmioty energetyczne. W ramach projektu jest tworzona sieć, która rozwija wspólną, szeroko popieraną wizję niskoemisyjnej społeczności w roku 2050. Wdraża i promuje lokalne idee zrównoważonej energetyki, a także tworzy wspólne, lokalne strategie zrównoważonej energetyki;
- Projekt *STRATEGO* miał na celu wsparcie władz krajowych w opracowaniu Krajowych Planów Działań dotyczących dostarczenia ciepła i chłodu (tzw. NH(3P). Konsorcjum korzystało z wyników Europejskiej Mapy Drogowej Ciepła (Heat Roadmap Europe) przygotowanej przez EuroHeat, zgodnie z którą została przeprowadzona ocena wymagań europejskiego potencjału w zakresie efektywności energetycznej sektora ciepła i chłodu a wraz z mapowaniem zasobów cieplnych. MAE pełniła rolę obserwatora i miała za zadanie zapewnienie odpowiedniego transferu rezultatów wyników projektu do Polski, która nie jest objęta bezpośrednim wsparciem ze strony projektu;
- Studia podyplomowe dla urzędników samorządu terytorialnego Mazowsza z zakresu efektywnego gospodarowania energią i promowania postaw proekologicznych *SAMORZĄDOWY MENEDŻER ENERGII* - II i III edycja. Celem głównym projektu było zwiększenie efektywności zużycia energii w jednostkach samorządu terytorialnego poprzez podejmowanie i promowanie działań proekologicznych w tym obszarze.

W ramach prowadzenia działań własnych, w raportowanym okresie MODR zorganizował XIV i XV edycję konferencji pn. *Odnawialne źródła energii na obszarach wiejskich*. Celem cyklicznego przedsięwzięcia jest przekazanie wiedzy, wymiana doświadczeń, zacieśnianie relacji pomiędzy partnerami zaangażowanymi w OZE oraz propagowanie nowoczesnych rozwiązań związanych z energetyką odnawialną. Konferencje skierowane były do rolników, mieszkańców obszarów wiejskich, a także nauczycieli, przedstawicieli JST, przedsiębiorców i inwestorów.

Ponadto w latach 2015-2016 działanie było realizowane przez następujące jednostki:
- Powiat Gostyniński, który zorganizował cykl konferencji popularyzujących OZE na terenie powiatu pn. *Oswajamy OZE cz. I + cz. II.* Celem projektu była edukacja w zakresie wykorzystania OZE, a także nauka budowania mini elektrowni wykorzystujących OZE. Ponadto w ramach działania zrealizowano przedsięwzięcie pn. *Odnawialne źródła energii – szansą na nowe miejsca pracy w regionie, Regionalne centrum informacji – OZE Powiat Gostyniński*, którego celem była edukacja władz samorządowych w tematyce OZE (przybliżenie źródeł finansowania oraz przygotowanie do nowej perspektywy RPO w działaniach OZE);
- Przedsiębiorstwo Energetyczne w Siedlcach Sp. z o.o., które przygotowało film edukacyjny *Ciepło systemowe dostępne przez cały rok* oraz ulotkę *Z PEC w Siedlcach ciepło przez cały rok*;
- gminę Olszewo-Borki, która w 2016 r. rozpoczęła realizację projektu *Wykorzystanie Odnawialnych Źródeł Energii w gminie Olszewo-Borki*, polegającego na montażu instalacji OZE. Projekt zakłada montaż instalacji fotowoltaicznych oraz pomp ciepła na potrzeby własne 152 budynków mieszkalnych, 22 gminnych budynków użyteczności publicznej oraz 4 budynków OSP;
- Powiat Żyrardowski, który zorganizował w Muzeum Lniarstwa *VII Powiatowy Piknik Energetyczny*, pod hasłem Zy*cie jest energią – szanuj energię oraz seminarium OZE – w trosce o środowisko*;
- m.st. Warszawę – zorganizowano program *Warszawska ENERGIA – od poznania do EKO-działania* – uświadomienie dzieciom istnienia energii i jej znaczenia w codziennym życiu. Realizacja programu wynika z zapisów *Planu działań na rzecz zrównoważonego zużycia energii dla Warszawy w perspektywie do 2020 roku*. Ponadto rozpoczęło pracę nad instalacją turbiny Archimedesa na jazie na ujściu ze Stawu Służewieckiego. Inwestycja polega na wykorzystaniu istniejącego piętrzenia wody do produkcji czystej energii elektrycznej.

Działanie V.1.10.

Prowadzenie akcji edukacyjnych mających na celu uświadamianie społeczeństwa o szkodliwości spalania odpadów i wypalania traw

---

Z inicjatywy Wojewody Mazowieckiego zorganizowano III edycję kampanii *NIE! dla wypalania traw na Mazowszu*. Prowadzona jest od 2013 roku w ramach rządowego programu Razem bezpieczniej polega na koordynacji dotychczasowych działań oraz zaangażowaniu lokalnych włodarzy, a także dostarczeniu narzędzi (plakaty, spot filmowy). Kierowana jest do młodzieży, rolników, mieszkańców terenów wiejskich oraz samorządowców z przekazami, że wypalanie traw:
- jest niebezpieczne dla ludzi i przyrody,
- jest prawnie zabronione,
- prowadzi do utraty dopłat bezpośrednich,
- angażuje duże siły straży pożarnej.

Ponadto w raportowanym okresie akcje edukacyjnych mających na celu uświadamianie społeczeństwa o szkodliwości spalania odpadów i wypalania traw były prowadzone na terenie JST, w tym m.in.:
- Gminę Izabelin – akcja informacyjno – edukacyjna Nie wypalaj traw polegająca na dystrybucji plakatów informacyjnych oraz umieszczeniu informacji na gminnej stronie internetowej;
- Powiat Miński, Gminę Piaseczno – akcja *Stop wypalaniu traw*;
- Miasto Radom – organizacja kampanii informacyjno edukacyjnej nt. szkodliwości i konsekwencjach spalania odpadów komunalnych oraz wypalaniu traw;

- Gmina Osieck – prowadzenie akcji edukacyjnych: *Stop pożarom traw*, *Śmieci to nie opał, Czad i ogień – obudź czujność*;
- Powiat Wołomiński – dystrybucja plakatów informujących o konsekwencjach wypalania traw i innych pozostałości roślinnych;
- Miasto Ostrołęka – realizacja uchwalonego przez Radę Miasta *Programu edukacji ekologicznej społeczeństwa Ostrołęki ze szczególnym uwzględnieniem selektywnej zbiórki odpadów*;
- Powiat Legionowski – zakup broszur edukacyjnych *Ogień niszczy przyrodę. Pożar łąki i lasu*;
- Miasto Pruszków – promowanie kampanii edukacyjnej *Wypalanie zabijanie*, dot. problemu wypalania traw;
- Miasto Marki prowadziło akcje informacyjne pn. *Palenie śmieci jest głupie, Nie pal śmieci, Śmieci to nie opał*;
- Regionalne Centrum Edukacji Ekologicznej w Płocku – projekt edukacyjny skierowany do mieszkańców Regionu Mazowsza Płockiego pn. *Spalanie odpadów i wypalanie traw zagraża środowisku i ludziom*.

Kierunek działań – Edukacja dzieci i młodzieży

Działanie V.1.11.

Organizacja cyklicznych konkursów ekologicznych dla dzieci i młodzieży

---

Konkursy ekologiczne wpisały się już na stałe do kalendarza imprez edukacyjnych Samorządu Województwa Mazowieckiego. W roku 2015 r. zorganizowano kolejne ich edycje:

- VII edycja konkursu o tematyce ekologicznej pn. *Kalendarz z energią* – konkurs przybliżał zagadnienia związane z promowaniem stosowania energii ze źródeł odnawialnych. Promocja i popularyzacja tematu OZE ma zwiększyć zainteresowanie źródłami energii odnawialnej wykorzystywanymi przez indywidualne gospodarstwa domowe;
- XIII edycja konkursu o tematyce ekologicznej pn. *Świadoma energia - oszczędzamy i zmieniamy źródła* – konkurs przybliżał zagadnienia związane z promocją i popularyzacją tematu OZE;
- Dla najmłodszych mieszkańców Mazowsza zorganizowano konkurs ekologiczny pn. *Zbiórka zużytych baterii 2015*. Konkurs miał na celu rozpowszechnienie informacji jak prawidłowo postępować ze zużytymi bateriami i akumulatorami, w szczególności o obowiązku selektywnej zbiórki tych odpadów niebezpiecznych. W ciągu niespełna trzech tygodni zebrano łącznie 18 216 kg zużytych baterii i akumulatorów;
- Na przełomie 2014 i 2015 roku zorganizowano XI edycję Konkursu – zbiórka makulatury – w konkursie wzięło udział 19 204 uczniów ze 155 placówek oświatowych. Zebrano 738 131,60 kg makulatury;
- XII edycja *Konkursu - zbiórka makulatury* dla przedszkoli, szkół podstawowych, gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych z terenu województwa mazowieckiego.

W 2016 r. zorganizowano kolejne ich edycje:

- VIII edycja konkursu o tematyce ekologicznej dla przedszkoli z terenu województwa mazowieckiego pn. *Łąki, puszcze, parki i doliny rzeczne – czyli mazowieckie zakątki bajeczne*. Celem Konkursu było promowanie walorów przyrodniczych Mazowsza oraz popularyzacja wśród najmłodszych mieszkańców województwa wiedzy na temat miejsc atrakcyjnych przyrodniczo;
- XIV edycja Konkursu Ekologicznego *Czystym powietrzem oddychajmy, ŚMIECI NIE SPALAJMY!* Celem konkursu było wykształcenie u dzieci i młodzieży indywidualnej odpowiedzialności za stan środowiska, promowanie działań mających na celu ochronę powietrza oraz ograniczenie tzw. „niskiej emisji";
- XII edycja Konkursu – zbiórka makulatury dla przedszkoli, szkół podstawowych, gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych z terenu województwa mazowieckiego;
- Podjęto również działania w celu organizacji XIII edycji „Konkursu – zbiórka makulatury", którego rozpoczęcie nastąpiło w dniu 1 grudnia 2016 r.;
- Konkurs *Energia ze słońca* skierowany był do najmłodszych mieszkańców Mazowsza. Uczniowie mazowieckich szkół mogli poznać odnawialne źródła energii. Dodatkowo konkurs był inspiracją dla nauczycieli do przeprowadzenia lekcji na temat odnawialnych źródeł energii w szkołach. Scenariusze takich zajęć można było bezpłatnie pobrać ze strony www.kolektory.mazovia.pl. Konkurs przeprowadzony był w ramach projektu pn. *Budowa systemu energii odnawialnej* – kolektory słoneczne w zakładach opieki zdrowotnej realizowanego przez samorząd województwa mazowieckiego.

Cykliczne konkursy o tematyce edukacyjno – przyrodniczej organizowane przez MZPK, zostały opisane w działaniu *V.1.4. Prowadzenie działań związanych z edukacją przyrodniczo – leśną ze szczególnym uwzględnieniem zwiększenia świadomości społeczeństwa w zakresie potrzeb i właściwych metod ochrony przyrody*.

Ponadto w raportowanym okresie, organizacja cyklicznych konkursów ekologicznych dla dzieci i młodzieży była prowadzona na terenie JST, w tym m.in.:

- Powiat Sierpecki – konkurs pn. „Eko-Wianek Świętojański", adresowany do wszystkich placówek oświatowych oraz mieszkańców powiatu. Uczestnicy konkursu mieli za zadanie zaprojektowanie i wykonanie Eko-Wianka Świętojańskiego. W konkursie tym udział wzięło 97 osób, reprezentujących 15 placówek oświatowych;
- Gmina Garwolin – konkurs plastyczny „Ekostworek", którego celem było zaprojektowanie i wykonanie dowolną techniką Ekostworka z odpadów lub surowców wtórnych. Taka forma pracy pozwoliła zwrócić uwagę dzieci na ważną kwestię recyklingu odpadów. W konkursie udział wzięło 434 przedszkolaków z 9 przedszkoli z terenu gminy;
- Powiat Mławski – organizacja XII edycji Konkursu Przyrodniczego *EKOBRAZY* pn. *Leśne Żuki*;
- Gmina Gozdowo – konkurs ekologiczny *EKO-Ozdoba świąteczna 2016* w 6 placówkach oświatowych na terenie gminy. Konkurs polegał na wykonaniu ekologicznych ozdób świątecznych z surowców wtórnych i naturalnych;
- Gmina Piaseczno – organizacja *Festiwalu Piosenki Ekologicznej* dla dzieci w wieku od 3 do 6 lat;

- Gmina Sierpc – organizacja I i II edycji konkursu ekologicznego *Z ekologią za pan brat*, konkursu *EKO – JAZDA NA BYLE CZYM* oraz konkursu *ECO-MODA*;
- Gmina Iłża – organizacja konkursu poezji ekologicznej *Eko-Poeta*. Zadanie konkursowe polegało na przygotowaniu utworu poetyckiego ukazującego związek człowieka z przyrodą oraz propagującego postawy ekologiczne;
- Gmina Izabelin – organizacja cyklicznego konkursu *Tomik Literacki Młodych Autorów* skierowanego do wszystkich uczniów mazowieckich szkół;
- Powiat Gostyniński – organizacja powiatowego konkursu fotograficznego *Przyroda gostynińska w obiektywie* dla uczniów szkól z terenu powiatu;
- Miasto Milanówek – *EKO TEATR* – cykliczny konkurs dla dzieci w wieku przedszkolnym i szkolnym.

Kierunek działań – Rozwój infrastruktury edukacyjnej

Działanie V.1.12.

Rozwój terenowej infrastruktury edukacyjnej

oraz

Działanie V.1.13.

Utrzymanie istniejących i racjonalne tworzenie nowych placówek do spraw informacji i edukacji ekologicznej

---

MZPK w ramach realizacji działania oraz rozwoju infrastruktury turystycznej Mazowieckiego Parku Krajobrazowego przeprowadził modernizację tablic dydaktycznych na 6 ścieżkach edukacyjnych pieszych i rowerowych znajdujących się na terenie Mazowieckiego Parku Krajobrazowego im. Cz. Łaszka. Tablice ustawione na ścieżkach, w wyniku działania czynników atmosferycznych, dużego nasilenia ruchu turystycznego i aktów wandalizmu podlegają ciągłemu niszczeniu. Koszt zadań wyniósł 14,3 tys. zł, w tym dofinansowanie z WFOŚiGW w wysokości 12,5 tys. zł.

Prowadzono kontrole ścieżek przyrodniczych prace gospodarcze mające na celu właściwe utrzymanie budynku Ośrodka Edukacyjno - Muzealnego „Baza Torfy" w Karczewie, prace konserwacyjne dotyczące tablic granicznych, informacyjnych, oraz urządzeń edukacyjnych.

Zrealizowano przedsięwzięcie pn. *Rewitalizacja ścieżki dydaktycznej NAD PACYNKĄ w Kozienickim Parku Krajobrazowym*. Wybudowano wiatę z wyposażeniem edukacyjnym, wykonano kładkę do obserwacji terenowej trudnodostępnego dna niszy źródliskowej o długości 22 m oraz 3 kładki umożliwiające pokonanie terenów podmokłych, przecinających trasę ścieżki. Na trasie ścieżki ustawiono ławki, kosze na odpady oraz stojaki na rowery. Dzięki rewitalizacji ścieżki dydaktycznej spacer po Lesie Rajeckim będzie można połączyć z poznawaniem występujących tu cennych siedlisk przyrodniczych (łęgu nadrzecznego, olsu, grądu, zbiorowisk szuwarowych i ziołorośli) oraz roślin i zwierząt. Łączny koszt, który pokrył WFOŚiGW, wyniósł 68,4 tys. zł.

Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu zrealizowało projekt polegający na *Wykonaniu ornitologicznej ścieżki edukacyjnej w Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu* – Uniszki Zawadzkie". W ramach zadania wybudowano ścieżkę ornitologiczną, która będzie przybliżać osobom zwiedzającym liczne gatunki ptaków występujące na terenach leśnych i łąkowych Muzeum.

Najczęściej realizacja działania obejmowała zakup terenowych tablic i gier edukacyjnych, elementów małej architektury (ławek, wiat, stojaków na rowery) oraz wykonanie nasadzeń gatunkami roślin rodzimych. Poniżej przedstawiono przykładowe zadania zrealizowane przez JST :

- Miasto Siedlce – utworzenie ogrodu dydaktycznego Edukacja poprzez kontakt z przyrodą przy szkole Podstawowej nr 7 w Siedlcach;
- Gmina Czerwonka – budowa bazy edukacyjnej w miejscowości Lipniki *Środowisko ponad wszystko*, budowa ścieżki edukacyjno – przyrodniczej *Okaż kulturę i chroń naturę* w miejscowości Tłuszcz;
- Powiat Nowodworski – Budowa ogrodu dydaktycznego przy Zespole Placówek Edukacyjnych w Nowym Dworze Mazowieckim. Ogród, który oprócz funkcji edukacyjnej pełnił też funkcję terapeutyczną, został podzielony na kilka stref tematycznych, m.in.: wrzosowisko, ogród dźwięku, ogród barw, ogród użytkowy z ziołami i roślinami leczniczymi, zieloną klasę z wiatą edukacyjną i ławkami, która jest jednocześnie ogrodem zapachów, ogród owocowy, łąkę kwietną czy słoneczną polanę wyposażoną w dydaktyczną stację meteorologiczną;
- m.st. Warszawa – Miejski Ogród Zoologiczny – wykonanie terenowej ścieżki edukacyjnej pn. *Dotknij mojego świata*; terenowa ścieżka edukacyjna z elementami uwzględniającymi potrzeby osób niewidomych i słabowidzących. W ramach zadania powstały odlane z brązu rzeźby 11 zwierząt - mieszkańców ogrodu zoologicznego, dzięki którym osoby niewidome i słabowidzące mogą za pomocą dotyku „zobaczyć" jak dane zwierzę wygląda. Przy każdej figurce została też zamontowana wykonana z plexi tabliczka z opisem w języku Braille'a;
- Gmina Czerwin – budowa bazy edukacyjno – przyrodniczej;
- Miasto Maków Mazowiecki utworzenie ścieżki edukacyjno – przyrodniczej „Maków Bliżej Natury";
- Gmina Siennica wykonała trzy ogrody dydaktyczne: *Ogród dydaktyczny Ptaków śpiew przy Szkole Podstawowej w Grzebowniku, Ogród dydaktyczny „5 zmysłów" przy Szkole Podstawowej w Starogrodzie* oraz *Ogród dydaktyczny Leśne tajemnice przy Zespole Szkół w Żakowie*.

Kierunek działań – Tworzenie dokumentów programowych z zakresu edukacji ekologicznej

Działanie V.1.14.

Opracowanie wojewódzkiego programu edukacji ekologicznej

Odstąpiono od realizacji zadania, natomiast zagadnienia dotyczące edukacji ekologicznej oraz plan i harmonogram działań zostały ujęte w opracowanym w 2016 r. POŚWM 2022.

Kierunek działań – Edukacja ekologiczna rolników

Działanie V.1.15.

Realizacja *Planu Działań Samorządu Województwa Mazowieckiego na Rzecz Rozwoju Rolnictwa i Poprawy Jakości Artykułów Żywnościowych na Mazowszu w zakresie jakości i bezpieczeństwa żywności, technologii, produkcji, wytwarzania produktów tradycyjnych i rolnictwa ekologicznego*

Jednym z kierunków działalności MODR w latach 2015-2016 była kontynuacja działań mających na celu identyfikację produktów regionalnych i tradycyjnych oraz ułatwienie ich promocji i ochrony zgodnie z możliwościami jakie daje ustawodawstwo krajowe i unijne. Podejmowano działania mające na celu upowszechnienie wiedzy z zakresu wytwarzania tych produktów zgodnie z wymaganiami bezpieczeństwa żywności, jak też źródeł wsparcia finansowego dla tego typu działalności. Powyższe działania finansowane były przy wsparciu finansowym UMWM oraz środków własnych MODR Warszawa. W ramach realizowanego przedsięwzięcia przeprowadzono następujące formy działań, których uczestnikami byli rolnicy, przedsiębiorcy, mieszkańcy obszarów wiejskich Mazowsza oraz doradcy MODR Warszawa:

- Wojewódzkie konferencje;
- Szkolenia stacjonarne i wyjazdowe – tematyka szkoleń dotyczyła wytwarzania i promocji oraz identyfikacji lokalnych produktów tradycyjnych, regionalnych i lokalnych jako źródła dochodów dla mieszkańców wsi oraz narzędzia rozwoju, promocji i podnoszenia atrakcyjności obszarów wiejskich, w tym propagowania dziedzictwa kulinarnego Mazowsza;
- Pokazy – celem realizowanych pokazów było kultywowanie dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego wsi np. „Produkt i potrawy tradycyjne i lokalne na bazie kasz", „Tradycyjne potrawy na bazie produktów lokalnych" „Potrawy tradycyjne - dania ziemniaczane";
- Programy doradcze – pozwalały na wprowadzanie w gospodarstwie nowych działań w zakresie np. przystosowania gospodarstwa do wytwarzania i sprzedaży lokalnych produktów tradycyjnych, zgodnie z obowiązującym prawem krajowym i unijnym, czy też wykorzystanie regionalnych tradycji kulinarnych w agroturystyce;
- Konkursy – w ramach współpracy z Urzędem Marszałkowskim w 2016r. przeprowadzono konkurs „Mazowiecki Konkurs Serów Zagrodowych", w którym oceniono 63 różne sery wytwarzane w gospodarstwach rolnych. W 2015 i 2016r. przeprowadzono wojewódzki etap Ogólnopolskiego Konkursu „Nasze Kulinarne Dziedzictwo Smaki Regionów", w którym łącznie oceniono 121 produktów tradycyjnych i 8 potraw. Propagowano ideę konkursu „O Laur Marszałka Województwa Mazowieckiego" dla mazowieckich producentów żywności. Łącznie w konkursie oceniono w czasie 2 lat – 114 produktów. Włączono się w propagowanie idei konkursu Inicjatywy Pozytywistycznej „Polski Producent Żywnościowy" organizowanego przez Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego, wśród doradców, rolników, przedsiębiorców oraz na stronie www.modr.mazowsze.pl Ponadto przeprowadzono konkursy, takie jak np. „Najlepsza potrawa tradycyjna", „Najlepszy produkt tradycyjny Wschodniego Mazowsza", 'Poznajemy smaki z mazowieckiej Spiżarni", „Konkurs świątecznych wypieków regionalnych", „Festiwal kuchni regionalnej", „Specjały kórnickiej kuchni", „Potrawy mojej mamy".
- Olimpiady – MODR był organizatorem i realizatorem olimpiad „Wiedzy o Wiejskim Gospodarstwie Domowym, Przedsiębiorczości i Ekologii", której uczestnicy mogli wykazać się wiedzą z tego zakresu i konkurować o zwycięstwo.
- Wystawy, imprezy, targi
- Lista Produktów Tradycyjnych – doradcy MODR propagowali ideę i opracowywali wnioski o wpis na Listę Produktów Tradycyjnych. Wpisane na nią produkty stanowią o bogactwie dziedzictwa kulturowego na Mazowszu. Dla właścicieli tych produktów są elementem promocji i zachętą do ich wytwarzania i sprzedaży.
- Sieć Dziedzictwa Kulinarnego Mazowsze – w ramach tematyki popularyzowano idę tworzenia Sieci Dziedzictwa Kulinarnego Mazowsze, wśród laureatów konkursów, gospodarstw agroturystycznych, przedsiębiorców (restauratorów, producentów żywności tradycyjnej). Opracowywano również wnioski o Wpis do Sieci Dziedzictwa Kulinarnego Mazowsze.
- Porady – ważną formą działań były porady indywidualne, które dotyczyły: produkcji zdrowej wysokiej żywności, wdrażania zasad GMP, GHP, HACCP, kultywowania i zachowania dziedzictwa kulturowego mazowieckiej wsi, promocji pozytywnego wizerunku wsi i gospodarstwa rolnego.
- Promowano lokalne produkty tradycyjne podczas konferencji i imprez organizowanych przez MODR Warszawa.

Działanie V.1.16.

Upowszechnianie dobrych praktyk rolniczych poprzez szkolenia dla rolników

W ramach upowszechniania zasad wzajemnej zgodności MODR kontynuował propagowanie zasad Dobrej Praktyki Rolniczej głównie w aspekcie:

- ograniczania niekorzystnego wpływu produkcji rolniczej na środowisko naturalne;
- ograniczenia nakładów na środki ochrony roślin oraz nawozy mineralne poprzez prawidłową gospodarkę tymi środkami.

W ramach działalności szkoleniowej upowszechniano i doskonalono wiedzę na temat spełniania w gospodarstwach rolnych wymogów wzajemnej zgodności w zakresie ochrony środowiska, zdrowia publicznego, dobrostanu zwierząt, zdrowia zwierząt i zdrowotności roślin, zasad dobrej kultury rolnej oraz warunków BHP.

Ponadto Powiatowy Zespół Doradztwa Rolniczego w Szydłowcu przy udziale MODR przeprowadził na terenie gmin: Szydłowiec, Jastrząb, Mirów, Orońsko szkolenia następujące szkolenia: Rolnictwo ekologiczne, Programy rolnośrodowiskowe i klimatyczne, Integrowane metody zwalczania chorób i szkodników oraz Dobrostan zwierząt. W szkoleniach w raportowanym okresie wzięło udział łącznie 112 osób.

Kierunek działań – Działania informacyjno - edukacyjne skierowane do podmiotów gospodarczych i jednostek administracji publicznej

Działanie V.1.17.

Organizowanie szkoleń i warsztatów z zakresu opłat za korzystanie ze środowiska, opłaty produktowej, opłaty za substancje kontrolowane oraz opłat wynikających z ustawy o bateriach i akumulatorach

oraz

Działanie V.1.18.

Dystrybucja materiałów informacyjnych - ulotek i broszur w celu pozyskiwania nowych podmiotów zobowiązanych do składania wykazów i sprawozdań z zakresu opłat za korzystanie ze środowiska, opłaty produktowej, opłaty za substancje kontrolowane oraz opłat wynikających z ustawy o bateriach i akumulatorach

W latach 2015 – 2016 UMWM przeprowadził akcję edukacyjno-informacyjną z zakresu opłat środowiskowych mającą na celu podniesienie świadomości społecznej w zakresie odpowiedzialności finansowej za korzystanie ze środowiska. W ramach akcji:

- zorganizowano 12 bezpłatnych szkoleń pt.: Op*łaty za korzystanie ze środowiska, opłata produktowa, opłata za substancje kontrolowane oraz opłaty wynikające z ustawy o bateriach i akumulatorach* skierowanych do przedsiębiorców, osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, osób prowadzących działalność w zakresie wymagającym pozwoleń środowiskowych oraz przedstawicieli innych jednostek organizacyjnych z terenu województwa mazowieckiego, w których uczestniczyło łącznie ok. 400 osób;
- prowadzono kolportaż i redystrybucję materiałów informacyjnych – ulotki i broszury dzięki współpracy w około 130 Urzędach Miast i Gmin z województwa mazowieckiego oraz we wszystkich Urzędach Dzielnic m.st. Warszawy. Zakupiono i rozpowszechniono materiały niezbędne do przeprowadzenia akcji szkoleniowo-informacyjnej dotyczącej: opłat za korzystanie ze środowiska, opłat za substancje kontrolowane, opłaty produktowej oraz opłat wynikających z ustawy o bateriach i akumulatorach;
- współorganizowano cykl pięciu konferencji na terenie Płocka, Gostynina, Sierpca, Sochaczewa i Żyrardowa, podczas których wygłoszono wykład nt. opłat środowiskowych.

Ponadto Departament Opłat Środowiskowych (OŚ) UMWM w Warszawie aktualizuje na bieżąco informacje zamieszczane na stronie internetowej Urzędu dotyczące opłat środowiskowych (tj. informacje o zbliżających się terminach sprawozdawczych i opłatowych oraz zmianach w otoczeniu prawnym z zakresu opłat środowiskowych). Aktualizowane są również zamieszone na stronie Urzędu - aktywne formularze opłatowe – w zakresie opłat produktowych. Formularze w tym zakresie opracowane przez OŚ, stanowią darmowe narzędzie pomocnicze dla podmiotów obliczających wysokość opłaty produktowej, które znacząco pomaga w zmniejszeniu popełnianych błędów.

Jednocześnie w 2016 r. OŚ zastąpił dotychczasowe aktywne formularze z zakresu opłat za korzystanie ze środowiska programem „Aktywne formularze - EKOPŁATNIK". Program ten umożliwił zinformatyzowanie zadań związanych ze sporządzaniem i składaniem sprawozdań o zakresie korzystania ze środowiska oraz o wysokości opłat przez podmioty korzystające ze środowiska do UMWM w Warszawie oraz wprowadzaniem informacji i danych przez pracowników OŚ do Wojewódzkiego Banku Zanieczyszczeń Środowiska (baza rozliczająca opłaty środowiskowe). Aplikacja Ekopłatnik umożliwia, we współpracy z ePuap, bezpośrednie złożenie drogą elektroniczną do Urzędu sprawozdań o zakresie korzystania ze środowiska oraz o wysokości opłat przez podmioty korzystające ze środowiska na terenie województwa mazowieckiego, bez konieczności ich drukowania - co w rezultacie ogranicza m.in. zużycie papieru czy energii elektrycznej.

Na stronie internetowej Samorządu Województwa Mazowieckiego dostępne są m.in. informacje na temat wszelkich istotnych zmian w zakresie opłat środowiskowych, aktualne podstawy prawne związane z opłatami środowiskowymi, aktywne formularze z zakresu opłaty produktowej, program „Aktywne formularze – EKOPŁATNIK", aktualne wzory sprawozdań, stawki o płatowe, najczęściej zadawane pytania oraz informacje dotyczące szkoleń prowadzonych przez Departament.

Działanie V.1.19.

Udział w szkoleniach w zakresie ocen oddziaływania na środowisko zarówno dla sporządzających jak i opiniujących dokumenty

Jednostki samorządu terytorialnego w ramach szkoleń dotyczących ocen oddziaływania na środowisko w 2015 r. przeszkoliły 63 osoby, a w 2016 r. – 59 osób. Tematyka szkoleń to m.in.: procedury ocen odziaływania na środowisko w procesie inwestycyjnym, szkolenia z zakresu baz danych o ocenach oddziaływania na środowisko oraz strategicznych ocenach oddziaływania na środowisko, postępowanie w sprawie przedsięwzięć mogących oddziaływać na sieć NATURA 2000, usuwanie drzew w kontekście nowych przepisów o ochronie przyrody.

Działanie V.1.20.

Edukacja w zakresie bezpieczeństwa transportu substancji niebezpiecznych

W 2015 r. Marszałek Województwa Mazowieckiego wydał 4508 zaświadczeń ADR. Na terenie województwa mazowieckiego do dnia 31 grudnia 2015 r. były zarejestrowane 74 ośrodki prowadzące kursy dla kierowców przewożących towary niebezpieczne. W 2016 r. Marszałek Województwa Mazowieckiego wydał 4760 zaświadczeń ADR. Na terenie województwa mazowieckiego do dnia 31 grudnia 2016 r. były zarejestrowane 82 ośrodki prowadzące kursy dla kierowców przewożących towary niebezpieczne.

Kierunek działań – Działania edukacyjno – informacyjne zagrożeń ekologicznych

Działanie V.1.21.

Akcje edukacyjno-szkoleniowe dla służb zakładów przemysłowych i pracowników administracji publicznej w zakresie zapobiegania awariom i skażeniom środowiska

W raportowanym okresie WIOŚ w Warszawie współorganizował szkolenia w celu doskonalenia współpracy z PSP w zakresie przeciwdziałania poważnym awariom oraz nadzoru nad usuwaniem ich skutków oraz szkolenia innych organów na wniosek w ww. zakresie. Tematy szkoleń:

- zadania WIOŚ podczas zdarzeń awaryjnych w transporcie substancji niebezpiecznych;
- ogólne zasady planowania zagospodarowania przestrzennego w celu spełnienia wymagań dyrektywy Seveso;
- przepisy krajowe w zakresie planowania zagospodarowania przestrzennego;
- ocena bezpiecznej odległości w kontekście obiektów oraz obszarów ustanowionych w trybie ustawy o ochronie przyrody.

Zmianą ustawy o IOŚ z 19 września 2016 r usunięto obowiązek określony w art. 29 pkt 2 dot. prowadzenia szkoleń dla organów administracji oraz podmiotów, których działalność może stanowić przyczynę powstania poważnej awarii.
Ponadto w raportowanym okresie, poszczególne jednostki zrealizowały m.in. następujące działania:

- Gmina Sterdyń prowadziła działania mające na celu prognozowanie skutków katastrofalnych opadów oraz wskazanie zagrożeń sanitarno – epidemiologicznych na terenach zalewowych znajdujących się na terenie gminy oraz ich wpływ na zdrowie i życie mieszkańców.
- Gmina Jednorożec prowadziła akcję informacyjną skierowaną do mieszkańców gminy;
- PERN S.A., w 2016 r. zorganizowało międzynarodową konferencję poświęconą taktyce gaszenia zbiorników magazynowych z cieczami palnymi. W konferencji uczestniczyli przedstawiciele samorządów, zarządzania kryzysowego, policji, WIOŚ oraz współpracujących jednostek straży pożarnej. Ponadto w ramach przedsięwzięcia odbyły się pokazy sprzętu oraz ćwiczenia manewrowe *BAZA 2016* z udziałem jednostek p.poż PERN S.A. i PSP.
- ENEA Wytwarzanie Sp. z o.o. zorganizowano szkolenia w zakresie dopuszczalnych emisji do powietrza, wody, instalacji z zakresu ochrony środowiska, zasad gospodarowania odpadami, planu i sposobów postępowania na wypadek nadzwyczajnego zagrożenia środowiska, klasyfikacji zakładu do kategorii zwiększonego ryzyka wystąpienia awarii przemysłowej. W roku 2015 w szkoleniach uczestniczyło 1583 osoby, a w 2016 roku 1111 osób.

Działanie V.1.22.

Działania edukacyjno-informacyjne dla mieszkańców Mazowsza o możliwości zapobiegania i postępowania w razie wystąpienia poważnej awarii lub klęsk żywiołowych

W ramach realizacji powyższego działania w monitorowanym okresie, Mazowiecki Urząd Wojewódzki w Warszawie przeprowadził szkolenia dla dzieci i młodzieży, mające na celu zapoznanie uczniów z tematyką i specyfiką powodzi oraz nauczenia ich jak reagować w przypadku wystąpienia tego rodzaju zagrożenia. W projekcie uczestniczyły łącznie 73 gminy województwa mazowieckiego, 113 placówek oświatowych i 10098 uczniów. Tematami zajęć w szkołach były: zjawisko powodzi, jej przyczyny i skutki, metody jej ograniczania, przygotowanie rodziny i domu do powodzi, metody zabezpieczania domu i dobytku przed powodzią oraz właściwe zachowanie w czasie i po powodzi.

Ponadto w raportowanym okresie, poszczególne jednostki zrealizowały m.in. następujące działania:

- Gmina Sterdyń prowadziła działania mające na celu przygotowanie ludności cywilnej do samodzielnego reagowania na zagrożenia;
- KP PSP w Łosicach przeprowadziła kampanię edukacyjną w zakresie właściwego postępowania w razie wystąpienia poważnej awarii oraz klęsk żywiołowych. W ramach akcji prowadzone były działania poprzez spoty radiowe i telewizyjne, artykuły w prasie, filmy edukacyjne oraz strony internetowe W ramach akcji przeszkolono. Łącznie przeprowadzono 21 szkoleń, w których wzięło udział w 2015 r. – 500 osób, a w 2016 r. 990 osób;
- Gmina Dębe Wielkie zorganizowała w 2016 roku gminne ćwiczenia z zakresu zarządzania kryzysowego pn. Ewakuacja & Alarmowanie. Łączna ilość osób biorąca udział w ćwiczeniu to 1068;
- Gmina Piaseczno na swojej stronie internetowej utworzyła zakładkę Bezpieczeństwo/Zarządzanie Kryzysowe;
- Starostwo Powiatowe w Gostyninie przeprowadziło projekt polegający na zapoznaniu mieszkańców z oceną zagrożenia powiatu oraz sposobach postępowania w razie wystąpienia poważnej awarii lub klęski żywiołowej;
- Miasto Żyrardów przeprowadziło odprawy szkoleniowe z przedstawicielami jednostek organizacyjnych i zakładów pracy, podczas których omówiono zakres szkoleń w poszczególnych zakładach pracy oraz zaktualizowano dane do Planu Zarządzania Kryzysowego.

V.2. Cel średniookresowy – Udział społeczeństwa w działaniach na rzecz ochrony środowiska

Ocena szczegółowa realizacji celu

Poniższa tabela przedstawia stan realizacji 5 działań środowiskowych określonych w ramach celu średniookresowego – ***Udział społeczeństwa w działaniach na rzecz ochrony środowiska*.**

Tabela 58. Kierunki działań i działania w ramach celu – Udział społeczeństwa w działaniach na rzecz ochrony środowiska

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Stan realizacji
Kierunek działań – Rozszerzenie zakresu informowania społeczeństwa o środowisku i jego stanie			
V.2.1.	Doskonalenie metod udostępniania informacji o środowisku i jego stanie	WIOŚ, powiaty, miasta, gminy	↔
V.2.2.	Rozbudowa baz danych zawierających informacje z zakresu ochrony środowiska ze szczególnym uwzględnieniem przestrzennych baz danych GIS i ich publikacji poprzez usługi sieciowe	Województwo Mazowieckie, RDLP, powiaty, gminy, instytucje badawcze	↔
V.2.3.	Udział w szkoleniach i warsztatach pracowników instytucji publicznych oraz przedsiębiorców w zakresie przepisów o dostępie społeczeństwa do informacji o środowisku	MPWiK, WIOŚ, RDLP, miasta, gminy	↔
V.2.4.	Upowszechnienie informacji o podejmowanych akcjach, kampaniach i działaniach na rzecz aktywnej ochrony środowiska w województwie mazowieckim	RDLP, powiaty, miasta gminy, podmioty gospodarcze	↔
Kierunek działań – Zapewnienie możliwości udziału społeczeństwa i organizacji pozarządowych w postępowaniach administracyjnych i sporządzaniu dokumentów programowych z zakresu ochrony środowiska			
V.2.5.	Doskonalenie form konsultacji społecznych	powiaty, gminy	↔

samorządy powiatów, miast i gmin realizujące działania:
powiaty: mławski, otwocki, żuromiński
miasta i gminy: Bulkowo, Cegłów, Drobin, Grójec, Jabłonna, Jednorożec, Łomianki, Klembów, Miedzna, Mrozy, m. Siedlce, m. st. Warszawa, Piaseczno, Płońsk, Pułtusk, Pruszków, Przesmyki, Radom, Słubice, Staroźreby, Stare Babice

przedsiębiorstwa realizujące działania: Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji w m.st. Warszawie S.A., Przedsiębiorstwo Produkcyjno- Usługowo -Handlowe "RADKOM" Sp. z o.o., Przedsiębiorstwo Gospodarowania Odpadami w Płocku Sp. z o.o., ZAP Sznajder Batterien S.A.

inne instytucje realizujące działania: Nadleśnictwa: Drewnica, Łochów, Przasnysz

Kierunek działań – Rozszerzenie zakresu informowania społeczeństwa o środowisku i jego stanie

Działanie V.2.1.

Doskonalenie metod udostępniania informacji o środowisku i jego stanie

UMWM w Warszawie informacje o środowisku i jego stanie udostępnia w formie elektronicznej bądź papierowej. Na stronie internetowej dostępny jest wniosek umożliwiający korespondencję z wnioskodawcą z wykorzystaniem wyłącznie drogi elektronicznej, ponadto karty informacyjne o dokumentach zawierających informacje o środowisku są udostępniane na stronie internetowej w *Publicznie dostępnym wykazie o dokumentach zawierających informacje o środowisku i jego ochronie* dostępnym pod adresem: http://f7.mazovia.pl/. Dokumenty o szczególnym znaczeniu są podawane do publicznej wiadomości z wykorzystaniem Biuletynu informacji publicznej jak również zamieszczane w dziale *Ekologia i środowisko.*

Ponadto, UMWM prowadzi wojewódzką bazę danych, dotyczących wytwarzania i gospodarowania odpadami (WSO). Baza WSO nie będzie rozbudowywana gdyż Ministerstwo Środowiska utworzyło *Bazę danych o produktach i opakowaniach oraz o gospodarce odpadami - BDO*.

UMWM w 2015 r. udzielił informacji na 291 wnioski o udostępnianie informacji o środowisku, a w 2016 r. na 320.

Ministerstwo Środowiska prowadzi serwis *EKOPORTAL* – elektroniczny wykaz zawierający informacje o środowisku i jego ochronie.

Ponadto m. st. Warszawa w 2016 r. rozpoczęło pracę nad utworzeniem aplikacji i bazy danych pn. *EkoBaza,* której zadaniem będzie wyszukiwanie informacji o wnioskach i decyzjach dotyczących usuwania drzew i krzewów, również w formie informacji przestrzennej.

JST realizowały działanie poprzez udostępnianie mieszkańcom gmin informacji o środowisku i jego stanie (udostępnianie danych na BIP i na stronie internetowej urzędów). Bieżące prowadzenie wykazu danych o dokumentach zawierających informacje o środowisku i jego ochronie oraz baz danych o ocenach oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko i strategicznych ocenach oddziaływania na środowisko.

Działanie V.2.2.

Rozbudowa baz danych zawierających informacje z zakresu ochrony środowiska ze szczególnym uwzględnieniem przestrzennych baz danych GIS i ich publikacji poprzez usługi sieciowe

W ramach realizacji powyższego działania, Departament Geodezji i Kartografii UMWM w latach 2015-2016 przeprowadził następujące przedsięwzięcia:

- opracowanie arkuszy mapy topograficznej w skali 1:10 000 zgodnie ze standardami określonymi w rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 17 listopada 2011 r., *w sprawie bazy danych obiektów topograficznych oraz bazy danych obiektów ogólnogeograficznych*, a także standardowych opracowań kartograficznych. W ramach opracowania map aktualizowana była również BDOT10k. Zarówno mapy topograficzne jak i baza danych BDOT10k zawierają szeroki zasób informacyjny dotyczący jednostek podziału administracyjnego, sieci wodnej, sieci komunikacyjnej, sieci uzbrojenia terenu, pokrycia terenu, budynków, budowli i urządzeń, kompleksów użytkowania terenu oraz terenów chronionych (obszary Natura 2000, parki krajobrazowe, parki narodowe, rezerwaty). Mapy opracowywane były w ramach zleceń Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego w Warszawie oraz w ramach współpracy przy przedsięwzięciach realizowanych przez Główny Urząd Geodezji i Kartografii. Łącznie w latach 2015-2016 opracowanych zostało 214 arkuszy map topograficznych;
- W ramach Mazowieckiego Systemu Informacji Przestrzennej, pracownicy Departamentu Geodezji i Kartografii otrzymując poszczególne wykazy, rejestry i bazy danych tematycznie związane z ochroną środowiska, przypisywali lokalizację przestrzenną i publikowali dane w postaci usług danych przestrzennych – WMS pod adresem http://uslugi.wrotamazowsza.pl/geoserver/tematyczne/wms oraz na portalu mapowym województwa mazowieckiego pod adresem http://msip.wrotamazowsza.pl
- w ramach projektu *Przyspieszenie wzrostu konkurencyjności województwa mazowieckiego*, przez budowanie społeczeństwa informacyjnego i gospodarki opartej na wiedzy, poprzez stworzenie zintegrowanych baz wiedzy o Mazowszu" trwały pracę, w ramach których dla 243 jednostek samorządu terytorialnego zostały wdrożone węzły infrastruktury informacji przestrzennej. Jednym z elementów ww. węzłów są portale mapowe, na których jednostki administracji publicznej udostępniają aktualne dane przestrzenne.

Ponadto w raportowanym okresie, poszczególne jednostki zrealizowały m.in. następujące działania:

- Miasto Radom opracowało bazy danych przestrzennych dla wspomagania zarządzaniem Radomskim Obszarem Funkcjonalnym (ROF). Celem przedsięwzięcia było utworzenie bazy danych GIS dotyczącej obszarowych i indywidualnych form ochrony przyrody, gatunków chronionych, systemu przyrodniczego, Radomskiej Sieci Trenów Otwartych *Green Belt* w obrębie ROF.
- m. st. Warszawa prowadzi ogólnomiejską bazę danych w oparciu o aplikację umożliwiającą wielowarstwowe gromadzenie i przetwarzanie informacji o terenach zieleni m. st. Warszawy, a także racjonalne działania planistyczne i projektowe związane z zarządzaniem terenami zieleni miejskiej.

Działanie V.2.3.

Udział w szkoleniach i warsztatach pracowników instytucji publicznych oraz przedsiębiorców w zakresie przepisów o dostępie społeczeństwa do informacji o środowisku

W latach 2015 - 2016 r. pracownicy MPWiK w Warszawie wzięli udział w cyklicznej konferencji pn. *Środowisko Informacji* zorganizowanej przez Ministerstwo Środowiska, NFOŚiGW oraz GDOŚ. Temat konferencji dotyczył aktywnego dostępu do informacji o środowisku i jego ochronie z zastosowaniem najnowszych technologii informatycznych. Sesje tematyczne obejmowały m.in.: oceny oddziaływania na środowisko, monitoring, przegląd zasobów bazodanowych o środowisku, wykorzystanie technologii w pozyskiwaniu danych o środowisku, wykorzystanie danych o środowisku, warsztaty komputerowe.

W raportowanym okresie, w zakresie przepisów o dostępie społeczeństwa do informacji o środowisku zostało przeszkolonych, 21 pracowników jednostek samorządu terytorialnego w tym 2 pracowników WIOŚ w Warszawie.

Działanie V.2.4.

Upowszechnienie informacji o podejmowanych akcjach, kampaniach i działaniach na rzecz aktywnej ochrony środowiska w województwie mazowieckim

UMWM w latach 2015-2016 przeprowadził publiczne kampanie edukacyjne opisane w Działaniu V.1.1., Działaniu V.1.17. oraz Działaniu V.1.18.

Inne przedsięwzięcia związane z upowszechnieniem informacji o podejmowanych akcjach, kampaniach i działaniach na rzecz aktywnej ochrony środowiska w województwie mazowieckim, realizowane w latach 2015 –2016 to m. in.:

- Miasto Pruszków – rozpropagowanie informacji o możliwości skorzystania z bezpłatnego *Pakietu Edukacyjnego: Człowiek – Środowisko – Zasady zrównoważonego rozwoju* prowadzonego przez MŚ, rozpropagowanie informacji o cyklicznych konkursach ekologicznych organizowanych przez SWM opisanych w Działaniu V.1.11., upowszechnienie informacji o ogólnopolskim konkursie ekologicznym *Dobre Rady na Elektroodpady – oddaj mnie w dobre ręce;*
- ZAP Sznajder Batterien – rozpowszechnienie informacji o kampanii edukacyjnej dotyczącej recyklingu akumulatorów kwasowo – ołowiowych;
- RADKOM Sp. z o.o. – prowadzenie kampanii informacyjno – edukacyjnych z zakresu sposobów prawidłowego postępowania z odpadami;
- RDLP w Warszawie – cykl 65 audycji edukacyjnych *Las dla Ciebie* o łącznej długości 425 minut transmitowanych w Radiu dla Ciebie;
- Miasto i Gmina Piaseczno – promowanie akcji na rzecz aktywnej ochrony środowiska poprzez gminne kanały informacyjne.

Kierunek działań – Zapewnienie możliwości udziału społeczeństwa i organizacji pozarządowych w postępowaniach administracyjnych i sporządzaniu dokumentów programowych z zakresu ochrony środowiska

Działanie V.2.5.

Doskonalenie form konsultacji społecznych

Województwo Mazowieckie prowadzi stronę internetową Samorządowe Forum Dialogu Obywatelskiego http://www.dialog.mazovia.pl/ na której znajdują się między innymi:

- aktualne informacje na temat otwartych konkursów ofert dla organizacji pozarządowych, ogłaszanych przez Zarząd Województwa Mazowieckiego i ich rozstrzygnięć;
- informacje o obowiązujących procedurach oraz wskazówki, jak, gdzie i kiedy złożyć ofertę na konkurs, czy sprawozdanie z realizowanego zadania publicznego;
- aktualne akty prawne i formularze;
- bazę danych organizacji pozarządowych współpracujących z Samorządem Województwa Mazowieckiego;
- forum dyskusyjne;
- ogłoszenia o interesujących konferencjach i szkoleniach oraz innych ciekawych inicjatywach podejmowanych przez mazowieckie organizacje.

Województwo Mazowieckie, co roku opracowuje *Roczny program współpracy Samorządu Województwa Mazowieckiego z organizacjami pozarządowymi oraz* podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. W ramach współpracy pozafinansowej realizowane są działania związane z konsultacjami dokumentów programowych i aktów prawnych z organizacjami pozarządowymi.

Zarządzeniem Marszałka Województwa Mazowieckiego Nr 18/15 z dnia 27 stycznia 2015 r. w sprawie powołania członków Mazowieckiej Rady Działalności Pożytku Publicznego, zmienione zarządzeniem Nr 138/15 z dnia 18 grudnia 2015 r., zarządzeniem 149/16 z dnia 8 stycznia 2016 r., zarządzeniem Nr 163/16 z dnia 1 lutego 2016 r. i zarządzeniem 281/16 z dnia 9 listopada 2016 r. została powołana przez Marszałka Województwa Mazowieckiego Mazowiecka Rada Działalności Pożytku Publicznego III kadencji. Przedstawiciele organizacji pozarządowych prowadzących działalność na terenie województwa, stanowią, co najmniej połowę składu Rady Wojewódzkiej. Do zadań Rady należy m.in. konsultowanie projektu Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego oraz innych dokumentów strategicznych, opracowywanych przez Samorząd Województwa Mazowieckiego. W latach 2015-2016 przekazano do konsultacji z Radą Działalności Pożytku Publicznego 102 dokumenty. Ich wykaz można znaleźć na stronie Samorządowego Forum Dialogu Społecznego www.dialog.mazovia.pl w zakładce *Sprawozdania z realizacji Rocznego programu współpracy samorządu województwa mazowieckiego z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie*.

W 2016 r. UMWM rozpoczął pracę nad *Programem ochrony środowiska dla Województwa Mazowieckiego do roku 2022* oraz *Prognozą oddziaływania na środowisko projektu Programu ochrony środowiska dla Województwa Mazowieckiego do roku 2022*. Projekty Programu i Prognozy, skierowane zostały do konsultacji społecznych. Informujące o tym Zawiadomienie zostało umieszczone:

- na stronie internetowej Samorządu Województwa Mazowieckiego;
- na tablicy ogłoszeń w siedzibie UMWM;
- w Dzienniku Gazeta Prawna.

VI OBSZAR PRIORYTETOWY– ZAGADNIENIA SYSTEMOWE

VI.1. Cel średniookresowy – Upowszechnianie znaczenia zarządzania środowiskowego

Ocena szczegółowa realizacji celu

Poniższa tabela przedstawia stan realizacji 2 działań środowiskowych określonych w ramach celu średniookresowego – ***Upowszechnianie znaczenia zarządzania środowiskowego*.**

Tabela 59. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Upowszechnianie znaczenia zarządzania środowiskowego

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Stan realizacji
Kierunek działań – Promocja wdrażania normy ISO 14001 i EMAS			
VI.1.1.	Wdrażanie systemów zarządzania środowiskowego	podmioty gospodarcze, jednostki rządowe	↔
VI.1.2.	Doskonalenie systemów zarządzania środowiskowego	Województwo Mazowieckie, miasta, gminy, powiaty, podmioty gospodarcze, jednostki rządowe, jednostki naukowo badawcze	↔

samorządy powiatów, miast i gmin realizujące działania:
miasta i gminy: m. Płock

przedsiębiorstwa realizujące działania: Polski Koncern Naftowy ORLEN S.A., BAKS Wytwarzanie Sprzętu Instalacyjno-Elektrotechnicznego Karczew, Sokołów S.A., Otwockie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o., Przedsiębiorstwo Produkcyjno-Usługowo-Handlowe "RADKOM" Sp. z o.o., HORTEX Sp. z o.o., ZAP Sznajder Batterien, Przedsiębiorstwo Energetyczne w Siedlcach Sp. z o.o., BIOTON S.A., Bauer Print Ciechanów Sp. z o.o., Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej "Żyrardów" Sp. z o.o., PERN S.A., Fortum Power and Heat Polska Sp. z o.o., PKP Energetyka S.A., PGNiG Termika S.A., Suez Wschód, Zakład Gospodarki Odpadami Przemysłowymi, ENEA wytwarzanie Sp. z o.o., Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji w m. st. Warszawie S.A., Przedsiębiorstwo Energetyki Cieplnej w Ciechanowie, PZL "Warszawa - Okęcie" S.A.

inne instytucje realizujące działania: Mazowiecki Szpital Wojewódzki w Siedlcach Sp. z o.o., RDOŚ w Warszawie

Kierunek działań – Promocja wdrażania normy ISO 14001 i EMAS

Działanie VI.1.1.

Wdrażanie systemów zarządzania środowiskowego

Celem wdrożenia systemów zarządzania środowiskowego jest uzyskanie poprawy efektów działalności środowiskowej. Samo wdrożenie systemów zarządzania środowiskowego nie gwarantuje optymalnych wyników działań środowiskowych. Dla osiągnięcia celów środowiskowych system zarządzania środowiskowego może popychać instytucje i przedsiębiorstwa do rozważenia zastosowania najlepszych dostępnych technik tam, gdzie jest to właściwe i ekonomicznie uzasadnione oraz do uwzględnienia efektywności ekonomicznej związanej
z takimi technikami.

Wśród podmiotów wdrażających systemy zarządzania środowiskowego należy wyróżnić Regionalną Dyrekcję Ochrony Środowiska w Warszawie, która w ramach projektu Kancelarii Prezesa Rady Ministrów *Procesy, cele, kompetencje – zintegrowane zarządzanie w Urzędzie*, finansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki wdrożył system EMAS. EMAS (ang. EcoManagement and Audit Scheme) to unijny system certyfikacji środowiskowej, który funkcjonuje w oparciu o Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1221/2009 z 25 listopada 2009 r. w sprawie dobrowolnego udziału organizacji w systemie ekozarządzania i audytu we Wspólnocie. EMAS jest narzędziem tworzenia w organizacjach kultury zrównoważonego rozwoju oraz efektywnego zarządzania dostępnymi zasobami i energią.

Wymagania systemu EMAS dają wytyczne, swoiste wskazówki, dzięki, którym organizacje porządkują obowiązki w zakresie ochrony środowiska, optymalizują ponoszone koszty i efektywnie zarządzają energią i zasobami. EMAS to także wiarygodny system raportowania oddziaływań organizacji na środowisko, który ułatwia prowadzenie otwartego dialogu z zainteresowanymi stronami. W trakcie prac nad wdrożeniem systemu zidentyfikowane zostały aspekty środowiskowe, na które w obszarze wykonywanych działań RDLP może aktywnie oddziaływać, m.in. poprzez nadzór i bieżący monitoring, wydawanie decyzji, prowadzonymi postępowaniami oraz pracami wykonywanymi przez podmioty zewnętrzne na rzecz jednostki.

Po analizie przekazanych do UMWM ankiet, można stwierdzić iż ramach realizacji działania, głównie podejmowano zadania polegające na:

- analizie stanu obecnego (stosowania rozwiązań przez podmiot pod kątem spełniania przez nią wymagań normy ISO 14001, wpływu na środowisko, stopnia spełniania przez firmę wymogów prawnych);
- opracowaniu rozwiązań dostosowanych do warunków środowiskowych organizacji, pozwalających na spełnienie wymagań normy ISO 14001;
- opracowaniu dokumentacji składającej się z księgi środowiskowej, procedur systemowych, procedur środowiskowych;
- szkoleniu pracowników oraz audytorów wewnętrznych z zakresu: wymagań normy ISO14001, działań korygujących i zapobiegawczych, nadzoru nad dokumentacją i zapisami;
- przeprowadzenie audytów mających na celu sprawdzenie przygotowania firmy do audytu certyfikującego;
- certyfikacja przez akredytowaną jednostkę certyfikującą oraz wdrożenie Systemu Zarządzania Środowiskowego ISO 14001

Działanie VI.1.2.

Doskonalenie systemów zarządzania środowiskowego

Systemy zarządzania środowiskowego mają na celu uzyskanie poprawy efektów działalności środowiskowej. Dlatego też norma opiera się na założeniu, że instytucje i przedsiębiorstwa posiadające systemy zarządzania środowiskowego będą je okresowo przeglądać i w celu identyfikowania możliwości doskonalenia i ich wdrożenia. Skala, zakres oraz ramy czasowe procesu ciągłego doskonalenia są określane we własnym zakresie przez podmioty z uwzględnieniem ich warunków ekonomicznych i innych. Oczekuje się jednak, że poczynione udoskonalenia w ich systemach zarządzania środowiskowego doprowadzą do dalszej poprawy efektów ich działalności środowiskowej.

Program Zarządzania Środowiskowego w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Mazowieckiego w Warszawie został wprowadzony ponad 10 lat temu. Na przestrzeni lat ewaluował, ale zawsze przyświecał mu nadrzędny cel, zgodny z wymaganiami normy PN:EN ISO 14001:2005 jakim jest kreowanie Urzędu, jako organizacji przyjaznej dla otoczenia, dążącej do eliminowania negatywnych aspektów swego oddziaływania na środowisko naturalne. Zarządzanie środowiskowe oparte jest na trzech fundamentalnych zasadach: unikanie zagrożeń, powtórne użycie oraz unieszkodliwianie. Podstawowym pojęciem ww. normy są aspekty środowiskowe (elementy działań organizacji, które oddziałują wzajemnie ze środowiskiem), które zostały wymienione w dalszej części.

W obowiązującym w Urzędzie Systemie Zarządzania Środowiskowego zostały zdefiniowane cele i zadania, którymi są:

- stymulowanie zrównoważonego rozwoju województwa mazowieckiego;
- świadczenie usług publicznych wysokiej jakości, spełniających wymagania i oczekiwania norm środowiskowych;
- podejmowanie inicjatyw na rzecz ochrony środowiska;
- szkolenia nowoprzyjętych pracowników w zakresie systemu Zarządzania Środowiskowego;
- podniesienie świadomości na temat istoty i znaczenia dbałości o środowisko zarówno wśród pracowników jak i interesariuszy;
- wdrożenie nowoczesnego systemu zarządzania publicznego uwzględniającego aspekty środowiskowe;
- wprowadzenie rozwiązań innowacyjnych i pilotażowych ograniczających negatywny wpływ na środowisko;
- ciągłe doskonalenie zarządzania środowiskiem i systematyczna jego ocena;
- promocja zarządzania środowiskowego.

W zadaniach środowiskowych, które zagwarantują osiągnięcie przez Urząd mierzalnych efektów znalazły się:

- ograniczenie zużycia energii elektrycznej;
- redukcja ilości wykorzystywanego papieru;
- ograniczenie ilości odpadów poprzez ich selektywną zbiórkę i segregację;
- ułatwianie dostępu do wszelkiej informacji na temat inicjatyw, programów i usług Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego w Warszawie dotyczącego ekoprogramów w obrębie Urzędu jak i wśród interesariuszy;
- określenie celów szczególnych i zadań dla zidentyfikowanych aspektów środowiskowych oraz minimalizowanie ich wpływu;
- jasne określenie zadań, uprawnień i odpowiedzialności w realizacji zadań środowiskowych;
- usprawnienie metod osiągania celów środowiskowych w Urzędzie.

Fundamentem działań Urzędu jest troska o stała poprawę, jakości życia mieszkańców.
W ramach podprocesu Zarządzanie ryzykiem realizacji zadań Samorządu Województwa Mazowieckiego wykonywanych w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Mazowieckiego w Warszawie w 2016 r. przeprowadzono analizę ryzyka w obszarze zarządzania środowiskowego, w wyniku której zidentyfikowano ryzyka i określono znaczące bezpośrednie aspekty środowiskowe oraz te minimalnie oddziałujące na środowisko Opracowano także plan działań minimalizujących negatywne oddziaływanie na środowisko wraz z określeniem osób odpowiedzialnych za realizację poszczególnych zadań.

Negatywne oddziaływanie na środowisko jest minimalizowane m. in. poprzez: wyłączanie urządzeń elektrycznych nieużywanych przy aktualnie wykonywanej pracy (kserokopiarek, drukarek itp.), wyłączanie całego sprzętu po ukończeniu pracy jak i wyłączanie oświetlenia w pomieszczeniach biurowych, socjalnych itp. po ich opuszczeniu, przekazywanie makulatury (papieru, papieru z niszczarek, gazet ect.), segregacja plastiku i szkła do odpowiednich pojemników, utylizacja odpadów poprzez przekazywanie zużytych tonerów do drukarek i kopiarek, taśm i pojemników po tuszach oraz zużytych baterii.

W latach 2015 - 2016 r. roku Urząd przekazał:

- 9550 kg dokumentów do niszczenia;
- 26920 kg makulatury;
- 3082 kg tonerów;
- 368 kg zużytych baterii i akumulatorów;
- 236 kg zużytego sprzętu elektrycznego i elektronicznego.

Do zidentyfikowanych aspektów środowiskowych pośrednich zaliczamy: kompleksowe działania związane z ograniczaniem zanieczyszczenia środowiska naturalnego, kształtowanie świadomości ekologicznej społeczeństwa, planowanie środowiskowe, w tym polityka przestrzenna, ochrona powietrza atmosferycznego, ochrona wód powierzchniowych i podziemnych, gospodarka odpadami, ochronę zasobów naturalnych, ochrona przyrody, ochrona powierzchni ziemi oraz bezpieczeństwo ekologiczne.

Realizacja działań z zakresu zarządzania środowiskowego była monitorowana podczas przeprowadzonych w latach 2015 - 2016 audytów wewnętrznych i zewnętrznych zintegrowanego systemu zarządzania.

Najczęściej podejmowane działania przez jednostki samorządu terytorialnego i przedsiębiorstwa w ramach doskonalenia systemów zarządzania środowiskowego:

- identyfikacja i monitorowanie aspektów i wskaźników środowiskowych;
- planowanie celów i zadań środowiskowych;
- ocenia zgodności z przepisami prawa oraz uaktualnianie w sytuacjach zmieniających się przepisów prawnych i wewnątrz jednostki;
- systematyczne przestrzeganie procedur, przeglądy środowiskowe oraz audyty wewnętrzne i zewnętrzne;
- aktualizacja dokumentacji systemowej oraz przeprowadzanie audytów zewnętrznych;
- upowszechnianie znaczenia zarządzania środowiskowego;
- szkolenia i podnoszenie kwalifikacji zawodowych;
- działania korygujące i zapobiegawcze, standaryzacja procesów oraz dokumentacji systemowej;
- prowadzenie prac związanych z aktualizacją procedur, formularzy, instrukcji, działań korygujących oraz działań zapobiegawczych;
- nadzorowanie aktualności posiadanych decyzji administracyjnych i ich aktualizowaniu;
- opracowywanie materiałów informacyjnych dotyczącymi ochrony środowiska dla kadry oraz pracowników podmiotów zewnętrznych (kontrahentów);
- poprawa jakości wyrobów dzięki unowocześnieniu parku maszynowego, technologii i szkoleniu pracowników;
- poprawa wizerunku jednostki jako świadomej swoich wpływów na środowisko prowadzącej swoją działalność z ich uwzględnieniem;
- poprawa jakości oferowanych wyrobów oraz usług.

Wśród realizatorów warto wyróżnić PKN ORLEN S.A., który realizuje Program *Odpowiedzialność i Troska – Responsible Care.* Jest to dobrowolny, prośrodowiskowy program realizowany przez przemysł chemiczny na całym świecie, który zachęca przedsiębiorstwa do identyfikacji i uzupełnienia luk pomiędzy istniejącymi systemami zarządzania. Miarą programu jest ciągła poprawa, natomiast prowadzenie stałego dialogu ze swoimi klientami, dostawcami, kooperantami oraz społecznością lokalną jest jednym z najważniejszych obszarów przynależności do *Responsible Care.*

VI.2. Cel średniookresowy – Zwiększenie roli placówek naukowo – badawczych Mazowsza we wdrażaniu ekoinnowacji

Ocena szczegółowa realizacji celu

Poniższa tabela przedstawia stan realizacji działania środowiskowego określonego w ramach celu średniookresowego - ***Zwiększanie roli placówek naukowo – badawczych Mazowsza we wdrażaniu ekoinnowacji.***

Tabela 60. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Zwiększanie roli placówek naukowo – badawczych Mazowsza we wdrażaniu ekoinnowacji

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Stan realizacji
Kierunek działań – Tworzenie trwałych powiązań miedzy jednostkami naukowo – badawczymi, przemysłem, samorządem oraz administracją rządową w zakresie wdrażania ekoinnowacji w przemyśle oraz produkcji wyrobów sprzyjających środowisku			
VI.2.1.	Promowanie tworzenia różnych form współpracy pomiędzy jednostkami naukowo – badawczymi i przemysłem	Województwo Mazowieckie, jednostki naukowo - badawcze, uczelnie wyższe	↔

samorządy powiatów, miast i gmin realizujące działania:
miasta i gminy: Cegłów, m.st. Warszawa

inne instytucje realizujące działania: Politechnika Warszawska, Centrum Transferu Technologii i Rozwoju Przedsiębiorczości Politechniki Warszawskiej, Instytut Maszyn Przepływowych PAN Centrum Badawcze PAN KEZO w Jabłonnie

Kierunek działań – Tworzenie trwałych powiązań miedzy jednostkami naukowo – badawczymi, przemysłem, samorządem oraz administracją rządową w zakresie wdrażania ekoinnowacji w przemyśle oraz produkcji wyrobów sprzyjających środowisku

---

Działanie VI.2.1.

Promowanie tworzenia różnych form współpracy pomiędzy jednostkami naukowo – badawczymi i przemysłem

---

W ramach działania powstało Centrum Transferu Technologii i Rozwoju Przedsiębiorczości Politechniki Warszawskiej (CZIiTT PW), które służy działalności badawczo-rozwojowej. Uroczyste otwarcie nowej jednostki miało miejsce 19 listopada 2015 roku. Centrum obejmuje swoim zakresem całą sferę związaną z procesem innowacji – począwszy od wyszukiwania najbardziej innowacyjnych efektów prac badawczych w oparciu o dokonania Politechniki Warszawskiej oraz innych jednostek naukowych z regionu Mazowsza, poprzez tworzenie nowych rozwiązań z zakresu transferu technologii i zarządzania innowacjami, a skończywszy na szeroko rozumianym upowszechnianiu wiedzy w tym zakresie. Do głównych procesów realizowanych przez CZIiTT PW należy: prowadzenie badań naukowych i edukacji w zakresie zarządzania na potrzeby innowacyjnej gospodarki, w tym realizacja projektów badawczych - grantów z zakresu zarządzania innowacjami i transferem technologii, świadczenie usług naukowo-badawczych w zakresie Innowacyjności i transferu technologii, zapewnienie wiedzy o dostępności zasobów Politechniki Warszawskiej (baz danych, studentów, kadry naukowej, specjalistycznego sprzętu, oprogramowania, zasobów bibliotecznych itp.), promocja zasobów wiedzy środowisk naukowych oraz upowszechnianie wiedzy o innowacyjnej przedsiębiorczości i transferze technologii, udział w sieciach (networking, klastering), a także udostępnianie infrastruktury fizycznej (przestrzeń wystawiennicza, pomieszczenia konferencyjne, seminaryjne i audytoryjne). W Centrum przewiduje się także umożliwienie dostępu do usług wspierających innowacyjną działalność gospodarczą, świadczonych przez własnych ekspertów.

Urząd m.st. Warszawy zorganizował XII i XIII Forum Operatorów Systemów i Odbiorców Energii i Paliw w 2015 r. pn. *CZYSTE POWIETRZE W WARSZAWIE – jako efekt polityki energetycznej miasta* oraz w 2016 r. pn. *Elektromoblilność i paliwa gazowe szansą dla Warszawy w walce o czyste powietrze.* Głównym celem projektu było podnoszenie świadomości społecznej w zakresie funkcjonowania energetyki, zacieśnienie relacji pomiędzy uczestnikami rynku energii, podejmowanie wspólnych inicjatyw na rzecz usprawnienia podnoszenia bezpieczeństwa energetycznego i efektywności energetycznej, a także ochrony konsumenta. Do uczestnictwa w forum zaproszono przedstawicieli środowiska naukowego, organizacje społeczne, związki branżowe, organizacje administracji publicznej, samorządy, przedstawicieli państw obcych. W forum, w monitorowanych latach, wzięło udział łącznie 234 osób.

XII Forum Energetyczne 2015 r. – podjęte tematy:

- Nowe układanie energetyki w miastach w kontekście czystości powietrza;
- Aktualny stan jakości powietrza w Warszawie;
- Wpływ nowej polityki energetycznej Miasta na jakość powietrza w Warszawie;
- Konieczne zmiany prawa dla poprawy jakości powietrza w Polsce;
- Spójność polityki Państwa ze strategiami rozwojowymi władz samorządowych;
- Zastosowanie gazu ziemnego jako sposób na poprawę jakości powietrza w Warszawie;
- System ciepłowniczy na rzecz czystego powietrza w Warszawie;
- Ochrona środowiska – rola transportu publicznego;
- Zrównoważona mobilność kluczem do czystego powietrza;
- XIII Forum Energetyczne 2016 r. – podjęte tematy;
- Układy napędowe i magazyny energii w pojazdach elektrycznych oraz systemy ładowania baterii;

- Rozwój e-mobility z perspektywy miejskiej OSD;
- Gaz CNG w komunikacji miejskiej oraz jako alternatywa dla firm komunikacyjnych;
- Zrównoważona przyszłość według Nissana;
- Jak Warszawa ma się przygotować do wprowadzenia w życie Plany Elektromobilności w Polsce.

Ponadto w ramach działania, w 2015 r. odbyło się uroczyste otwarcie Centrum Badawczego Polskiej Akademii Nauk Konwersja Energii i Źródła Odnawialne (KEZO). KEZO jest zakładem zamiejscowym Instytutu Maszyn Przepływowych im. Roberta Szewalskiego PAN. Główne zadania naukowe, które stanowią jednocześnie podstawę badawczą Instytutu Maszyn Przepływowych, koncentrują się na konwersji energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych. Kompleks laboratoriów Centrum stanowi zaplecze naukowe i technologiczne Mazowsza oraz całego środowiska naukowego Polski, w dziedzinach badań ściśle powiązanych z bezpieczeństwem energetycznym kraju. Podstawowym zadaniem Centrum jest prowadzenie prac badawczych dotyczących energii ze źródeł odnawialnych oraz jej konwersji.

VI.3. Cel średniookresowy – Zapobieganie i naprawa szkód w środowisku

Ocena szczegółowa realizacji celu

Poniższa tabela przedstawia stan realizacji 3 działań środowiskowych określonych w ramach celu średniookresowego – **Zapobieganie i naprawa szkód w środowisku.**

Tabela 61. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Zapobieganie i naprawa szkód w środowisku

Nr działania	Działanie	Jednostka realizująca działanie	Stan realizacji
Kierunek działań – Monitoring i kontrola podmiotów gospodarczych korzystających ze środowiska			
VI.3.1.	Monitoring i kontrola wydanych zezwoleń na eksploatację instalacji	Województwo Mazowieckie, powiaty	↔
Kierunek działań – Prowadzenie bazy danych dotyczącej szkody w środowisku			
VI.3.2.	Aktualizacja rejestru szkód w środowisku	WIOŚ	↔
Kierunek działań – Egzekwowanie odpowiedzialności za szkody w środowisku			
VI.3.3.	Sprawowanie kontroli nad wywiązywaniem się sprawców szkód z obowiązków w zakresie naprawy lub zapobiegania takim szkodom	powiaty, miasta, WIOŚ, RDOŚ	↔

samorządy powiatów, miast i gmin realizujące działania:
powiaty: białobrzeski, garwoliński, miński, wołomiński, żuromiński
gminy i miasta: Słubice, Radzymin, m. st. Warszawa, m. Płock

inne instytucje realizujące działania: Nadleśnictwa: Jabłonna, Łochów

Kierunek działań – Monitoring i kontrola podmiotów gospodarczych korzystających ze środowiska

Działanie VI.3.1.

Monitoring i kontrola wydanych zezwoleń na eksploatację instalacji

W latach 2015-2016 Departament Gospodarki Odpadami oraz Pozwoleń Zintegrowanych i Wodnoprawnych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego w Warszawie prowadził monitoring warunków pozwoleń zintegrowanych, na wprowadzanie gazów i pyłów do powietrza, warunków pozwoleń wodnoprawnych na pobór wód, pozwoleń na wytwarzanie odpadów. W większości przypadków warunki pozwoleń były dotrzymane, a w przypadku stwierdzenia naruszeń, podejmowane były działania w kierunku ich zaniechania.

Z informacji uzyskanych od powiatów w latach 2015-2016, przeprowadzonych było 54 kontroli zezwoleń na eksploatację instalacji na terenie województwa mazowieckiego.

Tabela 62. Liczba przeprowadzonych kontroli na terenie województwa mazowieckiego w latach 2015-2016

Jednostka samorządu terytorialnego	Liczba przeprowadzonych kontroli	
	2015 r.	2016 r.
m. st. Warszawa	25	19
powiat białobrzeski	3	1
powiat miński	2	3
powiat żuromiński	1	-

źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet.

Kierunek działań – Prowadzenie bazy danych dotyczącej szkody w środowisku

Działanie VI.3.2.

Aktualizacja rejestru szkód w środowisku

Jak wynika z pozyskanych w wyniku ankietyzacji informacji prowadzeniem rejestru dotyczącego szkód w środowisku zajmuje się Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Warszawie. Zgodnie z przekazanymi danymi do końca 2016 r., do rejestru wpisano 149 przypadków wyrządzenia szkód w środowisku.

Kierunek działań – Egzekwowanie odpowiedzialności za szkody w środowisku

Działanie VI.3.3.

Sprawowanie kontroli nad wywiązywaniem się sprawców szkód z obowiązków w zakresie naprawy lub zapobiegania takim szkodom

UMWM w raportowanym okresie działanie zrealizował poprzez:

- odszkodowania za szkody wyrządzone przez zwierzęta łowne;
- szacowanie szkód wyrządzonych przez zwierzęta łowne.

Organem w sprawach odpowiedzialności za zapobieganie szkodom i naprawę szkód w środowisku jest RDOŚ. W monitorowanym okresie RDOŚ realizował działanie poprzez:

- wzywanie sprawców szkód do uzgodnienia działań naprawczych;
- wydawanie decyzji uzgadniających działania naprawcze;
- zobowiązania do przeprowadzenia działań naprawczych;
- wszczynając w 2015 roku 34, a w 2016 roku 26 postępowań.

4.WSKAŹNIKI ŚRODOWISKOWE DLA WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO

Wskaźniki środowiskowe mają na celu ocenę stopnia zmian w środowisku np. pod wpływem określonych czynników. Poniższa tabela przedstawia wybrane wskaźniki środowiskowe Programu dla stanu wyjściowego na 2009 rok oraz dla kolejnych lat, w tym 2015 i 2016. Wartości wskaźników środowiskowych określono głównie na podstawie danych GUS (Roczniki statystyczne, raporty z serii *Ochrona środowiska*, BDL i inne), GIOŚ, URE, CIOP a także stron dotyczących edukacji ekologicznej .

Tabela 63. Wskaźniki środowiskowe dla województwa mazowieckiego

Lp.	Nazwa wskaźnika	Jednostka	ROK							
			2009 stan wyjściowy	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**
1.	Emisja zanieczyszczeń pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych	Mg/rok	5 052	5 225	4 893	4 616	4 518	4 532	3 890	2 794
2.	Emisja zanieczyszczeń gazowych do powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych ogółem, w tym: - dwutlenek siarki - tlenki azotu - tlenek węgla - dwutlenek węgla	tys. Mg	27 935,1 90,8 46,2 13,5 27 781,3	29 506,8 97,2 50,5 17,4 29 331,5	28 580,9 84,9 47,3 20,8 28 419,3	27 841,9 81,1 42,7 19,7 27 688,9	28 654,9 78,1 40,8 18,7 28 508,4	28 435,5 79,7 38,2 19,3 28 289,7	28 567,9 68,3 34,7 17,3 28 439,6	28 771,2 33,4 29,3 15,4 28 687,0
3.	Zanieczyszczenia zatrzymane lub zneutralizowane w urządzeniach do redukcji: - pyłowe - gazowe	tys. Mg	1 333,8 100,3	1 463,3 113,5	1 512,4 113,5	1 514,1 114,2	1 624,6 123,9	1 710,4 135,9	1 671,3 146,6	1 706,0 199,2
4.	Wielkość zasobów wód podziemnych	m^3/km^2	58 712	59 330	59 944	60 581	61 102	61 854	62 487	63 589
5.	Udział wód podziemnych w wodach przeznaczonych do konsumpcji	%	50,9	51,42	52,9	54,6	57,2	55,1	-	-
6.	Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej	m^3/1 mieszk./rok	527,8	529,38	522,0	540,4	507,9	550,9	521,4	513,0
7.	Liczba mieszkańców obsługiwanych przez oczyszczalnie ścieków	% ogólnej liczby ludności	51,3	53,4	53,5	65,1	69,5	69,9	71,3	71,9
8.	Ilość ścieków przemysłowych i komunalnych odprowadzanych do wód lub ziemi	m^3/1 mieszk./rok	43,9	52,13	47,48	45,5	47,3	46,6	46,1	46,1
9.	Wskaźnik proporcji pomiędzy długością sieci kanalizacyjnej i wodociągowej	km/km	0,25	0,27	0,28	0,29	0,31	0,36	0,34	0,35

Lp.	Nazwa wskaźnika	Jednostka	ROK							
			2009 stan wyjściowy	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
10.	Wskaźnik skanalizowania	km sieci/1000 mieszk.	1,86	2,01	2,17	2,32	2,46	2,87	2,74	2,85
11.	Masa zebranych odpadów komunalnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca w województwie mazowieckim	kg	299	301	275	260	250	262	311	328
12.	Odsetek mieszkańców objętych zorganizowanym systemem zbierania/odbierania odpadów komunalnych	%	76	75	74	74	100	100	100	100
13.	Ilość odzyskiwanych surowców wtórnych w całkowitym strumieniu odpadów komunalnych	%	8%	9	11	12	15	18	-	-
14.	Powierzchnia użytków rolnych wymagających wapnowania	%	75 %	75	75	75	75	75	75	75
15.	Liczba ekologicznych gospodarstw rolnych	szt	1 096.	1 935	2 140	2 373	2 609	2 374	2 147	2 426
16..	Powierzchnia obszarów prawnie chronionych ogółem, w tym: - parki narodowe - rezerwaty przyrody - parki krajobrazowe - obszary chronionego krajobrazu - użytki ekologiczne - stanowiska dokumentacyjne - zespoły przyrodniczo – krajobrazowe - pomniki przyrody - Natura 2000	ha	1 054 889,4 38 476,1 18 221,9 168 150,1 822 393,5 1 825,6 521,1 5 301,1 4 235 619 983,38	1 055 242,8 38 476,1 18 202,9 168 395,8 822 505,8 1 824,0 521,9 5 316,3 4 275 620 596	1 055 438,5 38 476,1 17 990,4 168 747,7 822 559,4 1 827,6 521,9 5 315,4 4 398 619 796,9	1 055 514,5 38 476,1 18 057,0 168 747,7 822 569,9 1 827,6 521,9 5 314,3 4 272 621 547,6	1 055 517,8 38 476,1 18 057,0 168 747,7 822 569,9 1 828,7 521,9 5 316,5 4 249 621 565	1 055 504,5 38 476,1 18 073,7 168 734,1 822 545,7 1 836,6 521,9 5 316,5 4 256 621 565	1 055 783,0 38 476,1 18 861,09 173 297,0 835 111,3 1 836,6 521,9 5 316,1 4 274 621 565	1 056 439,0 38 476,1 18 951,19 173 297,0 835 111,3 1 868,9 521,9 5 878,1 4 273 621 565

Lp.	Nazwa wskaźnika	Jednostka	ROK							
			2009 stan wyjściowy	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
17.	Powierzchnia gruntów zdewastowanych i zdegradowanych wymagających rekultywacji ogółem, w tym: - zdewastowane - zdegradowane	ha	4 094 4 055 39	4 007 3 755 252	4 101 3 823 278	4 073 3 491 582	4 134 3 473 661	3 383 3 581 302	3 886 3 576 210	3 808 3 440 368
18.	Lesistość województwa	%	22,6	22,7	22,8	22,9	23	23,1	23,3	23,3
19.	Liczba zdarzeń mających znamiona poważnej awarii	szt.	18	15	18	20	22	15	12	5
20.	Wały przeciwpowodziowe wymagające odbudowy lub modernizacji	km	260	307	299	290	271	260	240	235

5. NAKŁADY FINANSOWE NA REALIZACJĘ POŚ WM

Tabela 64. Nakłady finansowe na realizację POŚWM w 2015 r.

Obszary priorytetowe	Cele średniookresowe	Budżet państwa	Budżet województwa	Budżet samorządów (gminy, miasta, powiaty)	Budżet m. st. Warszawa	Fundusze ekologiczne	Środki unijne	Środki przedsiębiorstw	Inne	Lasy Państwowe	RAZEM
		w tys. zł									
I. Poprawa jakości środowiska	I.1. Poprawa jakości powietrza, w tym dążenie do osiągnięcia poziomu celu długoterminowego dla ozonu do 2020 r.	12 547,3	70 945,2	76 922,6	154 556,5	73 356,0	821 029,7	744 700,0	139 339,4	0	**2 093 396,7**
	I.2. Poprawa jakości wód	2 878,4	484,8	599 725,3	9 741,1	233 870,8	820 690,2	408 871,6	70 215,9	0	**2 146 478,1**
	I.3. Racjonalna gospodarka odpadami	1 962,8	125,6	41 316,8	323 659,7	46 454,3	33 426,8	31 872,7	243 747,0	0	**722 565,7**
	I.4. Ochrona powierzchni ziemi	13 606,6	2,0	26,9	0	21,7	53 468,8	2 672,2	0,2	0	**69 798,4**
	I.5. Ochrona przed hałasem i promieniowaniem elektromagnetycznym	0	0	0	94,5	0	789 833,2	86 815,5	0	0	**876 743,2**
II. Racjonalne wykorzystanie zasobów naturalnych	II.1. Racjonalne gospodarowanie zasobami wodnymi	2 752,3	0	5,0	3 039,1	96,0	6 727,1	117,2	68,5	0	**12 805,2**
	II.2. Zrównoważone wykorzystanie energii	3 660,4	1 135,7	37 605,6	3 316,6	63 899,8	92 049,5	40 806,4	13 791,9	0	**256 265,9**
	II.3. Racjonalne gospodarowanie zasobami geologicznymi	0	0	0	0	0	0	0	0	0	**0**
III. Ochrona przyrody	III.1. Ochrona walorów przyrodniczych	12 451,1	101 891,4	12 181,8	29 519,6	42 189,9	2 152,9	2 079,8	162,9	10,5	**202 639,9**
	III.2. Zwiększenie lesistości	3 594,3	0	834,0	109,9	98,4	12 593,6	9,3	567,4	492,2	**18 299,1**
	III.3. Ochrona lasów, ze szczególnym uwzględnieniem różnorodności biologicznej	1 616,5	1,8	0	0	3764,5	0	924,7	1 704,5	3 614,9	**11 626,9**

Obszary priorytetowe	Cele średniookresowe	Budżet państwa	Budżet województwa	Budżet samorządów (gminy, miasta, powiaty)	Budżet m. st. Warszawa	Fundusze ekologiczne	Środki unijne	Środki przedsiębiorstw	Inne	Lasy Państwowe	RAZEM
		w tys. zł									
IV. Poprawa bezpieczeństwa ekologicznego	IV.1. Transport substancji niebezpiecznych	0	0	0	0	0	0	5,3	61,5	0	**66,8**
	IV.2. Przeciwdziałanie poważnym awariom	2 800,0	0	443,4	0	2 020,2	9 431,3	12 827,9	0	0	**27 522,8**
	IV.3. Ochrona przed powodzią i suszą	56 417,0	592,4	1 422,4	95,0	13 218,4	47 503,3	0	36 127,3	0	**155 375,8**
	IV.4. Ochrona przed osuwiskami	0	0	538,7	0	0	0	0	0	0	**538,7**
	IV.5. Ochrona przeciwpożarowa	0	100,1	12 961,3	0	11 950,9	4 041,8	2 855,4	8 514,1	8 819,6	**49 243,2**
V. Edukacja ekologiczna społeczeństwa	V.1. Wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców Mazowsza	0	374,0	2 513,5	2 097,2	8 046,0	26,1	2 328,2	519,2	1 817,1	**17 721,3**
	V.2. Udział społeczeństwa w działaniach na rzecz ochrony środowiska	0	256,5	602,4	93,0	0	3 720,3	445,1	97,5	60,0	**5 274,8**
I. Zagadnienia systemowe	VI.1. Upowszechnienie znaczenia zarządzania środowiskowego	6,1	0	0	0	0	0	489,8	0	0	**495,9**
	VI.2. Zwiększenie roli placówek naukowo-badawczych Mazowsza we wdrażaniu ekoinnowacji	7 505,0	0	22,3	0	0	28 474,9	0	0	0	**36 002,2**
	VI.3. Zapobieganie i naprawa szkód w środowisku	6,6	0	12,0	0	0	0	1 300	0	0	**1 318,6**
RAZEM		**121 804,3**	**175 909,5**	**787 134,0**	**526 322,2**	**498 986,9**	**2 725 169,5**	**1 339 121,1**	**514 917,3**	**14 814,3**	**6 704 179,2**

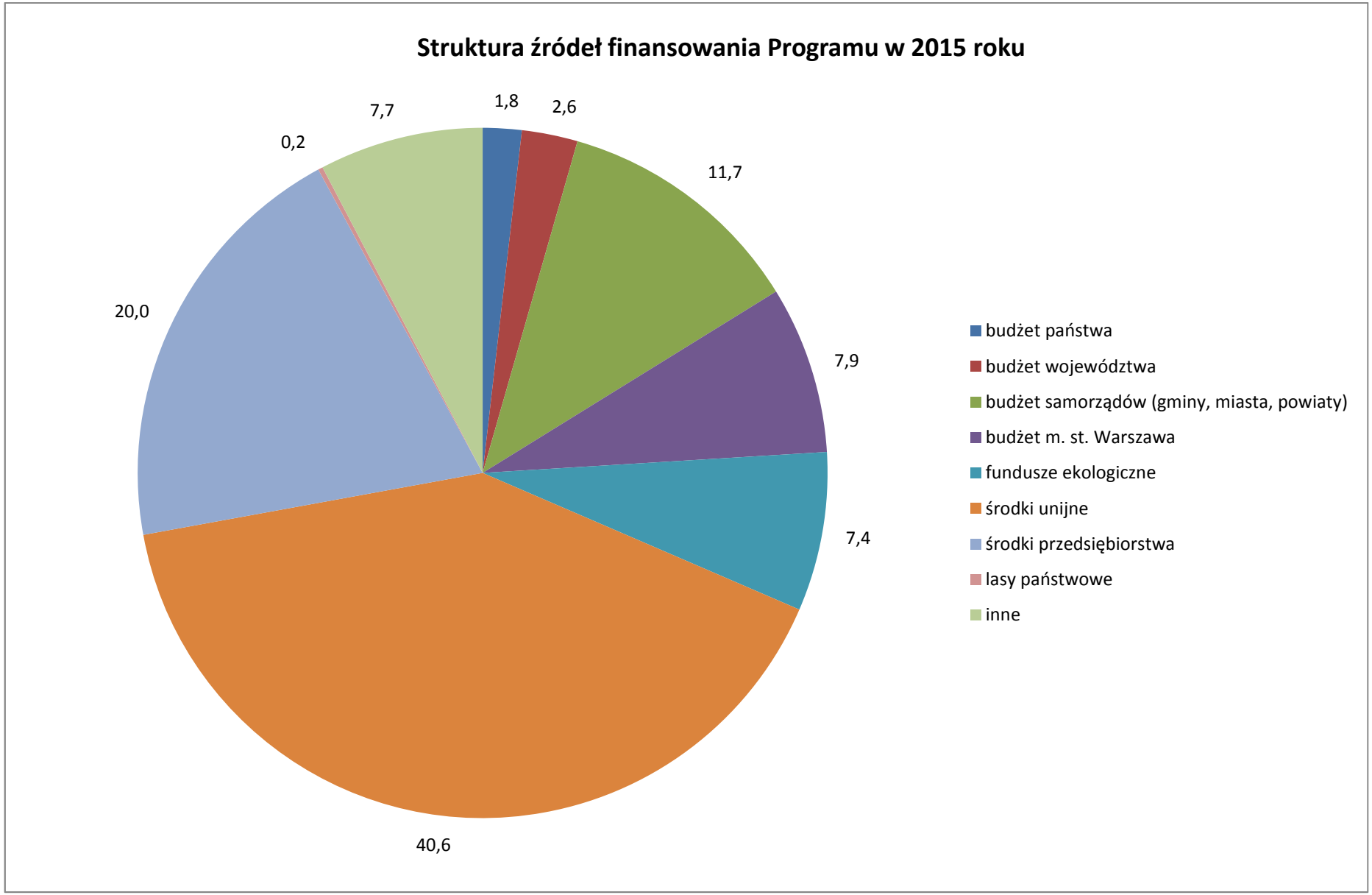

Rysunek 1. Struktura źródeł finansowania Programu w 2015 r.

Tabela 65. Nakłady finansowe na realizację POŚWM w 2016 r.

Obszary priorytetowe	Cele średniookresowe	Budżet państwa	Budżet województwa	Budżet samorządów (gminy, miasta, powiaty)	Budżet m. st. Warszawa	Fundusze ekologiczne	Środki unijne	Środki przedsiębiorstw	Inne	Lasy Państwowe	RAZEM
		w tys. zł									
I. Poprawa jakości środowiska	I.1. Poprawa jakości powietrza, w tym dążenie do osiągnięcia poziomu celu długoterminowego dla ozonu do 2020 r.	12 324,2	79 411,4	72 062,3	172 026,3	63 103,6	210 464,7	404 359,1	139 309,1	0	**1 153 060,7**
	I.2. Poprawa jakości wód	6 826,0	2 054,7	232 236,8	12 346,8	107 815,9	204 425,6	211 747,2	12 181,2	0	**789 634,2**
	I.3. Racjonalna gospodarka odpadami	433,3	195,2	47 137,7	341 898,4	10 152,1	15 247,1	19 095,9	245 369,8	0	**679 529,5**
	I.4. Ochrona powierzchni ziemi	34 862,8	2,0	10,9	0	21,7	61 018,1	55,8	0	0	**95 971,3**
	I.5. Ochrona przed hałasem i promieniowaniem elektromagnetycznym	0	0	14,2	579,2	0	373 808,1	65 935,8	41,9	0	**440 379,2**
II. Racjonalne wykorzystanie zasobów naturalnych	II.1. Racjonalne gospodarowanie zasobami wodnymi	42,6	0	0	115,3	0	0	138,1	68,5	0	**364,5**
	II.2. Zrównoważone wykorzystanie energii	2 002,4	7 041,0	23 563,5	4 049,2	19 310,4	12 359,8	8 439,3	39 172,1	0	**115 937,7**
	II.3. Racjonalne gospodarowanie zasobami geologicznymi	0	0	0	0	0	0	0	0	0	**0**
III. Ochrona przyrody	III.1. Ochrona walorów przyrodniczych	13 765,3	4 862,2	24 537,5	67 999,5	4 347,9	3 795,8	111,9	20,8	1,0	**119 441,9**
	III.2. Zwiększenie lesistości	6 853,6	0	240,1	307,5	90,7	11 499,5	143,5	3,4	581,8	**19 720,1**
	III.3. Ochrona lasów, ze szczególnym uwzględnieniem różnorodności biologicznej	666,8	0	0	0	2 675,6	0	958,2	2 129,4	4 869,0	**11 299,0**

Obszary priorytetowe	Cele średniookresowe	Budżet państwa	Budżet województwa	Budżet samorządów (gminy, miasta, powiaty)	Budżet m. st. Warszawa	Fundusze ekologiczne	Środki unijne	Środki przedsiębiorstw	Inne	Lasy Państwowe	RAZEM
		w tys. zł									
IV. Poprawa bezpieczeństwa ekologicznego	IV.1. Transport substancji niebezpiecznych	134,2	0	0	0	134,2	0	7,6	0	0	**276,0**
	IV.2. Przeciwdziałanie poważnym awariom	2 570,7	0	4 390,5	0	3 558,4	0	12 797,4	0	0	**23 317,0**
	IV.3. Ochrona przed powodzią i suszą	40 947,5	0	3 394,6	0	10 056,2	4 976,6	0	45,9	0	**59 420,8**
	IV.4. Ochrona przed osuwiskami	0	0	394,6	0	0	0	0	0	0	**394,6**
	IV.5. Ochrona przeciwpożarowa	2 838,3	1 578,6	14 091,2	0	15 660,6	2 487,8	1 027,1	7 122,1	9 833,4	**54 639,1**
V. Edukacja ekologiczna społeczeństwa	V.1. Wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców Mazowsza	0	732,3	3 415,2	4 469,2	9 547,3	150	2 185,1	1 280,8	1 574,4	**23 354,3**
	V.2. Udział społeczeństwa w działaniach na rzecz ochrony środowiska	0	86,4	26,3	96,7	0	0	576,3	7,0	57	**849,7**
I. Zagadnienia systemowe	VI.1. Upowszechnienie znaczenia zarządzania środowiskowego	0	0	0	0	0	0	307,0	0	0	**307,0**
	VI.2. Zwiększenie roli placówek naukowo-badawczych Mazowsza we wdrażaniu ekoinnowacji	0	0	21,5	0	0	0	0	0	0	**21,5**
	VI.3. Zapobieganie i naprawa szkód w środowisku	2,7	0	6,4	0	0	0	1 400	0	0	**1 409,1**
RAZEM		**124 270,4**	**95 963,8**	**425 543,3**	**603 888,1**	**246 474,6**	**900 233,1**	**729 285,3**	**446 752,0**	**16 916,6**	**3 589 327,2**

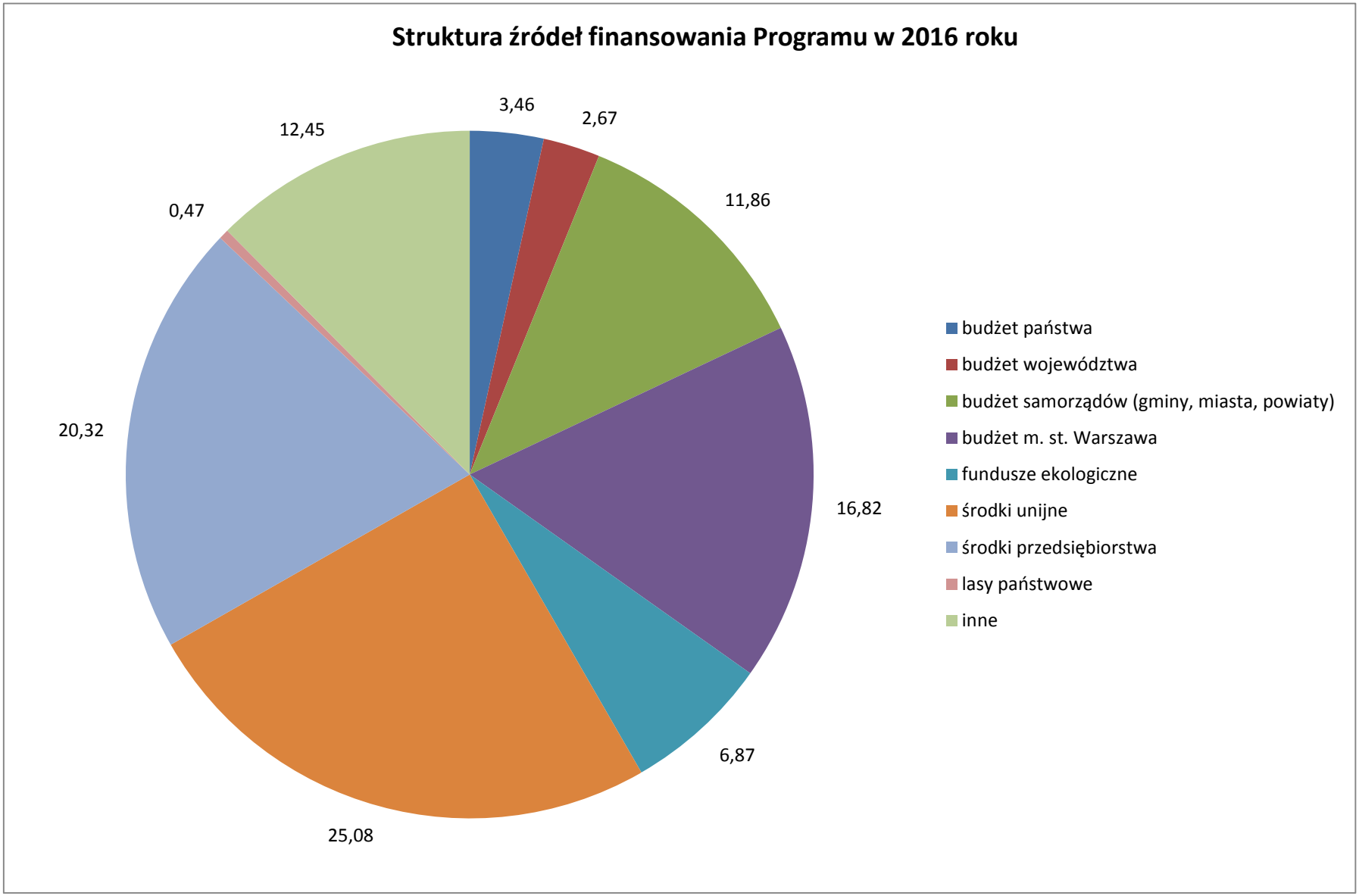

Rysunek 2. Struktura źródeł finansowania Programu w 2016 r.

Tabela 66. Stan realizacji kosztów planowanych w POŚ WM w latach 2015-2016.

Obszary priorytetowe	Cele średniookresowe	Planowane szacunkowe koszty w mln zł w latach 2011-2014	Poniesione koszty w mln zł w latach 2013-2014	% realizacji kosztów planowanych w latach 2013-2014	Planowane szacunkowe koszty w mln zł w latach 2015-2018	Poniesione koszty w mln zł w latach 2015-2016	% realizacji kosztów planowanych w latach 2015-2016
I. Poprawa jakości środowiska	I.1. Poprawa jakości powietrza, w tym dążenie do osiągnięcia poziomu celu długoterminowego dla ozonu do 2020 r.	3 654	3 745,8	102,5	10 500	3 246,46	
	I.2. Poprawa jakości wód	7 385	1 949,4	26,4		2 936,11	
	I.3. Racjonalna gospodarka odpadami	1 320	929,0	70,4		1 402,10	
	I.4. Ochrona powierzchni ziemi	59	3,5	5,8		165,77	
	I.5. Ochrona przed hałasem i promieniowaniem elektromagnetycznym	1 092	1 298,0	118,9		1 317,12	
Ogółem obszar I		**13 510**	**7 925,7**	**58,7**	**10 500**	**9 067,56**	**86,36**
II. Racjonalne wykorzystanie zasobów naturalnych	II.1. Racjonalne gospodarowanie zasobami wodnymi	324	4,2	1,3	1 400	13,17	
	II.2. Zrównoważone wykorzystanie energii	1 028	1 710,8	166,4		372,20	
	II.3. Racjonalne gospodarowanie zasobami geologicznymi	18	1,7	9,5		0,00	
Ogółem obszar II		**1 370**	**1 716,7**	**125,3**	**1 400**	**385,37**	**27,53**
III. Ochrona przyrody	III.1. Ochrona walorów przyrodniczych	621	197,1	31,7	600	322,08	
	III.2. Zwiększenie lesistości	7	309,4	4419,6		38,02	
	III.3. Ochrona lasów, ze szczególnym uwzględnieniem różnorodności biologicznej	11	9,5	86,2		22,93	
Ogółem obszar III		**639**	**516,0**	**80,7**	**600**	**383,03**	**63,84**

Obszary priorytetowe	Cele średniookresowe	Planowane szacunkowe koszty w mln zł w latach 2011-2014	Poniesione koszty w mln zł w latach 2013-2014	% realizacji kosztów planowanych w latach 2013-2014	Planowane szacunkowe koszty w mln zł w latach 2015-2018	Poniesione koszty w mln zł w latach 2015-2016	% realizacji kosztów planowanych w latach 2015-2016
IV. Poprawa bezpieczeństwa ekologicznego	IV.1. Transport substancji niebezpiecznych	-	0,0	-	300	0,34	
	IV.2. Przeciwdziałanie poważnym awariom	43	80,5	187,1		50,84	
	IV.3. Ochrona przed powodzią i suszą	182	582,6	320,1		214,80	
	IV.4. Ochrona przed osuwiskami	0,2	7,7	3831,2		0,93	
	IV.5. Ochrona przeciwpożarowa	53	134,9	254,5		103,88	
Ogółem obszar IV		**278,20**	**805,6**	**289,6**	**300**	**370,79**	**123,60**
V. Edukacja ekologiczna społeczeństwa	V.1. Wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców Mazowsza	62	89,1	143,7	100	41,08	
	V.2. Udział społeczeństwa w działaniach na rzecz ochrony środowiska	0,1	1,8	1777,8		6,12	
Ogółem obszar V		**62,10**	**90,9**	**146,4**	**100**	**47,20**	**47,20**
VI. Zagadnienia systemowe	VI.1. Upowszechnienie znaczenia zarządzania środowiskowego	b.d.	0,4	-	b.d.	0,80	
	VI.2. Zwiększenie roli placówek naukowo-badawczych Mazowsza we wdrażaniu ekoinnowacji	b.d.	0,0	-		36,02	
	VI.3. Zapobieganie i naprawa szkód w środowisku	b.d.	0,0	-		2,73	
Ogółem obszar VI		**b.d.**	**0,4**	**-**	**b.d.**	**39,55**	**-**
Ogółem wszystkie obszary priorytetowe		**15 859,3**	**10 249,7**	**-**	**12 900**	**10 293,51**	**79,79**

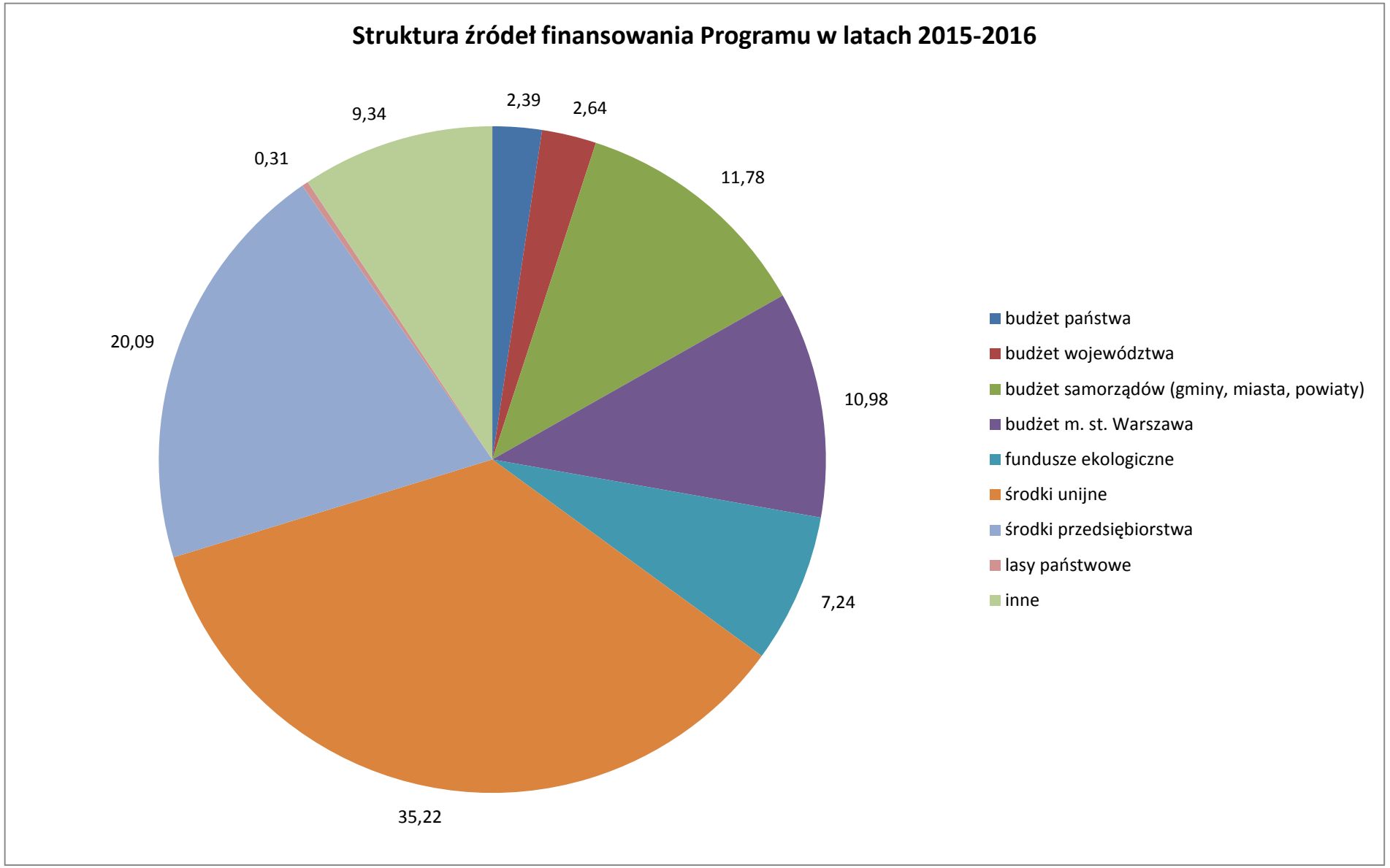

Rysunek 3. Struktura źródeł finansowania Programu w latach 2015-2016.

6. PODSUMOWANIE

Ocena realizacji POŚ WM w latach 2011-2016

Realizacja zadań zawartych w Programie ochrony środowiska przyczyniła się do poprawy jakości środowiska. Jednak, żeby zauważyć znaczące zmiany potrzeba długofalowych działań strategicznych, a przede wszystkim zmiany postawy konsumpcyjnego stylu życia mieszkańców, który często promowany jest przez media.

Analizie poddano 206 działania wyznaczone w ramach 57 kierunków działań, 21 celów średniookresowych i 5 obszarów priorytetowych *Programu Ochrony Województwa Mazowieckiego na lata 2011-2014 z uwzględnieniem perspektywy do 2018 r.*

W okresie od 2011 do 2016 roku zakończono realizację następujących zadań:

1) Działanie I.3.8. Zamknięcie składowisk, które nie spełniają obowiązujących wymogów;
2) Działanie I.3.11. Likwidacja mogilnika Zajezierze-Nagórnik;
3) Działanie I.3.20. Sukcesywna likwidacja odpadów zawierających PCB o stężeniu poniżej 50 ppm;
4) Działanie IV.3.1. Przygotowanie wstępnej oceny ryzyka powodziowego;
5) Działanie IV.3.2. Przygotowanie mapy zagrożenia powodziowego;
6) Działanie IV.3.3. Przygotowanie mapy ryzyka powodziowego;
7) Działanie IV.3.4. Przygotowanie planu zarządzania ryzykiem powodziowym.

W latach 2011 – 2016 nie zrealizowano następujących działań:

1) Działanie I.2.5. Realizacja Programu wyposażenia zakładów przemysłu rolno-spożywczego o wielkości nie mniejszej niż 4000 RLM odprowadzających ścieki bezpośrednio do wód, w urządzenia zapewniające wymagane przez polskie prawo standardy ochrony wód;
2) Działanie I.3.15. Budowa składowisk odpadów azbestowych;
3) Działanie I.4.2. Aktualizacja map glebowo-rolnych, badania zasobności gleb jako podstawy do wyznaczania kolejności wapnowania i określenia właściwego nawożenia;
4) Działanie III.1.2. Analiza rozmieszczenia istniejących, regionalnych korytarzy ekologicznych na terenie województwa mazowieckiego;
5) Działanie IV.1.1. Wyznaczenie i budowa przy głównych drogach w pobliżu dużych miast parkingów dla pojazdów przewożących materiały niebezpieczne;
6) Działanie IV.2.3. Wzmocnienie etatowe służb inspekcji ochrony środowiska;
7) Działanie IV.3.5. Opracowanie, przyjęcie i wdrożenie „Programu Bezpieczeństwa Powodziowego w Dorzeczu Wisły Środkowej";

Realizacja pozostałych 191 działań została określona w *Raporcie* jako długofalowa, to znaczy, że przedsięwzięcia są działaniami ciągłymi (wykonywanymi na bieżąco w ramach potrzeb i dostępnych środków finansowych) i cyklicznymi (corocznymi).

Nakłady poniesione na realizację POŚ WM w latach 2015-2016 wyniosły ponad 10 mld zł, w latach 2011-2014 koszt realizacji *Programu* wyniósł prawie 20 mld zł. Łączne nakłady poniesione na realizację POŚ WM w latach 2011-2016 wyniosły około 30 mld zł. Wynika z tego, że na realizację działań zawartych w dokumencie przeznaczono znacznie większe nakłady finansowe niż przewidywano.

Realizacja celów średniookresowych *Programu* przez Samorząd Województwa Mazowieckiego, wojewódzkie jednostki organizacyjne i spółki

Zarząd Województwa Mazowieckiego pełni m.in. funkcję Instytucji Zarządzającej RPO WM 2007-2013 i RPO WM 2014-2020, dlatego działania określone w RPO WM 2007-2013 i 2014-2020 są odzwierciedleniem polityki rozwoju prowadzonej przez Samorząd Województwa Mazowieckiego.

W ramach RPO WM 2007-2013 można było uzyskać dofinansowanie na realizację działań mających wpływ na poprawę ochrony środowiska na Mazowszu. Najważniejszym priorytetem z punktu widzenia poprawy jakości środowiska jest *Priorytet IV Środowisko, zapobieganie zagrożeniom i energetyka*:

4.1 Gospodarka wodno-ściekowa;
4.2 Ochrona powierzchni ziemi;
4.3 Ochrona powietrza, energetyka;
4.4 Ochrona przyrody, zagrożenia, systemy monitoringu.

Niemniej jednak istotne są również priorytety: *III Regionalny system transportowy, V Wzmocnienie roli miast w rozwoju regionu* oraz *VI Wykorzystanie walorów naturalnych i kulturowych dla rozwoju turystyki i rekreacji.*

W ramach RPO WM 2014-2020 najbardziej istotne z punktu Programu Ochrony Środowiska były dwie osie priorytetowe: „Przejście na gospodarkę niskoemisyjną", z działaniami:

Odnawialne Źródła Energii (OZE),
Efektywność energetyczna,
Redukcja emisji zanieczyszczeń do powietrza

oraz „Gospodarka przyjazna środowisku”, z działaniami:
Dostosowanie do zmian klimatu,
Gospodarka odpadami,
Dziedzictwo kultury,
Ochrona bioróżnorodności.

Ponadto Samorząd Województwa Mazowieckiego wykonuje również zadania Instytucji Wdrażającej, działań objętych PROW 2007-2013 i PROW 2014-2020. Celem głównym PROW 2014 – 2020 jest poprawa konkurencyjności rolnictwa, zrównoważone zarządzanie zasobami naturalnymi i działania w dziedzinie klimatu oraz zrównoważony rozwój terytorialny obszarów wiejskich. Program realizuje priorytety wyznaczone dla unijnej polityki rozwoju obszarów wiejskich na lata 2014 – 2020, a mianowicie:

- Ułatwianie transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie, leśnictwie i na obszarach wiejskich;
- Poprawa konkurencyjności wszystkich rodzajów gospodarki rolnej i zwiększenie rentowności gospodarstw rolnych;
- Poprawa organizacji łańcucha żywnościowego i promowanie zarządzania ryzykiem w rolnictwie;
- Odtwarzanie, chronienie i wzmacnianie ekosystemów zależnych od rolnictwa i leśnictwa;
- Wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami i przechodzenia na gospodarkę niskoemisyjną i odporną na zmianę klimatu w sektorach: rolnym, spożywczym i leśnym;
- Zwiększanie włączenia społecznego, ograniczanie ubóstwa i promowanie rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich.

Dzięki pozyskanym środkom w ramach PROW 2007-2013 i PROW 2014-2020 w latach 2015-2016 możliwe było dofinansowanie m.in. przedsięwzięć z zakresu ochrony środowiska takich jak: budowa sieci kanalizacyjnych i oczyszczalni ścieków na terenach wiejskich, budowa i modernizacja systemów poboru, przesyłu i uzdatniania wody, budowa urządzeń melioracji wodnych, budowa i modernizacja infrastruktury pozwalającej na zwiększenie retencji wody, poprawa stanu istniejącej infrastruktury przeciwpowodziowej.

OBSZAR PRIORYTETOWY I – POPRAWA JAKOŚCI ŚRODOWISKA

I.1. Cel średniookresowy - Poprawa jakości powietrza, w tym dążenie do osiągnięcia poziomu celu długoterminowego dla ozonu do 2020 r.

Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego uchwalił *Plan działań krótkoterminowych dla strefy mazowieckiej, w której istnieje ryzyko wystąpienia przekroczenia poziomu alarmowego i poziomu docelowego ozonu w powietrzu* oraz *Plan działań krótkoterminowych dla strefy aglomeracja warszawska, w której istnieje ryzyko wystąpienia przekroczenia poziomu alarmowego i poziomu docelowego ozonu w powietrzu.*

W 2015 r. WZMiUW w Warszawie wykonał modernizację systemu grzewczego na gaz płynny w budynku biurowym w Inspektoracie Sierpc, Oddział Płock.

W analizowanym okresie wykonano termomodernizację budynku Mazowieckiego Urzędu Wojewódzkiego. Prace termomodernizacyjne przeprowadzono również w następujących wojewódzkich samorządowych jednostkach organizacyjnych:

1) Mazowiecki Szpital Bródnowski w Warszawie Sp. z o.o.;
2) Państwowe Muzeum Etnograficzne w Warszawie;
3) Szpital Dziecięcy im. prof. dr. med. Jana Bogdanowicza w Warszawie;
4) Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej Wojewódzki Szpital Zakaźny;
5) Mazowiecki Szpital Wojewódzki w Siedlcach Sp. z o.o.;
6) Biblioteka Pedagogiczna w Radomiu;
7) Międzyleski Szpital Specjalistyczny w Warszawie;
8) Mazowieckie Centrum Rehabilitacji "STOCER" Sp. z o.o.;
9) Mazowiecki Wojewódzki Ośrodek Medycyny Pracy w Płocku Oddział w Radomiu;
10) Szpital Dziecięcy im. Dzieci Warszawy w Dziekanowie Leśnym;
9) Samodzielny Wojewódzki Publiczny Zespół Zakładów Psychiatrycznej Opieki Zdrowotnej im. dr Barbary Borzym;
10) Szpital Mazowiecki w Garwolinie Sp. z o.o.;
11) Mazowieckie Centrum Neuropsychiatrii Spółka z o.o. w Zagórzu – Poradnia dla Osób z Autyzmem Dziecięcym w Józefowie;
12) Samodzielny Wojewódzki Zespół Publicznych Zakładów Psychiatrycznej Opieki Zdrowotnej w Warszawie;
13) Mazowieckie Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Warszawie i w Siedlcach;
14) Wojewódzki Samodzielny Zespół Publicznych Zakładów Opieki Zdrowotnej im. Prof. Eugeniusza Wilczkowskiego w Gostynie;
15) Centrum Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego w Siedlcach;
16) Biblioteka Pedagogiczna w Radomiu filia w Lipsku.

Mazowiecki Zarząd Dróg Wojewódzkich w Warszawie zrealizował 332 inwestycje polegające na budowie, rozbudowie, przebudowie i remoncie dróg wojewódzkich oraz mostów zlokalizowanych na terenie woj. mazowieckiego. Całkowity koszt zrealizowanych przedsięwzięć wyniósł 393,5 mln zł. MZDW na bieżąco zajmował się ograniczeniem pylenia wtórnego poprzez oczyszczanie dróg wojewódzkich zarządzanych przez MZDW.

Koleje Mazowieckie – KM Sp. z o.o. w zakresie modernizacji transportu i wymiany taboru zrealizowała projekty:

- modernizacja elektrycznych zespołów trakcyjnych do obsługi ruchu aglomeracyjnego i regionalnego, etap II;
- modernizacja 39 sztuk elektrycznych zespołów trakcyjnych.

Koleje Mazowieckie – KM Sp. z o.o. prowadziła również politykę cenową opłat za przejazdy – honorowanie niektórych biletów ZTM w ramach obowiązywania oferty "Wspólny bilet ZTM-KM-WKD".

Wojewódzki Ośrodek Ruchu Drogowego w Warszawie kontynuował realizację zadania, które sprzyjało podnoszeniu świadomości ekologicznej społeczeństwa. WORD prowadził szkolenia m.in. dla kierowców zawodowych oraz kierowców flot samochodowych. Jednym z istotnych celów szkoleń jest rozwój świadomości ekologicznej oraz wykształcenie u kierowców proekologicznych postaw troski o środowisko naturalne.

Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie wprowadziło odpowiednie zapisy w PZP WM w polityce poprawy struktury przestrzennej i funkcjonalnej województwa oraz polityce poprawy odporności na zagrożenia naturalne i wspierania wzrostu bezpieczeństwa publicznego w obszarze poważne awarie.

I.2. Cel średniookresowy – Poprawa jakości wód

Marszałek województwa corocznie, do 31 marca, na podstawie danych od gmin, przekazywał Prezesowi Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej (KZGW) sprawozdanie z realizacji inwestycji w ramach KPOŚK. Ponadto Sejmik Województwa Mazowieckiego wyznaczał, zmieniał lub likwidował aglomeracje „ściekowe" na wniosek zainteresowanych samorządów lokalnych. W woj. mazowieckim na koniec 2015 r. wyznaczonych było 171 aglomeracji, natomiast na koniec 2016 r. wyznaczonych było 175 aglomeracji.

Działanie w ramach *Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych* wykonały następujące wojewódzkie samorządowe jednostki organizacyjne:

1) Mazowiecki Szpital Bródnowski Sp. z o.o. w Warszawie;
2) Mazowieckie Specjalistyczne Centrum Zdrowia im. prof. J. Mazurkiewicza w Pruszkowie;
3) Specjalistyczny Szpital Wojewódzki w Ciechanowie;
4) Mazowieckie Centrum Neuropsychiatrii Sp. z o.o. w Zagórzu;
5) Mazowiecki Zarząd Nieruchomości w Warszawie.

przedsięwzięcia związane z budową, rozbudową i modernizacją stacji uzdatniania wody zostały wykonane przez następujące wojewódzkie samorządowe jednostki organizacyjne:

1) Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu;
2) Wojewódzki Samodzielny Zespół Publicznych Zakładów Opieki Zdrowotnej im. prof. E. Wilczkowskiego w Gostyninie;
3) Muzeum Romantyzmu w Opinogórze.

Mazowiecki Zarząd Dróg Wojewódzkich w Warszawie wykonywał prace związane z budową i modernizacją urządzeń odprowadzających oraz oczyszczających ścieki opadowe i roztopowe w trakcie przedsięwzięć drogowych.

W latach 2015-2016 Mazowiecki Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Warszawie wziął udział w realizacji 5-ciu programów działań, mających na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych dla obszarów szczególnie narażonych (OSN), obszarów wyodrębnionych w woj. mazowieckim przez RZGW w oparciu o wyniki badań i analiz jakości wody, w związku z realizacją w Polsce unijnej Dyrektywy Azotanowej:

1. Program działań mających na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych dla obszaru szczególnie narażonego Bug od Tocznej do Broku.
2. Program działań mających na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych dla obszarów szczególnie narażonych Dopływ Narwi od Orzu do Pełty, Krępianka, Niestępówka, Pniewnik i Wkra.
3. Program działań mających na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych dla obszaru szczególnie narażonego Skrwa Lewa.
4. Program działań mających na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych dla obszaru szczególnie narażonego Prawostronne dopływy Zbiornika Włocławek.
5. Program działań mających na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych dla obszaru szczególnie narażonego Bzura.

W 2015 r. na terenie Muzeum Wsi Radomskiej zmodernizowano staw nr 1 w ramach działania polegającego na renaturyzacji zbiorników wodnych.

I.3. Cel średniookresowy – Racjonalna gospodarka odpadami

W latach 2015-2016 zorganizowanym systemem odbioru odpadów komunalnych zostało objętych 100% mieszkańców województwa. W 2015 r. z terenu województwa mazowieckiego zebrano 1 660 tys. Mg odpadów komunalnych, co w przeliczeniu na 1 mieszkańca wyniosło 311 kg. Z kolei w 2016 r. masa zebranych w ciągu roku odpadów komunalnych była wyższa i wynosiła 1 759 tys. Mg, co w przeliczeniu na 1 mieszkańca wyniosło 328 kg.

W latach 2015-2016 Marszałek Województwa Mazowieckiego w zakresie gospodarki odpadami wydał 298 decyzji, w tym 154 w 2015 r. oraz 144 w 2016 r.

Sejmik Województwa Mazowieckiego Uchwałą nr 138/16 z dnia 24 października 2016 r. zmienił uchwałę w sprawie wykonania *Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami dla Mazowsza na lata 2012-2017 z uwzględnieniem lat 2018-2023 na terenie województwa mazowieckiego* w zakresie wykazu Regionalnych instalacji do przetwarzania odpadów komunalnych (tzw. RIPOK-i) oraz instalacji zastępczych do czasu uruchomienia regionalnych instalacji do przetwarzania odpadów komunalnych oraz w zakresie instalacji zastępczych na wypadek awarii.

W latach 2015-2016 trwały prace nad opracowaniem *Programu usuwania wyrobów zawierających azbest z terenu województwa mazowieckiego.* Dokument jest jednym z załączników do *Planu gospodarki odpadami dla województwa mazowieckiego 2024.* Rejestr wyrobów zawierających azbest prowadzony jest przez marszałka województwa i stanowi integralną część bazy azbestowej administrowanej przez ministra właściwego do spraw gospodarki. W ramach sprawozdawczości w 2015 r. 302 przedsiębiorców, a w 2016 r. – 335 przedsiębiorców złożyło do Marszałka Województwa Mazowieckiego *Informację o wyrobach zawierających azbest*.

I.4. Cel średniookresowy – Ochrona powierzchni ziemi

Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego formułując zapisy w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego uwzględniło potrzeby wynikające z polityki kształtowania i ochrony walorów przyrodniczych oraz poprawy standardów środowiska w obszarze ochrony powierzchni ziemi tj. ograniczanie przeznaczania gruntów rolnych i leśnych na cele nierolnicze nieleśne.

Samorząd Województwa Mazowieckiego organizował *Konkurs o Laur Marszałka Województwa Mazowieckiego* dla mazowieckich producentów żywności za najlepszy produkt. Corocznie przyznawanych jest 14 nagród i 2 wyróżnienia.

W ramach realizacji *Planu Działań Samorządu Województwa Mazowieckiego na rzecz Rozwoju Rolnictwa i Poprawy Jakości Artykułów Żywnościowych na Mazowszu, w zakresie jakości i bezpieczeństwa żywności, technologii, produkcji, wytwarzania produktów tradycyjnych i rolnictwa ekologicznego* Departament Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich UMWM zorganizował:

- prezentację osiągnięć producentów i rolników, w tym rolników ekologicznych z Województwa Mazowieckiego;
- konkurs wiedzy w zakresie rolnictwa i produktu ekologicznego pn.: „Smak ekologicznej żywności”.

MODR prowadził działalność doradczą ukierunkowaną na poprawę konkurencyjności sektora rolnego oraz podnoszenie poziomu kwalifikacji zawodowych mieszkańców obszarów wiejskich województwa mazowieckiego – przeprowadził szkolenia w zakresie cross-compliance, udzielał porad w ramach Kodeksu Dobrych Praktyk Rolniczych oraz podejmował szereg przedsięwzięć mających na celu identyfikację, promocję produktów regionalnych oraz upowszechnienie wiedzy z zakresu wytwarzania tych produktów zgodnie z wymaganiami bezpieczeństwa żywności poprzez organizację szkoleń, pokazów, konkursów, olimpiad, imprez, programów doradczych i porad indywidualnych.

I.5. Cel średniookresowy – Ochrona przed hałasem i promieniowaniem elektromagnetycznym

Ograniczanie emisji hałasu jest jednym z kierunków realizacji Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego. W analizowanym okresie na terenie województwa realizowano następujące zadania:

- opracowywanie map akustycznych i programów ochrony przed hałasem;
- budowę obwodnic miast umożliwiającą zmniejszenie oddziaływania hałasu komunikacyjnego;
- stosowanie cichych nawierzchni przy rozbudowie i modernizacji ciągów komunikacyjnych;
- stosowanie zabezpieczeń przeciwhałasowych (m.in. wałów ziemnych, ekranów akustycznych);
- rozwój transportu zbiorowego;
- rozszerzanie stref wolnych od ruchu samochodowego w miastach;
- respektowanie zasad zagospodarowania.

OBSZAR PRIORYTETOWY II – RACJONALNE WYKORZYSTANIE ZASOBÓW NATURALNYCH

II.1 Cel średniookresowy – Racjonalne gospodarowanie wodami

Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie w latach 2015-2016 zrealizował następujące inwestycje:

- Budowa zbiornika wodnego w miejscowości Jagodno na rzece Wiązownicy w km 1+928-3+500, gm. Przytyk;
- Odbudowa zbiornika wodnego w miejscowości Zwoleń na rzece Zwolence w km 31+350, gm. Zwoleń;
- Jaz na rzece Łasica w miejscowości Łasica i Tułowice w gminie Brochów.

Marszałek Województwa Mazowieckiego dokonywał przeglądów pozwoleń wodnoprawnych na pobór wód.

II.2. Cel średniookresowy – Zrównoważone wykorzystanie energii

W latach 2015-2016 wojewódzkie samorządowe jednostki organizacyjne wykonały następujące zadania w zakresie oszczędności energii :

- Do 31 grudnia 2015 r. realizowano projekt *EINSTEIN - Effective Integration of Seasonal Thermal Energy storage systems IN existing buildings*, w którym m.in. Mazowiecka Agencja Energetyczna Sp. z o.o. jest jednym z partnerów odpowiadającym za przeprowadzenie badań i koordynację części inwestycyjnej projektu w Polsce. Projekt jest realizowany w ramach 7 Programu Ramowego w zakresie badań i rozwoju technologicznego. W ramach projektu udało się opracować algorytmy optymalnego sterowania wielośródłową instalacją ogrzewania kolektorami słonecznymi. Instalacja wykorzystana została w celu zapewnienia komfortu cieplnego w szpitalu w Ząbkach pod Warszawą.

- dokonało wymiany dwóch wyeksploatowanych śrubowych kompresorów na nowoczesne i energooszczędne spirale w Mazowieckim Centrum Stomatologii Sp. z o.o.;
- dokonało wymiany oświetlenia na energooszczędne w budynkach Mazowieckiego Samorządowego Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Warszawie, Specjalistycznego Szpitala Wojewódzkiego w Ciechanowie oraz Szpitala Dziecięcego im. Prof. Dr J. Bogdanowicza w Warszawie;
- ograniczenie zużycia energii elektrycznej oraz zastosowanie podgrzewaczy wody zamiast term elektrycznych w Wojewódzkim Urzędzie Pracy w Warszawie.

W latach 2015-2016 działania realizowane przez Mazowieckiego Klastra Efektywności Energetycznej i OZE (Mazowiecka Agencja Energetyczna Sp. z o.o.) to m.in.: prowadzenie działań promocyjnych w zakresie poszanowania energii, popularyzacja wiedzy o metodach i sposobach zwiększających efektywność energetyczną, opiniowanie i wypracowanie standardów dla systemów monitorujących zużycie energii. Innym działaniem realizowanym przez MAE Sp. z o.o. był ogólnoeuropejski projekt pod nazwą STREAMER. Do zadań MAE Sp. z o.o. należała analiza procesu projektowania nowych/modernizowanych budynków pod względem efektywności energetycznej. Głównym celem było wskazanie technologii i urządzeń zarządczych umożliwiających zwiększenie efektywności energetycznej w budynkach szpitalnych. W 2016 r. MAE Sp. z o.o. rozpoczęła współpracę nad projektem PANEL2050 – wspieranie społeczności Środkowej i Wschodniej Europy w przekształceniu gospodarki na niskoemisyjną. Stworzono Platformę Central and Eastern Europe Sustainable Energy Network (CEESEN), aby zjednoczyć różne podmioty energetyczne.

Projekty założeń do planów i plany zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe w imieniu Samorządu Województwa Mazowieckiego opiniuje Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego. W latach 2015-2016 MBPR w Warszawie zaopiniowało 45 projektów założeń do planu zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe. Na podstawie danych uzyskanych od MBPR wynika, że w latach 2002-2016 146 samorządów lokalnych uchwaliło założenia do planów zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe, co stanowi 46,5% wszystkich gmin Mazowsza.

W 12 szpitalach na terenie woj. mazowieckiego zrealizowano projekt *Budowa systemu energii odnawialnej – kolektory słoneczne w zakładach opieki zdrowotnej, dla których organem tworzącym jest Samorząd Województwa Mazowieckiego*. Inwestycja obejmowała instalację kolektorów słonecznych do ogrzewania ciepłej wody użytkowej w szpitalach. Wartość przedsięwzięcia wyniosła prawie 39 mln zł, a dofinansowanie ze Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy wynosi 85% kosztów kwalifikowanych. Partnerami projektu są:

1) Specjalistyczny Szpital Wojewódzki w Ciechanowie;
2) Samodzielny Zespół Publicznych Zakładów Opieki Zdrowotnej im. "Dzieci Warszawy" w Dziekanowie Leśnym;
3) Mazowiecki Szpital Specjalistyczny w Ostrołęce;
4) Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Meditrans Ostrołęka" Stacja Pogotowia Ratunkowego i Transportu Sanitarnego w Ostrołęce;
5) Wojewódzki Szpital Zespolony w Płocku;
6) Szpital Dziecięcy im. dr. J. Bogdanowicza przy ul. Niekłańskiej w Warszawie;
7) Samodzielny Zespół Publicznych Zakładów Opieki Zdrowotnej im prof. E. Wilczkowskiego w Gostyninie;
8) Samodzielny Wojewódzki Publiczny Zespół Zakładów Psychiatrycznej Opieki Zdrowotnej im. dr Barbary Borzym w Radomiu;
9) Mazowieckie Szpital Wojewódzki w Siedlcach Sp. z o.o.;
10) Mazowieckie Centrum Rehabilitacji STOCER Sp. z o.o. Wojewódzki Szpital Chirurgii Urazowej św. Anny w Warszawie;
11) Międzyleski Szpital Specjalistyczny w Warszawie;
12) Mazowieckie Centrum Neuropsychiatrii Spółka z o.o. w Zagórzu.

II.3. Cel średniookresowy – Racjonalne gospodarowanie zasobami geologicznymi

W latach 2015-2016 Wydział Geologii Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego w Warszawie przeprowadził 29 kontroli sprawdzających zgodność wykonywanej przez przedsiębiorcę działalności z posiadaną koncesją oraz z przepisami ustawy Prawo geologiczne i górnicze (bez kontroli w 2015 r. i 29 kontroli w 2016 r.).
W analizowanym okresie w Wydziale Geologii wydano 661 decyzji administracyjnych, w tym w 2015 r. – 292, a w 2016 r. – 369.

OBSZAR PRIORYTETOWY III – OCHRONA PRZYRODY

III.1. Cel średniookresowy - Ochrona walorów przyrodniczych

Województwo Mazowieckie w latach 2015-2016 zrealizowało zadanie polegające na sporządzeniu bazy danych dotyczących parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu w województwie mazowieckim. Sporządzono bazy danych dotyczących: Mazowieckiego Parku Krajobrazowego, Warszawskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu, Mińskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu, Siedlecko-Węgrowskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu.

W 2016 r. Województwo Mazowieckie rozpoczęło realizację zadania *Ochrona bioróżnorodności w mazowieckich parkach krajobrazowych.* Podmiotem realizującym zadanie jest Mazowiecki Zespół Parków Krajobrazowych. Cel ten został zrealizowany poprzez wykonanie poniżej przedstawionych zadań dotyczących ochrony gatunków i ich siedlisk:

1. Czynna ochrona raków: szlachetnego i błotnego oraz ryb: różanki i strzebli błotnej;
2. Czynna ochrona rzadkich, chronionych gatunków flory w Nadbużańskim Parku Krajobrazowym;
3. Czynna ochrona wilgotnych siedlisk na obszarze Natura 2000 Bagno Całowanie w Mazowieckim Parku Krajobrazowym;
4. Wykonanie modernizacji ścieżki przyrodniczej „13 błota stóp” na Bagnie Całowanie w Mazowieckim Parku Krajobrazowym.

Mazowiecki Zespół Parków Krajobrazowych realizował następujące zadania w ramach działania dot. czynnej ochrony wybranych gatunków chronionych ze szczególnym uwzględnieniem gatunków zagrożonych:

- Czynna ochrona nietoperzy na terenie Chojnowskiego Parku Krajobrazowego i jego otuliny - etap III;
- Ochrona gatunkowa płazów występujących na terenie Chojnowskiego Parku Krajobrazowego - Akcja Żaba, edycja 2015 i 2016 r.;
- Monitoring stanu populacji nietoperzy na terenie Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego;
- Prowadzenie i utrzymanie Ośrodka Rehabilitacji Ptaków w Garnku na terenie Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego;
- Czynna ochrona traszki grzebieniastej *Triturus cristatus* i kumaka nizinnego *Bombina bombina* na terenie Mazowieckiego Parku Krajobrazowego;
- Restytucja strzebli błotnej *Eupallasella percnurus* w wodach Mazowieckiego Parku Krajobrazowego;
- Poznanie stanu nietoperzy i ich ochrona na terenie Mazowieckiego Parku Krajobrazowego;
- Restytucja różanki *Rhodeus sericeus* w wodach Mazowieckiego Parku Krajobrazowego;
- Czynna ochrona orzesznicy *Muscardinus avellanarius* na terenie Mazowieckiego Parku Krajobrazowego;
- Czynna ochrona i odbudowa pogłowia raka szlachetnego *Astacus astacus* i raka błotnego *Ascatus leptodactylus* w Mazowieckim Parku Krajobrazowym;
- Czynna ochrona Kobylej Góry na terenie Mazowieckiego Parku Krajobrazowego;
- Funkcjonowanie Ośrodka Rehabilitacji Ptaków - Mazowiecki Park Krajobrazowy;
- Czynna ochrona pazia żeglarza *Iphiclides podalirius* i pazia królowej *Papilio machaon* w Mazowieckim Parku Krajobrazowym;
- Czynna ochrona oraz monitoring zagrożonych gatunków roślin na terenie Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego.

Ponadto Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu aktywnie realizowało zadanie poprzez ochronę trzmieli i dzikich gatunków pszczół, a Muzeum Romantyzmu w Opinogórze wykonało adaptację wolier wraz z zimowiskiem na cele ekspozycji przyrodniczej.

Ponadto Mazowiecki Zespół Parków Krajobrazowych:

- we wszystkich nadzorowanych parkach krajobrazowych, wykonał inwentaryzację siedlisk przyrodniczych, stanowisk roślin, zwierząt i grzybów objętych ochroną gatunkową oraz ich siedlisk;
- kontynuował, rozpoczęte w 2009 r., zadanie pn. „Poznanie stanu i monitoring znanych stanowisk gniewosza plamistego w Mazowieckim Parku Krajobrazowym";
- zrealizował zadanie pn. „Rozwój infrastruktury turystycznej Mazowieckiego Parku Krajobrazowego";
- wykonał zadanie polegające na leczeniu 63 sztuk drzew będących pomnikami przyrody na terenie Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego i jego otuliny

Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie wprowadziło odpowiednie zapisy w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego w polityce wzrostu atrakcyjności turystycznej, w polityce kształtowania i ochrony zasobów i walorów przyrodniczych oraz poprawy standardów środowiska tj. utrzymanie potencjału przyrodniczego obszarów i obiektów objętych ochroną prawną.

W ramach działania związanego z budową, modernizacją i pielęgnacją parków i skwerów wojewódzkie samorządowe jednostki organizacyjne zrealizowały następujące zadania:

1) Muzeum Regionalne w Siedlcach – pielęgnacja zabytkowego parku i sadu na terenie Muzeum Ziemiaństwa w Dąbrowie;
2) Państwowy Zespół Ludowy Pieśni i Tańca „Mazowsze" im. Tadeusza Sygietyńskiego –projekt pn. *Zabytkowy Park Mazowsza Wizytówką Regionu* realizowany w ramach RPO WM 2007-2013;
3) Muzeum im. Jacka Malczewskiego w Radomiu – prace pielęgnacyjne drzewostanu w zabytkowym parku przy Muzeum Jana Kochanowskiego w Czarnolesie oraz prace konserwatorskie i pielęgnacyjne w parku;
4) Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu – wykonano zabiegi pielęgnacyjne i konserwacyjne drzew na terenie Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu;
5) Europejskie Centrum Artystyczne im. Fryderyka Chopina w Sannikach – przeprowadzenie prac pielęgnacyjnych, zabezpieczających oraz uzupełnienie nasadzeń drzew i krzewów w zabytkowym Zespole Pałacowo - Parkowym im. Fryderyka Chopina w Sannikach;
6) Muzeum Niepodległości w Warszawie – modernizacja terenu dziedzińców wokół obiektu ekspozycji Muzeum Więzienia Pawiak, oddziału Muzeum Niepodległości w Warszawie (iluminacja terenu) oraz modernizacja terenu dziedzińców wokół obiektu ekspozycji Muzeum Więzienia Pawiak, oddziału Muzeum Niepodległości w Warszawie - Las Pamięci;
7) Wojewódzki Urząd Pracy w Warszawie – wykonano prześwietlenie drzewostanu, koszt zadania wyniósł 1,4 tys.

Mazowiecki Zarząd Dróg Wojewódzkich w Warszawie w latach 2015-2016 na bieżąco zajmował się pielęgnacją zieleni w pasie drogowym (sadzenie, utrzymywanie oraz usuwanie).

III.2. Cel średniookresowy – Zwiększenie lesistości

Według danych GUS prace związane z odnowieniami i zalesianiem prowadzono w 2015 r. na powierzchni 4 013,9 ha (477,6 ha na gruntach prywatnych), natomiast w 2016 r. na powierzchni 3 702,3 ha (290,8 ha na gruntach prywatnych). W ramach PROW 2007-2013 na obszarze województwa mazowieckiego zalesiono w 2015 r. 203,0 ha gruntów. W ramach PROW 2014-2020 na obszarze województwa mazowieckiego zalesiono w 2015 r. 23,98 ha gruntów, a w 2016 r. 92,9 ha gruntów.

Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego sformułowało odpowiednie zapisy w Planie Zagospodarowania Województwa Mazowieckiego w polityce kształtowania i ochrony zasobów i walorów przyrodniczych oraz poprawy standardów środowiska.

III.3. Cel średniookresowy – Ochrona lasów, ze szczególnym uwzględnieniem różnorodności biologicznej

Mazowiecki Zespół Parków Krajobrazowych na terenie parków krajobrazowych dba o rozwój oraz utrzymanie infrastruktury turystycznej i dydaktycznej. W 2016 r. wykonano *Rewitalizację ścieżki dydaktycznej NAD PACYNKĄ w Kozienickim Parku Krajobrazowym*. Ponadto wykonano działania służące rozwojowi infrastruktury turystycznej Mazowieckiego Parku Krajobrazowego.

OBSZAR PRIORYTETOWY IV – POPRAWA BEZPIECZEŃSTWA EKOLOGICZNEGO

IV.1. Cel średniookresowy – Transport substancji niebezpiecznych

Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie wprowadziło odpowiednie zapisy w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego w polityce poprawy odporności na zagrożenia naturalne i wspierania wzrostu bezpieczeństwa publicznego w obszarze poważne awarie. Polityka przewiduje m.in.:

- wyznaczanie miejsc parkowania pojazdów przewożących materiały niebezpieczne przy drogach ekspresowych, szybkiego ruchu i autostradach oraz przy głównych drogach wjazdowych do miast,
- wyznaczenie tras przejazdu tych pojazdów przewożących materiały niebezpieczne.

IV.2. Cel średniookresowy – Przeciwdziałanie poważnym awariom

Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie wprowadziło odpowiednie zapisy w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego w polityce poprawy odporności na zagrożenia naturalne i wspierania wzrostu bezpieczeństwa publicznego w obszarze poważne awarie. Polityka przewiduje m.in.:

- lokalizowanie zakładów, które mogą stwarzać zagrożenia wystąpienia poważnej awarii w bezpiecznej odległości od siebie oraz od osiedli mieszkaniowych, obiektów użyteczności publicznej i zamieszkania zbiorowego;
- sukcesywne przenoszenie zakładów stwarzających zagrożenie poważnymi awariami z terenów zabudowy mieszkaniowo-usługowej;
- zakaz lokalizacji zakładów dużego i zwiększonego ryzyka na terenach zalewowych rzek

IV.3. Cel średniookresowy – Ochrona przed powodzią i suszą

Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie w latach 2015-2016 zrealizował szereg inwestycji w zakresie modernizacji, rekonstrukcji lub rozbudowy wałów przeciwpowodziowych i urządzeń wodnych na Mazowszu. Prace związane z utrzymaniem wód i urządzeń melioracji wodnych podstawowych wykonywane przez WZMiUW w raportowanym okresie polegały na: bieżącej eksploatacji pompowni, utrzymaniu wałów przeciwpowodziowych i budowli wałowych, systematycznej kontroli wałów, monitorowaniu śluz wałowych, wykaszaniu skarp cieków i obwałowań, odmulaniu dna cieków, usuwaniu zatorów i zakrzaczeń oraz bieżących, drobnych naprawach urządzeń melioracji wodnych podstawowych. WZMiUW zrealizował także zadanie pod nazwą: „Rzeka Mołtawa – budowa przegrody dolinowej w miejscowości Stanowo gm. Bodzanów" oraz przeprowadził budowę i modernizację urządzeń zapewniających prawidłowe stosunki wodno-glebowe poprzez zastosowanie rozwiązań technicznych pozwalających odprowadzić nadmiar wód w okresie roztopów, a zatrzymać wodę w okresach posusznych.

Mazowiecki Urząd Wojewódzki w Warszawie przygotował Rekomendacje Wojewody Mazowieckiego dla budowy zintegrowanego systemu ostrzegania i alarmowania ludności o zagrożeniach dla województwa mazowieckiego oraz przeprowadził Szkolenie dotyczące budowy Systemów Wczesnego Ostrzegania i Alarmowania o zagrożeniach w ramach RPO na lata 2014-2020, na którym zaprezentowano: K*oncepcje wojewódzkiego systemu ostrzegania i alarmowania o zagrożeniach, Koncepcje powiatowego podsystemu ostrzegania i alarmowania o zagrożeniach oraz Koncepcje miejskiego/gminnego minisystemu ostrzegania i alarmowania o zagrożeniach*.

IV.4. Cel średniookresowy – Ochrona przed osuwiskami

W zakresie ograniczania zagrożeń związanych z występowaniem terenów osuwiskowych Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego wprowadza niżej wymienione ustalenia:

- realizację wieloletniego projektu pt. System Osłony Przeciwosuwiskowej w celu wykonania map osuwisk i terenów potencjalnie zagrożonych ruchami masowymi;
- opracowanie zasad zagospodarowania i zabezpieczenie terenów osuwisk z zachowaniem wartości przyrodniczych i krajobrazowych;
- wzmocnienie systemu zarządzania kryzysowego oraz wspieranie systemu ratownictwa i służb ratowniczych;
- usprawnienie wczesnego ostrzegania o zagrożeniach i ich skutkach;
- zabezpieczanie osuwisk z zachowaniem wartości przyrodniczych i krajobrazowych.

IV.5. Cel średniookresowy – Ochrona przeciwpożarowa

Województwo Mazowieckie prowadzi Samorządowy Program dotyczący pomocy finansowej dla gmin/miast w ramach zakupu nowych samochodów ratowniczo-gaśniczych ze sprzętem ratowniczo-gaśniczym zamontowanym na stałe oraz zakupu sprzętu ratowniczo-gaśniczego dla jednostek Ochotniczych Straży Pożarnych OSP 2016-2017. W 2016 r. na zadanie obejmujące zakup samochodów i sprzętu ratowniczo-gaśniczego łącznie wydatkowano 2 839,6 tys. zł.

OBSZAR PRIORYTETOWY V – EDUKACJA EKOLOGICZNA SPOŁECZEŃSTWA

V.1. Cel średniookresowy – Wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców Mazowsza

UMWM w Warszawie zrealizowało akcję edukacyjno-informacyjną z zakresu opłat środowiskowych mającą na celu podniesienie świadomości społecznej w zakresie odpowiedzialności finansowej za korzystanie ze środowiska. Urząd aktualizuje na bieżąco informacje zamieszczane na stronie internetowej dotyczące opłat środowiskowych (tj. informacje o zbliżających się terminach sprawozdawczych i opłatowych oraz zmianach w otoczeniu prawnym z zakresu opłat środowiskowych). Aktualizowane są również zamieszone na stronie Urzędu - aktywne formularze opłatowe – w zakresie opłat produktowych. W 2016 r. zastąpiono dotychczasowe aktywne formularze z zakresu opłat za korzystanie ze środowiska programem „Aktywne formularze - EKOPŁATNIK".

W raportowanym okresie UMWM zorganizował cykl spotkań przeznaczonych dla przedstawicieli samorządu terytorialnego i zarządzających instalacjami, które w WPGO uzyskały status po rozbudowie RIPOK lub planowany RIPOK.
Marszałek Województwa Mazowieckiego objął patronatem przedsięwzięcia z zakresu edukacji ekologicznej realizowane przez samorządy powiatów, miast i gmin, placówki oświatowe, przedsiębiorstwa i inne instytucje (konkursy, konferencje itp.). W latach 2015-2016 zrealizowało cykl spotkań przeznaczonych dla przedstawicieli samorządu terytorialnego i zarządzających instalacjami regionalnymi (w związku z rozpoczęciem prac nad aktualizacją wojewódzkiego planu gospodarki odpadami) oraz cykl seminariów szkoleniowych dla gmin dotyczących sprawozdawczości wójtów, burmistrzów i prezydentów miast z realizacji zadań z zakresu gospodarowania odpadami komunalnymi. Z inicjatywy Wojewody Mazowieckiego zorganizowano III edycję kampanii *NIE! dla wypalania traw na Mazowszu*. Zorganizowano kolejne edycje konkursów o tematyce ekologicznej, m.in. *Kalendarz z energią, Świadoma energia - oszczędzamy i zmieniamy źródła, Czystym powietrzem oddychajmy, ŚMIECI NIE SPALAJMY.*

W 2015 r. Województwo Mazowieckie prowadziło współpracę pozafinansową w zakresie:

- zorganizowania wspólnie z Fundacją Wspierania Warszawskiego Ogrodu Zoologicznego „Panda", konferencji ekologicznej pn. „Zasady tropienia i fotografowania zwierząt w sposób nie budzący ich niepokoju";
- zorganizowania wspólnie z Fundacją Wspierania Warszawskiego Ogrodu Zoologicznego „Panda", konferencji ekologicznej pn. *Prawa zwierząt w kontekście społeczeństwa obywatelskiego i przeobrażeń cywilizacyjnych*;
- współpracy z Polskim Związkiem Łowieckim w ramach zasięgania opinii przed wydaniem zezwolenia Marszałka Województwa na odstępstwo od zakazu płoszenia zwierząt łownych – udzielono 3 zezwolenia na płoszenie;
- współpracy z organizacjami pozarządowymi dotycząca opiniowania i konsultowania aktów prawnych, programów oraz raportów.

Departament Polityki Ekologicznej, Geologii i Łowiectwa w 2016 r. przeprowadził otwarty konkurs ofert dla organizacji pozarządowych oraz innych podmiotów, które zostały wymienione w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, na realizację zadań publicznych Województwa Mazowieckiego w obszarze *Ekologii i ochrony zwierząt oraz ochrony dziedzictwa przyrodniczego* w formie wsparcia realizacji zadania. W ramach otwartego konkursu ofert zostały wpisane w *Program współpracy* 4 priorytetowe zadania tj.:

- prowadzenie działań związanych z edukacją przyrodniczo-leśną ze szczególnym uwzględnieniem zwiększenia świadomości społeczeństwa w zakresie potrzeb i właściwych metod ochrony przyrody;
- działania informacyjno-edukacyjne na temat zanieczyszczeń powietrza, ich wpływu na zdrowie i możliwości zmniejszenia tych zanieczyszczeń przez społeczeństwo;
- kształtowanie właściwych zachowań społecznych poprzez propagowanie konieczności oszczędzania wody, energii cieplnej i elektrycznej oraz uświadomienie szkodliwości spalania paliw niskiej jakości;
- prowadzenie akcji edukacyjnych mających na celu uświadomienie społeczeństwa o szkodliwości spalania odpadów i wypalania traw.

Łącznie 24 Stowarzyszenia i Fundacje otrzymały dofinansowanie do projektów w formie dotacji.

W 2015 r. Marszałek Województwa Mazowieckiego wydał 4508 zaświadczeń ADR. Na terenie województwa mazowieckiego do dnia 31 grudnia 2015 r. były zarejestrowane 74 ośrodki prowadzące kursy dla kierowców przewożących towary niebezpieczne. W 2016 r. Marszałek Województwa Mazowieckiego wydał 4760 zaświadczeń ADR. Na terenie województwa mazowieckiego do dnia 31 grudnia 2016 r. były zarejestrowane 82 ośrodki prowadzące kursy dla kierowców przewożących towary niebezpieczne.

Mazowiecki Urząd Wojewódzki w Warszawie przeprowadził szkolenia dla dzieci i młodzieży, mające na celu zapoznanie uczniów z tematyką i specyfiką powodzi oraz nauczenia ich jak reagować w przypadku wystąpienia tego rodzaju zagrożenia. W projekcie uczestniczyły łącznie 73 gminy województwa mazowieckiego, 113 placówek oświatowych i 10098 uczniów.

W raportowanym okresie MZPK organizował plenerowe zajęcia warsztatowe oraz konkursy edukacyjne związane z edukacją przyrodniczo – leśną ze szczególnym uwzględnieniem zwiększenia świadomości społeczeństwa w zakresie potrzeb i właściwych metod ochrony przyrody. Wspomagał gminy Powiatu Piaseczyńskiego w zakresie pomocy merytorycznej przy organizacji konkursów ekologicznych oraz organizował prelekcje, pogadanki, wycieczki i imprezy okolicznościowe:

- Ochrona gatunkowa płazów występujących na terenie Chojnowskiego Parku Krajobrazowego – *Akcja Żaba*;
- *Owady wokół nas pożyteczne zapylacze* program edukacyjny na rzecz poprawy bioróżnorodności w Kozienickim Parku Krajobrazowym;
- *Akcja Sprzątania Świata*;
- Aktywna edukacja przyrodnicza na terenie Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego;
- Plener plastyczny *Malowany październik* – impreza cykliczna na terenie Ośrodka edukacyjno – muzealnego „Baza Torfy" w Karczewie;
- Terenowy rajd rodzinny ChPK *Szlakami Chojnowskiego Parku Krajobrazowego* edycja V i VI.

Ponadto MZPK współdziałał z organizacjami prowadzącymi statutowo działalność pożytku publicznego w obszarze ochrony przyrody i edukacji ekologicznej.
MZPK w ramach realizacji działania dot. rozwoju infrastruktury turystycznej przeprowadził modernizację tablic dydaktycznych na 6 ścieżkach edukacyjnych pieszych i rowerowych znajdujących się na terenie Mazowieckiego Parku Krajobrazowego im. Cz. Łaszka oraz wykonał *Rewitalizację ścieżki dydaktycznej NAD PACYNKĄ w Kozienickim Parku Krajobrazowym*.

MODR w Warszawie w latach 2015-2016 kontynuował działania mające na celu identyfikację produktów regionalnych i tradycyjnych oraz ułatwienie ich promocji i ochrony zgodnie z możliwościami jakie daje ustawodawstwo krajowe i unijne. Podejmowano działania mające na celu upowszechnienie wiedzy z zakresu wytwarzania tych produktów zgodnie z wymaganiami bezpieczeństwa żywności, jak też źródeł wsparcia finansowego dla tego typu działalności. Ponadto MODR zorganizował XIV i XV edycję konferencji pn. *Odnawialne źródła energii na obszarach wiejskich*. Celem cyklicznego przedsięwzięcia jest przekazanie wiedzy, wymiana doświadczeń, zacieśnianie relacji pomiędzy partnerami zaangażowanymi w OZE oraz propagowanie nowoczesnych rozwiązań związanych z energetyką odnawialną.
W ramach upowszechniania zasad wzajemnej zgodności MODR kontynuował propagowanie zasad Dobrej Praktyki Rolniczej głównie w aspekcie ograniczania niekorzystnego wpływu produkcji rolniczej na środowisko naturalne oraz ograniczenia nakładów na środki ochrony roślin oraz nawozy mineralne poprzez prawidłową gospodarkę tymi środkami.

W latach 2015-2016 Mazowiecka Agencja Energetyczna Sp. z o.o. realizowała następujące działania:

- *Mazowiecki Klaster Efektywności Energetycznej i Odnawialnych Źródeł Energii* – ma na celu poszukiwanie nowych rozwiązań w zakresie udziału OZE w ogólnym bilansie energetycznym Mazowsza oraz rezerw tkwiących w skutecznej implementacji narzędzi poprawiających efektywność energetyczną;
- *Niskoemisyjny rozwój Mazowsza i Lubelszczyzny* – projekt realizowany w ramach współpracy Mazowieckiego Klastra Efektywności Energetycznej i Odnawialnych Źródeł Energii. W ramach projektu realizowane są działania: organizacja ogólnopolskiej konferencji, cykl publikacji w czasopismach branżowych i ogólnopolskich i prowadzenie strony internetowej;
- *PANEL 2050 – Partnership for New Energy Leadership 2050* – celem projektu PANEL2050 jest wspieranie społeczności Środkowej i Wschodniej Europy w przekształceniu gospodarki na niskoemisyjną. Stworzono Platformę *Central and Eastern Europe Sustainable Energy Network (CEESEN)*, aby zjednoczyć różne podmioty energetyczne;
- Projekt *STRATEGO* – wsparcie władz krajowych w opracowaniu Krajowych Planów Działań dotyczących dostarczenia ciepła i chłodu (tzw. NH(3P). MAE pełniła rolę obserwatora i miała za zadanie zapewnienie odpowiedniego transferu rezultatów wyników projektu do Polski, która nie jest objęta bezpośrednim wsparciem ze strony projektu;
- Studia podyplomowe dla urzędników samorządu terytorialnego Mazowsza z zakresu efektywnego gospodarowania energią i promowania postaw proekologicznych.

Stacja Muzeum, dawniej Muzeum Kolejnictwa, zorganizowała przy dofinansowaniu WFOŚiGW konferencję *Znaczenie miejsc przyrodniczo cennych oraz edukacji ekologicznej w turystyce* oraz konkurs fotograficzny *Zielony Pociąg do Puszczy*.
Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu zrealizowało projekt polegający na *Wykonaniu ornitologicznej ścieżki edukacyjnej w Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu* – Uniszki Zawadzkie".

V.2. Cel średniookresowy – Udział społeczeństwa w działaniach na rzecz ochrony środowiska

UMWM w Warszawie informacje o środowisku i jego stanie udostępnia w formie elektronicznej bądź papierowej. W 2015 r. udzielił informacji na 291 wnioski o udostępnianie informacji o środowisku, a w 2016 r. na 320. Dokumenty o szczególnym znaczeniu są podawane do publicznej wiadomości z wykorzystaniem Biuletynu informacji publicznej jak również zamieszczane w dziale *Ekologia i środowisko.* Ponadto, UMWM prowadzi wojewódzką bazę danych, dotyczących wytwarzania i gospodarowania odpadami (WSO).

W ramach realizacji powyższego działania, Departament Geodezji i Kartografii UMWM w latach 2015-2016 przeprowadził następujące przedsięwzięcia:

- opracowanie arkuszy mapy topograficznej w skali 1:10 000 zgodnie ze standardami określonymi w rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 17 listopada 2011 r., *w sprawie bazy danych obiektów topograficznych oraz bazy danych obiektów ogólnogeograficznych*, a także standardowych opracowań kartograficznych. W ramach opracowania map aktualizowana była również BDOT10k. Łącznie w latach 2015-2016 opracowanych zostało 214 arkuszy map topograficznych;
- W ramach Mazowieckiego Systemu Informacji Przestrzennej, pracownicy Departamentu Geodezji i Kartografii otrzymując poszczególne wykazy, rejestry i bazy danych tematycznie związane z ochroną środowiska, przypisywali lokalizację przestrzenną i publikowali dane w postaci usług danych przestrzennych – WMS oraz na portalu mapowym województwa mazowieckiego;
- realizowano projekt *Przyspieszenie wzrostu konkurencyjności województwa mazowieckiego* – stworzenie zintegrowanych baz wiedzy o Mazowszu", w rezultacie dla 243 jednostek samorządu terytorialnego zostały wdrożone węzły infrastruktury informacji przestrzennej.

Województwo Mazowieckie, co roku opracowuje *Roczny program współpracy Samorządu Województwa Mazowieckiego z organizacjami pozarządowymi oraz* podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. W ramach współpracy pozafinansowej realizowane są działania związane z konsultacjami dokumentów programowych i aktów prawnych z organizacjami pozarządowymi.

Marszałek Województwa Mazowieckiego w 2015 r. powołał Mazowiecką Radę Działalności Pożytku Publicznego III kadencji. Do zadań Rady należy m.in. konsultowanie projektu Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego oraz innych dokumentów strategicznych, opracowywanych przez Samorząd Województwa Mazowieckiego.

OBSZAR PRIORYTETOWY VI – ZAGADNIENIA SYSTEMOWE

VI.1. Cel średniookresowy – Upowszechnianie znaczenia zarządzania środowiskowego

W obowiązującym w Urzędzie Systemie Zarządzania Środowiskowego w zadaniach środowiskowych, które zagwarantują osiągnięcie mierzalnych efektów znalazły się:

- ograniczenie zużycia energii elektrycznej;
- redukcja ilości wykorzystywanego papieru;
- ograniczenie ilości odpadów poprzez ich selektywną zbiórkę i segregację;
- ułatwianie dostępu do wszelkiej informacji na temat inicjatyw, programów i usług Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego w Warszawie dotyczącego ekoprogramów w obrębie Urzędu jak i wśród interesariuszy;
- określenie celów szczególnych i zadań dla zidentyfikowanych aspektów środowiskowych oraz minimalizowanie ich wpływu;
- jasne określenie zadań, uprawnień i odpowiedzialności w realizacji zadań środowiskowych;
- usprawnienie metod osiągania celów środowiskowych w Urzędzie.

W ramach podprocesu Zarządzanie ryzykiem realizacji zadań Samorządu Województwa Mazowieckiego wykonywanych w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Mazowieckiego w Warszawie w 2016 r. przeprowadzono analizę ryzyka w obszarze zarządzania środowiskowego, w wyniku której zidentyfikowano ryzyka i określono znaczące bezpośrednie aspekty środowiskowe oraz te minimalnie oddziałujące na środowisko Opracowano także plan działań minimalizujących negatywne oddziaływanie na środowisko wraz z określeniem osób odpowiedzialnych za realizację poszczególnych zadań.

VI.3. Cel średniookresowy – Zapobieganie i naprawa szkód w środowisku

W latach 2015-2016 Departament Gospodarki Odpadami oraz Pozwoleń Zintegrowanych i Wodnoprawnych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego w Warszawie prowadził monitoring warunków pozwoleń zintegrowanych, na wprowadzanie gazów i pyłów do powietrza, warunków pozwoleń wodnoprawnych na pobór wód, pozwoleń na wytwarzanie odpadów. W większości przypadków warunki pozwoleń były dotrzymane, a w przypadku stwierdzenia naruszeń, podejmowane były działania w kierunku ich zaniechania.

Sprawowanie kontroli nad wywiązywaniem się sprawców szkód z obowiązków w zakresie naprawy lub zapobiegania takim szkodom było realizowane przez UMWM w Warszawie poprzez odszkodowania za szkody wyrządzone przez zwierzęta łowne oraz szacowanie szkód wyrządzonych przez zwierzęta łowne.

Ocena efektów wdrażania POŚ WM w latach 2015-2016

Analizę osiągniętego efektu ekologicznego wraz z ocenę realizacji Programu oparto na wskaźnikach zdefiniowanych w Programie. Na podstawie analizy zmian wartości przyjętych wskaźników ocenia się, że wpływ realizacji Programu na stan środowiska, wielkość presji wywieranej na ten stan i skuteczność działań ochronnych jest niewystarczający.

Można zidentyfikować pozytywne trendy w zakresie:

- Zmniejszenia emisji zanieczyszczeń pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych;
- Zmniejszenia emisji zanieczyszczeń gazowych do powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych (dwutlenku siarki, tlenków azotu, tlenku węgla);
- Zwiększenia masy zanieczyszczeń pyłowych i gazowych zatrzymanych lub zneutralizowanych w urządzeniach do redukcji;
- Zwiększenia wielkości zasobów wód podziemnych;
- Zmniejszenia zużycia wody na potrzeby gospodarki narodowej w przeliczeniu na jednego mieszkańca na rok;
- Zmniejszenia ilości ścieków przemysłowych i komunalnych odprowadzanych do wód lub ziemi;
- Zwiększenia liczby mieszkańców obsługiwanych przez oczyszczalnie ścieków;
- Wzrostu wskaźnika proporcji pomiędzy długością sieci kanalizacyjnej i wodociągowej;
- Wzrostu wskaźnika skanalizowania województwa;
- Zwiększenia powierzchni obszarów prawnie chronionych;
- Zwiększenia masy zebranych odpadów komunalnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca w województwie mazowieckim;
- Objęcia 100% mieszkańców zorganizowanym systemem zbierania/odbierania odpadów komunalnych;
- Zmniejszenia powierzchni gruntów zdewastowanych wymagających rekultywacji;
- Stałego rozwoju odnawialnych źródeł energii;
- Utrzymanie się na stałym poziomie lesistości województwa;
- Zmniejszenia liczby zdarzeń mających znamiona poważnej awarii;
- Zmniejszenia długości wałów przeciwpowodziowych wymagających odbudowy lub modernizacji.

Niepokojące są jednak trendy negatywne w postaci:

- Zwiększenia emisji dwutlenku węgla do powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych;
- Utrzymywania na stałym poziomie powierzchni użytków rolnych wymagających wapnowania oraz liczby ekologicznych gospodarstw rolnych;
- Zwiększenia powierzchni gruntów zdegradowanych wymagających rekultywacji;

Problemy istotne dla ochrony środowiska, które w dalszym ciągu są do rozwiązania to:

- Zanieczyszczenie powietrza, zwłaszcza w większych miastach, gdzie notowane są najwyższe stężenia monitorowanych substancji;
- Stosowanie tradycyjnych źródeł energii w gospodarstwach indywidualnych oraz niskosprawnych urządzeń;
- Brak wystarczającego wsparcia rozbudowy sieci lokalnych systemów ciepłowniczych, w tym instalacji kogeneracyjnych;
- Szybki przyrost liczby pojazdów i niewydolny system komunikacji zbiorowej;
- Brak odpowiedniej ilości obwodnic miast regionu;
- Niezadowalający stan dróg stanowiących uzupełnienie sieci dróg krajowych;
- Niewielkie wykorzystanie potencjalnych możliwości w zakresie odnawialnych źródeł energii
- Protesty społeczności lokalnych związane z planowanymi inwestycjami OZE, szczególnie elektrowniami biogazowymi, wodnymi i wiatrowymi
- Brak odpowiedniej infrastruktury elektroenergetycznej dla rozwoju OZE;
- Brak wystarczająco rozwiniętego systemu selektywnej zbiórki odpadów;
- Niewystarczająca liczba regionalnych instalacji do przetwarzania odpadów;
- Wzrastająca liczba ZDR i ZZR oraz innych zakładów stwarzających ryzyko wystąpienia poważnej awarii;
- Niepełny stopień skanalizowania gmin;
- Nieprawidłowa eksploatacja bezodpływowych zbiorników na nieczystości;
- Zanieczyszczenie wód ze spływów powierzchniowych;
- Konsumpcyjny tryb życia;
- Energochłonność gospodarki;
- Zły stan istniejącej infrastruktury przeciwpowodziowej oraz brak wystarczającej liczby zbiorników przeciwpowodziowych;
- Niedostateczna liczba zbiorników małej retencji;
- Dysproporcja w dostępie do infrastruktury ściekowej i wodociągowej;
- Brak zatwierdzonych i wdrażanych planów ochrony lub planów zadań ochronnych dla obszarów chronionych;
- Presja zabudowy na obszary o wysokich walorach przyrodniczych i krajobrazowych związana z brakiem dokumentów planowania przestrzennego;
- Brak aktualizacji wykazu tras drogowych i kolejowych, po których przewożone są towary niebezpieczne.

Wnioski

Na podstawie przeprowadzonej analizy realizacji zadań przewidzianych w *Programie Ochrony Środowiska Województwa Mazowieckiego na lata 2011-2014 z uwzględnieniem perspektywy do 2018 r.* oraz osiągniętego efektu ekologicznego wg wskaźników stwierdza się konieczność dalszego inwestowania w działania z zakresu ochrony środowiska, ze szczególnym uwzględnieniem ochrony powietrza ze względu na brak znaczącej poprawy jakości tego komponentu. Środki należy kierować na podnoszenie świadomości ekologicznej mieszkańców, tak aby z rozmysłem podejmowali proponowane działania zapobiegające tzw. „niskiej emisji". Dodatkowo w związku z zachodzącymi zmianami w klimacie oraz intensyfikacją ekstremalnych zjawisk pogodowych należy wdrażać działania adaptacyjne. W dalszym ciągu niezbędny jest stały monitoring jakości środowiska.

Duże znaczenie w tym zakresie mają działania wymienione poniżej (większość z nich to kontynuacja z poprzedniego Raportu ze względu na konieczność wdrażania rozwiązań długookresowych i aktualności zidentyfikowanych potrzeb):

1) Zapewnienie, że planowanie przestrzenne będzie pełniło rolę instrumentu ochrony środowiska.
2) Kontynuacja działań dla powstrzymania wzrastającej presji środków transportu na stan środowiska, w szczególności na stan powietrza, a także działań zmierzających do zmniejszenia emisji pochodzącej z ogrzewania gospodarstw indywidualnych. Szczególnie dotyczy to terenów zurbanizowanych, na których najczęściej przekraczane są dopuszczalne normy jakości powietrza.
3) Kontynuacja działań na rzecz poprawy efektywności wykorzystania energii i jej pozyskiwania ze źródeł odnawialnych. Działania te należy uznać za szczególnie ważne, gdyż są niezbędne dla uzyskania dalszego obniżenia emisji gazów cieplarnianych na Mazowszu i racjonalnego wykorzystania zasobów naturalnych.
4) Edukacja społeczeństwa w zakresie zmniejszenia ilości wytwarzanych odpadów w gospodarstwach domowych.
5) Kontynuacja działań zmierzających do poprawy stanu wód powierzchniowych i podziemnych zarówno pod względem jakościowym jak i ilościowym.
6) Zintensyfikowanie działań na rzecz poprawy bezpieczeństwa ekologicznego, a szczególnie zagrożenia powodziowego, które stanowi bardzo poważny problem na Mazowszu.
7) Zwiększenie intensywności zalesień i zadrzewień, a także zwiększenie powierzchni zieleni na terenach zurbanizowanych. Obszary te wpływają na poprawę jakości powietrza, a w przypadku lasów i zadrzewień poprawiają retencję wodną.
8) Prowadzenie działań zmierzających do udrożnienia, kształtowania i odtwarzania korytarzy ekologicznych (leśnych, rzecznych i innych) umożliwiających przemieszczanie się zwierząt, a także funkcjonowanie populacji.
9) Zahamowanie strat różnorodności biologicznej na wszystkich poziomach jej organizacji.
10) Rozszerzenie działań edukacyjnych w celu podniesienia świadomości ekologicznej mieszkańców.
11) Utworzenie programów i finansowanie badań w zakresie: energetyki, budownictwa, geologii, transportu, rolnictwa i gospodarki leśnej, gospodarki wodnej w celu rozwoju nowych technologii sprzyjających ochronie środowiska.
12) Dostosowanie sektorów wrażliwych (gospodarka wodna, różnorodność biologiczna i obszary prawnie chronione, leśnictwo, energetyka, rolnictwo, transport, gospodarka przestrzenna i obszary zurbanizowane, budownictwo) na zmiany klimatu poprzez realizację działań zawartych w *Strategicznym planie adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2020 z perspektywą do roku 2030;*
13) Rozwój systemów zarządzania zagrożeniami.
14) Transformacja gospodarki w kierunku gospodarki obiegu zamkniętego.

7.WYJAŚNIENIE SKRÓTÓW

ADR	– skrót międzynarodowej konwencji dotyczącej drogowego przewozu towarów i ładunków niebezpiecznych
ADN	– przepisy europejskie o międzynarodowym przewozie towarów niebezpiecznych w żegludze śródlądowej
ARiMR	– Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa
ARR	– Agencja Rynku Rolnego
AOT40	– Oznacza sumę różnic między godzinowymi stężeniami ozonu w warstwie przyziemnej większymi niż 80 µg/m3 (= 40 ppb) a wartością 80µg/m3 w ciągu dnia, zebranymi w okresie od maja do lipca każdego roku
BAT	– Najlepsze Dostępne Techniki
BOŚ	– Bank Ochrony Środowiska S.A.
BDOT	– Baza Danych Obiektów Topograficznych
DJP	– duża jednostka przeliczeniowa inwentarza
DK	– droga krajowa
EBI	– Europejski Bank Inwestycyjny
EFRR	– Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
EFRROW	– Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich
EMAS	– System Ekozarządzania i Audytu
FAPA	– Fundacja Programów Pomocy dla Rolnictwa FAPA w Warszawie
GDDKiA	– Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad w Warszawie
GDOŚ	– Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska
GIS	– System Informacji Geograficznej
GIS	– Główny Inspektorat Sanitarny
GIOŚ	– Główny Inspektorat Ochrony Środowiska w Warszawie
GUGUK	– Główny Urząd Geodezji i Kartografii
GUS	– Główny Urząd Statystyczny
GZWP	– Główne Zbiorniki Wód Podziemnych
ISOK	– Informatyczny System Osłony Kraju
ITD	– Inspekcja Transportu Drogowego
IUNG	– Instytut Upraw Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach
IBL	– Instytut Badawczy Leśnictwa w Sękocinie Starym
JBR	– jednostki badawczo – rozwojowe
JCWP	– jednolite części wód powierzchniowych
JCWPd	– jednolite części wód podziemnych
Jst	– jednostki samorządu terytorialnego
JRG	– Jednostka Ratowniczo Gaśnicza
KFD	– Krajowy Fundusz Drogowy
KP PSP	– Komenda Powiatowa Państwowej Straży Pożarnej
KW PSP	– Komenda Wojewódzka Państwowej Straży Pożarnej
KM	– Koleje Mazowieckie Sp. z o.o.
KPN	– Kampinoski Park Narodowy
KPOŚK	– Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych
kW	– kilowat
kWp	– moc zainstalowana w modułach fotowoltaicznych
KM PSP	– Komenda Miejska Państwowej Straży Pożarnej
KZGW	– Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej
LCS	– lokalne centrum sterownia
LP	– Lasy Państwowe
LPG	– autogaz
MAE	– Mazowiecka Agencja Energetyczna Sp. z o.o.
MBP	– mechaniczno – biologiczne przetwarzanie odpadów
MBPR	– Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie
MChG	- Monitoring Chemizmu Gleb Ornych Polski
Mg	– megagram
MJWPU	– Mazowiecka Jednostka Wdrażania Projektów Unijnych w Warszawie
MPK	– Mazowiecki Park Krajobrazowy
MPWiK	– Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji
MODR	– Mazowiecki Ośrodek Doradztwa Rolniczego
Mpzp	– Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego
MSIP	– Mazowiecki System Informacji Przestrzennej
MŚ	– Ministerstwo Środowiska
MW	– megawat
MWe	– megawat mocy elektrycznej
MWc	– megawat mocy cieplnej
MOTZ	– mapa osuwisk i terenów zagrożonych ruchami masowymi
MUW	– Mazowiecki Urząd Wojewódzki
MZDW	– Mazowiecki Zarząd Dróg Wojewódzkich
MZPK	– Mazowiecki Zespół Parków Krajobrazowych w Otwocku
NIK	– Najwyższa Izba Kontroli
NFOŚiGW	– Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Warszawie
NGO	– organizacje pozarządowe
OchK	– obszar chronionego krajobrazu
OSN	– Obszary Szczególnie Narażone
OZE	– odnawialne źródła energii
PAD	– punkt alarmowo-dyspozycyjny
PCB	– polichlorowane bifenyle
PE	– Przedsiębiorstwo energetyczne
PEC	– Przedsiębiorstwo Energetyki Cieplnej
PEP	– Polityka Ekologiczna Państwa w latach 2009 – 2012 z perspektywą do roku 2016
PEŚ	– Program dla Europy Środkowej
PGL LP	– Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe
PGN	– Plan Gospodarki Niskoemisyjnej

PKN Orlen S.A.	– Polski Koncern Naftowy Orlen S.A. w Płocku
PIG	– Państwowy Instytut Geologiczny
PMŚ	– Państwowy Monitoring Środowiska
POIiŚ	– Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko
POŚ WM	– Program Ochrony Środowiska Województwa Mazowieckiego na lata 2011-2014 z uwzględnieniem perspektywy do 2018 r.
PROW 2007-2013	– Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013
PSPA	– potencjalni sprawcy poważnych awarii
PSZOK	– punkt selektywnego zbierania odpadów komunalnych
PZPWM	– Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego
RCEE	– Regionalne Centrum Edukacji Ekologicznej w Płocku
RDOŚ	– Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Warszawie
RDLP	– Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych
RIPOK	– Regionalna Instalacja Przetwarzania Odpadów Komunalnych
RLM	– równoważna liczba mieszkańców
RPI	– Regionalny Plan Implementacyjny dla Mazowieckiego Portu Lotniczego Warszawa-Modlin
RPO WM	– Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego 2007-2013
RZGW	– Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Warszawie
SMSR	– System Monitoringu Suszy Rolniczej
SOPO	– System Osłony Przeciwosuwiskowej
SPP	– Strefa Płatnego Parkowania
SRK	– Sterowanie Ruchem Kolejowym
STES	– sezonowy zasobnik energii cieplnej pozyskanej ze Słońca
SUW	– Stacja Uzdatniania Wody
SWM	– Samorząd Województwa Mazowieckiego
UE	– Unia Europejska
URE	– Urząd Regulacji Energetyki
UMWM	– Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego w Warszawie
ustawa POŚ	– ustawa Prawo ochrony środowiska
WBDA	– Wojewódzka baza danych wyrobów i odpadów zawierających azbest
WFOŚiGW	– Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Warszawie
WIOŚ	– Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Warszawie
WITD	- Wojewódzki Inspektorat Ruchu Drogowego w Radomiu
WKD	– Warszawska Kolej Dojazdowa Sp. z o.o.
WPGO	– Wojewódzki Plan Gospodarki Odpadami dla Mazowsza na lata 2012-2017 z uwzględnieniem lat 2018 – 2023
WORD	– Wojewódzki Ośrodek Ruchu Drogowego w Warszawie
WORP	– Wstępna Ocena Ryzyka Powodziowego
WWA	– wielopierścieniowe węglowodory aromatyczne
WZMiUW	– Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie
ZDR	– zakłady zakwalifikowane do grupy dużego ryzyka
ZHP	– Związek Harcerstwa Polskiego
ZTM	– Zarząd Transportu Miejskiego w Warszawie
ZUK	– Zakład Usług Komunalnych
ZUSOK	– Zakład Unieszkodliwiania Stałych Odpadów Komunalnych
ZZR	– zakłady o zwiększonym ryzyku

8.SPIS TABEL

Tabela 1. Wykaz programów ochrony środowiska dla województwa mazowieckiego i raportów z ich realizacji 4
Tabela 2. Wykaz celów głównych, obszarów działań i celów szczegółowych stanowiących podstawę analiz w Raporcie.....5
Tabela 3. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Poprawa jakości powietrza, w tym dążenie do osiągnięcia poziomu celu długoterminowego dla ozonu do 2020 r. 17
Tabela 4. Przedsięwzięcia termomodernizacyjne współfinansowane ze środków RPO WM w latach 2015-2016. 22
Tabela 5. Przedsięwzięcia termomodernizacyjne współfinansowane ze środków NFOŚiGW w Warszawie w latach 2015-2016. 23
Tabela 6. Przedsięwzięcia termomodernizacyjne współfinansowane w ramach środków POIiŚ 2007-2013 oraz POIiŚ 2014-2020 w latach 2015-2016. 24
Tabela 7. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Poprawa jakości wód 32
Tabela 8. Informacje na temat systemu kanalizacji zbiorczej na terenie aglomeracji woj. mazowieckiego.. 34
Tabela 9. Informacje na temat źródeł finansowania przedsięwzięć. 35
Tabela 10. Przedsięwzięcia z zakresu gospodarki wodno-ściekowej współfinansowane ze środków RPO WM w 2015 i 2016 roku.....35
Tabela 11. Przedsięwzięcia dofinansowane w latach 2015-2016 w ramach środków NFOŚiGW w Warszawie. 36
Tabela 12. Przedsięwzięcia dofinansowane w latach 2015-2016, w ramach środków POIiŚ 2007-2013 oraz POIiŚ 2014-2020.38
Tabela 13. Przedsięwzięcia z zakresu budowy, rozbudowy lub modernizacji przemysłowych oczyszczalni ścieków w latach 2015-2016.....39
Tabela 14. Liczba przyłączy prowadzących do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania na terenie powiatów woj. mazowieckiego w latach 2015-2016. 41
Tabela 15. Przedsięwzięcia z zakresu budowy i modernizacji sieci wodociągowej oraz stacji uzdatniania wody współfinansowane ze środków RPO WM w 2015 i 2016 roku. 43
Tabela 16. Zużycie wody w zakładach i ich wyposażenie w zamknięte obiegi wody w latach 2015-2016 na terenie woj. Mazowieckiego. 44
Tabela 17 .Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Racjonalna gospodarka odpadami 48
Tabela 18. Odpady komunalne wyselekcjonowane, zebrane z gospodarstw domowych w latach 2015-2016 w województwie mazowieckim. 50
Tabela 19. Przedsięwzięcia z zakresu rozwoju selektywnej zbiórki odpadów współfinansowane ze środków RPO WM w latach 2015-2016.....50
Tabela 20. Przedsięwzięcia z zakresu rozwoju selektywnej zbiórki odpadów dofinansowane w latach 2015-2016 w ramach środków NFOŚiGW w Warszawie. 50
Tabela 21. Liczba gmin w województwie mazowieckim, które w latach 2015–2016 osiągnęły wymagany poziom ograniczenia masy odpadów ulegających biodegradacji. 51
Tabela 22. Przedsięwzięcia z zakresu rekultywacji składowisk odpadów współfinansowane ze środków RPO WM w latach 2015-2016.....54
Tabela 23. Planowane do budowy składowiska odpadów azbestowych na terenie województwa mazowieckiego. 56
Tabela 24. Osady z oczyszczalni ścieków komunalnych w województwie mazowieckim w latach 2015-2016. 58
Tabela 25. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Ochrona powierzchni ziemi 60
Tabela 26. Powierzchnia realizacji działań PROW 2007-2013 i 2014-2020 na terenie województwa mazowieckiego. 62
Tabela 27. Dotacje przyznane w ramach PROW na szkolenia z zakresu szkoleń rolnośrodowiskowych. 63
Tabela 28. Grunty zdewastowane i zdegradowane wymagające rekultywacji i zagospodarowania oraz zrekultywowane i zagospodarowane na terenie województwa mazowieckiego w latach 2015-2016 64
Tabela 29. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Ochrona przed hałasem i promieniowaniem elektromagnetycznym 66
Tabela 30. Przedsiębiorstwa wdrażające rozwiązania ograniczające hałas w zakładach w latach 2015-2016. 68
Tabela 31. Przedsięwzięcia dotyczące poprawy stanu technicznego tras kolejowych wraz z zabezpieczeniami akustycznymi realizowane przez PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. 69
Tabela 32. Wykaz analiz porealizacyjnych i przeglądów ekologicznych przeprowadzonych w 2016 r. 70
Tabela 33. Zgłoszenia instalacji wytwarzających pola elektromagnetyczne zlokalizowanych na terenie województwa mazowieckiego w latach 2015-2016 72
Tabela 34. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Racjonalne gospodarowanie wodami 73
Tabela 35. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Zrównoważone wykorzystanie energii 76
Tabela 36. Przedsięwzięcia z zakresu zwiększenia wykorzystania odnawialnych źródeł energii do produkcji energii elektrycznej i ciepła współfinansowane ze środków RPO WM w latach 2015-2016 79
Tabela 37. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Racjonalne gospodarowanie zasobami geologicznymi 83
Tabela 38. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Ochrona walorów przyrodniczych 84
Tabela 39. Inwestycje realizowane przez WZMiUW związane z budową urządzeń udrażniających rzeki i potoki.....92
Tabela 40. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Zwiększenie lesistości.....95
Tabela 41. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – zwiększenie lesistości 97
Tabela 42. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Transport substancji niebezpiecznych 99
Tabela 43. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Przeciwdziałanie poważnym awariom.....101
Tabela 44. Przedsięwzięcia KW PSP z dofinansowaniem WFOŚiGW w latach 2015-2016 102
Tabela 45. Przedsięwzięcia z dofinansowaniem NFOŚiGW w latach 2015-2016.....103
Tabela 46. Wykaz przedsięwzięć mających na celu eliminację potencjalnych zagrożeń wystąpienia awarii w zakładach 105
Tabela 47. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Ochrona przed powodzią i suszą 107
Tabela 48. Inwestycje związane z modernizacją, rekonstrukcją lub rozbudową wałów przeciwpowodziowych i urządzeń wodnych realizowane przez WZMiUW w latach 2015-2016 110
Tabela 49. Inwestycje WZMiUW w zakresie budowy i modernizacji infrastruktury pozwalającej na zwiększenie retencji, zrealizowane w latach 2015-2016 na Mazowszu 113
Tabela 50. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Ochrona przed osuwiskami.....116

Tabela 51. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Ochrona przed pożarami 117
Tabela 52. Realizacja zadań w ramach monitoringu terenów szczególnie zagrożonych pożarami w latach 2015-2016 na Mazowszu.....118
Tabela 53. Wykaz przedsięwzięć dotyczących budowy i modernizacji dróg przeciwpożarowych w latach 2015-2016 na terenie województwa mazowieckiego.....120
Tabela 54. Przedsięwzięcia współfinansowane ze środków RPO WM w latach 2015-2016.....121
Tabela 55. Przedsięwzięcia współfinansowane ze środków NFOŚiGW w latach 2015-2016.....122
Tabela 56. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców Mazowsza.....123
Tabela 57. Lista dofinansowanych projektów w ramach otwartego konkursu ofert w roku 2016. 128
Tabela 58. Kierunki działań i działania w ramach celu – Udział społeczeństwa w działaniach na rzecz ochrony środowiska....139
Tabela 59. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Upowszechnianie znaczenia zarządzania środowiskowego 142
Tabela 60. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Zwiększanie roli placówek naukowo – badawczych Mazowsza we wdrażaniu ekoinnowacji 145
Tabela 61. Kierunki działań i działania w ramach celu średniookresowego – Zapobieganie i naprawa szkód w środowisku.....146
Tabela 62. Liczba przeprowadzonych kontroli na terenie województwa mazowieckiego w latach 2015-2016 146
Tabela 63. Wskaźniki środowiskowe dla województwa mazowieckiego.....148
Tabela 64. Nakłady finansowe na realizację POŚWM w 2015 r. 151
Tabela 65. Nakłady finansowe na realizację POŚWM w 2016 r. 154
Tabela 66. Stan realizacji kosztów planowanych w POŚ WM w latach 2015-2016. 157

9.SPIS RYSUNKÓW

Rysunek 1. Struktura źródeł finansowania Programu w 2015 r. 153
Rysunek 2. Struktura źródeł finansowania Programu w 2016 r. 156
Rysunek 3. Struktura źródeł finansowania Programu w latach 2015-2016. 159